

*0: EK
*1: 2005-2006
*2: 22
*3: WordXP
*4: 22ste vergadering
*5: Dinsdag 21 maart 2006
*6: 10.15 uur
**

Voorzitter: Timmerman-Buck

Tegenwoordig zijn 70 leden, te weten:

Van de Beeten, Van den Berg, Bierman-Beukema toe Water, Biermans, Broekers-Knol, Van den Broek-Laman Trip, Van Dalen-Schiphorst, Dees, Doek, Doesburg, Dölle, Van Driel, Dupuis, Eigeman, Engels, Essers, Franken, Van Gennip, De Graaf, Hamel, Hessing, Van Heukelum, Hoekzema, Ten Hoeve, Holdijk, Jurgens, Kalsbeek-Schimmelpenninck van der Oije, Ketting, Klink, Kox, Van der Lans, Van Leeuwen, Leijnse, Lemstra, Van der Linden, Linthorst, Luijten, Maas-de Brouwer, Meulenbelt, Middel, Van Middelkoop, Nap-Borger, Noten, Van den Oosten, Pastoor, Platvoet, Pruikasma, Putters, Van Raak, Rabbinge, Rosenthal, Russell, Schouw, Schuyer, Slagter-Roukema, Swenker, Sylvester, Tan, Terpstra, Van Thijn, Thissen, Timmerman-Buck, Vedder-Wubben, Wagemakers, Walsma, Werner, Westerveld, Witteman, Woldring en De Wolff,

en de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken, de heer Kamp, minister van Defensie, en de heer Van der Knaap, staatssecretaris van Defensie.

**

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Meindertsma en Schuurman, wegens bezigheden elders.

**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat van de zijde van de Eerste Kamer de volgende leden als lid van de Tijdelijke Commissie Subsidiariteitstoets zijn voorgedragen:

Door de CDA-fractie de heer Van Gennip, door de PvdA-fractie de heer Eigeman, door de VVD-fractie mevrouw Broekers-Knol, door de fractie van GroenLinks de heer Platvoet, door de SP-fractie de heer Kox en door de fractie van de ChristenUnie de heer Van Middelkoop.

Als plaatsvervangende leden zijn voorgedragen:

Door de CDA-fractie de heer Van de Beeten, door de PvdA-fractie de heer Jurgens, door de VVD-fractie de heer Dees, door de fractie van D66 de heer Schuyer en door de LPF-fractie de heer Hessing.

Met de instelling van een Tijdelijke Commissie Subsidiariteitstoets heeft de Tweede Kamer op 20 december 2005 en de Eerste Kamer op 31 januari 2006 ingestemd. De constituerende vergadering van deze commissie is voorzien voor 28 maart 2006.

!Diverse wetsvoorstellen!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel **Wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met de wijziging van bepalingen voor de financiële verslaggeving door verzekeringsmaatschappijen (28799);**

- het wetsvoorstel **Wijziging van de Wet stedelijke vernieuwing (wijziging in verband met het aanwijzen van een niet-rechtstreekse gemeente als rechtstreekse gemeente gedurende een investeringstijdvak stedelijke vernieuwing) (30236);**

- het wetsvoorstel **Wijziging van de Wet milieubeheer ten behoeve van de implementatie van richtlijn nr. 2004/101/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 27 oktober 2004 houdende wijziging van Richtlijn 2003/87/EG tot vaststelling van een regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten binnen de Gemeenschap, met betrekking tot de projectgebonden mechanismen van het Protocol van Kyoto (PbEU L 338) en de uitvoering van de op de goedkeuring van projectactiviteiten betrekking hebbende onderdelen van het op 11 december 1997 te Kyoto totstandgekomen Protocol van Kyoto bij het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering (Trb. 1998, 170, en 1999, 110) (Implementatiewet EG-richtlijn projectgebonden Kyoto-mechanismen) (30247);**

- het wetsvoorstel **Verlenging van de Tijdelijke instellingswet Raad voor strafrechttoepassing en jeugdbescherming II (30469).**

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

!Defensie!

Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2006 (30300-X) (exclusief onderdeel NAVO).

De **voorzitter**: Ik heet de minister en de staatssecretaris van harte welkom in dit huis.

**

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Middel** (PvdA): Voorzitter. Ik sta hier een beetje ongelukkig, niet alleen omdat ik van een kruk gebruik moet maken, maar ook omdat de behandeling -- anders dan voorgaande jaren -- gesplitst is. Wij praten nu over Defensie en mogen nog niet over het onderdeel NAVO praten, terwijl Defensie natuurlijk alles met de NAVO te maken heeft en andersom. Misschien ligt het aan mij, maar op een onbewaakt moment -- en ik kijk nu naar de heer Van Gennip maar die houdt zich Oost-Indisch doof -- is deze zaak uit elkaar getrokken. Tijdens de voorbereiding vroeg ik mij af waar dit voor nodig is. De minister van Buitenlandse Zaken heeft nu een paar vrije uren, maar de minister van Defensie niet omdat hij blijft zitten bij de behandeling van het NAVO-hoofdstuk. Het is gekunsteld. Volgend jaar moeten wij dit niet opnieuw doen.

De bijdrage van de PvdA-fractie zal op dit beleidsterrein korter zijn dan men gewend is, omdat wij bij de behandeling van het NAVO-onderdeel verdergaan. Bij die behandeling zal ik spreken over de invloed van Nederland op het NAVO-beleid ten aanzien van Centraal- en Oost-Europa. Dit is zeer actueel, gezien de situatie van dit moment in Belarus. In het recente verleden probeerde de NAVO al dan niet via Poetin enige invloed uit te oefenen op ontwikkelingen in bijvoorbeeld de zuidelijke Kaukasus en de Oekraïne. Ik vraag mij af waarom dit nu met betrekking tot Wit-Rusland niet of nauwelijks gebeurt. Ik kom hierop vanmiddag terug.

Het gaat nu over de Defensieparagraaf. Toen twee weken geleden de heer Van Aartsen, destijds de politieke aanvoerder van de VVD, besloot om ermee op te houden, dacht ik dat Defensie de zoveelste nieuwe minister kreeg. Het is geen rare gedachte als de huidige minister van Defensie had geopteerd voor het aanvoerderschap of het politieke leiderschap van de VVD. Daar kon Van Aartsen alleen maar van dromen. Dat is niet gebeurd en de minister heeft voor de tweede keer voor dit departement gekozen. De eerste keer deed hij dit toen de kabinetsformatie van 2003 aan de orde was en hij moest kiezen tussen Integratie en Defensie. Hij koos toen voor Defensie, een departement dat hij "erbij deed", nadat de heer Korthals om bekende redenen aftrad en minister Kamp het departement van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening wel interessant vond, maar niet dermate interessant dat er nog geen hobby daarnaast kon worden uitgevoerd.

Al met al hebben wij te maken met een minister die al langer zit dan veel voorgangers en dat is een goede zaak. Verleden jaar zei ik al, en dat herhaal ik graag, dat wij een goede minister van Defensie hebben. Het is alleen jammer dat hij in het verkeerde kabinet zit! Dit betekent overigens niet dat ik het op alle punten met hem eens ben.

Bij de vorige beleidsdebatten heeft de PvdA-fractie twee centrale thema's naar voren gebracht: de reorganisatie van de krijgsmacht en de troepenuitzending. Het eerste vond plaats in 2004 en het tweede in het afgelopen jaar. Het ligt daarom voor de hand dat ik bij deze onderwerpen stil sta. De vraag luidt natuurlijk hoe het er op dit moment uit ziet. Gewoontegetroou wordt het werk van onze partijgenoten aan de overzijde van het Binnenhof niet overgedaan. Onze benadering is meer beschouwend, afstandelijker maar niet minder kritisch. Wij hopen op een gedachtewisseling in plaats van op een uitwisseling van standpunten. Hier wordt geen partijpolitiek bedreven. Er zijn nauwelijks ruzies, dus is er ook nauwelijks pers aanwezig. Wij kunnen open met elkaar van gedachten wisselen.

Bij de troepenuitzendingen stuiten wij op een paradox. Op dit moment moeten verplicht negenduizend personen afvloeien, terwijl Defensie de grootst mogelijke moeite heeft om nieuw personeel aan te trekken voor de uitzendingen die in aantal en intensiteit toenemen. In NAVO-verband vinden meer en zwaardere uitzendingen plaats. Ik wijs op de uitzending naar Afghanistan nu, vergeleken bij twee jaar geleden toen wij een schip naar West-Afrika stuurden waar iedereen gewoon aan boord moest blijven. Ook voor aflossing zijn veel mensen nodig. Slagen wij daarin? Hebben wij voldoende adequaat opgeleide en gemotiveerde mensen? Overigens steunt de PvdA de minister op dit punt. Een baan bij Defensie is nu iets heel anders dan in de tijd van de Koude Oorlog. Toen kon je binnen kantooruren werken en was je meestal in het weekend vrij. Het was een baan voor het leven. Inmiddels is er wel iets veranderd nu er sprake is van vrede tussen staten.

Wekt Nederland niet de schijn het beste jongetje van de klas te willen zijn? Aan de hand van cijfers die ik verleden jaar verstrekke bleek dat Nederland op dit terrein bij de top-5 van de krijgsmachten in de wereld behoort. Moeten wij nu het beste jongetje van de klas blijven? Moeten wij in zekere zin kwispelend achter Bush en Blair aan blijven lopen? Hoe lang kun je daarmee doorgaan?

Ik hoor steeds meer pleidooien voor een integratie van krijgsmachttaken bij taken op het terrein van veiligheid, zorg en terrorismebestrijding. Mijn fractie meent dat ons al genoeg angst wordt aangejaagd als het gaat om terrorismebestrijding. Een leger hoort in de kazerne of op een oefenterrein, maar niet op straat. Generaals hebben, zeker in een democratie, niets anders te doen dan troepen te commanderen. Zij zijn dus niet nodig voor burgeractiviteiten. De uitzondering die deze regel bevestigt, wordt gevormd door de marechaussee die meer met de reguliere politie kan of moet samenwerken. Ik denk daarbij aan object- en grensbewaking, materieeluitwisseling, interventie en arrestatieteams. In de afgelopen jaren is de reorganisatie van de krijgsmacht

bijna voltooid. De marechaussee heeft hierbij nadrukkelijk een taak. Is voldoende rekening gehouden met de samenhang tussen marechausseetaken en reguliere politietaken?

Het tweede thema betreft de vraag in hoeverre wij zelfstandig beleid voeren of achter Amerika en Engeland aanlopen. De Nederlandse krijgsmacht gaat naar Afghanistan en Irak. Hier zijn goede redenen voor, maar wij gaan niet naar Kongo. Tien jaar geleden waren wij ook niet in Rwanda. Wij gaan ook niet naar Darfur. Het beeld ontstaat dat, of je dat nu leuk vindt of niet, als er sprake is van economische belangen of van belangen van de bondgenoten Nederland na enig wikken en wegen bereid is om de nodige risico's te nemen. Als het gaat om het arme Afrika, waar mensen niet alleen een andere kleur hebben maar waar ook nauwelijks sprake is van economische belangen, ligt het allemaal een stuk gecompliceerder en gaat Nederland dus gewoon niet. Ondertussen gaat de burgeroorlog in Kongo gewoon door. Ik hoef niet te vertellen wat in Darfur gebeurt. Helaas zijn er nog meer brandhaarden op dat continent. Dit versterkt het beeld, en dat moet bij andere begrotingsbehandelingen aan het bod komen, dat Nederland Afrika heeft afgeschreven. Als je elke conflicthaard afzonderlijk analyseert, kun je er een mooi verhaal over ophangen, maar het gaat mij om het beeld dat wij alleen maar willen interveniëren en meedoen aan vredesoperaties als er economische belangen of belangen van de bondgenoten op het spel staan. Welke criteria worden gehanteerd? Wat is onze invloed op die criteria om wel of niet in Afrika actief te zijn?

Je kunt je ook afvragen of je met een bondgenoot als de VS nog wel vijanden nodig hebt. Voor de derde achtereenvolgende keer noem ik Guantánamo Bay. Amerika maakt binnen de NAVO, en ik denk aan de Abu Graibgevangenis en de CIA-vluchten, in alle opzichten de dienst uit. Hierover kan nauwelijks hardop gesproken worden en dat is gek. In het NAVO-parlement, waar sommige leden hier deel van uitmaken, proberen linkse partijen regelmatig dit punt op de agenda te krijgen. De heer Kox loopt op dat punt namens Nederland voorop, maar het lukt niet. De alom bejubelde freedom of speech blijkt in de praktijk, en zeker in het NAVO-parlement, heel betrekkelijk te zijn. Freedom of speech: als het je maar uitkomt! Het land dat voorop zegt te gaan in de strijd voor vrede en rechtvaardigheid houdt duizenden tegenstanders jarenlang gevangen zonder enige vorm van proces, zonder enige bijstand van advocaten en zonder enige steun van het Rode Kruis. Er wordt gemarteld en vermoord. Het maakt allemaal niet uit: alles in dienst van de vrede en veiligheid. Hoe kijkt de minister hier tegenaan? Hoe kan hij als NAVO-partner hier iets aan doen? Als het om Amerika gaat, gelden andere normen, waarden en rechtsregels. Ik hoef alleen maar te wijzen op het Internationale Strafhof in Den Haag. Als Nederland of de EU eens protesteert heeft dat de schijn van een pro-formagebaar. Ik ben er bang voor dat wij volgend jaar weer over Guantánamo Bay moeten spreken.

Ik kom nu bij de continuïteit van de JSF, de joint strike fighter. Ondanks het feit dat wij kort voor dit debat over de JSF een pak papier hebben gekregen, kan ik

mij niet aan de indruk onttrekken dat wij financieel en militair-technisch het schip ingaan, tenzij wij alsnog tot bezinning komen. De belangen zijn groot, de commitments liggen her en der vast en er is veel geïnvesteerd, maar waar leidt dit toe? Ook mijn partij heeft wat dit betreft boter op het hoofd. Toen in 2001-2002 het besluit werd genomen om met de JSF in zee te gaan was de PvdA vóór. Dat kostte intern wat moeite, maar het was bekend dat als wij niet zouden voorstemmen, een kabinetscrisis op dat moment waarschijnlijk was. Nu kwam die crisis toch een paar maanden later over Srebreniza, maar dat wisten wij toen nog niet.

Ik wil geen technisch verhaal houden over cijfertjes en brieven, maar het gaat mij om het beeld. Is er inmiddels sprake van veel minder vliegtuigen dan waarover in 2001-2002 gesproken werd? Wordt er veel minder in Nederland geïnvesteerd dan ons door de Amerikanen werd toegezegd? Kost het Nederland veel meer geld dan wij ooit hadden durven denken? Is er meer onzekerheid over de voortgang van het project? Waar zijn wij met de JSF aan begonnen?

Ik hoop, omdat de Eerste Kamer zich onderscheidt van de Tweede Kamer, dat wij los van de politieke waan van de dag en van de partijpolitieke verschillen in staat zijn om vandaag van gedachten te wisselen en dat het geen uitwisseling wordt van standpunten. Ik heb kritische vragen gesteld, maar ook voor mijn fractie ligt lang niet alles vast. Standpunten zijn altijd betrekkelijk.

*N

De heer **Russell** (CDA): Voorzitter. Het zijn turbulente tijden die Defensie heeft moeten doorstaan. Eerst kwam 11 september. In één klap bleek de wereld onveiliger dan we dachten en blijken militairen echt nodig om daar iets aan te doen. Vervolgens stagneerde de economie. Bezuinigingen waren nodig om de overheidsfinanciën op orde te krijgen. De royale bijdrage die Defensie daaraan heeft geleverd, heeft zijn invloed niet gemist. Defensie heeft fors moeten herschikken, reorganiseren en afstoten om gezond de toekomst tegemoet te gaan in een kleiner jasje. Ondanks alles, bleef de organisatie tijdens de verbouwing draaien en hoe. De afgelopen jaren hebben duizenden militairen zich in operaties overal ter wereld ingezet voor vrede en veiligheid. In 2004 zijn er maar liefst zeventien duizend militairen uitgezonden. Dat is een ongekende prestatie, waarvoor het personeel van hoog tot laag een grote pluim verdient.

De operatie Nieuw Evenwicht gaat verder dan het voldoen aan taakstellingen alleen. In de brief van prinsjesdag is namelijk een visie neergelegd voor de langere termijn. Er wordt ruimte gecreëerd om meer te kunnen investeren. Daardoor komt de krijgsmacht er in sommige opzichten zelfs sterker uit. Volledig gevuld, flexibel, paraat en beter inzetbaar voor crisisbeheersingsoperaties. Om dat mogelijk te maken zijn

internationale rechtsorde en vrije handelswegen. Op het punt van samenwerking willen de leden van mijn fractie de regering graag complimenteren met zowel de resultaten van de ontschotting als met het feit dat er tussen Defensie, OS en Buitenlandse Zaken goed wordt samengewerkt. Wat het CDA betreft, zouden rol en plaats van de NAVO, de VN, de EU en niet te vergeten de OVSE ook nadrukkelijk in de veiligheidsstrategie moeten worden belicht. Daarbij zou de Nederlandse regering beter inzichtelijk moeten maken wat haar doelen zijn op het terrein van veiligheid en op welke regio's zij zich in de wereld specifiek gaat richten. Deze strategie zou net zoals de NDD als een kapstok kunnen worden gezien; het mag onder geen beding een rigide, vaststaand document worden. Er zal dus ook hier nadrukkelijk ruimte moeten blijven voor een zekere mate van flexibiliteit om te kunnen inspelen op veranderende omstandigheden, maar dan wel binnen zekere kaders.

Concluderend op dit punt zou het wat de CDA fractie betreft goed zijn als de Nederlandse regering haar prioriteiten op het terrein van veiligheid voor de komende vijf à tien jaar inzichtelijk maakte, zodat alle betrokken departementen vanuit eenzelfde gedachtegoed kunnen gaan opereren. Het gaat daarbij om een omvattende benadering van veiligheid en er zal een uitdrukkelijk verband tussen de militaire en niet-militaire aspecten van het veiligheidsbeleid dienen te worden gelegd. Het spreekt voor zich dat zowel de Tweede als de Eerste Kamer dient te worden betrokken bij het opstellen van deze strategie. Hoe kijkt de minister van Defensie aan tegen de door mij ontvouwde nationale veiligheidsstrategie? Is hij bereid om de wenselijkheid van een dergelijke strategie te onderzoeken en te steunen?

Om de wereld veiliger en beter te maken, hebben wij internationale samenwerking, instituties en bondgenootschappen nodig. De Europese Unie is een van de pijlers van het Nederlandse defensiebeleid. Langzaam maar zeker begint de EU zich ook op defensiegebied als een speler op het wereldtoneel te ontwikkelen. Met het aannemen van het Solana-paper in december 2003 heeft de Unie een serieuze veiligheidsstrategie ontwikkeld waarin een goede analyse wordt gemaakt van de dreigingen en uitdagingen van de 21e eeuw. Deze zijn in belangrijke mate grensoverschrijdend en strekken verder dan het Europese continent alleen. Om invulling te geven aan die rol op het wereldtoneel zijn ambities nodig. Daarvoor heeft de EU de Headline Goal vastgesteld, inmiddels herijkt tot de Headline Goal 2010. Sinds 1 januari 2003 is de Rapid Reaction Force operationeel verklaard; een interventiemacht van 60.000 militairen die binnen 60 dagen inzetbaar moet zijn. Op papier ziet dat er mooi uit, maar in de praktijk blijkt dat wij ruim zes jaar na het vaststellen van de Headline Goal nog een eind verwijderd zijn van het behalen van de doelstellingen. Uit een voortgangsrapportage bleek vorig jaar dat slechts zeven van de 64 tekortkomingen waren verholpen. Het gaat hierbij om essentiële capaciteiten zoals transport, logistiek, inlichtingen en commandovoering. Kan de minister aangeven hoe het er nu voorstaat? Welke operaties kunnen nu al wel worden uitgevoerd?

Met de 1,9 miljoen militairen waarover de EU in totaal beschikt, moet het toch mogelijk zijn, zou je zeggen. Niets is echter minder waar. Generaal Jones, opperbevelhebber van de NAVO in Europa, verklaarde afgelopen jaar voor de commissie buitenlandse betrekkingen van de Amerikaanse senaat dat slechts 3 tot 4% van deze militairen kunnen worden ingezet voor expeditionaire operaties. De Europese lidstaten van de NAVO besteden ook slechts 13% van hun defensie-uitgaven aan investeringen, terwijl er eigenlijk zo'n 25% nodig is. Landen zoals België en Italië geven zelfs maar liefst 70% van hun budget uit aan personeel. Zo schiet het met de broodnodige modernisering natuurlijk niet echt op, zeker niet als de defensiebudgetten dalen. Wat is de opvatting van de minister over deze toch wel alarmerende cijfers?

De technologische kloof met de Verenigde Staten groeit dan ook. Om daar iets aan te doen, is meer defensie per euro nodig of meer euro's voor defensie; in ieder geval is er meer efficiëntie nodig. Het belastinggeld wordt niet in alle gevallen even goed besteed. Zo rijden er tientallen verschillende pantserwagens rond in de diverse landmachten in de EU. Onze vraag aan de minister is dan ook: moeten wij daarom niet af van het protectionisme van de nationale industrieën, de defensiemarkt openbreken en streven naar gezamenlijke investeringen?

Gelukkig beschikt de EU sinds ruim een jaar over een instrument om dat te bevorderen: het Europees Defensie Agentschap. Met het Agentschap kunnen gezamenlijke initiatieven worden ondernomen en gecoördineerd. Hoe beoordeelt de minister de activiteiten van het Agentschap tot dusverre? Een van de initiatieven, die mijn fractie van harte verwelkomt, is het opstellen van een gedragscode voor materieelverwerving. Hoe verloopt de implementatie daarvan? Een gedragscode is een goede zaak, maar er is meer nodig. De discussie die binnen de NAVO wordt gevoerd over "common funding" hoort evengoed thuis binnen de Europese Unie. Alleen zo kunnen de papieren ambities worden verwezenlijkt.

Voor de toekomst is een strategie in de maak. Binnen het Europees Defensie Agentschap en het Militair Comité van de EU wordt gewerkt aan een long term vision, die in september van dit jaar moet zijn voltooid. Research & technology vormen een van de speerpunten van deze langetermijnvisie. De minister heeft op de bijeenkomst in Innsbruck van 6 en 7 maart jongstleden met zijn collega-defensie ministers van de EU over dit onderwerp gesproken. Volgens de berichtgeving zou een principeakkoord zijn bereikt over een gemeenschappelijk fonds voor research & technology, waaraan lidstaten op vrijwillige basis zouden kunnen meedoen. Kan de minister nader ingaan op deze berichtgeving? Is Nederland voorstander van zo'n fonds en zo ja, willen wij hieraan bijdragen?

Meer samenwerking in Europees verband biedt interessante perspectieven, ook voor de Nederlandse defensie-industrie. Uiteindelijk zal de toekomst van onze marinescheepsbouw daar kunnen liggen, omdat onze Koninklijke Marine te klein is om een zelfscheppende

industrie in stand te houden. Eerder pleitte de staatssecretaris al om te komen tot een "seabus", een Europees consortium voor de maritieme industrie. Heeft het pleidooi van de staatssecretaris gehoor gekregen bij zijn Europese partners? Welke initiatieven neemt de regering om het Nederlandse bedrijfsleven en de kennisinstututen centraal op de Europese markt te positioneren?

Ik kom terug op het personeelsbeleid. In één kabinetsperiode komen 12.000 functies te vervallen, terwijl er anderzijds nieuwe functies bijkomen. Dat vraagt veel van de organisatie.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Ik heb even gewacht totdat de heer Russell klaar was met zijn betoog over de Europese Unie. Ik wil hem daarover een vraag stellen, want het is een interessante ontwikkeling waarover veel opvattingen mogelijk zijn. Hoe ziet de heer Russell de ontwikkelingen in de Europese Unie ten opzichte van de NAVO? Vindt hij dat zich als het ware een tweede militair bondgenootschap moet ontwikkelen met alles wat daarbij komt? Of ziet hij in dat zijn pleidooi zou betekenen dat er een verschuiving plaatsvindt van inspanningen, zowel op militair als op politiek gebied, van de NAVO naar de EU?

De heer **Russell** (CDA): Ik kom er straks nog over te spreken, maar op dit moment vinden er veel gesprekken plaats tussen de NAVO en de EU. Het is natuurlijk nog onduidelijk waar die op zullen uitlopen, maar dat er geen overlap moet plaatsvinden is wel heel duidelijk. Veel van de leden van de NAVO zijn ook lid van de EU. Alleen al daarom zal heel prudent worden omgesprongen met het probleem dat de heer Platvoet mij voorhoudt. Het is een moeilijk punt, waarop ik in mijn volgende inbreng uitgebreid zal terugkomen. Als ik de zorg van de heer Platvoet dan nog niet heb weggenomen, kom ik er graag op terug. Anders zou ik daar een te groot voorschot op nemen. Ik hoop dat hij mij dat toestaat.

Ik had het binnen het kader van het personeelsbeleid over de uitstroom, die voorspoedig is verlopen. Misschien kan de staatssecretaris daar wat over zeggen. Het saldo van de in- en uitstroom kwam vorig jaar op 1 september al neer op een reductie van de organisatie met 8500 mensen. Tot dan toe waren er slechts enkele gedwongen ontslagen gevallen. Hoe is de stand van zaken nu? In hoeverre is het uitgestroomde defensiepersoneel elders bij de overheid aan de slag gekomen, bijvoorbeeld bij de politie? Verleden jaar gebeurde dat nog erg weinig; toen was de stand dat een paar honderd man was doorgestroomd naar de politie. Het zou interessant zijn om te horen hoe dat nu zit. Aan populariteit heeft Defensie als werkgever gelukkig niet ingeboet. Sterker nog, de werving lijkt beter te gaan dan ooit. Zo heeft de Koninklijke Landmacht vorig jaar maar liefst 5000 nieuwe bbt'ers mogen verwelkomen, waarmee de doelstelling voor 2005 is behaald. Dat is een record. Hoe zijn de resultaten bij de andere krijgsmachtdelen geweest over 2005? Een hoge instroom legt een behoorlijk beslag op de organisatie. Elk

jaar weer moeten nieuwe lichten militairen goed opgeleid, getraind en gemotiveerd worden. Kan de staatssecretaris aangeven hoe dit proces verloopt? Zijn er voldoende instructeurs en adequate programma's om de nieuwe lichten goed op te leiden?

Het werven van nieuwe militairen past in het streven van Defensie naar verjonging van het personeelsbestand. Dat hoort bij een expeditionaire krijgsmacht die veel operaties in het buitenland uitvoert. Wij moeten echter wel waken voor overbelasting van dat personeel. Voor jongere militairen heeft de staatssecretaris de richtlijn losgelaten dat een militair na afloop van een uitzending ten minste tweemaal deze uitzendperiode niet zal worden uitgezonden. Het is begrijpelijk dat oudere militairen minder vaak worden uitgezonden, maar toch. Als er te vaak een beroep gedaan wordt op dezelfde eenheden, wordt de loyaliteit en de gezondheid van deze mensen wel erg op de proef gesteld. Het personeel van de helikoptereenheden -- dat zich vaak tot het uiterste moet inzetten -- is hiervan een treffend voorbeeld.

Hoe gaat de staatssecretaris voorkomen dat de uitzenddruk te hoog wordt? En hoe verhoudt zich dat tot zijn initiatieven om meer vrouwen aan te stellen bij Defensie? Het is goed dat er mogelijkheden worden geschapen om parttime te werken en dat er kinderopvang bij de kazernes komt, maar hoe is dat verenigbaar met de hoge uitzenddruk? Kinderopvang in Kandahar behoort nu eenmaal niet direct tot de mogelijkheden, net zo min als parttime werken. Dat neemt niet weg dat van het personeel in zijn algemeenheid flexibiliteit mag worden gevraagd.

Defensie is op haar beurt bezig met de invoering van het flexibel personeelssysteem. Een belangrijke horde is genomen door het akkoord over de arbeidsvoorwaarden dat de staatssecretaris met de centrales van overheidspersoneel heeft bereikt. De leden van de CDA-fractie willen de staatssecretaris graag met dit resultaat complimenteren. Het is goed dat er nu eindelijk weer een cao voor Defensie is. Bovendien is er overeenstemming over het verhogen van het functioneel leeftijdsontslag, dat de staatssecretaris eerder een "graat in de keel" van de bonden noemde. Is onze indruk juist dat de invoering van een tropenjarenregeling -- waarbij de periode dat militairen uitgezonden zijn geweest voor een kwart in mindering wordt gebracht op de ontslagleeftijd -- voor de benodigde smeerolie heeft gezorgd? Nu er een akkoord is over de arbeidsvoorwaarden, is het de vraag of de bonden ook kunnen instemmen met het flexibel personeelssysteem en de daarvoor benodigde wijziging van de Militaire Ambtenarenwet van een positief advies voorzien. Is dat inderdaad het geval? Wanneer gaat het wetsvoorstel naar de Raad van State?

Met de gedachte van het flexibele personeelssysteem is mijn fractie het in ieder geval eens. Een verjongde organisatie, die perspectieven biedt voor het personeel om door te stromen naar de bovenbouw of om hen, als zij hiervoor niet in aanmerking komen, professioneel te begeleiden naar een functie in de burgermaatschappij. Toch hebben de leden van de CDA-fractie nog enkele vragen aan de staatssecretaris. Ten eerste zal van militairen worden verwacht dat zij in de

onderbouw om de drie jaar van functie veranderen. Geldt dit ook voor de periode na het moment waarop besloten is dat zij definitief bij Defensie mogen blijven werken? Dit moment zal komen te liggen op het 35e levensjaar. Hoe verhoudt zich een vast dienstverband vanaf die leeftijd tot het streven naar een organisatie met een omgekeerde piramidebouw qua leeftijd? Hoe kan worden voorkomen dat de bovenbouw vergrijsd als bovendien de ontslagleeftijd omhoog gaat?

Een andere vraag betreft de aanstelling van militairen. Die zal niet meer bij de krijgsmachtdelen afzonderlijk plaatsvinden, maar bij Defensie. Betekent dit dat van militairen kan worden geëist dat zij bijvoorbeeld van de marine naar de landmacht worden overgeplaatst? Dat lijkt mijn fractie niet verstandig, tenzij de militairen dat zelf willen natuurlijk. Ondanks het feit dat er steeds vaker "paars" wordt opgetreden, hebben de krijgsmachtdelen nog steeds hun eigen taken, tradities en expertise, waarvoor veel militairen exclusief kiezen. Defensie moet zelf ook flexibel naar het personeel toe willen zijn, zo is onze stelling. Ten slotte vraag ik de staatssecretaris om aan te geven welke verbeteringen het nieuwe personeelssysteem brengt ten opzichte van de huidige situatie. Met het huidige systeem is het immers al gelukt om de organisatie op orde te krijgen, te verjongen, te ontbureaucratiseren en binnen de begroting te blijven met een gewenste personeelssterkte.

Goed personeelsbeleid houdt ook in het bieden van goede zorg en nazorg voor uitgezonden militairen. Hetzelfde geldt voor veteranen. Zij hebben immers namens Nederland hun leven geriskeerd in onveilige en instabiele gebieden. Gelukkig is er de laatste jaren veel tot stand gebracht. Dat is van groot belang, juist omdat er nu zoveel militairen worden uitgezonden. Als slechts een klein percentage van deze militairen op enigerlei wijze hieraan klachten overhoudt, dan hebben wij het nog over aantallen die om bijzondere aandacht vragen; wij hebben het immers over mensen. Dit geldt des te meer nu wij operaties uitvoeren in zeer riskante gebieden zoals in Irak en Afghanistan. Wordt met de complexe en risicovolle omstandigheden voldoende rekening gehouden bij de uitzendingstermijn?

Namens mijn fractie wijd ik enkele woorden aan het veteranenbeleid. Dat beleid is volwassen geworden, of het nu gaat om de nazorg of om de maatschappelijke erkenning en waardering. Wat het eerste betreft, is vorig jaar de Nota veteranenzorg verschenen, waarin tal van maatregelen worden aangekondigd. Zo zou een fijnmazig netwerk worden opgezet van hulpverlening, met aanspreekpunten in diverse regio's. Voorts kondigde de staatssecretaris aan om een veteranenadministratie op te zetten. Hier is al jaren over gesproken, maar het is steeds maar niet van de grond gekomen. Is het registratiesysteem inmiddels operationeel? Onduidelijk was of de maatregelen extra geld zouden gaan kosten. Heeft de staatssecretaris hier al zicht op? En lukt het om de financiering van het veteranenbeleid beter inzichtelijk te maken?

Erkenning en waardering van veteranen gaat het CDA aan het hart. Daarom waren wij blij met het initiatief

van de eerste landelijke Veteranendag, vorig jaar op de geboortedag van de veteraan der veteranen, wijlen prins Bernhard. Het is een goede zaak dat deze dag ook komende 29 juni wordt gehouden, waarmee een heuse traditie is geboren. Er zou dit jaar een nationaal defilé komen, waaraan ook dienende militairen meedoen. Graag vernemen wij meer van de staatssecretaris, voorzover hij al een tipje van de sluier kan en wil oplichten.

Ik ving mijn betoog aan met de turbulente tijden die Defensie heeft moeten doorstaan. In een moeilijke periode van bezuinigingen is er een groter beroep dan ooit gedaan op het personeel. Op het moment dat wij hier spreken, zijn bijna 1500 van onze mannen en vrouwen in uniform uitgezonden naar gebieden over de hele wereld. En daarbij is niet eens inbegrepen de enorme nieuwe uitdaging die ons te wachten staat in Uruzgan. Wij gaan er niet alleen heen, wij kunnen er ook heen en wij doen er belangrijk werk voor Nederland en de wereld. Nederland is als een van de weinige NAVO-landen hiertoe in staat. Dat is iets dat wij in de discussie over Defensie wel eens vergeten, en waarop wij met recht en reden trots mogen zijn. Daarmee, zo zeg ik tegen de bewindslieden, complimenteren wij uw organisatie en vooral ook u. U hebt uw huis op orde!

*N

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Voorzitter. Ook het betoog van de heer Russell toont aan dat er toch een wat ongemakkelijke scheiding is tussen Defensie enerzijds en de NAVO en het buitenlands beleid anderzijds. Ik heb mij laten disciplineren om mij nu tot Defensie te beperken. Dat betekent wel dat ik wat meer algemene opmerkingen zal maken bij NAVO/buitenland, omdat ik vind dat Defensie een onderdeel behoort te zijn van het bredere kader van het buitenlandbeleid. Daarmee wil ik overigens niets ten nadele zeggen van de minister met deze portefeuille. Ik wil het hebben over de procedure rondom de vredesmissie, over Afghanistan en ook, want daar heb je het bij Defensie toch over, over wapens zoals de JSF, de wapenexport en het nucleaire wapen.

Ik begin met de vredesmissies en de procedures rondom deze missies. Naar aanleiding van de commotie over de uitzending naar Afghanistan is de procedure, dus de manier waarop regering en parlement met elkaar omgaan, opnieuw aan de orde geweest. De bron van die commotie is volgens ons toch de onduidelijke grondwetsbepaling in artikel 100, waarin staat dat de regering de Staten-Generaal informeert over de inzet van de krijgsmacht ter bevordering van de internationale rechtsorde. Er was gesteggel over een voornemen of een besluit. Dat gesteggel over de definitie en hoe deze uiteindelijk wordt geïnterpreteerd, en de commotie die daaruit voortkwam, is voor ons toch terug te brengen tot de halfslachtige wijze waarop een motie van de Tweede Kamer van het lid Van Middelkoop uit 1994, waarin de wenselijkheid van een parlementair instemmingsrecht bij

uitzending werd uitgesproken, uiteindelijk in de Grondwet is terechtgekomen.

De les die uit deze gang van zaken moet worden getrokken, is toch dat de huidige regeling niet voldoet. De commissie-Bakker had dit overigens al eerder geconstateerd en heeft geadviseerd om rond artikel 100 op bindende wijze een aantal regels te stellen. Ook dat heeft blijkbaar niet echt gewerkt. Het parlementaire instemmingsrecht staat wat ons betreft dus weer op de agenda. De argumenten daarvoor zijn velerlei. Het belangrijkste argument is natuurlijk -- uit ervaring moet je leren -- dat de huidige tekst in de praktijk onduidelijkheden schept. Het maatschappelijk draagvlak vereist ook een politiek en parlementair draagvlak, te meer daar militair ingrijpen en de politieke steun daarvoor in Nederland blijkbaar kan plaatsvinden zonder een uitdrukkelijk internationaal mandaat. Ik verwijs dan naar de politieke steun voor de inval in Irak. Dat vereist volgens ons een expliciet parlementair instemmingsrecht. Ook landen om ons heen hebben dat op die manier geregeld; ik wijs op Denemarken en Duitsland. De vraag die ik aan de regering wil stellen, is of zij een soortgelijke conclusie trekt en zo niet, welke conclusie zij dan trekt uit de ervaringen van december en januari.

Mijn tweede punt betreft Afghanistan. De Tweede Kamer heeft ingestemd met de missie. Wij zullen dat debat hier niet overdoen; in de Tweede Kamer is het uit den treure gevoerd. Hoewel het geen nieuws is, wil ik opmerken dat de gebieden in Afghanistan waar de uitzending heen zal gaan, de laatste tijd in toenemende mate het toneel van geweld en agressie zijn, ook tegen Canadese en Amerikaanse troepen. De Nederlandse defensietop zegt hieruit lessen te hebben getrokken, zo las ik in de Volkskrant van 9 maart jongstleden, maar mijn vraag is welke lessen dat zijn. In Canada is de discussie opnieuw opgelaid, omdat ook daar velen in toenemende mate inzien dat de omstandigheden in dit deel van Afghanistan een goede, door de bevolking vertrouwde aanpak in de weg staan.

Het is ook geen nieuws dat GroenLinks tegen deze missie is, maar toch vinden wij dat een goede informatievoorziening over het gebied waar de militairen naartoe gaan, wat zij doen en in welke omstandigheden zij hun werk moeten doen, wenselijk is voor het thuisfront. Ik zag dat het Canadese ministerie van Defensie een uitstekende speciale website heeft, een heel informatieve website over alle ins en outs van dat gebied in Afghanistan en over wat de militairen daar doen. Nederland zou dat als voorbeeld kunnen nemen. Ik pleit er dus voor dat de informatie meer en beter dan nu het geval is, op die manier zal worden gegeven.

Met de verschillende vredesmissies zijn nu 1420 militairen uitgezonden. Bij Defensie werken zo'n 45.000 mensen, waarbij ik de marechaussee niet meetel, waaronder 5000 man burgerpersoneel. De minister heeft wel eens gezegd dat die 1420 toch het maximum is dat door de structuur in Nederland kan worden opgebracht. De heer Russell had een soortgelijke vraag, maar hij verwees naar andere landen. Ook als je naar Nederland kijkt, kun je constateren dat 2 tot 3% van het totale defensiepersoneel

blijkbaar het maximum is dat Nederland kan opbrengen. Ook in geld uitgedrukt kun je zien dat er aan crisisoperaties 213 mln. is uitgegeven, maar aan de klassieke defensietaken 2,5 mld. Dit brengt de GroenLinks-fractie tot de vraag wat nu de verhouding is tussen de zogenaamde vredesmissies en de klassieke, om het maar onbeleefd te zeggen virtuele, defensietaken die nog zijn geworteld in de Koude Oorlog en die zijn gebaseerd op nucleaire afschrikking.

De heer **Middel** (PvdA): Dit klinkt heel leuk en ik ben van huis uit stapelgek op een leuk links verhaal, maar dit klopt toch echt niet. De heer Platvoet vergeet dat het bij uitzendingen niet gaat om één keer een groep wegsturen, maar om mensen die steeds weer moeten worden afgelost. Het aantal is dus veel groter en daarmee is ook het percentage veel groter. Wat de heer Platvoet doet, neigt toch een beetje naar retoriek. En als het dat niet is, dan is het demagogie, of iets daar tussenin. Dat mag van mij best, maar ik wijs hem er toch maar even op.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Dat is het allebei niet. Ik stel een vraag aan de minister. Ik begrijp natuurlijk ook wel dat die 1420 mensen alleen maar kunnen worden uitgezonden omdat er een front office en een back office zijn, om maar even in bureaucratische termen te schieten. Je moet in Nederland natuurlijk ook een aantal mensen hebben die het allemaal moet regelen.

De heer **Middel** (PvdA): U begrijpt het niet. Je zendt mensen uit en die komen op een bepaald moment weer terug. Het heeft dus helemaal niets te maken met een front office of een back office. Er gaat gewoon een nieuwe ploeg mensen weg.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Dan pas ik de getallen aan: 2800 mensen op een totaal personeelsbestand bij Defensie van 45.000. De getallen zijn voor het punt dat ik wil maken ook niet het belangrijkste. Sinds een aantal jaren wordt betoogd dat de klassieke defensietaken langzaam moeten worden veranderd in taken op het terrein van crisisbeheersing en vredesmissies. In het beleidsgedeelte van de begroting wordt eigenlijk alleen maar daarover gesproken. Op zichzelf steun ik deze beleidsomslag, maar ik wil dan ook wel zien dat hierop in het financiële beleid en het personeelsbeleid sterk de nadruk wordt gelegd. Ik twijfel eraan of dat wel gebeurt en daarom vraag ik de minister in de begroting voor volgend jaar aan te geven hoeveel geld en personeel beschikbaar is voor crisisbeheersings- en vredesoperaties enerzijds en voor traditionele defensietaken anderzijds.

Het overgrote deel van de 1420 voor vredesmissies uitgezonden militairen is een verlengstuk van de Amerikaanse politiek. Zoals bekend laat de Amerikaanse regering Afrika links liggen en blijkbaar doet Nederland dat daardoor dus ook. Nederland heeft namelijk

welgeteld negen militairen uitgezonden naar dit vergeten continent. De heer Middel heeft hier terecht opmerkingen over gemaakt en dat waren zeker geen demagogische opmerkingen.

De JSF blijft een zorgenkind. De aanhoudende stroom berichten aan de andere kant van de oceaan over bezuinigingen op het programma doen mij het ergste vrezen voor het Nederlandse aandeel. Tot nu toe houdt de regering zich flink, want er is nog geen enkel officieel bericht van de Amerikaanse regering dat in het programma wordt geschrapt. Vorige week dinsdag was er echter een hoorzitting in de Amerikaanse senaat over het schrappen van een belangrijk onderdeel van het JSF-programma, een onderdeel dat zeer relevant is voor de deelname door de Nederlandse industrie en dan met name voor DutchAero. Als de Amerikaanse senaat akkoord gaat, gaat een aanzienlijk deel van de in Nederland geplande activiteiten verloren. Eigenlijk blijft alleen Stork over als substantiële deelnemer.

Typerend voor de Amerikaanse manier van opereren was een understatement van senator Warner, voorzitter van de desbetreffende senaatscommissie. Hij zei namelijk dat hij zich zorgen maakte dat bondgenoten niet kunnen deelnemen aan de besluitvorming, maar dat ze toch wel het idee moeten krijgen dat naar hen wordt geluisterd. Mijn fractie was geen voorstander van de aanschaf van de JSF, maar dan nog is de vraag gewettigd wat de regering zal doen wanneer de Amerikaanse senaat besluit tot versobering van het programma.

Jongstleden vrijdag verklaarde Hayo Cijfer, de vice-president Internationale Handelsfinanciering van ABN AMRO, in het radioprogramma Argos dat de grote militaire exportkredietverzekeringen de Nederlandse export naar ontwikkelingslanden belemmeren. De twee grootste exportkredietverzekeringen van de afgelopen jaren zijn afgegeven voor twee Indonesische orders voor in totaal vier korvetten met een waarde van 1 mld. Door deze verzekeringen is het landenplafond voor Indonesië bereikt en kunnen andere exporten, zoals die van medische apparatuur, vrijwel niet meer verzekerd worden.

Dit wapenexportbeleid valt moeilijk te rijmen met het Nederlandse ontwikkelingsbeleid. Nederland besteedt jaarlijks voor ongeveer 60 mln. aan ontwikkelingshulp aan Indonesië. De verstrekte exportkredieten belopen echter een veelvoud daarvan, waardoor Indonesië in het komende decennium meer besteedt aan het aflossen van zijn militaire schuld aan Nederland dan het van Nederland aan ontwikkelingshulp ontvangt. Dat is overigens slechts één voorbeeld van defensiebeleid dat strijdig is met het Nederlandse beleid voor ontwikkelingssamenwerking. Het is des te ernstiger, omdat in de beleidsagenda heel duidelijk wordt gesteld dat deze beleidsvelden in het verlengde van elkaar liggen. Hoe verhoudt dit voorbeeld zich tot het streven naar samenhang tussen het veiligheidsbeleid en ontwikkelingssamenwerking?

Het verzet tegen kernwapens was vijftientig jaar geleden intens. Nu hoor je er eigenlijk heel weinig meer over, behalve misschien in het geval van Iran en Noord-Korea. Dat is vreemd, want volgens experts is de kans dat kernwapens worden gebruikt nu veel groter dan

vijftientig jaar geleden. Ik denk in dit verband niet alleen aan Iran of Noord-Korea, maar ook aan de Franse president. Hij sprak immers onlangs in het openbaar uit dat Frankrijk rekening houdt met de mogelijkheid dat het zich op een gegeven moment genoodzaakt ziet om een kernwapen in te zetten.

De voortgaande verspreiding van nucleaire massavernietigingswapens is een van de belangrijkste bedreigingen voor vrede en veiligheid. El Baradei, de directeur-generaal van het IAEA, spreekt over het risico van zelfvernietiging van de wereldgemeenschap als de koers niet verandert. De wereld telt 35.000 nucleaire wapens, waarvan 96% in handen is van de VS en Rusland. De naleving van het Non-proliferatieverdrag bevindt zich al geruime tijd in een impasse. De VS zijn de grootste dwarsligger. Dit land weigert namelijk de afspraken die gemaakt zijn op de conferenties in 1995 en 2005, na te komen. Overigens weigert Israël nog steeds om het Non-proliferatieverdrag te ondertekenen.

Zoals bekend, worden Noord-Korea en Iran ervan verdacht dat zij deze wapens ontwikkelen. Maar ook hier hebben de VS, overigens net als de overige permanente leden van de Veiligheidsraad, boter op het hoofd. Zij vernieuwen immers regelmatig hun arsenalen kernwapens met het argument dat dit noodzakelijk is voor hun veiligheid, maar tegelijkertijd veroordelen zij andere staten die deze wapens ontwikkelen. Zij dreigen zelfs tegen hen ten strijde te trekken. Dat is ongeloofwaardig en contraproductief.

De AIV heeft onlangs een advies uitgebracht aan de regering over de strategie tegen de verspreiding van kernwapens. Kan de regering al een eerste reactie geven op dit advies en dan met name op het advies om bij alle geschikte gelegenheden en fora de VS ervan te doordringen dat zij als eerste een substantiële bijdrage moeten leveren aan het terugdringen van deze wapens?

Ik wacht met belangstelling de beantwoording door de bewindslieden af.

*N

De heer **Hoekzema** (VVD): Voorzitter. De laatste jaren is het ministerie van Defensie ingrijpend gereorganiseerd. Verder is er voor ongeveer 400 mln. bezuinigd. Hele onderdelen van de krijgsmacht zijn opgeheven. Ongeveer 12.000 arbeidsplaatsen zijn verdwenen. De investeringsquote gaat evenwel wat omhoog, tot boven de 20%. Dit alles gebeurt in het kader van het project Nieuw evenwicht, waarin de weg is uitgestippeld naar een nieuw evenwicht in een kleinere, maar kwalitatief hoogwaardige en volledig en snel inzetbare krijgsmacht. Gestreefd wordt naar evenwicht tussen 100% inzetbaarheid van de krijgsmacht en het kleinere budget dat het gevolg is van de opeenvolgende bezuinigingen.

Wat tot nu toe in een luttel aantal jaren is bereikt, is voor mijn fractie aanleiding om beide bewindslieden te complimenteren. Vroeger kon het ene schip pas uitvaren

als het andere gekannibaliseerd was, en dat toen met 3% groei! Chapeau!

Defensie ontwikkelt zich tot een expeditionaire, flexibele en snel inzetbare krijgsmacht, die hoog in het geweldsspectrum kan optreden. Ondanks dit proces van grote veranderingen en de toch zware crisisbeheersingsmissies in ver gelegen gebieden doet het personeel loyaal, gemotiveerd en goed geoefend zijn werk. Mijn fractie heeft daar veel waardering en grote bewondering voor. Wij zien dat door het reorganisatieproces de verkokering op het ministerie wordt doorbroken en dat de minister en de staatssecretaris grote stappen hebben kunnen zetten op weg naar één integrale krijgsmacht met één aansturingspunt: de commandant der strijdkrachten.

Mijn fractie hoort graag van de bewindslieden of het nieuwe sturingsmodel met één commandant der strijdkrachten en vier commandanten van de strijdkrachten -- zee-, land-, luchtstrijdkrachten en de marechaussee -- de chefs van deze strijdkrachten niet te veel op afstand plaatst. Daardoor zou hun betrokkenheid bij en hun inleving in het integrale defensie-, respectievelijk krijgsmachtbeleid kunnen worden bemoeilijkt.

Om te komen tot een expeditionaire, flexibele en snel inzetbare krijgsmacht is een proces van transformatie aan de gang. Nederland is met zijn open en op wereldschaal toch belangrijke economie gebaat bij een zo veilig en stabiel mogelijke situatie in de wereld. Bovendien voelt Nederland zich verantwoordelijk voor het leveren van een bijdrage aan de internationale rechtsorde en het handhaven daarvan. Om een flexibele, expeditionaire krijgsmacht daadwerkelijk operationeel te laten zijn, is voldoende transportcapaciteit nodig. Daar ontbreekt het op dit moment nog enigszins aan. Welke oplossingen hebben de bewindslieden binnen het budget om dit probleem op te lossen?

De hoofdtaken van Defensie zijn gebaseerd op artikel 97, eerste lid van de Grondwet. Zij luiden:

1. de bescherming van de integriteit van het eigen bondgenootschappelijk grondgebied, inclusief de Nederlandse Antillen en Aruba;
2. de bevordering van de internationale rechtsorde en stabiliteit;
3. de ondersteuning van de civiele autoriteiten bij rechtshandhaving, rampenbestrijding en humanitaire hulp, zowel nationaal als internationaal.

Deze drie hoofdtaken zijn steeds meer met elkaar verweven.

Voor de eerste twee hoofdtaken moeten personeel en materieel beschikbaar worden gehouden, dus ook voor de NATO Response Force en voor de European Battle Groups. Voor het ondersteunen van de civiele autoriteiten bij het handhaven van de binnenlandse veiligheid moeten eveneens troepen en materieel beschikbaar worden gehouden. Wat zijn de gevolgen hiervan voor de capaciteit van het ministerie van Defensie, zowel materieel als personeel? In hoeverre gaat het ten koste van de overige twee hoofdtaken?

Uit de begroting voor het jaar 2006 en later blijkt dat de middelen voor Defensie als percentage van het bruto binnenlands product in de afgelopen jaren teruggelopen zijn. Van de oorspronkelijke 3% komen wij in 2010 zelfs uit op ongeveer 1,1%. Deze trend veroorzaakt stevige spanningen in de huidige en de komende begrotingen. Het hoge ambitieniveau dat is vastgesteld door de politiek in een onstabiel geworden wereld, vergt veel van Defensie, zeker ook op het terrein van de binnenlandse veiligheid. Hoe denkt de minister met deze spanningen om te gaan? Moeten in de komende jaren de middelen eigenlijk niet worden verruimd?

De heer **Kox** (SP): Uit uw laatste vraag leid ik af dat uw fractie een voorstander is van verhoging van het defensiebudget. Amerikanen en Britten dringen in de Assemblee van de NAVO aan op het nakomen van de afgesproken 2%. Vindt u dat 2% het doel van de regering moet zijn of wilt u een bescheidener verhoging van de middelen?

De heer **Hoekzema** (VVD): Het zal niet gemakkelijk zijn om, zo je dat al wilt, snel op het door de NAVO gevraagde percentage uit te komen. Gezien de spanningen in de wereld en de wens van Nederland om een duidelijke bijdrage te leveren aan vrede en stabiliteit lijkt het mij wenselijk om te komen tot een geleidelijke verhoging van de defensiemiddelen.

De heer **Kox** (SP): Aan welk percentage denkt u? Denkt u aan 0,1 of aan 1?

De heer **Hoekzema** (VVD): Ik verkeer niet in de positie om een exact percentage te noemen. Overigens is de hoogte van dat percentage ook afhankelijk van de totale begrotingsruimte in de komende jaren. Mijn fractie wil de bewindslieden echter nu al wel duidelijk aangeven dat zij hen zal steunen als zij, na een periode van forse bezuinigingen, inzetten op een verhoging van het budget.

Transformatie van de krijgsmacht is onvermijdelijk gezien de veranderde dreigingen na de Koude Oorlog. De regering speelt daarop in, onder andere met de Marinestudie 2005. Mijn fractie steunt de gedachte die ten grondslag ligt aan deze studie. Dat wil zeggen dat ook wij een voorstander zijn van het verhogen van de transportcapaciteit en het verschuiven van de capaciteit van op de oceaan georiënteerde operaties naar op de kust georiënteerde operaties en crisisbeheersingsoperaties. Deze verschuiving is onontkoombaar door de nieuwe dreigingen waarmee de wereld na de Koude Oorlog is geconfronteerd: het internationale terrorisme, gekoppeld aan de verspreiding van massavernietigingswapens.

Voorwaarde is wel dat de bescherming van de aanvoerroutes van energie geen gevaar loopt. Vandaar ook dat ik de bewindslieden vraag of de vier te bouwen patrouilleschepen de vier M-fregatten kunnen vervangen.

Het aantal fregatten dat ingezet kan worden voor NAVO-taken gaat daardoor immers terug van zes M-fregatten en vier LC-fregatten naar twee M-fregatten en vier LC-fregatten. Wat betekent dit voor de bescherming van de genoemde aanvoerroutes?

De transformatie van de krijgsmacht moet leiden tot een efficiënte en geïntegreerde krijgsmacht die snel inzetbaar is in joint operations. In deze operaties moeten de zeestrijdkrachten en de land- en luchtmacht gezamenlijk kunnen opereren. Mijn fractie hoort graag van de minister van Defensie of het zijns inziens zinvol is om soortgelijke strategische studies uit te voeren naar de landstrijdkrachten en de luchtmacht.

De overgang naar een moderne, expeditieaire, flexibele en snel inzetbare krijgsmacht noodzaakt tot verjonging van het personeelsbestand. Daartoe is het "up or out"-systeem bedacht, waarbij militairen die niet voor promotie in aanmerking komen en vijftig jaar of ouder zijn, moeten uitstromen naar de burgermaatschappij. Hiervoor moet een goed stelsel van opleidingen worden ontwikkeld met certificering, zodat deze nog jonge mensen zich gereed kunnen maken voor de civiele arbeidsmarkt. Wat is de stand van zaken met betrekking tot deze opleidingen en de certificering?

Op welke wijze wordt het flexibele personeelssysteem in de nieuwe militaire ambtenarenwet opgenomen? ik heb zojuist van de heer Russell begrepen dat de staatssecretaris erin geslaagd is om de onderhandelingen met de bonden met een goed resultaat af te sluiten. Ik complimenteer hem daarmee. Ik hoop verder dat dit een aanzet zal zijn om snel met een door de Raad van State goedgekeurde, nieuwe militaire ambtenarenwet naar het parlement te komen.

Een belangrijk onderwerp voor de militaire ambtenarenwet is het functioneel leeftijdsontslag. De VVD-fractie hoort graag van de staatssecretaris op welke manier hij de zware geestelijke en fysieke belasting van uitzendingen voor crisisbeheersingsoperaties in de ontslagleeftijd tot uitdrukking laat komen. Wij vragen dit met het oog op het beleid van de regering om in zijn algemeenheid mensen langer door te laten werken. Wat is hierover met de vakbonden afgesproken? Al met al lijkt er sprake te zijn van een doorbraak waardoor het mogelijk wordt om flexibel personeelsbeleid in de militaire ambtenarenwet op te nemen.

De krijgsmacht zal gevuld worden met beroepspersoneel. Dat is een ingrijpende keuze van de bewindslieden met belangrijke gevolgen voor het reservistenbeleid. De plaatsen die hierdoor onvermijdelijk zullen openvallen, zullen immers door reservepersoneel opgevuld moeten worden. Op dit moment zijn volgens de staatssecretaris naast de beroepsmilitairen ongeveer 5600 reservisten nodig voor de taken ter ondersteuning van civiele organisaties en voor de ondersteuning met specifieke deskundigheid van operaties in den vreemde.

Er is op dit moment geen noemenswaardig tekort aan reservepersoneel. Een belangrijke reden hiervoor zal ongetwijfeld zijn dat er nog genoeg generaties ex-dienstplichtigen zijn die een nauwe band met de krijgsmacht hebben. Tevens is als gevolg van de

reorganisaties bij de krijgsmacht een grote groep personeel overgestapt naar de burgermaatschappij. Op grond van wettelijke bepalingen verkrijgen zij na hun overgang naar de civiele maatschappij automatisch de status van reservist, waardoor zij hun band met de krijgsmacht behouden.

Over grofweg 25 jaar zijn er echter nauwelijks of geen oud-dienstplichtigen meer die de pensioengerechtigde leeftijd niet hebben overschreden. Ook het aantal mensen uit de krijgsmacht dat naar een burgerfunctie is overgestapt, zal beslist niet groeien. In de toekomst zullen reservisten dus actief moeten worden geworven. Voor de toekomstige reservisten zal het belangrijk zijn dat hun arbeidsvoorwaarden hun financiële risico zo klein mogelijk maken. Verder zal het reservistenbestand verenigbaar moeten kunnen zijn met de burgerfunctie van de reservist. Concreet houdt dat in dat er voldoende dekking moet zijn bij arbeidsongeschiktheid of overlijden en dat er goede afspraken met en compensaties voor hun werkgevers moeten zijn. Er blijft rondom deze condities onduidelijkheid bestaan. Kan de staatssecretaris aangeven of en hoe de belangen van de reservist zijn geregeld, ook in relatie tot zijn of haar werkgever? Hierover mag uiteraard geen onduidelijkheid bestaan, én in het belang van de potentiële reservist én in het belang van defensie.

Tot slot nog een enkel woord over het veteranenbeleid. De staatssecretaris verdient een compliment voor de herkenbare plaats die hij veteranen heeft gegeven in het personeelsbeleid van Defensie en in onze samenleving. De eerste Nederlandse Veteranendag van 29 juni 2005, welke voortaan ieder jaar op deze datum groots zal worden gevierd met een defilé, was een belangrijke stap op weg naar erkenning en waardering voor alle veteranen door de Nederlandse samenleving. Het heeft jaren geduurd, maar nu is het dan zover! Kan de staatssecretaris aangeven welke maatregelen hij heeft genomen om de doelstelling te realiseren dat de Nederlandse Veteranendag tot een nationale gebeurtenis uitgroeit?

Maar het veteranenbeleid vraagt natuurlijk meer. Elk jaar stuurt de regering duizenden mensen uit naar verre oorden in het kader van crisisbeheersingsoperaties en humanitaire missies. Er is in het afgelopen jaar veel aandacht geweest voor psychisch en fysiek gewonde veteranen en overige dienstsachtoffers. In het verlengde van mijn opmerkingen hierover bij de vorige defensiebegroting vraag ik de staatssecretaris op welke manier hij die aandacht voor de veteranen zal vastleggen. Komt er bijvoorbeeld een aparte begrotingspost voor het veteranenbeleid?

Ook in de lijn van de bijdrage van mijn fractie bij de vorige begrotingsbehandeling in deze Kamer vraag ik de staatssecretaris of in de nazorg voor veteranen een goed volgsysteem is opgezet voor veteranen die lijden of hebben geleden aan een posttraumatische stress-stoornis. Deze mensen moet op tijd hulp worden geboden, zonder dat men daarbij in bureaucratie vervalt.

De staatssecretaris heeft in zijn brief van 3 november een reactie gegeven op de motie-Veenendaal (30139, nr. 7) over PTSS en lichamelijk onverklaarbare

klachten. Hierin schrijft hij dat, indien een (gewezen) militair zich meldt voor een invaliditeitspensioen in verband met de diagnose PTSS, er wordt getoetst of er een causale relatie bestaat tussen de klachten en de uitoefening van de militaire dienst. Kan de staatssecretaris mij garanderen dat deze toetsing onafhankelijk, objectief en eenduidig is? Dat is nodig voor de navolgbaarheid, respectievelijk de transparantie van de beslissing om het militaire invaliditeitspensioen toe te kennen. Omdat het verder zo'n belangrijke beslissing is voor de betrokkenen, zal er ook een beroepsmogelijkheid moeten komen.

Mijn fractie wacht de reactie van de bewindslieden met belangstelling af.

Voorzitter: Van Gennip

*N

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Wij bespreken nu formeel de defensiebegroting voor 2006. Ik deel u daarom mee dat mijn fractie tegen deze begroting zal stemmen. Wij doen dat, omdat met het gevraagde geld te weinig goeds en te veel slechts wordt gedaan. Meer zal ik vandaag over geld overigens niet zeggen. Over mensen daarentegen des te meer; over onze mensen, over onze militairen en over de mensen wier levens ze geacht worden te beschermen en te verbeteren. Dat laatste zal ze, zo vrees ik, lang niet altijd lukken.

Net als vorig jaar spreek ik ook nu mijn respect uit voor de mannen en vrouwen die als lid van de Nederlandse krijgsmacht in opdracht van de Nederlandse regering en met instemming van de meerderheid van de volksvertegenwoordiging zware en soms levensgevaarlijke taken uitvoeren. Ik zeg dat met des te meer nadruk, nu met name in Afghanistan de kans toeneemt dat Nederlandse militairen met zwaar geweld worden geconfronteerd.

Ik vind het overigens met het oog hierop een goede zaak dat de minister heeft besloten om op zijn post te blijven toen op hem een beroep werd gedaan voor een andere functie. Nu kwam het natuurlijk ook wel goed uit dat Mark Rutte naar eigen zeggen toch al een staatssecretaris zonder echte baan was. Ik neem overigens aan dat de staatssecretaris Maxime Verhagen heeft laten weten dat hij niet beschikbaar is als vervangend partijleider, mocht Maxime Verhagen ook de tekenen des tijds verstaan en zich aansluiten bij het leger van ex-fractievoorzitters in de Tweede Kamer. Het lijkt mij namelijk om meerdere redenen een goede zaak als wij beide bewindslieden voor Defensie kunnen behouden.

Terug naar de ernst. Er dreigt gevaar voor onze soldaten, voor de commando's die al een tijd in Afghanistan zijn in het kader van de operatie Enduring Freedom. Dat is een mysterieuze operatie, die zich vrijwel geheel aan het zicht van het parlement onttrekt. Daardoor komt het parlement er niet aan toe om de regering op dit

deel van haar beleid effectief te controleren, wat een hoogst beschamende en op termijn gevaarlijke situatie is, ook voor terugkerende militairen. Als zij terugkeren, moeten zij naar huis gaan en niet naar Den Haag. Ik maak mij zorgen over hen en hun families.

Gevaar dreigt ook voor de ruim 800 kwartiermakers die onlangs naar Uruzgan vertrokken en dat geldt ook voor de 1200 militairen die straks in het kader van de internationale stabilisatiemacht in Afghanistan operationeel zullen worden. Daar komen nog de soldaten bij die hen in de loop der tijd zullen vervangen. Daar sturen wij onze soldaten naar toe om, ja om wát te doen: Afghanistan stabiliseren. Maar wat is dat dan? Ook over deze soldaten maak ik mij zorgen.

Wie het debat in de Tweede Kamer en de uitspraken van Kamerleden in de media heeft gevolgd, krijgt wellicht de indruk dat onze soldaten vooral met schop en troffel bewapend zullen worden om daar putten te slaan en scholen te bouwen. Maar onze soldaten gaan zwaarder bewapend dan ooit naar Uruzgan. Zij zullen weinig putten slaan en scholen bouwen. En dat is logisch. Het is immers volgens een beeldend verslag in De Telegraaf "een wetteloos gebied vol privé-milities en oppermachtige plaatselijke clanleiders, waar baarden en tulbanden heersen en vrouwen onzichtbaar zijn, waar de voor vrouwen gereserveerde zetels in de provincieraad onbezet blijven wegens gebrek aan kandidaten". Uruzgan is een gebied met nauwelijks enige vorm van staatsgezag, waar het recht van de sterkste geldt, een gebied waar papavers voor opium de belangrijkste bestaansbron vormen, een El Dorado voor drugsbaronnen en krijgsheren en het thuisland van de Taliban en mullah Omar. Daar krijgen tot het christendom bekeerde moslims de doodstraf opgelegd, zoals vandaag in de media bleek. En daar sturen wij onze soldaten naar toe. Een moeilijker plek valt haast niet te verzinnen. Dat is de minister toch met mij eens?

Het is niet te zeggen wie in die natuurlijke, politieke en militaire wildernis in Afghanistan onze vrienden zullen zijn. De kans is levensgroot dat ze allemaal vijandig zullen blijken te staan tegenover onze soldaten. Ook daar maak ik mij zorgen over. Onze soldaten moeten hun werk doen in samenwerking met de provinciale overheid, die tot voor kort werd geleid door een dictatoriale gouverneur die opponenten uit de weg ruimde en de opiumsmokkel monopoliseerde. Binnenkort komt die provincie onder het gezag van een nieuwe gouverneur die jarenlang deel uitmaakte van en meevocht met de Taliban en die nog steeds bar weinig van zijn oude opvattingen over mens en maatschappij afgezworen heeft, zoals in de internationale pers te lezen valt. Hoe vaak zal deze gouverneur botsen met onze westerse soldaten? Heeft de oude gouverneur, behalve zijn titel, ook zijn opiumimperium ingeleverd of blijft dat voortbestaan, waardoor hij feitelijk de macht in het gebied blijft uitoefenen? Daarover heb ik generaal Berlijn in Buitenhof weinig horen zeggen.

Onze soldaten zullen moeten samenwerken met de plaatselijke bevolking. Maar delen van die bevolking hunkeren naar de Taliban-tijden, toen er -- weliswaar barbaarse -- rust en orde heersten, zonder vreugde, zonder

de aardbol, waarnaar de Raad van Europa nu onderzoek doet. Nu de eerste "Nederlandse" gevangenen bij de Amerikanen terechtgekomen zijn, krijg ik graag een reactie van de minister. Deze Kamer heeft een speciale taak om toe te zien op verdragsrechtelijke verplichtingen van ons land en die dreigen hier in zwaar weer te geraken. Daarover maak ik mij grote zorgen. Alle pogingen van onze regering ten spijt hebben de Amerikanen geen boodschap gehad aan de oproep om het internationale recht te respecteren. Vorig jaar zei minister Bot dat de Amerikaanse regering beter naar ons luisterde omdat wij ons actief engageren. Nou nee dus, moet de conclusie zijn. Wij zullen daar straks nog over spreken met minister Bot.

Uruzgan wordt onze zwaarste militaire missie. Volgens enkele militaire vakbonden zijn er heel wat soldaten die niet uitgezonden willen worden. Er zouden ook honderden twijfelaars zijn. Ik vind dat niet vreemd en ook niet eerloos. Dat is alleszins begrijpelijk, gezien de geweldige druk die wordt uitgeoefend op het personeel door alle uitzendingen en de steeds grotere gevaren die hun bedreigen. Ik vind het onzin dat in de media wordt gerept over de geringe sneuvelbereidheid van Nederlandse militairen. Iedere goede soldaat heeft een buitengewoon geringe sneuvelbereidheid, anders is hij een macho, een waaghals of een zelfmoordenaar, maar in ieder geval geen militair. Die onzinnige kritiek op onze militairen moeten wij verre van ons werpen. Als de druk op onze mensen toeneemt en het aantal twijfelaars en afzeggers toeneemt, is de vraag hoe dat zich verhoudt tot de uitstroom van militairen. Wij hebben net gehoord dat het wel meevalt en dat er nieuwe militairen komen, maar volgens mij is een van de goede eigenschappen van een militair dat hij na de opleiding iets kan. Als je steeds moet verversen, kom je in de problemen. Ik weet uit gesprekken met mijn twee zoons dat er in hun leeftijdscategorie veel over deze zaak gesproken wordt. Militairen die naar Uruzgan gaan, zijn geen vreemde wezens. Zij zijn lid van een voetbalclub, zij gaan naar een school of zij werken ergens. De twijfel van die jongelui kan ik mij buitengewoon goed voorstellen.

Wat is de reactie van de minister op de stelling van de voorzitter van de ACOM dat de inzet van Apachehelikopters in Uruzgan gevaar loopt door een gebrek aan technici om de toestellen te onderhouden?

Dan maak ik een opmerking over de motie-Van Aartsen/Bos over de wijze waarop de regering en het parlement met elkaar dienen te verkeren bij het uitzenden van troepen. Voor de Tweede Kamer is nu vastgesteld hoe de handelwijze hoort te zijn. Mijn vraag aan de minister is of die toezegging ook automatisch geldt voor dit huis. Of moet deze Kamer een motie van vergelijkbare strekking indienen om dat geregeld te krijgen?

Mijn vragen over deze begroting gingen niet over geld, maar over de mensen, over de Nederlandse militairen van nu en straks in Afghanistan, voor wie ik mij met de bewindslieden verantwoordelijk voel en voor de mensen in Uruzgan en de rest van Afghanistan voor wie wij ons door deze missie ook medeverantwoordelijk maken. Ik hoop en reken op heldere en eerlijke antwoorden van de regering.

*N

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Mijnheer de voorzitter. Vorig jaar werd op 12 oktober op Clingendael in aanwezigheid van onder anderen de opperbevelhebber van de NAVO, generaal Jones, het document "Nederlandse Defensie Doctrine" gepresenteerd. Het document markeert onder meer de definitieve omslag van het denken vanuit de krijgsmachtdelen naar een krijgsmachtbrede doctrine. Allereerst wens ik de minister geluk met dit document, dat niet alleen goed leesbaar is maar ook toegankelijk voor zowel militair ingewijden als buitenstaanders. De minister mag het allereerst als een blijk van waardering van mijn kant beschouwen dat ik over de status van dit document een enkele vraag stel. Zo lees ik dat deze militaire doctrine het collectieve, officieel goedgekeurde advies vertegenwoordigt over de beste wijze van inzet van strijdkrachten ter verwezenlijking van de in het strategische proces bepaalde doelstellingen. Wie gaat schuil achter het woordje "officieel"? Is dat de minister of de Chef Defensiestaf?

Op de bijeenkomst op Clingendael werd namens de in persoon verhinderde CDS, generaal Berlijn, het eerste exemplaar overhandigd aan de minister. Betekent dit dat de CDS de eerstverantwoordelijke is? Zo ja, hoe verhoudt dit zich tot de ministeriële verantwoordelijkheid? Het stuk behoeft geen parlementaire goedkeuring en wellicht ook geen parlementaire bespreking, maar ik neem aan dat de minister ook voor dit instrument van de CDS verantwoordelijk is. Zie ik het goed dat deze doctrine eerst en vooral een beschrijvende interne richtlijn is van en voor de militaire professie en in die zin een regulering van de organisatie en haar missie? Een vervolgvraag is dan of en, zo ja, in hoeverre het document ook een normatief karakter heeft waarop militairen mogen worden aangesproken en andersom zelf ook een beroep mogen doen.

Van de hand van de auteur van het document, luitenant-kolonel dr. Marcel de Haas, kwam ik recentelijk, namelijk in het Jaarboek Vrede en Veiligheid 2005, een beschouwing tegen, waarin hij stelt de NDD te beschouwen als de voorloper van een nog op te stellen Nederlandse veiligheidsstrategie. De logica van deze redenering begrijp ik, maar wordt deze stelling ook door de minister onderschreven? Komt er zo'n Nederlandse veiligheidsstrategie? Dat zou best interessant kunnen zijn.

Op heel korte termijn komen de bewindslieden naar buiten met het zogenaamde Programma 2006. Ik ben daar wel nieuwsgierig naar. Daarom vraag ik de minister met welk oogmerk hij dit programma laat opstellen. Is het een soort midterm review van de uitvoering van de plannen van de Prinsjesdagbrief? Dat kan interessant zijn, niet alleen voor het parlement, maar ook voor het nieuwe regeerakkoord van 2007. Staat dit de minister voor ogen? Uit een wervend interview over dit programma met secretaris-generaal Annink in de Defensiekrant van 23 februari maak ik op dat nog een andere ambitie een rol speelt, namelijk het versterken van de maatschappelijke rol van de krijgsmacht. Dat is natuurlijk een oude ambitie en

altijd weer een delicate. Echter, zo'n tien jaar na de afschaffing van de opkomstplicht en lettend op de grote publieke betrokkenheid bij de meeste uitzendingen en het dreigbeeld van binnenlands terrorisme is een bezinning op die maatschappelijke rol zeker de moeite waard. Wat mogen wij op dit punt verwachten?

De voormalige voorzitter van het MKB, Hans de Boer, wil Defensie inschakelen bij de bestrijding van de jeugdwerkloosheid, zo las ik. Defensie wordt gevraagd menskracht te leveren voor bewakingstaken. Met BZK zijn afspraken gemaakt over civiel-militaire samenwerking en ongetwijfeld zijn mij nog wat dingen ontgaan. Wat meer structureel gaat het om de vraag welke bijdrage Defensie kan en mag geven aan de nationale veiligheid. Ik wijs er overigens op dat het begrip nationale veiligheid, dat vroeger bij ons nooit gebruikt werd, met kritische zin moet worden gehanteerd. In heden en verleden, denk aan de landen in Latijns-Amerika in de jaren tachtig, kennen wij ook een ideologisch gebruik van dit begrip ter legitimatie van zeer autoritair en repressief overheidsoptreden. In een democratisch land zal dan ook altijd de vraag naar de grenzen van dit begrip gesteld en beantwoord moeten worden. Waarom is overigens de in het Haagse spraakgebruik vanouds gebruikte terminologie van interne of binnenlandse veiligheid verlaten en vervangen door het begrip nationale veiligheid?

Niet al te veel problemen zijn er als dit begrip wordt gebruikt in het geval dat aandacht wordt gegeven aan het verband tussen interne en externe veiligheid bij de dreiging van terrorisme. Samenwerking tussen politie en defensie in het opzetten van terreurbestrijdingseenheden, zoals nu met het Korps Mariniers, lijkt me een uitstekende zaak. Wel stel ik de vraag hoe de aansturing en dus de gezagsrelatie in concrete situaties zal worden geregeld. Mag ik daarover iets vernemen? Ik lees ook van Amsterdamse wensen terzake van samenwerking met de brandweer. Welke plannen worden op dit terrein ontwikkeld?

Burgemeester Cohen van die stad wil Defensie een structurele rol geven bij het handhaven van de openbare orde, zo las ik in de Defensiekrant van 2 maart. Het lijkt wel alsof de jaren zestig terug zijn. Daar zou ik graag iets meer over willen horen. Is hier sprake van een wezenlijk andere bijdrage van Defensie dan nu reeds mogelijk is? Gaat het wellicht zelfs om een herschikking van taken en verantwoordelijkheden, waarvoor wetaanpassing nodig is? Als dat het geval is, dan spreken wij over een vrij principiële aangelegenheid, waarover vanaf het begin openbaarheid en publiek debat gewenst is. Kortom, aan welke burgerlijke ambities kan en mag Defensie meewerken, gegeven de constitutionele taakomschrijving van de krijgsmacht? Daarover zou ik een eerste beschouwing op prijs stellen. Immers, niet elke interne ordeverstoring verplicht de krijgsmacht uit de kazerne te komen. Wat is de reactie van de minister op het rapport van de stuurgroep, die zich onder verantwoordelijkheid van de secretarissen-generaal van Defensie en BZK onder meer heeft gebogen over een command and control concept? Ik had nooit gedacht dat die taal bij BZK zou worden gebruikt. Wil hij het

parlement over deze samenwerking en gedachtevorming op de hoogte houden? Zoals dat, naar ik aanneem, ook zal gebeuren met de rapportages van de commissie-Brinkman.

In een recentelijk verschenen proefschrift van Michiel de Weger "De binnenlandse veiligheidstaken van de Nederlandse krijgsmacht" wordt erop gewezen dat er na de Tweede Wereldoorlog consensus bestond over het terugdringen van binnenlandse taken van de krijgsmacht. Toch is het binnenlandse takenpakket van de krijgsmacht in de decennia daarna, en zeker in onze tijd, weer aangegroeid. Doorgaans lag aan de beslissingen daarover een tweetal samenwerkende factoren ten grondslag. De krijgsmacht werd ingezet om capaciteitentekorten bij de politie op te vangen en dat ging mooi gepaard met een gewenste versterking van een meer centrale aansturing van mensen en middelen. De vraag thans is of er met de taak van terrorismebestrijding een verdere vervlechting van krijgsmacht, politie en andere civiele organisaties plaatsvindt of wordt voorgenomen. Ook kan zich de vraag voordoen naar de relatie tussen een door sommigen gewenst departement van veiligheid en de krijgsmacht.

Dat het hier om principiële vragen gaat, zal eenieder, van welke politieke kleur ook, beamen. Dit alles roept natuurlijk de vraag op wanneer de krijgsmacht qualitate qua wel en wanneer zij niet meer mag worden omgevormd tot een interne ordebewaker met handhaving van de primaire taken als belichaming van het monopolie van de zwaarmacht. Daar is een filosofie voor nodig, waarvan ik overigens nog weinig terugvind in de eerdergenoemde defensiedoctrine. Of moet dat een plaats krijgen in een veiligheidsstrategie? Wil de minister eens een eerste verkenning doen van de grenzen tot waar zijns inziens de krijgsmacht mag gaan, wil zij haar primaire functies niet verwaarlozen? Het is beter dat daarover vanaf het begin duidelijkheid wordt gegeven. Daarom vraag ik de minister of hij in het Programma 2006 of elders expliciet aandacht wil geven aan deze vragen.

Dan sta ik nog stil bij de garantie die Defensie kennelijk heeft afgegeven aan lokale overheden om manschappen te leveren voor beveiliging en hulpverlening bij bijvoorbeeld een grote terroristische aanslag. In de handreiking die de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding aan de gemeenten heeft verstrekt, lees ik: "Defensie garandeert de beschikbaarheid van 3000 militairen voor de ondersteuning van civiele autoriteiten bij rampen en incidenten." Dat is natuurlijk de vertaling van het convenant over de Civiel Militaire Bestuursafspraken dat vorig jaar is getekend. Mag ik vernemen wat deze garantie formeel en materieel inhoudt? Is Defensie in evidente omstandigheden verplicht militairen in te zetten of is er altijd nog een zelfstandig afgewingsmoment? Is een consequentie van deze garantie dat er nu 3000 militairen minder ter beschikking staan voor de meer klassieke militaire taken? Is ook onder ogen gezien dat dit de belasting van militairen in buitenlandse missies nog verder doet toenemen? Onlangs las ik een bericht dat de helikoptergroep van de Koninklijke Luchtmacht het slachtoffer dreigt te worden van het eigen succes. De groep is overbelast geraakt door medewerking aan vrijwel alle uitzendingen en veel personeel zou om die

reden weglopen naar het bedrijfsleven. Mag ik een reactie op deze berichten? Mijn laatste concrete vraag is of deze nieuwe inzet zijn grondslag vindt in bestaande wet- en regelgeving of dat aanpassing van wetgeving nodig zal zijn?

Na het vorige beleidsdebat over defensie mocht ik in een notitie van de minister antwoorden ontvangen op een serie juridische en staatsrechtelijke vragen die ik had gesteld. Ik zeg de minister daarvoor dank en belof hem nu niet zo in detail te treden als vorig jaar. Allereerst vraag ik de minister met de stukken van achtereenvolgende kabinetten op tafel, zeker die van de grondwetgever, of hij bereid is zonder mispen en maren uit te spreken dat de motie-Van Aartsen/Bos, ingediend in het debat over de uitzending naar Afghanistan, noodzakelijk was om een dolend kabinet de les van de procedure van artikel 100 Grondwet weer te leren. Kern van die uitstekende motie is dat de rolverdeling tussen regering en parlement vergt dat de regering een besluit neemt dat vervolgens ter beoordeling aan de Kamer wordt voorgelegd. Dat is precies wat indertijd bij de grondwetsherziening leidend tot het nieuwe artikel 100 is afgesproken. De minister zal het toch met mij eens zijn dat niet naar willekeur van de uitspraken van de grondwetgever kan worden afgeweken. En toch is dat precies wat de regering in december van het vorige jaar probeerde, toen zij meende aan de Kamers "een voornemen" tot uitzending kenbaar te maken. Dat had zo niet mogen gebeuren.

Bij de grondwetsherziening antwoordde de regering aan de Tweede Kamer op vragen hieromtrent: "De procedure zal er dan ook uit bestaan dat de regering een besluit neemt en de beide kamers daarvan op de hoogte stelt." Nog veel duidelijker waren de bewoordingen aan het adres van de Eerste Kamer, waar vergelijkbare vragen werden gesteld. Toen was het heldere antwoord: "De regering stelt vast dat de versterking van inlichtingen aan de Kamers over de inzet van de krijgsmacht op grond van artikel 100, eerste lid, geen betrekking heeft op een voornemen maar op een besluit van de regering." Mooier had ik het niet kunnen formuleren. Het is fijn dat het op papier staat. Dan kan ik het nu aan het kabinet voorhouden. Het meest vervelende aan deze affaire is -- en ik formuleer scherp -- dat de regering door haar capriolen een odium van onbetrouwbaarheid op zich heeft geladen. Immers, in al de jaren met uitzendingen zonder zware interne politieke spanningen sprak iedereen, ministers inbegrepen, zonder moeite over een materieel instemmingsrecht dat de Kamer zich op basis van artikel 100 had verworven. De gangbare praktijk, die ook nog eens door beide partijen, regering en parlement, als waardevol werd gezien, was dat de regering aan beide Kamers een besluit voorlegde dat via een vrij vast patroon ten slotte de instemming kreeg van de Tweede Kamer en als het echt nodig was ook de Eerste. Het debat was daarop gericht.

Ik zou milder zijn in mijn beoordeling wanneer het kabinet in december ronduit had gezegd dat het wegens interne problemen, want daar ging het natuurlijk om, of een nog onvoldoende rijping van standpunt in afwijking, let wel, van de gekende procedure ex artikel 100 slechts

een voornemen kon formuleren. Ook dat zou geen sterke indruk hebben gemaakt, maar er zou niet gemarchandeerd zijn met de beproefde omgangsvormen op grond van artikel 100 en het Toetsingskader. Dat dit toch is gebeurd, valt alle betrokken ministers te verwijten.

De kwalificatie onbetrouwbaarheid kwam overigens ook bij mij naar boven, toen ik in de notitie las dat artikel 100 niet zou voorzien in een instemmingsrecht, maar in een consultatierecht. Ook hier is weer sprake van een laakbare verschrijving van de bekende procedures. Ik verzoek de minister niet mee te werken aan het verder ingang doen vinden van het begrip "consultatierecht", want ook dit is een poging om met een vorm van taalmanipulatie verworven rechten van de Kamer af te nemen. Nooit behandelde een kabinet de Kamer als een te consulteren orgaan en evenmin heeft de Tweede Kamer zich ooit een dergelijke rol laten welgevalen. Het kabinet heeft dus het een en ander goed te maken en ik heb nog het meeste vertrouwen in de minister van Defensie. Ik nodig hem uit om dat daadwerkelijk te doen.

Voor dit moment kan ik het hierbij laten. Later kan het debat worden hervat als de Tweede Kamer heeft gerapporteerd over de rechten van het parlement bij de terbeschikkingstelling van eenheden aan de NRF en de EU-battlegroups. En wellicht ook als in de aangekondigde reparatiewet het begrip "gewapend conflict" aan het Wetboek van Militair Strafrecht wordt toegevoegd.

Wanneer mogen wij dat wetsvoorstel trouwens verwachten? Is het de ambitie van deze minister om dat nog in de resterende kabinetsperiode rond te krijgen? Of gaat het om een juridisch-technische zaak, die zich niet hoeft te storen aan verkiezingen en coalitiewijzigingen?

Dan wijd ik nog een enkel woord aan de juridische aspecten bij militaire operaties, de hoofdmoot van de notitie van de minister. Vooralsnog heeft de minister mij ervan overtuigd dat het niet nodig en misschien zelfs niet gewenst is te komen tot een Rijkswet geweldgebruik krijgsmacht. Ik herinner mij dat collega Hoekzema daar een aantal jaren geleden eens een opmerking over heeft gemaakt. Ik zeg: vooralsnog, misschien ook mede namens hem.

Ik dank de minister vervolgens voor zijn uiteenzetting van de toepassing van het humanitaire oorlogsrecht. Duidelijk is dat tot op heden Nederlandse militairen slechts in een beperkt aantal gevallen de facto en de jure onderworpen zijn geweest aan het humanitaire oorlogsrecht. Daartoe behoort niet ISAF, de thans lopende operatie in Afghanistan. Dat begrijp ik, maar juist deze uitzending roept een vervolgvraag op. Het is immers bij deze operatie niet uit te sluiten dat fors geweld wordt gebruikt. Dat kan tijdens de operatie, maar natuurlijk ook in geval van exit. Ontstaat er dan een situatie die vraagt om toepassing van het humanitaire oorlogsrecht en, zo ja, is het dan de exclusieve bevoegdheid van de Nederlandse regering daartoe te besluiten -- ik vermoed overigens van niet -- en zullen de militairen daarover dan worden geïnformeerd? Het raakt immers direct hun rechtspositie!

Over het thema Europa en Defensie wil ik kort iets zeggen. Steeds vaker kom ik verwijzingen tegen naar het Europees Defensie Agentschap. Oorspronkelijk zou het

Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Constitutioneel Verdrag daarvoor de rechtsbasis bieden. Nu dat verdrag er niet komt, vraag ik wat thans eigenlijk de rechtsbasis is. Nu is de minister qualitate qua lid van de raad van bestuur van het EDA. In die hoedanigheid werkt hij of wordt in zijn verantwoordelijkheid gewerkt aan een zogenaamde Long Term Vision, een militair-strategische visie voor de lange termijn gebaseerd op de Europese veiligheidsstrategie. Wil de minister eens uitleggen wat de praktische betekenis van dit nieuwe document zal zijn voor het Nederlandse defensiebeleid? Hoe verhoudt zich dit tot bijvoorbeeld onze nationale Defensienota's? Die worden toch niet overbodig? Het zal toch niet zo zijn dat in het verlengde van deze visie op het niveau van de Defensieraad bindende beslissingen worden genomen? En heeft de minister ook gedacht aan de vorm waarin ons parlement bij dit type visieontwikkeling wordt betrokken?

Specifiek is nog de vraag of de EU Border Assistance Mission Rafah voor de Gazastrook waaraan de Koninklijke Marechaussee een bescheiden bijdrage levert, op de oorspronkelijke voet doorgang zal vinden na de verkiezingsoverwinning van Hamas. Accepteren beide partijen nog altijd het akkoord dat ten grondslag ligt aan deze monitormissie? Op welke wijze en door wie is Nederland bij het overleg hierover betrokken?

Eind 2004 is de overgang van SFOR, de NAVO-troepenmacht in Bosnië, naar EUFOR, de nieuwe EU-geleide troepenmacht, vlekkeloos verlopen. Al eens eerder heb ik gewaarschuwd dat dit soort militaire interventies soms gemakkelijker wordt begonnen dan beëindigd. Dat geldt zeker voor Bosnië, een land dat zich nauwelijks weet te ontworstelen aan de status van afhankelijk protectoraat. Nu is dit niet het moment om deze operatie ten gronde te behandelen. Slechts op één aspect wil ik een vraag stellen. In het informatieve document dat we een tijdje geleden ontvingen van de minister, de Periodieke evaluatie SFOR van 14 mei 2005, las ik dat SFOR zich steeds nadrukkelijker was gaan bemoeien met de corruptie- en criminaliteitsbestrijding waarbij de grenzen van het mandaat worden opgezocht. Nederland verzette zich daartegen en stelde dat dit type verantwoordelijkheden zo snel mogelijk moest worden overgedragen aan de lokale autoriteiten. Ik vond en vind dat een verstandige houding. Nu wij aan de vooravond staan van de vraag of onze bijdrage aan EUFOR moet worden voortgezet, wil ik vragen hoe terughoudend de EU thans is als het gaat om het zich bemoeien met zaken die tot de eigen verantwoordelijkheid van de autoriteiten in Bosnië behoren. Zal dezer dagen serieus de optie onder ogen worden gezien om deze operatie binnen een gegeven termijn te beëindigen? Hoe staat de Nederlandse regering daarin?

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 12.17 uur tot 13.30 uur geschorst.

Voorzitter: Timmerman-Buck

*B

!Stemmingen!

Aan de orde is de **stemming** over een motie, ingediend bij het debat over **de brief van de minister van Justitie inzake versnelde implementatie EU-richtlijnen (21109, nr. 159)**, te weten:

- de motie-Jurgens c.s. inzake het niet toelaten van het afwijken van de wet door de regering bij het maken van lagere regelgeving (21109, A).

(Zie vergadering van 14 maart 2006.)

De **voorzitter**: Minister Donner laat zich verontschuldigen, maar namens de regering zijn minister Bot en staatssecretaris Van der Knaap aanwezig.

**

In stemming komt de motie.

De **voorzitter**: Ik constateer dat deze motie met algemene stemmen is aangenomen.

**

*B

!NAVO!

Aan de orde is de behandeling van:

- het onderdeel NAVO van het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2006 (30300-V) en het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2006 (30300-X).

De **voorzitter**: Bij dezen heet ik minister Bot hartelijk welkom.

Ik deel aan de Kamer mede dat minister Kamp tot ongeveer kwart over twee afwezig zal zijn vanwege verplichtingen in de Tweede Kamer in verband met het bekende mondelinge vragenuurtje. Minister Bot zal de honneurs waarnemen.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Middel** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Voordat u, omdat alle leden van mijn fractie weglopen, denkt dat mijn fractie het niet met mijn inbreng eens is, meld ik dat de fractievergadering wordt voortgezet. Zij weten toch niet wat ik ga zeggen.

Ik ben blij dat de minister van Buitenlandse Zaken aanwezig is. Ik zal niet herhalen wat ik vanochtend heb gezegd, maar vanochtend is wel gebleken dat het heel ongelukkig is geweest dat is besloten -- ik kan mij niet herinneren dat ik erbij was, maar dat zal aan mij liggen -- om het NAVO-deel van de begrotingen van Buitenlandse Zaken en Defensie van elkaar te scheiden. Ik heb het er in de pauze met de voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken ook over gehad. Alles wat de NAVO betreft, heeft met Defensie te maken en omgekeerd. Je loopt het risico het dubbel te doen. Omdat je dat juist niet wilt doen, kan het zijn dat je zaken vergeet. Hoe dan ook, ik ga absoluut niet herhalen wat ik vanochtend heb gezegd. Ik beperk mij tot deze constatering.

Ik zal mij in mijn betoog tot twee zaken beperken: de positie en de rol van de NAVO ten aanzien van ontwikkelingen in Centraal- en Oost-Europa en de NAVO in het algemeen. Over de laatste zaak wil ik de heer Bot als minister van Buitenlandse Zaken hetzelfde vragen als ik vanochtend de heer Kamp heb gevraagd. Ik doe dat in de wetenschap dat ook de heer Bot een prima minister is en ook in een verkeerd kabinet zit. Mijn uitgangspunt is dat het hier niet gaat om het uitwisselen van standpunten, want die kennen wij van elkaar, ook al zijn standpunten nooit absoluut. Het gaat hier meer om een gedachtewisseling. Ik wil ook minister Bot een aantal vragen voorleggen waarover wij van gedachten kunnen wisselen en waarover hij misschien een beschouwing kan geven, zonder dat die meteen moet uitmonden in een vastomlijnd standpunt. Zoals het hier kan, kan het eigenlijk nergens. Er is hier geen partijpolitieke scherpstijperij. Er zijn geen ruzies. Er is dus weinig publieke aandacht. Wij kunnen dus goed inhoudelijk debatteren, zo is mijn stelling die gelukkig hier door velen wordt onderschreven.

Ik begin met Centraal- en Oost-Europa. Ik heb het genoegen om namens de NAVO-Assemblee rapporteur te zijn voor de zuidelijke Kaukasus. Dat betekent dat wij als commissie speciale aandacht hebben voor met name Armenië, Georgië en Azerbeidzjan, omdat die drie landen op de een of andere manier binnen niet al te lange tijd lid willen worden van de NAVO. Er is door mij een tweetal rapporten uitgebracht: in mei vorig jaar in Ljubljana en in oktober vorig jaar in Kopenhagen. Die rapporten zijn overgenomen door de Assemblee. Leuk dat zo'n rapport is overgenomen, maar de vraag is natuurlijk hoe het gaat met de implementatie ervan en of Nederland er iets aan doet en, zo ja, wat. Het gaat erom dat er vanuit de NAVO wordt gekeken naar de stand van zaken met betrekking tot de democratische verworvenheden en de mensenrechten in de betrokken landen die eigenlijk het liefst gisteren al lid waren geworden van de NAVO. Dit NAVO-beleid is al

een hele vooruitgang afgezet tegen de wijze waarop de NAVO dertig jaar geleden opereerde en waarop ik nog terugkom.

Landen die lid willen worden van de NAVO, moeten aan strenge eisen voldoen. Deze drie landen zijn een eind op weg, maar de onderlinge verhoudingen zijn nog niet bepaald fantastisch. In Georgië bijvoorbeeld dreigt de situatie na de Rozenrevolutie van Saakasjvili in 2004 door te slaan. Ik sprak een minister van Georgië die zei: Onze politie is niet corrupt meer, de mensen weten niet wat hen overkomt, want de politie is niet hun vijand, maar hun vriend. Ik vroeg: Hoe komt dat dan? Hij zei: Doordat de politiemensen goed worden betaald. Mijn vraag: Door wie? Het antwoord: Door de Soros Foundation. De vraag is wat er gebeurt als de Soros Foundation zich terugtrekt uit Georgië. Wordt de politie dan weer corrupt? Immers, het land heeft zelf geen mogelijkheden en middelen om een eigen politiemacht te betalen. Dit is maar een voorbeeldje van hoe wankel de democratische stand van zaken in zo'n land is. Je ziet dat dezelfde bejubelde Saakasjvili -- voor mensen die zich afvragen wie dat ook alweer is, meld ik dat het de man is van onze Sandra uit Zeeland...

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Ex-man.

De heer **Middel** (PvdA): Zijn ze uit elkaar?

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Feitelijk wel.

De heer **Middel** (PvdA): De heer Platvoet is beter op de hoogte van dit soort zaken dan ik, voorzitter. Saakasjvili was nog maar net president of er kwamen verkiezingen met Albanese uitslagen. Dat kan natuurlijk wel eens gebeuren, maar er volgde gedrag als dat van de vroegere machthebbers van Centraal- en Oost-Europa. Dan ga je toch weer geloven dat allerlei sociologische theorieën over machtswisseling en het overnemen van elkaars streken op waarheid berusten. Dat terzijde, maar de situatie is niet rooskleurig na de Rozenrevolutie. Macht krijgen is één ding, er goed mee omgaan een tweede.

In Azerbeidzjan is nauwelijks sprake van democratie. Voor de verkiezingen plaatsvinden, wordt al geregeld wie er gaat winnen: de zoon van de zittende president. Dat doet sterk denken aan het Sovjetijdperk.

Armenië heeft een groot probleem met de enclave Nagorno-Karabach. Armenië gaat heel moeilijk met de eigen minderheidsgroepen om, terwijl het een zeer kille verstandhouding heeft met buurland en NAVO-lid Turkije. Dat heeft alles te maken met wat er zo'n negentig jaar geleden is gebeurd en wat de massamoord op één miljoen Armeniërs wordt genoemd. In Turkije, "een vrij en democratisch" lid van de NAVO, mag nog steeds niet over deze massamoord worden gesproken. Wie dat wel doet, raakt in het gevang.

Enkele buurlanden van die drie zuidelijke Kaukasusstaten staan zeer kritisch tegenover toetreding van deze drie tot de NAVO. Oekraïne is bereid om de kritiek af te zwakken als het zelf ook mag toetreden tot de NAVO, maar Rusland maakt er groot bezwaar tegen, want dat wil altijd een buffer tussen zichzelf en het Westen hebben.

In november is het eindrapport uitgebracht dat ik in opdracht van de NAVO-Assemblee heb gemaakt. Ik vraag mij af hoe Nederland überhaupt met zoiets omgaat. Is het: leuk dat het er is en wij gaan nu over tot de orde van de dag? Of volgt er ook enige actie vanuit Nederland richting andere NAVO-landen?

Een ander land dat ik in dit verband noem is Belarus, Wit-Rusland. Ik sprak net over de positie van president Poetin die graag een buffer wil hebben tussen hem en het Westen. Dat blijkt vooral als het gaat om Wit-Rusland. Het afgelopen weekend zijn er verkiezingen geweest. Wij weten allemaal weer wie Loekasjenko is en hoe het daar toegaat. Het ergste is dat hij in zijn positie wordt beschermd door president Poetin. Was dat niet zo, dan zou hij er allang niet meer zitten. Ik vind dat veel te weinig rekening wordt gehouden met het feit dat Polen, een van de nieuwe NAVO-partners, een zeer problematische verhouding heeft met Belarus. Als je er komt, voel je heel veel spanning tussen beide landen. Dat is behoorlijk griezelig. Ik heb de indruk dat Polen een beetje in de steek wordt gelaten door de andere NAVO-partners wat de positie ten aanzien van Belarus betreft. Iedereen weet wat er in Wit-Rusland gebeurt met studenten, journalisten en schrijvers: zij worden gevangen gezet en gemarteld of verdwijnen gewoon. En wat doet de NAVO met een land als Belarus? De NAVO belegt er een conferentie over in een van de Baltische staten, meer niet. Of de NAVO nodigt de vrouw van een verdwenen journalist uit om een verhaaltje te houden waarvoor dan aardig wordt geklapt, maar waarna wij weer overgaan tot de orde van de dag. Dat brengt mij tot de vraag die centraal staat bij dit eerste thema in mijn betoog. Wat kan Nederland daar nu aan doen wat het op dit moment niet doet? Waarom moet Poetin met alle mogelijke middelen gespaard blijven? Je mag natuurlijk niet al te vervelende dingen zeggen over een bevriend staatshoofd, maar uit het hele optreden van Poetin ten opzichte van de Oostbloklanden blijkt dat deze man zijn opleiding heeft genoten in de KGB; het zit gewoon in zijn genen. Nederland gaat hieraan voorbij en probeert hem in bescherming te nemen. De hele houding ten opzichte van Rusland is zo. Ik wil nog een voorbeeld geven. Wij hebben in het NAVO-parlement regelmatig discussies over de positie van Rusland ten opzichte van de zuidelijke Kaukasus en andere Oostbloklanden. Dan blijkt dat in het NAVO-parlement iemand als Zjirinovski -- over fascisten gesproken, dit is wel een van de grootsten die er in Europa rondlopen -- zonder moeite en zonder enige remmingen eindeloos aan het woord kan blijven. Dit wordt allemaal maar gepikt en er is nauwelijks enig weerwoord van andere landen om dit te voorkomen. Mijn vraag is nu hoe wij een kleine koerswending kunnen inzetten om ervoor te zorgen dat het daar een beetje verandert.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Er zijn verschillende Europese instituties die zich bezighouden met democratie en mensenrechten. Ik noem de Raad van Europa en de OVSE. Rusland is lid van de Raad van Europa en van de OVSE, maar niet van de NAVO. Is de NAVO dan het voertuig om landen die om Rusland heen liggen, aan te spreken en daar de democratie en het naleven van de mensenrechten te bevorderen?

De heer **Middel** (PvdA): Het ligt er maar aan uit welke optiek je het bekijkt. Ik praat ook maar naar ik verstand van zaken heb en ik heb hier misschien niet zo veel verstand van als de heer Platvoet, maar ik weet wel dat je als je over de NAVO spreekt, je over een organisatie spreekt die op een militaire traditie stoelt en waarin in ieder geval over macht wordt gesproken. Ik weet inmiddels ook dat de landen in Oost- en Centraal-Europa meer gevoelig zijn voor macht en machtsverhoudingen dan voor mooie woorden van welk orgaan dan ook. De Raad van Europa moet zeker blijven proberen om invloed uit te oefenen, maar ik denk dat hier ook voor de NAVO taken zijn weggelegd als verdediger en pleitbezorger van democratische verworvenheden. De NAVO kan er misschien voor zorgen dat er iets verandert. Men heeft dit ook wel in woorden beleden, want het "partnership for peace"-programma gaat niet voor niets ook in de richting van Rusland.

Ik vraag nu aan de minister om nog een stapje verder te gaan. Dan gaat de heer Platvoet verder met de Raad van Europa en wij met de NAVO. De opzet is dat er iets verandert.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Ik heb het nu niet over de Raad van Europa. Als het gaat over macht en over landen die grenzen aan Rusland kun je toch de vraag stellen of je nu uiterekend daar de NAVO moet gebruiken als een instrument om iets te veranderen. Ik verwijs bijvoorbeeld naar Azerbeidzjan dat zeer goede contacten met Rusland heeft. Ik denk dat je daarmee het falen inbouwt.

De heer **Middel** (PvdA): Die opvatting laat ik aan de heer Platvoet. Ik ga niet van te voren liggen; ik wil het eerst proberen. Ik heb de indruk dat de machthebbers in dit soort landen die toch allemaal nog wat tsaristische neigingen hebben, gevoelig zijn voor macht, veel meer dan voor argumenten. Dit betekent dat je daar ook met macht moet optreden, voor zo ver je daartoe de middelen hebt. Dit vertoog over iets dat mij door mijn lidmaatschap van het NAVO-parlement zeer bezighoudt, moest mij van het hart. Ik zit daar namens Nederland en ik voel mij dan ook gelegitimeerd om dit hier te zeggen.

Mijn tweede punt heeft betrekking op de positie van Nederland in de NAVO in het algemeen. Ik heb vorig jaar verklapt dat ik in de jaren zeventig vooraan liep bij demonstraties tegen de aanschaf van de F16. De NAVO

wilde dit aanvalswapen aanschaffen, omdat er iets verdedigd moest worden. Ik heb daar nooit spijt van gehad, maar het geeft wel aan hoe de wereld is veranderd. Dit geldt niet alleen voor mijzelf, want wij spreken nu toch over een heel andere NAVO dan 30 jaar geleden.

Zo'n 30 jaar geleden liep ik ook vooraan op het partijcongres van de Partij van de Arbeid om ervoor te zorgen dat Nederland uit de NAVO zou treden, liever nog gisteren dan vandaag. Wij zitten er nog steeds in en ik ben daar inmiddels blij mee. Ik weet dat anderen daar anders over denken, die komen straks aan het woord. Ik ben er dus blij mee, omdat de NAVO een bepaalde evolutie heeft ondergaan. Voordat ik nu als een rechtse rakker te boek kom te staan, wijs ik erop dat je dergelijke zaken altijd in hun context moet bekijken. Ik ben blij dat wij nu de mogelijkheid hebben om in het verband van de NAVO druk uit te oefenen en dat er een breed draagvlak in Nederland is voor de huidige NAVO. De een zegt: je mag er trots op zijn dat wij een secretaris-generaal mogen leveren, en de ander zegt: je wordt alleen maar secretaris-generaal als je doet wat Amerika wil. Ik laat dit nu maar in het midden, maar ik stel wel vast dat wij hier ook een rol meespelen.

Je kunt je echter afvragen of die rol van Nederland niet wat meer kan worden geprofileerd. Ik heb vanochtend tegen de ambtsgeenoot van de heer Bot gezegd dat wij toch nog een beetje kwispelend, sommigen zeggen zelfs kwijlend, achter Bush en Blair aanlopen. Moet je je met Amerika als bondgenoot -- welke goede dingen je daar ook over kunt zeggen -- niet afvragen of je nog wel vijanden nodig hebt? Kan Nederland in die context niet een iets scherpere positie innemen dan het nu doet? Vorig jaar hebben wij hier gediscussieerd over het feit dat een aantal NAVO-landen van mening was dat er voor beslissingen, ook voor het ingrijpen buiten NAVO-verband, niet langer consensus nodig zou zijn, maar dat kon worden volstaan met meerderheidsbeslissing. Een aantal landen ging elkaar toen al opzoeken. In dit verband is het de vraag of Nederland het initiatief kan nemen om met een aantal gelijkgezinde partners te proberen om iets meer politieke druk uit te oefenen, bijvoorbeeld in de richting van het voormalige Oostblok.

Nederland heeft een traditie van vrijheid en straalt de democratische verworvenheden uit, maar kenmerkt zich ook door het vingertje omhoog en waarschuwingen dat het allemaal anders moet. Je kunt dit laatste natuurlijk relativeren, maar ik vraag of het zinvol is en mogelijk zou zijn om met gelijkgezinde landen te proberen een ietwat andere koers in te zetten opdat al die mooie en terechte woorden over vrijheid, democratie en mensenrechten, in heel Europa gaan gelden en niet alleen in een deel daarvan. Hoe denkt de minister van Buitenlandse Zaken hierover?

*N

De heer **Russell** (CDA): Mevrouw de voorzitter. De NAVO vormt de hoeksteen van het Nederlandse

veiligheidsbeleid. Het lidmaatschap van deze organisatie vormt immers voor Nederland een effectieve weg om aan de versterking van de internationale rechtsorde en de eerbiediging van mensenrechten invulling te geven. De CDA-fractie hecht daarom ook bijzonder veel waarde aan het lidmaatschap van de NAVO en aan een actieve Nederlandse opstelling binnen deze Alliantie.

De NAVO zal, wat de fractie van het CDA betreft, wel haast moeten maken met het transformatieproces dat enkele jaren geleden is ingezet. Nieuwe veiligheidsrisico's als terrorisme en de verspreiding van massavernietigingswapens, nieuwe operationele vereisten zoals in Afghanistan, de groeiende rol van de Europese Unie en andere spelers op veiligheidsgebied en de kloof tussen het militaire potentieel van de Verenigde Staten enerzijds en de overige NAVO-bondgenoten anderzijds, nopen de Verdragsorganisatie er volgens mijn fractie toe om het transformatieproces onverminderd door te voeren. Een meer slagvaardige en flexibele NAVO is in onze ogen vereist om in te kunnen spelen op de veiligheidsrisico's en uitdagingen van vandaag de dag. Te meer, omdat geen enkel land de veiligheidsproblemen waar wij tegenwoordig mee geconfronteerd worden alleen aan kan, ook de VS niet.

De crisis binnen de NAVO in 2003 over Irak heeft in de ogen van mijn fractie aangetoond dat er binnen de Alliantie ook dringend behoefte is aan een meer open politieke debatcultuur en aan een nieuwe transatlantische veiligheidsconsensus. Naast de verbetering van de militaire samenwerking, moet ook de politieke dialoog tussen de bondgenoten verbeterd en versterkt worden; deze dialoog zal zich wat de leden van de CDA-fractie betreft meer moeten gaan toespitsen op het bepalen van een gemeenschappelijke standpunten over meer fundamentele en strategische problemen en uitdagingen.

Er is nog een andere belangrijke reden te geven waarom de politieke rol van de NAVO vergroot moet worden: het succes van de operaties waar het Bondgenootschap zich de afgelopen jaren op heeft toegelegd -- langdurige vredesoperaties, hulpacties zoals in Darfur, het trainen van politie en leger zoals in Irak en humanitaire assistentie zoals in zie Pakistan -- wordt mede bepaald door goede samenwerkingsverbanden tussen civiele en militaire instanties. Dit vraagt volgens de CDA-fractie om een effectieve politieke inbreng door de alliantie. Daarnaast moet de NAVO ook goed op de hoogte zijn van het politieke klimaat in de landen en regio's waar zij operationeel actief is, teneinde in te kunnen spelen op veranderingen in het politieke klimaat aldaar.

Een derde reden om de politieke dimensie van de NAVO te versterken, is dat maar liefst negentien van de zesentwintig NAVO-lidstaten tevens lid zijn van de Europese Unie. De EU is een organisatie die zich de afgelopen jaren steeds meer geprofileerd heeft op het terrein van buitenlands en veiligheidsbeleid. De NAVO en de EU zullen in onze optiek daarom tot een beter en transparanter samenwerkingsverband moeten komen, teneinde spanningen en rivaliteit tussen beide organisaties in de toekomst te vermijden. Ik kijk even naar de heer

Platvoet, want hij heeft mij daarop in het vorige debat aangesproken. Dit zeg ik mede ter beantwoording van de vraag die hij mij stelde.

De CDA-fractie maakt zich oprecht zorgen over de relatie tussen de NAVO en de EU. Ondanks goede voornemens verloopt deze relatie nog steeds stroef. De uitvoering van Berlijn Plus voldoet niet aan de verwachtingen, het overleg met de Europese Commissie komt maar mondjesmaat op gang en er is geen enkele overeenstemming of afstemming over strategische zaken, zoals de strijd tegen het terrorisme of het uitwisselen van relevante gegevens. Wat zijn de opvattingen van de ministers met betrekking tot een meer politieke NAVO? Mijn fractie verneemt ook graag van beide bewindspersonen hoe zij aankijken tegen de relatie NAVO-EU en welke stappen er worden gezet om de relatie tussen beide organisaties te verbeteren.

De heer **Kox** (SP): Het pleidooi van de heer Russell voor een meer politieke NAVO sluit aan bij het pleidooi van bijvoorbeeld de secretaris-generaal. Kan hij mij duidelijk maken waar dat politieke debat zich zou moeten voltrekken? Is dat een debat tussen de ambassadeurs bij de NAVO? Is dat een debat tussen regeringen? Of is dat een debat tussen parlementen? Als het een debat tussen parlementen is, hoe ziet de heer Russell dan de rol van deze parlementen in het politieke debat? Een politiek debat zonder parlementaire dimensie lijkt mij een gemankeerd politiek debat.

De heer **Russell** (CDA): Ik denk dat u dat heel breed moet zien. Het moet natuurlijk groeien, want het is een nieuw concept. Er moet dus worden nagedacht hoe dat het beste gestalte gegeven kan worden. Als er een blueprint zou zijn, dan zou ik deze graag willen geven. Ik heb hem echter niet.

De heer **Kox** (SP): Waar zou het onder andere ongeveer kunnen beginnen? Als je iets wilt hebben en je hebt nog geen blauwdruk, dan moet je ergens beginnen. Waar denkt de heer Russell dat het politieke debat waarop ook de secretaris-generaal en onze minister van Buitenlandse Zaken aandringen, concreet moet beginnen? Anders blijft het toch een vaag idee?

De heer **Russell** (CDA): Ik denk dat het bovenaan moet beginnen.

De heer **Kox** (SP): Bovenaan is dan bij het parlement?

De heer **Russell** (CDA): Ja, bij het parlement en de ambassadeurs. Ik denk dat je dat niet zo zwart-wit moet zien. Het is niet zo dat er plotseling een scheut politiek in gestopt moet worden alsof er nooit iets gedaan is, zoals u

dat kennelijk ziet. Ik denk dat je dat langzaam gestalte moet geven, maar af moet van de oude gedachte dat het alleen over militair, defensie en dus macht gaat. Dat stond mij even niet zo aan bij het verhaal van de heer Middel.

De heer **Kox** (SP): Voorzitter, ik wil geen misverstand laten ontstaan. Ik was niet voor een scheut politiek erbij, maar ik verwijs naar bijvoorbeeld de secretaris-generaal. Hij zegt dat het absoluut noodzakelijk is dat zich naast een NAVO als militaire organisatie, ook een NAVO als politieke organisatie met een politiek debat en forum ontwikkelt. Ik mag iemand die dat ondersteunt, dan toch vragen om enige duidelijkheid te verschaffen over waar dat gaat beginnen?

De heer **Russell** (CDA): Die duidelijkheid verschaft ik u door te zeggen dat het niet zo is dat de EU alleen een politiek instituut is en de NAVO alleen een militair instituut. Dat moet veel meer op elkaar worden afgestemd, zodat er ook eenheid van optreden en opinies ontstaat. Dat bedoel ik daarmee.

Een belangrijke katalysator voor transformatie is ook de NATO Response Force, een snelle interventiemacht van ongeveer 25.000 militairen. Deze interventiemacht moet al na vijf dagen inzetbaar kunnen zijn van hoog tot laag in het geweldsspectrum. Dat stelt hoge eisen aan de eenheden die door de diverse lidstaten worden aangeboden. Dit vereist gezamenlijke standaarden en criteria, op elkaar ingespeeld zijn en interoperabel zijn. De CDA-fractie juicht het initiatief van de NRF toe, evenals de Nederlandse deelname eraan. Veel hedendaagse dreigingen vragen om rapid response, of het nu om een natuurramp of een dreiging van een terroristische aanslag gaat.

In oktober van dit jaar zal de NRF volledig operationeel moeten worden, een ambitieus streven. Te ambitieus waarschijnlijk omdat er volgens berichtgeving nog een tekort van een kwart van het totale aantal benodigde Europese militairen zou zijn. En dat ondanks het feit dat Nederland bovenop de eerdere toezeggingen van 600 militairen, een patrioteenheden en een tankervliegtuig heeft aangeboden. Kan de minister van Defensie dit bevestigen? Om welke eenheden gaat het en wat wordt ondernomen om de gaten te vullen? Een oplossing waar de minister zich eerder zelf voor heeft uitgesproken, is dat ook de Amerikanen een bijdrage gaan leveren. Kan de minister aangeven hoe de Amerikanen op zijn pleidooi hebben gereageerd?

Volledig operationeel of niet, intussen zijn onderdelen van de NRF al ingezet in Pakistan na de aardbeving en in New Orleans na de overstromingen. Hoe beoordeelt de regering deze inzet? Is er binnen de NAVO sprake van voortschrijdend inzicht over de bruikbaarheid van de NRF voor dit soort niet-militaire operaties? Eenheden kunnen maar één keer tegelijk worden ingezet. Als onderdelen van de NRF her en der actief zijn, kan de rest misschien helemaal niet meer worden ingezet als zich

echt crises van militaire aard voordoen. Graag een reactie van de minister op dit punt.

Wat minstens zo belangrijk is als het beschikken over militair vermogen, is de politieke wil om het, als het erop aankomt, daadwerkelijk in te zetten. Dat vraagt om eensgezindheid en daadkracht op momenten dat het er echt op aankomt. De echte vuurproef voor de NRF moet daarom nog komen. Het is de vraag of wij dan verder komen dan oefeningen alleen. Hoe kijkt de regering hier tegenaan?

De NRF kan een operatie maar een beperkte periode volhouden. Daarna moet aflossing in de post-conflictsituatie komen, maar de vraag is of de NAVO die voor handen heeft. Het gaat dan om het hele scala aan capaciteiten dat nodig is voor succesvolle stabilisatie en wederopbouw, variërend van Apaches tot CIMIC-eenheden en tolken. De NAVO is tot dusverre niet zozeer bezig met snelle interventie, maar met de stabilisatie en wederopbouw van landen. Het is daarom opmerkelijk dat de NAVO wel investeert in de NRF, maar niet in eenheden die geschikt zijn voor het type missie dat de NAVO het meest uitvoert. Volgens defensie-expert Rob de Wijk ontbreekt zelfs een strategisch concept voor de stabilisatiemissies. Al doende leert men, zoals met de PRT's in Afghanistan. Waarom dan geen NAVO-stabilisatiemacht, in plaats van ad-hocbeleid? Hoe kijkt de regering hier tegenaan?

Een voorbeeld van wat de NAVO ontbeert, is een Gendarmerie Force, waarover de EU sinds kort wél beschikt. Deze eenheid, waar ook onze marechaussees aan deelnemen, kan ingezet worden voor politietaken in uitzendgebieden. Zou de NAVO daar geen voorbeeld aan kunnen nemen? Is het mogelijk om de Gendarmerie Force ook voor NAVO-operaties in te zetten?

Een ander belangrijk onderdeel van stabilisatie is het trainen van politie en leger in het uitzendgebied. Zo kan de verantwoordelijkheid voor de openbare orde en veiligheid geleidelijk worden overgeheveld naar waar deze thuishoort, namelijk het land zelf. Dit is zelfs het primaire doel van de NAVO-missie in Irak. Is het dan niet verstandig om de mensen en middelen die daarvoor nodig zijn, meer structuur binnen de NAVO te geven?

Mijn fractie is verder van mening dat ook andere interne veranderingen in de NAVO tot meer efficiëntie zouden kunnen leiden. Zo zal het bureaucratische gehalte van de organisatie drastisch verminderd moeten worden. Het bondgenootschap moet in de toekomst ook over eigen middelen beschikken. De invoering van het beginsel van burden sharing of common funding binnen de verdragsorganisatie gaat de leden van de CDA-fractie zeer aan het hart. Iedereen moet meedoen. Het kan niet zo zijn dat de landen die de operaties uitvoeren -- en dus de risico's dragen -- ook geheel voor de kosten van deze missies opdraaien. Er zal wat mijn fractie betreft een eerlijke verdeelsleutel moeten worden ontwikkeld, teneinde het zogenaamde freerider-gedrag tegen te gaan. Kortom, de CDA-fractie verwacht op internationaal niveau van haar bondgenoten solidariteit. Bij de behandeling van de begroting van het ministerie van Defensie van het afgelopen jaar heeft mijn fractie dit punt ook al aan de orde

gesteld; wat heeft de regering sindsdien ondernomen om dit punt stevig op de agenda van de NAVO te plaatsen, en is dit ook gelukt? Mijn fractie realiseert zich terdege dat het een en ander niet per direct geregeld kan worden. De CDA-fractie verwelkomt daarom ook kleinschalige initiatieven, zoals de gezamenlijke financiering van het vliegveld bij Kandahar in Afghanistan, ten behoeve van de ISAF-missie. Is het denkbaar dat kleinere operaties en inzet van NAVO-eenheden in de nabije toekomst onder een vorm van "common funding" komen te vallen, en zet de regering zich daar ook actief voor in? Hoe kijkt het kabinet bovendien aan tegen de contributieverdeling binnen de Verdragsorganisatie? Klopt het dat deze verdeling nog uit een periode uit de vorige eeuw stamt, toen Zuid-Europese landen als Spanje en Italië financieel niet draagkrachtig waren? Klopt het dat wij al lang te veel betalen, terwijl bijvoorbeeld Spanje en Italië onderbetalen? Wat heeft de Nederlandse regering vervolgens gedaan om dit recht te trekken, en is dat gelukt?

Een andere vraag die de financiering van operaties betreft is de volgende. Als Nederland deelneemt aan een VN-missie, krijgen wij daarvoor een volledige vergoeding van de VN. Tegenwoordig neemt Nederland echter voornamelijk deel aan door de VN gemandateerde operaties, die door de NAVO uitgevoerd worden. Hoe ligt daar dan de vergoedingsstructuur?

De CDA-fractie is ervan overtuigd dat de huidige secretaris-generaal van de NAVO, Jaap de Hoop Scheffer, het reeds ingezette transformatieproces tot een goed einde zal brengen. De verdragsorganisatie heeft zich onder zijn leiding omgevormd van een collectieve zelfverdedigingsorganisatie naar een organisatie die veiligheid en stabiliteit projecteert buiten het eigen verdragsgebied. Naast de bestaande partnerschappen met het directe buitenland zoals Oost-Europa en de Balkan, richt de NAVO zich ook steeds meer op het Midden-Oosten, op Afrika en op Centraal-Azië. Op de 42ste NAVO-veiligheidsconferentie in München heeft de secretaris-generaal het belang van de versterking van partnerschappen met landen als China, Zuid-Korea, Japan, India, Australië en Nieuw-Zeeland onderstreept. Het CDA is er voorstander van dat de verdragsorganisatie zich ontwikkelt van een Eurocentrische naar een meer wereldwijde organisatie. Op het punt van partnerschappen bestaat er in mijn fractie zorg over de relatie tussen de NAVO en Rusland. Hoe kijkt de minister hier tegenaan?

Secretaris-generaal De Hoop Scheffer heeft er verder op aangedrongen om de relatie met de EU en de VN door te lichten, met het oog op een nieuwe, meer proactieve opstelling van het bondgenootschap. Tijdens de Münchener Veiligheidsconferentie is ook een eerste aanzet gedaan tot het formuleren van nieuwe doelstellingen. Bij die gelegenheid is er ook gesproken over de modernisering van een flink deel van het militaire apparaat van de NAVO. Hoe kijkt het kabinet aan tegen deze initiatieven?

De verdragsorganisatie is verder van plan om dit jaar een nieuwe inlichtingendienst, het Intelligence Fusion Center op de luchtbasis Molesworth in Midden-Engeland, op te zetten, dat het delen van informatie tussen de 26 lidstaten moet vergemakkelijken. Alle lidstaten worden

door de NAVO uitgenodigd een bijdrage te leveren aan deze nieuwe dienst. De leden van de CDA-fractie hechten bijzonder veel waarde aan het uitwisselen van gegevens tussen de NAVO-lidstaten. Is de Nederlandse regering voornemens een actieve rol in deze nieuwe dienst te vervullen? Kan de minister van Defensie bevestigen dat de uitwisseling van inlichtingen tussen de NAVO en de EU bemoeilijkt wordt door de ruzie tussen Turkije en Cyprus? In hoeverre tast dit de samenwerking tussen beide organisaties aan? Is er door Nederland en de EU op diplomatiek niveau druk uitgeoefend op beide landen, teneinde de uitwisseling van gegevens toch te bevorderen?

Versterking van de transatlantische band is ook een zeer belangrijk onderwerp voor mijn fractie. De relatie tussen de Verenigde Staten en enkele NAVO-lidstaten heeft enkele jaren onder druk gestaan, onder meer vanwege de onenigheid over Irak en doordat de militaire kloof tussen Amerika en Europa toegenomen is door dalende defensiebudgetten in Europa. Gelukkig is er positief licht aan het einde van de tunnel. Tijdens de Münchener Veiligheidsconferentie heeft Bondskanselier Merkel aangegeven dat zij de beschadigde relatie met de VS wil herstellen. Kanselier Merkel heeft tijdens deze conferentie ook gepleit voor het primaat van de NAVO in belangrijke internationale kwesties, hetgeen een duidelijke breuk is met het beleid van haar voorganger Schröder ten gunste van samenwerking met Amerika. Een omslag in het Amerikaanse denken over het nut van operaties waarin stabilisatie, wederopbouw en veiligheidsondersteuning centraal staan, brengt volgens mijn fractie Europa en de VS ook dichtert tot elkaar. Kortom, deze recente ontwikkelingen hebben een positieve uitwerking gehad op de transatlantische band. De samenwerking tussen de VS en de overige NAVO-lidstaten kan wat mijn fractie betreft echter beter. Hoe beoordeelt de Nederlandse regering ten slotte de oproep van de secretaris-generaal van de NAVO om meer geld uit te trekken voor defensie, teneinde de kloof tussen de defensie-uitgaven van Amerika en de overige NAVO-lidstaten te overbruggen? Om daar iets aan te doen is wellicht méér defensie per euro nodig of meer euro's voor Defensie; in ieder geval is er meer efficiency nodig.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Volgt u niet een vrij absurdistische redenering? Ik begrijp dat u de vraag stelt, maar u legt ons het antwoord in de mond, zo interpreteer ik. U roept ertoe op om in Europa meer aan defensie uit te geven om gelijke tred te kunnen houden met de Verenigde Staten. U weet echter dat de enorme stijging van het defensiebudget in de Verenigde Staten vooral komt door de oorlog in Irak. Het is toch een stelling uit het ongerijmde om aan het voeren van een oorlog, die hopelijk eindig is, maar waarmee heel veel geld is gemoeid, de conclusie te verbinden dat de defensie-uitgaven in West-Europa omhoog moeten?

De heer **Russell** (CDA): U trekt het nu zelf een beetje in het absurdistische, omdat ik het niet over een oorlog heb gehad.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Dat woord gebruikte ik zelf, maar over uw redenering. U kunt de oorzaak van de stijging van het defensiebudget in de Verenigde Staten toch niet ontkennen?

De heer **Russell** (CDA): Wat u zegt, is absurdistisch, omdat ik het niet over een oorlog had. De NAVO doet meer dan oorlog voeren, zoals u dat noemt. Om al die taken te kunnen uitoefenen, is meer efficiency nodig, meer defensie per euro of meer euro's voor defensie. Meer mogelijkheden zijn er volgens mij niet, tenzij u heel creatief bent. Ik laat het graag aan de regering over voor welke van de drie opties zij kiest. Uw stelling dat dit iets met enige oorlog te maken heeft, werp ik verre van mij.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Er is bezuinigd op de Defensiebegroting, wat geleid heeft tot vermindering van personeel. Vindt u achteraf dat dit niet had moeten gebeuren?

De heer **Russell** (CDA): Dat vind ik zeker niet. In mijn bijdrage van vanochtend heb ik de regering een groot compliment gegeven voor wat zij tot stand heeft gebracht; een meer efficiënte expeditionaire krijgsmacht. Als u vanochtend goed had geluisterd, zou u weten dat wij daarop buitengewoon positief hebben gereageerd. U wilt van mij horen dat ik vind dat de regering meer euro's moet uitgeven aan de NAVO, maar daartoe laat ik mij door u niet verleiden. De vraag is: hoe moeten wij met deze problematiek omgaan?

Rest mij, de waardering van mijn fractie uit te spreken voor het goede werk dat beide bewindslieden de afgelopen jaren hebben uitgevoerd en hen ertoe op te roepen om een actieve bijdrage te blijven leveren binnen de verdragsorganisatie.

*N

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Voorzitter. Het onderwerp is de NAVO, maar dat kan niet los worden gezien van de veiligheidssituatie in de wereld. Ik zal het dus ook hebben over de dingen die daarmee naar onze opvatting samenhangen, zoals Irak en Guantánamo Bay. De regering zegt zelf ook dat het veiligheidsbeleid niet los kan worden gezien van de politiek van de Verenigde Staten. Dat is dus geen vooroordeel van GroenLinks, maar de opvatting van de minister zelf. Hij schrijft in zijn beleidsagenda dat er in tijden van verandering nog enkele zekerheden zijn, waaronder de vriendschap met Amerika, die "onmisbaar is

voor het beschermen en versterken van wereldwijde democratie en voorspoed, van vrijheid en stabiliteit".

Dat is nogal ronkend taalgebruik en het staat op gespannen voet met de toestand in de wereld anno 2006. Het getuigt ook van een belegen, Euro-Atlantisch-centristisch wereldbeeld. De positie van de VS in economisch, militair en politiek-moreel opzicht erodeert met de dag. In Latijns-Amerika is een inmiddels niet meer zo stille revolutie gaande die een ánder Amerika op het wereldtoneel profileert en de VS uitdaagt, zich bescheidener, terughoudender en niet langer grijpgraag op te stellen. In het Midden-Oosten voeren de VS in Irak een uitzichtloze strijd. In Afrika is Washington niet geïnteresseerd en zal daar ooit de rekening voor gepresenteerd krijgen. In Azië probeert Bush nogal opzichtig de sterk opkomende wereldmachten India en China uit elkaar te spelen. Door dit alles heen voeren de VS een strijd tegen terrorisme, die door zijn aanpak en retoriek niet te winnen is en die bovendien door de gehanteerde methodes als een boemerang op de VS zelf terugslaat.

Bij dit sterk veranderende wereldtoneel past een buitenlandse politiek die, om maar twee voorbeelden te noemen, inzet op het ontwestersen van de internationale organisaties en die veiligheid veel nadrukkelijker dan thans verbindt met de oorlog tegen armoede. Wat dat laatste betreft, vind ik de cijfers toch altijd heel prangend: het defensiebudget van de VS beslaat inmiddels 500 mld. dollar, terwijl het budget voor armoedebestrijding van de VS een dertigste deel daarvan bedraagt.

In de beleidsagenda van de regering wordt een nadrukkelijk verband gelegd tussen de interne en de externe veiligheid -- ik bedoel de veiligheid in Nederland en die in de rest van de wereld -- om de NAVO-inspanningen te legitimeren. Wij vinden dat een wat vergezochte samenhang. De zaken die de veiligheid bedreigen, worden met name genoemd. De drugs-, wapen- en vrouwenhandel wordt gelokaliseerd in staten met religieus fundamentalisme. Deze smeltkroes van terroristisch geweld zou Nederland raken en de bondgenoten, dus moet de NAVO zich in toenemende mate met "forward defence" bezighouden. Daarmee worden de grenzen opgerekt, ook van het NAVO-verdrag, van het werkingsgebied en van de mate van inzet van NAVO-troepen.

Volgens ons is de kern van de zaak echter dat drugs-, wapen- en vrouwenhandel geen staatsactiviteiten zijn, maar activiteiten van criminele en terroristische groepen in praktisch alle landen van de wereld. Drugs-, wapen- en vrouwenhandel moet dan ook op een heel andere manier bestreden worden. De NAVO is een organisatie uit het verleden, met een aan de Koude Oorlog ontleende missie, werkwijze en militaire toerusting (kernwapens) die geen antwoord kan geven op de hedendaagse bedreigingen. Dat ziet de NAVO natuurlijk zelf ook wel in. Zo intelligent is men wel en mochten de generaals het niet inzien, dan is er altijd nog de Parlementaire Assemblee van de NAVO. Daarin zitten heel wat intelligente mensen, waaronder enkelen uit ons midden. Omdat de NAVO dat zelf ook inziet, is zij bezig

met een transformatie die althans in politieke zin vrij geruisloos plaatsvindt. Zij heeft echter wel enkele bedenkelijke trekken.

Tijdens de jaarlijkse veiligheidsconferentie die op 4 februari 2006 in München plaatshad, riep de heer De Hoop Scheffer op tot bredere en intensievere politieke consultaties binnen het bondgenootschap over onderwerpen als de Balkan, Afghanistan, Afrika en het Midden-Oosten. Dat is niet helemaal nieuw, in tegenstelling tot zijn pleidooi om de onderwerpen uit te breiden naar energie en veiligheid. Hij pleitte voor nauwere banden met niet-Europese, ons toegedane landen als Australië, Nieuw Zeeland, Japan en Zuid-Korea. Ook de Duitse bondskanselier Merkel riep op tot een debat over een nieuw strategisch concept van de NAVO. Zij wil dat er in 2009 een plan ligt voor de nieuwe taken van het bondgenootschap dat ook de grenzen van de capaciteiten van de organisatie aangeeft. Defensieminister Rumsfeld omarmt de ingeslagen weg.

Het lijkt erop dat wij hier te maken hebben met een verkapte poging om de NAVO uit te breiden en te transformeren tot een globale veiligheidsorganisatie die de facto de rol van de Verenigde Naties gaat overnemen, maar dan wel vanuit het perspectief van de rijke, westerse landen. Zoals bekend, ziet de regering Bush helemaal niets in de VN, omdat zij die niet naar haar pijpen kan laten dansen, terwijl zij wel de dominante factor in de NAVO is. Wat is het standpunt van de Nederlandse regering ten aanzien van deze ontwikkeling? Steunt zij de pleidooien van de secretaris-generaal van de NAVO en in zijn kielzog Rumsfeld en Merkel? Ziet zij dan niet het gevaar dat deze transformatie zal leiden tot een nieuwe wapenwedloop en voortgaande militarisering tussen landen die achter de VS aanlopen en landen -- nog steeds het overgrote deel van de wereld -- die dat niet doen? Wat is in het verlengde daarvan de opvatting van de minister over het verleden week gepubliceerde rapport van de regering Bush, waarin -- met de oogkleppen op -- een oorlog tegen Iran wordt gesuggereerd? Is dat dan uiteindelijk de uitkomst van de nieuwe doctrine waar naartoe gewerkt wordt? Is de Nederlandse regering opnieuw bereid, zich gedwee aan de leiband van Bush in een derde kruistocht te begeven? Zou het niet verstandiger zijn om nu, in een vroeg stadium, op alle beschikbare podia en met alle middelen die deze regering heeft, de Amerikanen duidelijk te maken dat de "Coalition of the Willing" de uiterste houdbaarheidsdatum heeft bereikt?

De heer **Middel** (PvdA): Ik neem aan dat u hier het standpunt van de GroenLinks-fractie verwoordt. Dat is wel een beetje anders dan in voorgaande jaren. Als ik u zo hoor, waan ik mij even terug op een PvdA-congres van 30 jaar geleden. Daar riepen ook van die afgedwaalde PSP'ers dit soort dingen.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Komt u terzake? Die aanloop brengt u op een dwaalspoor.

De heer **Middel** (PvdA): Nee, mij niet.

De **voorzitter**: Mijnheer Middel, u stelt uw vraag nu.

**

De heer **Middel** (PvdA): Ja, voorzitter, maar ik wil even de context schetsen waarbinnen ik de vraag stel. Anders wordt de vraag misschien door de heer Platvoet niet zo goed begrepen.

Bedoelt u met uw hele betoog over wat er aan de hand zou kunnen zijn bij de NAVO te zeggen dat de feitelijke ontwikkelingen van de laatste decennia -- het einde van de Koude Oorlog, het feit dat de NAVO onzes inziens een veel politiekere rol is gaan spelen -- eigenlijk maar flauwekul zijn? Ziet u dat alles als een soort gordijn, waarachter in wezen het oude verhaal gewoon doorgaat, namelijk machtspolitiek, belangen van Amerika en het overnemen van de taak van de VN? Is dat de strekking van uw betoog? Is dat de opvatting van de GroenLinks-fractie?

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Nou, het is ook uw betoog. Toen wij het in een interruptedebat net hadden over de vraag hoe je dit zou moeten aanpakken, noemde u de NAVO een belangrijk machtsmiddel, waarnaar de landen in Oost-Europa wel zouden luisteren. Dat was een goede analyse. Ja, ik denk dat het zo is. Ik ben geen aanhanger van de NAVO in haar huidige gedaante en ook niet in haar toekomstige gedaante. Ik zie toch veel meer in dat Europese defensieconcept dat in eerste instantie civiele middelen hanteert, als onderdeel van een vredesmacht van de VN. Ik begrijp ook wel dat dit idealiter is en op dit moment nog heel ver weg. U ontkent in uw verhaal -- dat deed u in uw hele eerste termijn -- de dominante positie van de VS in NAVO en de belangen die daarachter spelen. U doet net of de NAVO een gezellig clubje is van gelijkgestemde landen die een gelijke machtspositie hebben, maar zo zit die wereld niet in elkaar. Als u dat niet wilt zien, dan is er heel veel veranderd bij de PvdA, en niet alleen maar ten goede.

De heer **Middel** (PvdA): Het staat u vrij dat te interpreteren zoals u wilt. Ik probeer te achterhalen waarover wij van mening verschillen. In de vorige begrotingsbehandelingen nam GroenLinks in deze vraag nooit een andere positie in. Blijkbaar is er iets veranderd met de wisseling van woordvoerder. De PvdA-fractie zegt: de wereld is veranderd, of wij dat nu leuk vinden of niet; er is sprake van een andere internationale context en daarin vervult de NAVO een andere rol, wat positief gewaardeerd wordt. U zegt daarentegen dat er wel van alles veranderd kan zijn, maar dat de NAVO in wezen nog steeds dezelfde NAVO is. De dominantie van de VS is een ander punt. Ik ben het met u eens dat die griezelig is en allerlei nadelen heeft. Mijn vraag was echter niet gericht op de VS, maar op de positie van de NAVO in haar geheel.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Die twee dingen kan ik niet los van elkaar zien. U zegt dat de internationale context is verbeterd. Ik weet niet waarop u doelt.

De heer **Middel** (PvdA): Ik heb gezegd dat deze is veranderd.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): De internationale context is veranderd en verslechterd, gezien de feitelijke veiligheidssituatie in de wereld. Ik vraag mij af of de weg die de NAVO op wil met haar beleid de veronderstelde veiligheid dichterbij zal brengen. Ik denk van niet. Als gevolg van de samenstelling zal zij, ook in de nieuwe context, toch een instrument zijn van een beperkte groep landen in de wereld. Daardoor zal bijvoorbeeld een toenemende bewapeningswedloop ontstaan tussen de verschillende delen van de wereld die opnieuw worden gedefinieerd. Daar zijn wij niet voor.

Wij zien ook een alternatief, namelijk dat Nederland ondubbelzinnig kiest voor een Europees veiligheidsbeleid waarin civiele instrumenten voorop staan en waarin niet de bewapeningswedloop, maar een zo effectief mogelijke Europese bijdrage aan het voorkomen en beheersen van conflicten centraal staat. Dat kan mede worden bereikt door een samenwerking op Europees niveau van inzetbare vredesmachts en een taakverdeling daartussen. Hierdoor kunnen defensiebudgetten effectiever en efficiënter worden gebruikt en zij kunnen daardoor zelfs omlaag.

Over het alibi voor de interventie in Irak is inmiddels genoeg gezegd. De aanwezigheid van massavernietigingswapens in Irak is een door Rumsfeld en Bush geconstrueerde leugen die het belangrijkste argument vormde voor deze oorlog en de Nederlandse regering volgde hen daarin. Op enig moment zal in Nederland ook het inzicht rijpen dat de manier waarop de regering en het parlement zich hebben laten leiden, misleiden is een betere term, een parlementair onderzoek waard is. Wellicht dat dit moment al na de volgende Kamerverkiezingen komt.

Deze vanuit het internationaal recht bekeken illegale interventieoorlog brengt de VS en haar bondgenoten steeds dieper in het moeras. Irak zakt weg in een burgeroorlog. Rumsfeld zegt dat VS zijn handen eraf moet trekken en dat het Irakese leger het zelf moet oplossen als deze ontwikkeling zich voortzet. Dat zou het definitieve failliet betekenen van deze missie waar Nederland voor 100% politiek medeverantwoordelijk voor is. Deelt de minister de analyse en de exitstrategie van zijn Amerikaanse collega? De situatie voor de bevolking in Irak is nu al jaren lang erbarmelijk en deze wordt er niet beter op. Kan de regering toelichten wat haar toekomstplannen zijn voor datgene wat zij bij brief op 18 maart 2003 aan de Eerste Kamer heeft toegezegd, namelijk humanitaire hulp, wederopbouw, stabiliteit en veiligheid?

Een ander zorgwekkend aspect is de grove schending van mensenrechten die voortdurend plaatsvindt.

Die is natuurlijk niet alleen het gevolg van het vele geweld tussen sji'ieten en soennieten, maar ook van het gedrag van de Amerikanen, de Irakese strijdkrachten en de politie. Human Right Watch noemt in haar rapport over 2005 een reeks schendingen van mensenrechten. Hoe beoordeelt de minister deze ernstige situatie? Welke inspanningen worden, onder meer in EU-verband, geleverd om een politieke oplossing dichterbij te brengen? Er zou bijvoorbeeld kunnen worden gedacht aan steun aan initiatieven van seculiere partijen in het Irakese parlement, zoals de Iraqi National List die pleit voor een regering van nationale eenheid.

Een uitvloeisel van de oorlog tegen terrorisme is de manier waarop de VS ongeveer 500 van terreur verdachte mensen al jaren lang vasthoudt in Guantánamo Bay, zonder bewijs en zonder proces. Het is een triest bewijs van het mensenrechtenschendende karakter van deze oorlog. De internationale weerzin hiertegen groeit. Onlangs riep de voorzitter van de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa, René van der Linden, de Amerikaanse regering op om het kamp onmiddellijk te sluiten en de verdachten zonder uitstel voor de rechter te leiden. Volgens Van der Linden verraadt de Amerikaanse regering zijn hoogste principes en is Guantánamo Bay een van de meest extreme voorbeelden van, ik citeer, "deze misleidende en onwettige politiek". Ik kan het niet beter zeggen. Er is onlangs een VN-rapport gepubliceerd. In het Engelse vakblad Lancet roepen 250 medische specialisten op tot het straffen van de artsen die op Guantánamo Bay meewerken aan bijvoorbeeld dwangvoeding. Desmond Tutu sprak onlangs op de BBC nog zijn afschuw uit over Guantánamo Bay en noemde een parallel met de argumenten die nu door de VS worden gebruikt om hun antiterrorismebeleid te rechtvaardigen.

Welke vervolgstappen heeft de Nederlandse regering in petto nu de zachte diplomatie tot niets leidt, voorzover wij op dit moment kunnen waarnemen? Wordt het niet tijd om de onlangs na veel strubbelingen benoemde VS-ambassadeur op het matje te roepen? Het is terecht dat de regering fel reageert op uitlatingen van een lid van de Italiaanse regering die een vergelijking maakte tussen Nederlands beleid en nazi-methodes. Ik zou willen dat de regering de zelfde felheid toonde bij pogingen om iets te veranderen bij een bondgenoot met betrekking tot Guantánamo Bay.

Verleden week is er in de Tweede Kamer gedebatteerd over de CIA-vluchten en de mogelijke detentiekampen in Europa. Dat onderwerp hangt samen met hetgeen wij nu bediscussiëren. De minister blijft op het standpunt staan dat hij geen stappen kan zetten zolang het harde bewijs niet is geleverd. Had deze regering maar dezelfde logica gevolgd met betrekking tot de verhalen over de massavernietigingswapens in Irak. Dan had zij de interventieoorlog nooit kunnen steunen. Het is een feit dat talloze CIA-vluchten met onbekende lading zich in het Europese luchtruim hebben verplaatst en luchthavens hebben aangedaan, ook in Nederland. Daarover is veel gerapporteerd. Het blijkt ook uit gegevens die het NRC via de Wet openbaarheid bestuur bij het ministerie van Verkeer en Waterstaat heeft losgepeuterd. Deze gegevens

zijn vergeleken met de lijst van de meest verdachte vliegtuigen van Human Right Watch, een organisatie die zelden kan worden betrapt op onwaarheden. Hoe verhoudt zich dat tot het antwoord dat de regering geeft op vragen vanuit de Raad van Europa, namelijk dat de regering niets weet van vermeende CIA-vluchten met wederrechtelijk transport van gevangenen? Daar zit toch een enorme tegenstrijdigheid in? Op grond van de gegevens waarover wij nu beschikken, kan toch worden geconcludeerd dat deze vluchten hebben plaatsgevonden? Wellicht is de lading onbekend bij de regering doordat er in de kleine luchtvaart geen plicht bestaat tot opgave van passagierslijsten. Dat laatste zou overigens moeten veranderen, maar die toezegging heb ik de regering niet horen doen.

Wij hebben vorig jaar ook hierover gesproken in het debat over de Staat van de Unie. De regering kan niet volharden in hetgeen zij een halfjaar geleden heeft gezegd. Er moet vooruitgang blijken in de benadering van de Nederlandse regering van de bondgenoot VS.

*N

De heer **Hoekzema** (VVD): Voorzitter. De NAVO blijft de hoeksteen van het Nederlandse veiligheidsbeleid, schrijft de regering in beleidsartikel 2 van de begrotingsstaat van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. De VVD-fractie is het daarmee eens. Met het wegvallen van de Berlijnse muur, het ijzeren gordijn en de dreiging uit het Oosten verdween een groot deel van de oorspronkelijke bestaansgrond van dit bondgenootschap. Sindsdien heeft de NAVO ernaar toegewerkt om zich als veiligheidsorganisatie aan te passen aan de veranderde situatie in de wereld, met inbegrip van de uitbreiding met een tiental landen uit Midden- en Oost-Europa. De verdragsorganisatie ontwikkelde concrete activiteiten als deel van een hervormingsagenda. Transformatie en aanpassing van de militaire capaciteiten van de Europese leden van het bondgenootschap vormden daarbij een belangrijk streven. Door initiatieven betreffende capaciteiten als het Defence Capabilities Initiative in 1999 en de Prague Capabilities Commitment in 2002 werd het streven naar transformatie van de hoofdzakelijk continentale krijgsmachten van de Europese bondgenoten naar meer expeditionaire militaire apparaten vormgegeven.

Daarnaast richtte de NAVO zich op het terrein van wat wel nieuwe dreigingen worden genoemd, zoals de verspreiding van massavernietigingswapens en internationaal terrorisme. Belangrijk is vooral dat het bondgenootschap in toenemende mate taken op zich heeft genomen in het kader van crisismanagement buiten het verdragsgebied; al in de jaren negentig op de Balkan. De NAVO als crisisbeheerder is inmiddels "gewoon" geworden, zelfs in een zo ver gelegen land als Afghanistan waar in augustus 2003 een NAVO-hoofdkwartier de leiding kreeg over de International Security Assistance Force (ISAF). De vraag of de NAVO buiten het

verdragsgebied mag opereren, is de facto dus beantwoord en het debat daarover is daarmee beëindigd in 2003, aldus de AIV in zijn advies Nederland in de veranderende EU, NAVO en VN van juli 2005.

De heer **Kox** (SP): De heer Hoekzema zegt dat de facto de vraag is beantwoord en daarom niet meer aan de orde is. Ik zou nog wel een toelichting willen hebben of die conclusie klopt. Is de vraag echter ook de jure beantwoord? Staat het Verdrag van Washington dit soort operaties toe? Waar ligt de grens? Of moeten wij zorgen, als de NAVO de facto zo optreedt, dat in rechte dit alles past? Met andere woorden: is het Verdrag van Washington aan een herziening toe?

De heer **Hoekzema** (VVD): Het interessante is dat het optreden van de NAVO buiten het verdragsgebied ingeroepen is door de Verenigde Naties, omdat de NAVO als militaire organisatie de enige organisatie is die als het ware onderaannemer van de Verenigde Naties kan zijn. Dat gegeven, van het hoogste orgaan dat de veiligheid in de wereld zou moeten garanderen, is bepalend geweest om de stap te zetten. Het ging er in feite om dat intern daarover geen expliciete beslissingen zijn genomen, voorzover ik heb kunnen nagaan. Dat was vanuit de praktische situatie en met name de principiële situatie ook niet geboden, want het was het grootste belang dat zo snel mogelijk een bestaande, goed georganiseerde militaire organisatie zou optreden voor de Verenigde Naties.

De heer **Kox** (SP): Met die redenering ben ik het eens. Mijn vraag was echter of dit zich ook verdraagt met de tekst van het verdrag waarin de NAVO is geregeld. Zo niet, is het dan niet zaak dat deze Kamer alert is op de noodzaak van aanpassing van het verdrag met het oog op het feit dat in de toekomst meer operaties zullen voorkomen die zich niet met de tekst van het verdrag verdragen? Anders zitten wij met een oude jas voor nieuwe operaties. Het gaat over geweldshandelingen. Dat kan op enig moment problemen opleveren voor de deelnemende partijen. Is de woordvoerder van de VVD-fractie het met mij eens, dat het ook in de tekst van het verdrag moet zijn opgenomen als feitelijk de taken van de NAVO veranderd zijn?

De heer **Hoekzema** (VVD): Juist de spanningen die op dit moment binnen de NAVO als verdragsorganisatie politiek optreden, zijn daarvan een onderdeel. Het lijkt mij een verstandige zaak dat in de loop van de tijd de NAVO, in feite de Noord-Atlantische landen, zich richt op een nieuwe strategie en dat dat bepalend is voor de wijze waarop men gaat samenwerken. Ik kom hier later in mijn betoog nog over te spreken.

In Irak is het bondgenootschap ook aanwezig met een NAVO-geleide trainingsmissie van veiligheidstroepen. Op 26 april heeft de NAVO besloten met de Afrikaanse Unie besprekingen te beginnen over een mogelijke rol

voor het bondgenootschap in Sudan in het kader van de crisis in Darfur op het gebied van logistiek en planning. Inmiddels hebben beide organisaties overeenstemming bereikt over steun van de NAVO aan de Afrikaanse Unie. Dus naast de verdedigingstaak heeft de NAVO een nieuwe taak gekregen, namelijk de crisisbeheersingstaak. Ook breidt de NAVO mondiale en regionale contacten uit. Denk aan het Partnership for Peace-programma, de Mediterrane Dialoog met Jordanië, Egypte, Tunesië, Marokko, Mauritanië en Algerije en natuurlijk de consultatiemechanismen met Rusland met de Permanente Gezamenlijke NAVO-Rusland Raad. De NAVO heeft zelfs een informele dialoog met China als een direct gevolg van de overname van het leiderschap van ISAF in Afghanistan. Wij kunnen dus constateren dat de NAVO als organisatie van militaire samenwerking -- ik leg de nadruk op militaire, dus als apparaat -- onverminderd overeind staat. Het bondgenootschap ontwikkelt zich inmiddels van een zelfverdedigingsorganisatie die zich voorbereidt op een aanval op het eigen grondgebied naar een veiligheidsorganisatie die in staat moet zijn op een mondiaal en veel diffuser dreigingsbeeld te reageren.

Voor deze nieuwe grondslag of bestaansgrond ligt geen formele bondgenootschappelijke overeenstemming over strategische doelstellingen van de organisatie aan de basis. Het in 1999 overeengekomen vernieuwde strategische concept spreekt slechts in algemene termen van de rol van de NAVO in de strijd tegen het terrorisme. De discussie over de uitbreiding van het optreden van het bondgenootschap "out of area" werd als het ware afgerond door pragmatische reacties op concrete situaties, met als resultaat een duidelijke aanwezigheid van de NAVO in Centraal en Zuidwest-Azië. Inderdaad staat dus de NAVO als organisatie van militaire samenwerking onverminderd overeind. Maar is het juist in de politieke praktijk van de NAVO van vandaag niet zo gesteld dat de NAVO inderdaad niet meer het primaire forum is waar de transatlantische partners hun strategische veiligheidskwesties bespreken en dat er geen wezenlijke VS-EU-dialoog plaatsvindt? Op welke wijze denkt de regering bij te dragen aan het verbeteren van de transatlantische relatie? Het is één van de key-issues om die situatie te verbeteren, omdat die in feite de basis is van de gehele organisatie. In de bipolaire situatie was het volstrekt duidelijk en was er op basis van de artikelen 4 en 5 van het verdrag, de kernartikelen, een nauwe consultatie en ook een nauwe politieke consultatie. Er is immers geen alternatief voor de NAVO als constructie van militaire samenwerking. Hoe gaat de regering in dit verband om met het advies van de AIV in zijn rapport "Nederland in de veranderende EU, NAVO en VN" om een discussie aan te gaan over een eventuele herziening en actualisering van het strategisch concept, nu de gehele wereld wordt geconfronteerd met internationale terrorisme gekoppeld aan de verspreiding van massavernietigingswapens naar falende staten en de NAVO steeds meer een mondiale rol krijgt? Met andere woorden, de redenering is dat het transatlantisch partnerschap weer een stevige ondersteuning krijgt, als men samen een nieuwe strategie ontwikkelt.

Het voorgaande in mijn betoeg maakt duidelijk dat het van groot belang is om een politieke agenda tussen de Verenigde Staten en de Europese Unie vorm te geven. Mijn fractie legt de regering de vraag voor of op deze agenda niet ook onderwerpen moeten komen zoals veiligheidsstrategische aspecten van energievoorziening, de veiligheidsproblemen in Afrika, de relatie met China en India vanuit een strategisch perspectief en een strategie ten aanzien van het Midden-Oosten. Hoe denkt de regering hierin een rol te kunnen spelen om de politieke dialoog binnen de NAVO in het kader van veiligheidsvraagstukken weer daadwerkelijk vorm te geven?

Daarnaast is het van groot belang dat er een intensievere, rechtstreekse dialoog tussen de Europese Unie en de Verenigde Staten tot stand komt. Van belang daarbij is dat de te entameren interne NAVO-consultaties en de EU-VS-dialoog op elkaar afgestemd worden, dit mede gezien in relatie tot het Europese veiligheids- en defensiebeleid. Mijn fractie is namelijk van mening dat de NAVO en het EU-defensiebeleid complementair aan elkaar dienen te zijn; dat wil zeggen complementariteit en samenwerking. Wat is de visie van de regering hierop? Op de 42ste conferentie over veiligheids- en defensievraagstukken op 4 februari van dit jaar in München spreekt de secretaris-generaal van de NAVO, De Hoop Scheffer, van het bouwen aan een pragmatisch, strategisch partnerschap met de Europese Unie. Twee entiteiten gaan met elkaar een partnerschap aan en maken op basis daarvan heel duidelijke afspraken over taakverdelingen, gezamenlijke doelstellingen enzovoort. Dat partnerschap is een zeer interessante gedachtegang. Ik ben zeer benieuwd hoe de regering hiertegen aankijkt. Biedt het feit dat 19 landen tot zowel de NAVO als de EU behoren en dus dezelfde strategische belangen hebben geen startpunt daartoe? Welke mogelijkheden ziet de regering hier?

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Gaat de heer Hoekzema er niet gemakkelijk aan voorbij dat er toch een verschil in samenstelling is tussen de Europese Unie en die van de NAVO, namelijk de Verenigde Staten en dat de Europese Unie in talloze conflicten in de wereld, het Midden-Oosten, Irak of noem maar op, lang niet altijd een identieke lijn volgt als de Verenigde Staten? Of dat partnerschap werkt niet omdat het een halfbakken compromis is dat tot niets leidt of het leidt tot een permanente discussie zonder uitkomst. Hij gaat er voetstoots van uit dat de belangen en opvattingen parallel lopen en identiek zijn. Maar in de realiteit van de wereld van vandaag is dat toch niet zo?

De heer **Hoekzema** (VVD): Als gedachten uiteenlopen, is het natuurlijk heel logisch en verstandig dat men bij elkaar blijft en dat die dialoog wordt vastgehouden en geïnstitutionaliseerd in de NAVO. Bovendien zijn de basisinteresses van zowel de Europese Unie als de Noord-Amerikaanse staten in wezen dezelfde, want de principes zijn dezelfde. Denk aan de vrijheidsbeleving, de

democratische stelsels enzovoort, op basis waarvan de NAVO is ingesteld. Ik ben er niet voor om net als de heer Platvoet te zeggen: ach, dat werkt niet en laten wij dat maar niet doen. Het zou slecht zijn, als vrienden die verschillende meningen hebben niet meer on speaking terms kunnen komen. Dit zou ertoe kunnen leiden dat die verhoudingen alleen maar verslechteren. Dat kan nooit in het belang zijn van de situatie in de wereld.

Interessant is dat de regering in het kader van het verbeteren van de besluitvorming en de vertaalslag van politiek besluit naar concrete actie de Noord-Atlantische Raad de mogelijkheid wil geven een beperktere groep bondgenoten te autoriseren onder de NAVO-vlag en met gebruikmaking van de NAVO-structuren een bepaalde activiteit of operatie uit te voeren. Zij schrijft dit in de beleidsagenda in de begroting van Buitenlandse Zaken voor 2006. Mijn fractie vraagt in dit verband of deze wijze van besluitvorming niet strijdig is met het principe van de consensusbesluitvorming binnen de NAVO. Welke slimme respectievelijk praktische oplossing ziet de regering hier?

Wij kunnen op grond van het voorgaande in mijn betoeg constateren dat de NAVO een veranderende agenda en taakopvatting heeft. Van belang voor de innerlijke samenhang van het bondgenootschap is dat de veranderingen niet te snel gaan en dat niet te veel hooi op de vork wordt genomen. Bondskanselier Merkel heeft, zo las ik in de NRC van 6 februari van dit jaar, op de al eerder genoemde jaarlijkse conferentie over veiligheids- en defensievraagstukken in München op 4 februari gezegd dat de NAVO van de 21ste eeuw nieuwe taken op zich moet nemen, politiek moet worden, nog meer nieuwe leden moet toelaten en een dicht netwerk van partnerschappen moet aangaan, niet alleen met organisaties, maar ook met landen zoals Japan, Australië en Nieuw-Zeeland. Mijn fractie vindt het een goede zaak dat bondskanselier Merkel, anders dan haar voorganger Schröder, zich transatlantischer opstelt. De VVD-fractie vindt het een positieve ontwikkeling dat Duitsland in een nieuwe NAVO van deze tijd bereid is een grotere rol te spelen. Zij is echter ook van mening dat het NAVO-bondgenootschap sinds de val van de Berlijnse Muur en het IJzeren Gordijn en de aanslagen in de VS van 11 september 2001 in een voortdurende overgangsfase verkeert. Dit blijkt een moeizaam proces met spanningen die de lidstaten doormaken. Het vergezicht dat bondskanselier Merkel biedt, vindt mijn fractie op dit moment te ambitieus. De uitbreiding van de NAVO met tien nieuwe landen en de vele reorganisaties van de afgelopen periode vragen om tijd en rust om te wennen aan de aanpassingen en te werken aan consolidatie. Bovendien vraagt verbetering van de transatlantische verhoudingen ook alle aandacht. Daarenboven moet naar de mening van mijn fractie ook in beschouwing worden genomen wat een dynamische wereldwijde ontwikkeling van de NAVO betekent voor de artikelen 4 en 5 van het NAVO-verdrag; de artikelen die onderling overleg bij bedreiging van één van de leden regelen en die vastleggen dat de leden onderlinge bijstand verlenen in geval van een gewapende aanval op één of meer leden. Zoals men weet, is de aanval op één een aanval op allen. De NAVO is immers als collectieve

verdedigingsorganisatie opgezet en nog steeds een uniek bondgenootschap van landen aan weerszijden van de Atlantische Oceaan met gezamenlijke fundamentele waarden, een gemeenschappelijk begrip van vrijheid en verantwoordelijkheid en een gedeelde kijk op de mensheid en menselijke waardigheid. Dat wil niet zeggen dat mijn fractie geen veranderingen wil en ook niet dat zij geen oog heeft voor het tijdsbeeld, maar zij wil dat een en ander zich in een rustig tempo ontwikkelt. Dat aspect van de NAVO, dat unieke bondgenootschap, willen wij in stand houden. Wat is de visie van de regering op dit punt?

*N

De heer **Kox** (SP): Mevrouw de voorzitter. Collega Middel gaf ons in de intieme beslotenheid van deze Kamer van reflectie een inkijkje in de werkwijze van zijn fractie met zijn opmerking dat zijn fractie toch niet wist wat hij ging zeggen. Ik leer hier elke dag weer bij. In mijn fractie is het bij belangrijke onderwerpen gebruikelijk dat de andere leden zo'n beetje weten wat er gezegd wordt. Dit kan problemen achteraf voorkomen. Dit geeft de heer Middel ook de gelegenheid om mijn tekst nog eens na te lezen, zodat hij daar in tweede termijn op kan reageren. Dit is een belangrijk debat, waarbij deze Kamer zich wel enige reflectie mag permitteren.

De heer **Middel** (PvdA): Ik weet niet hoe het gesteld is met de discipline binnen de SP, maar ik heb de gewoonte om in mijn fractie aan te geven over welke punten ik het wil hebben en in welke richting mijn opmerkingen gaan. Wat er precies gezegd wordt, wordt wel duidelijk op het moment dat ik achter het spreekgestoelte sta. Ik weet dat zelf vaak niet eens tevoren.

De heer **Kox** (SP): Die indruk krijg ik soms ook.

De heer **Middel** (PvdA): Bij mij is er ruimte voor spontaniteit. Als u tevoren een heel betoog opschrijft om dat vervolgens voor te lezen, is dat uw keuze, maar niet de mijne. Ieder heeft zijn eigen manier van werken.

De heer **Kox** (SP): Deze reactie zegt meer over de heer Middel dan over mij. Ik heb hem letterlijk horen zeggen: "zij weten toch niet wat ik ga zeggen". Ik heb overigens met plezier naar zijn speech geluisterd en ik ben ook blij dat hij weer terug is om naar mijn verhaal te luisteren. Voorwaarde voor een goed debat is zeker dat je erbij aanwezig bent.

De Noord-Atlantische Verdragsorganisatie is een wereldwijd opererende veiligheidsorganisatie aan het worden sinds haar oude verdragsrechtelijke taken hun inhoud verloren hebben. De meeste vijanden van weleer

zijn bondgenoten geworden. De ooit tot bescherming van het gemeenschappelijke grondgebied opgerichte NAVO beveiligd de Olympische Spelen in Athene en straks het WK voetballen in Duitsland -- helaas zonder Kalou in het Nederlands elftal -- helpt in Amerika en Azië mee om de gevolgen van natuurrampen te bestrijden, vecht in Afghanistan tegen drugsbaronnen, krijgsheren en Taliban, traint militairen in een door bondgenoten bezet en een door burgeroorlog bedreigd Irak en patrouilleert samen met de grootste tegenstander van weleer, Russen, in de Middellandse Zee. Het is zoals het Nederlands Dagblad het vorige maand kernachtig samenvatte: "De NAVO heeft niets meer te doen, en dus doet de NAVO van alles."

Het is de taak van de parlementen van de lidstaten, dus ook van ons, om na te gaan hoe wij tegen dit "niets" en dit "van alles" aankijken. Hoe lang willen de nieuwe NAVO nog in de verdragstekst proppen die onder de oude NAVO ligt? Wanneer achten wij de tijd rijp om te praten over een nieuw verdrag, hetzij voor de nieuwe NAVO, hetzij voor een nieuwe internationale veiligheidsstructuur?

Een publiek debat over een zich "massief veranderende organisatie" -- een uitdrukking van NAVO-secretaris-generaal De Hoop Scheffer -- is volgens mijn fractie dringend nodig. Ik heb begrepen dat ook de collega's Russell en Hoekzema er zo over denken. Ik zie het pleidooi van de secretaris-generaal om de NAVO "meer politiek" te maken als een ondersteuning van die opvatting. Nu onttrekt de grootste verandering ooit in de NAVO zich in ieder geval aan het zicht van publiek en parlement. Daardoor dreigen die straks voor voldongen feiten geplaatst te worden. Dat is niet verstandig en niet democratisch. Laten wij de feiten en ontwikkelingen onder ogen zien en samen beslissen welke regionale en mondiale veiligheidsstructuren wel en niet wenselijk zijn en wat de rol van Nederland daarin zou kunnen en moeten worden. Dit debat is daar een mooie gelegenheid voor.

Ik ben een trouw deelnemer aan de bijeenkomsten van de parlementaire assemblee van de NAVO. Samen met andere leden van de Nederlandse delegatie -- altijd goed vertegenwoordigd -- en overige parlementariërs uit de lidstaten worden wij door vertegenwoordigers van het bondgenootschap periodiek bijgepraat over het radicale veranderingsproces dat de organisatie doormaakt. Het zijn altijd bijzondere bijeenkomsten, waarop men doorgaans opmerkelijk openhartig is, vooral als er militairen aan het woord komen. De assemblee heeft weliswaar niks te zeggen over de NAVO, maar wel veel te bespreken over en met die NAVO. In die zin is het naar mijn bescheiden mening een nuttig politiek platform.

Afgelopen februari kregen wij tijdens een bijeenkomst van verschillende commissies in Brussel een toelichting. Er werd ons uitgelegd hoe de NAVO, oorspronkelijk een defensief transatlantisch bondgenootschap van Amerikanen en Europeanen, een mondiaal veiligheidsagentschap aan het worden is dat inmiddels vooral buiten haar eigen grondgebied politiek, militair en humanitair actief is.

Ik noem een aantal punten. Er zijn missies in Afghanistan en Irak en voormalig Joegoslavië. Er is sinds

oktober een snelle reactiemacht van 25.000 mensen inzetbaar, waar ook ter wereld, voor taken van humanitaire hulpverlening tot militaire interventie, preventief en preëemptief. Er zijn militaire samenwerkingsverbanden met landen zoals Australië, Nieuw-Zeeland, Japan en Zuid-Korea. In totaal nemen nu 30.000 militairen uit 42 landen onder de vlag van de NAVO deel aan een of meer operaties. Australië gaat troepen leveren aan de NAVO/ISAF-missie in de Afghaanse provincie Uruzgan, onder Nederlands commando. Australische soldaten zijn al in Afghanistan voor de oorlogsoperatie Enduring Freedom, die te zijner tijd met de NAVO-missie zal fuseren, als tenminste Jaap de Hoop Scheffer zijn zin krijgt en waarom zou dat niet gebeuren.

Er is sprake van een uitbreiding van de NAVO in oostelijke richting met landen zoals De Oekraïne en Moldavië. Er ontstaan nieuwe militaire relaties met Rusland, waarmee de NAVO na de uitbreiding met Centraal- en Oost-Europese landen een continentbrede grenslijn deelt en wiens vertegenwoordigers al voortdurend te vinden zijn op het hoofdkwartier in Brussel. Russische schepen nemen deel aan de anti-terrorisembewaking door de NAVO in de Middellandse Zee. Met China, met wie het bondgenootschap door zijn militaire aanwezigheid in Afghanistan voor het eerst een weliswaar korte -- 18 kilometer -- maar vitale gemeenschappelijke grens heeft, vinden op stafniveau besprekingen plaats over de onderlinge militaire relaties. Wapenleveranties aan en technologie-uitwisseling met China worden nu nog door de Verenigde Staten en Nederland tegengehouden, maar de vraag is hoe lang nog. Frankrijk en Duitsland willen immers erg graag.

Met de Afrikaanse en Aziatische landen aan de Middellandse Zee wordt samengewerkt. Onlangs vond op Sicilië een gemeenschappelijke conferentie plaats, met Israël als bijzondere gast. Dit land dringt met steeds meer nadruk aan op integratie in het bondgenootschap, waarvoor het daarvoor de steun krijgt van onder anderen oud-premier Aznar van Spanje krijgt, die de NAVO verder wil uitbreiden met Japan en Australië en strategische combinaties wil aangaan met Colombia en India. De Verenigde Naties en de Afrikaanse Unie vragen in bepaalde gevallen NAVO-steun, bijvoorbeeld voor Darfur. Recent bood de organisatie hulp na een aardbeving in Pakistan en een overstroming in de Verenigde Staten. Ondertussen concurreert de NAVO ook met andere internationale organisaties, zoals de Verenigde Naties, de Europese Unie en gelegenheidscoalities.

Op 3 maart jongstleden legde secretaris-generaal De Hoop Scheffer in Oslo uit dat het om een echt "nieuwe NAVO" gaat en niet om een reclamecampagne zoals die wel voor vernieuwde wasmiddelen wordt gevoerd. De secretaris-generaal noemt de term "nieuw" zowel legitiem als passend. Deelt de minister die opvatting? Hebben wij een nieuwe NAVO? Zo ja, waar is de oude dan gebleven? Is die een onderdeel geworden van een mondiaal militair vlechtwerk? En heeft dat vlechtwerk een legitieme basis, die door het Nederlandse parlement is besproken en goedgekeurd? Of moet dat nog gebeuren en, zo ja, hoe en wanneer dan? Is de minister met mij van mening dat het

zaak wordt om publiek en parlement in ieder geval snel meer inzicht in dat vlechtwerk te geven, in de ermee samenhangende consequenties en in de wijze waarop besluitvorming plaatsvindt? Deelt de minister mijn opvatting dat helder democratisch inzicht en toezicht door de toenemende vervlechting van relaties en activiteiten momenteel nog ontbreekt? Vindt hij met mij dat wij moeten voorkomen dat wij straks geconfronteerd worden met door het parlement niet voorziene gevolgen van relaties en activiteiten die zich momenteel ontwikkelen?

Door alle ontwikkelingen en verwickelingen lijkt het huidige strategische concept van de NAVO hard aan ingrijpende bijstelling toe. Collega Hoekzema heeft daarover reeds gesproken. Hoewel de NAVO-ambassadeurs van de Verenigde Staten, Frankrijk en Duitsland dat in februari in Brussel nog eensgezind ontkenden, wordt er volgens verschillende inleiders die ons in Brussel bijpraatten wel degelijk al aan dat nieuwe concept gewerkt. Binnenskamers zou in het bondgenootschap al een politieke leidraad circuleren over de nieuwe positie van de politiek-militaire organisatie in de 21ste eeuw. Kan de minister ons vertellen wat daarvan waar is? En zo dat waar is, kan dit document dan de basis worden van een nieuw concept? Wat is er waar van de berichten dat de politieke leidraad in 2009 een officiële status zou kunnen krijgen als de NAVO zijn 60-jarig bestaan viert, ervan uitgaande dat de organisatie dan nog bestaat? En wanneer mogen wij als volksvertegenwoordiging dat document dan onder ogen krijgen?

Deelt de minister mijn opvatting dat het zeer de vraag is of een nieuw strategisch concept, waarin de NAVO een mondiaal veiligheidsagentschap is met een uitgebreid netwerk van samenwerkingsverbanden, wel past in het huidige verdrag van het bondgenootschap dat defensief van aard is en gericht op eigen gebiedsbescherming? En als hij met mij vindt dat de nieuwe NAVO niet meer past in de oude jas, wat moet er dan volgens hem gebeuren? Daarover ging ook mijn korte discussie met collega Hoekzema.

Ik begrijp dat er tot op heden erg weinig belangstelling is bij de meeste regeringen van de verdragspartners om te gaan nadenken over een nieuw verdrag. Is het juist dat de voornaamste reden is dat een voorstel tot formele verdragwijziging het publiek debat in de lidstaten zou kunnen aanwakkeren, waarbij het maar de vraag is of politiek en publiek op hetzelfde spoor zitten? Bestaat er inderdaad vrees bij regeringen dat de kolossale militaire uitgaven en de out of area-operaties van de NAVO bij veel burgers tenminste grote vragen zouden kunnen oproepen? Speelt bij het uit de weg gaan van een op zich alleszins relevante discussie over de actualiteit van het huidige verdrag dat de kans dat een nieuw NAVO-verdrag binnen redelijke tijd in de 26 lidstaten geratificeerd zou worden erg klein geacht wordt in NAVO-kringen, zeker na de ervaringen met de Europese Grondwet? Kan de minister vertellen of een extra argument voor het uit de weg gaan van een discussie over een nieuw verdrag gelegen is in de bij de Europese bondgenoten bestaande vrees dat een nieuw verdrag voor

de Verenigde Staten aanleiding zou kunnen zijn, af te komen van hun huidige verdragsrechtelijke bijstandsverplichting aan Europese lidstaten? Graag een antwoord op die vragen.

Deelt de minister mijn opvatting dat het verstandig is dat parlementen op korte termijn nagaan hoe zij in de toekomst de verhoudingen wensen tussen de Verenigde Naties en regionale veiligheidsorganisaties in het algemeen en de NAVO in het bijzonder? Kan een organisatie die van oorsprong defensief van aard was en gericht op bescherming van het eigen grondgebied, maar inmiddels wereldwijd opereert, zich wel het recht blijven voorbehouden buiten de Verenigde Naties om op te treden waar en wanneer zij haar vitale belangen bedreigd acht? Als landen zoals Japan en Australië, Israël en Zuid-Korea gaandeweg feitelijk geïntegreerd raken in de NAVO, hebben wij dan niet de situatie dat elke conflict ergens in no time kan escaleren door een beroep op artikel 5 van het NAVO-verdrag, zoals ook gebeurde bij de terroristische aanval op Amerika in 2001? Zou het niet veel beter zijn als de NAVO-middelen gaandeweg ingepast worden in een mondiale veiligheidsstructuur onder leiding van de Verenigde Naties?

Door de Amerikaanse regering wordt er bij de bondgenoten op aangedrongen, de defensie-uitgaven flink te verhogen. Nu zitten de defensiebudgetten van negentien van de zesentwintig lidstaten onder de volgens de NAVO noodzakelijke 2% van het bruto binnenlands product. De Amerikanen vinden dat onaanvaardbaar, zeker in het licht van het recente besluit van president Bush om de militaire uitgaven van de VS opnieuw drastisch naar boven bij te stellen. Wat vindt de Nederlandse regering van die Amerikaanse pressie op de bondgenoten?

De oude NAVO lijkt hoe dan ook aan zijn uiterste houdbaarheidsdatum toe. Het is aanpassen of marginaliseren, zei in november de Spaanse oud-premier Aznar, toch een hondstrouwe NAVO-fan. Het voortbestaan van de NAVO is verre van zeker, zei vorige maand de Britse minister van Defensie John Reid. Volgens hem is de verdragsorganisatie nog nooit zo bedreigd in zijn bestaan als juist nu. Is de Britse minister van het pad geraakt of heeft hij gelijk, zo vraag ik de minister.

Volgens mijn fractie heeft de oude NAVO zichzelf in ieder geval feitelijk opgeheven, dertig jaar nadat Bert Middel en ik daarvoor de straat op gingen. Eind goed, al goed, zeg ik tegen hem. Intussen ontpopt zich een nieuwe NAVO, waarvan echter de pretenties, de potenties en de reikwijdte besproken noch bekend zijn. Dat vinden wij een zorgelijke situatie. Ik vraag de minister of hij met mij van mening is dat moderne politiek vereist dat publiek en politiek de kans krijgen, volledig mee te praten over de ontwikkeling van de nieuwe mondiale veiligheidsstructuur en de plaats van Nederland daarin. Ik vraag hem of ook hij vindt dat wij zouden moeten streven naar een eindsituatie waarbinnen de Verenigde Naties en de Veiligheidsraad de vrede en veiligheid in de wereld kunnen garanderen, de internationale rechtsorde kunnen handhaven en grootschalige schendingen van mensenrechten kunnen voorkomen. Ik ben overigens blij dat de minister van Defensie weer is aangeschoven. De laatste vier regels zijn

immers een letterlijk citaat van de minister in het debat op 10 mei vorig jaar.

Ik vraag de minister tot slot of en zo ja, op welke wijze de huidige verdragsorganisatie in die ontwikkeling past of daarmee juist kan botsen? Als dat laatste het geval is, dan is het tijd om te gaan werken aan een echt nieuwe NAVO: een Nieuwe Algemene Veiligheids-Organisatie, van en voor de wereld.

Nog een vraag en een stelling. Wanneer zal deze Kamer besluiten, een parlementair onderzoek in te stellen naar de oorlog in Irak en de Nederlandse betrokkenheid daarbij? Het zal vroeger of later toch moeten gebeuren. Waarom neemt deze Kamer dan niet het initiatief daartoe? Ik vraag dat niet aan de regering. De heer Van Middelkoop heeft mij vorig jaar dan ook uitgelegd dat dit niet gepast is. Ik vraag het aan de collega's om het in hun tweede termijn mee te nemen.

Mijn stelling is dat de gevangenis in Guantánamo Bay gesloten moet worden. Die stelling wordt inmiddels gedeeld door de Duitse bondskanselier en de Nederlandse voorzitter van de Assemblee van Europa. De minister van Buitenlandse Zaken heeft volgend jaar de volgende these op tafel gelegd. Als actief en geëngageerd bij de Amerikaanse politiek betrokken land zouden de Amerikanen beter naar ons luisteren. Inmiddels zijn wij een jaar verder. Ik vraag de minister of die these inmiddels niet is achterhaald. Is zijn stelling juist? Waarom hebben de mensen in Guantánamo Bay en Bagram opgesloten zitten daar nog zo weinig van gemerkt? Wordt het geen tijd voor actief politiek protest in plaats van actief engagement?

*N

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Voorzitter. Het aardige van de debatten in deze Kamer is de consistentie daarvan. Evenals vorig jaar heeft de heer Kox een pleidooi gehouden voor een parlementaire enquête. Er zit echter enige progressie in zijn voorstellen, te weten dat hij zich daarmee dit jaar niet tot de regering heeft gewend. Ik stel hem voor, het volgende jaar het verzoek op papier uit te werken en aan de desbetreffende commissies te sturen. Dan kan hij er politiek wat meer mee.

Een ander punt van consistentie is de heer Middel, die er elk jaar blijkt van geeft moeite te hebben met zijn linkse sentimenten van destijds. Die kan hij niet meer uitleven in de veranderde wereld. Het is iets te veel gevraagd om de wereld weer terug te veranderen, zodat hij er zich beter in thuis voelt. Het is niet anders, zo moet het maar.

Alvorens ik echt over de NAVO ga spreken, attendeer ik de minister van Buitenlandse Zaken, die vanmorgen toen wij alleen over Defensie spraken dankzij de wijsheid van de betreffende commissies is ontzien, erop dat ik vanmorgen vrij uitvoerig over artikel 100 heb gesproken en vooral over de verkeerde manier waarop daarmee in december en januari in de Tweede Kamer is

omgegaan. Die tekst is ongetwijfeld beschikbaar en is hem misschien ook geworden. Als hij zich geroepen voelt, er in dit debat iets over te zeggen, is hij bij dezen geïnviteerd, als het maar geen katholieke antwoorden zijn op katholieke vragen, zoals zijn terminologie was in december. Dan heb ik liever dat de minister van Defensie erop ingaat.

Mevrouw de voorzitter. Namens de fracties van de Christen-Unie en de SGP wil ik het volgende zeggen. Tijdens de NAVO-top van 22 februari van het vorige jaar te Brussel betoogde minister-president Balkenende dat het Bondgenootschap meer moet zijn dan een militaire alliantie en dat het ook politieke oplossingen voor belangrijke crises zou moeten adresseren. Ook zou de Alliantie -- het is vandaag al eerder gezegd -- een forum moeten zijn voor consultaties over regio's waar de NAVO een constructieve rol kan spelen. Genoemd werd het brede Midden-Oosten, inclusief Irak en het Israëlijsch-Palestijnse conflict. Dat was een ambitieuze opzet. Nu neem ik aan dat na zo'n betoog de regering erop toeziet of iets van die aanbevelingen wordt uitgevoerd. Dat mag ook verlangd worden van een NAVO-lidstaat. Welke concrete voorstellen zijn op de woorden van de minister-president gevolgd? Dat "forum voor consultaties" waarover werd gesproken, wat betekent dat in concreto? Deze vragen hebben natuurlijk aan relevantie gewonnen na de oproep van de Duitse bondskanselier Merkel voor "een primaat van de NAVO" bij het bespreken van wereldwijde veiligheidsvraagstukken. Er waait duidelijk een andere wind in Berlijn!

Ik denk dat wij moeten uitkijken dat dit type voorstellen, die wij nu met vaste regelmaat horen, niet gratis worden en in feite een zekere verlegenheid met de gebruikswaarde van de NAVO gaan demonstreren. De Adviesraad internationale vraagstukken wijst er in zijn advies van juli vorig jaar terecht op, dat het om drie verschillende elementen gaat: het beter benutten van de NAVO als politiek forum, een betere lastenverdeling tussen de lidstaten van de NAVO en ten slotte overeenstemming over de strategische beginselen. Ik denk dat men in een serieus debat over de NAVO die drie elementen als gekoppeld moet beschouwen. Pas dan geven wij de NAVO als echt bondgenootschap krediet voor de toekomst. Wat vindt de regering hiervan?

Ik las dat dit thema ook aan de orde kwam tijdens de ministeriële raad van 8 april 2005 in Vilnius. Daar bleek dat ook minister Rice deze voorstellen ondersteunde. Des te interessanter wordt het dan om te vernemen wat hier in concreto van terecht moet komen. De toenmalige Duitse minister van Buitenlandse Zaken, Fischer, sprak over een tweemaal per jaar te houden politieke veiligheidsconsultatie op ministerieel niveau. Heeft dat bijval gekregen? En is Nederland al geconsulteerd door de Amerikanen, zoals de Amerikaanse onderminister van Defensie in Vilnius als voornemen te kennen gaf?

Uit de Franse positie bleek al wel de beduchtheid voor een verwachting dat op consultaties, indien nodig, ook de bereidheid tot een vorm van militaire operaties zal volgen. Ik ben het niet altijd eens met Frankrijk, maar die beduchtheid lijkt mij serieus te moeten worden genomen.

Als immers het grootste en machtigste militaire bondgenootschap ter wereld zijn ernstige zorgen uitspreekt over een conflictsituatie ergens in de wereld, is natuurlijk snel de vraag te verwachten wat datzelfde machtige bondgenootschap daaraan denkt te gaan doen. Daar moeten wij rekening mee houden.

Intussen gebeurt er natuurlijk wel het een en ander, maar veel systeem lijkt er niet in te zitten. Zo is de NAVO betrokken bij een trainingsmissie in Irak. Is dat de voorloper van een door de NAVO geleide missie na het beëindigen van de Amerikaanse operatie in dat land? Graag een reactie. En is in de NAVO al een discussie gevoerd over het voorstel van secretaris-generaal De Hoop Scheffer om het bondgenootschap te zijner tijd als vredesbewaker in het Midden-Oosten een rol te laten spelen? Mag ik in dit verband eens de mening van de Nederlandse regering vernemen over het idee dat de laatste tijd weer vaker wordt gehoord om Israël lid te laten worden van de NAVO of in elk geval een nauw gelieerde status te geven? Ik vind eerlijk gezegd het stellen van de vraag al de moeite waard, al was het maar voor de beeldvorming. De Italiaanse minister van Defensie sprak er al in deze zin over.

Meer algemeen speelt ook de relatie met de Verenigde Naties. Daarover zijn het afgelopen jaar fraaie uitspraken gedaan door de secretarissen-generaal van beide instellingen, maar is de regering het met mij eens dat het World Summit Outcome-document tot niets meer verplicht dan de ad-hocrelatie die thans bestaat?

Minister Bot hield in Vilnius een pleidooi voor het flexibeler maken van de besluitvormingsprocedures van de NAVO en stelde voor, de Noord-Atlantische Raad de mogelijkheid te geven een specifieke groep landen, die daartoe bereid en in staat is, te autoriseren een NAVO-activiteit uit te voeren. Dezelfde notie besprak hij ook in zijn zogenaamde Schmelzerlezing. Die interessante gedachte zou ik wel eens willen toetsen, want ze lijkt me niet geheel zonder risico's. In de eerste plaats moeten er natuurlijk niet telkens nieuwe interlocking institutions ontstaan. Ik bedoel dat naast de eigenlijke NAVO-operaties en het gebruik van NAVO-faciliteiten door de Europese Unie via de Berlijn-plusregeling ook nog eens NAVO à la carte-operaties worden uitgevoerd. Ik neem tenminste aan dat de minister iets voor ogen heeft gestaan als de Berlijn-plusregeling, namelijk een groep NAVO-landen die zonder de leiding van de NAVO met de politieke goedkeuring van de Noord-Atlantische Raad opereert met gebruikmaking van de NAVO-faciliteiten. Ik noem dat voor het gemak de Bot-plusregeling. Een volgend punt is dat de waarde van de NAVO, en dat is ook een Nederlands politiek belang, toch vooral was en is, het betrekken van de Amerikanen bij Europese strevingen. Oftewel, de NAVO moet wel daadwerkelijk een Atlantische institutie blijven.

Een derde vraag is hoe deze gedachte zich verhoudt tot de laatste reorganisatie van de militaire organisatie van de NAVO, namelijk de vorming van de snelle reactiemacht, de NRF. In hoeverre moet daarmee bij een Bot-plusoperatie rekening worden gehouden? En ten slotte lijkt het mij verstandig, bij een dergelijke operatie

niet te volstaan met slechts een autorisatie van de NAVO, maar te streven naar een breder en dieper politiek commitment. Tenminste, als het de bedoeling blijft, en dat hoop ik dan wel, dat de operatie zich met een NAVO-vlag mag tooien. Dan moet eenieder zich realiseren dat met de operatie ook het prestige van de NAVO, en indirect dus van alle NAVO-lidstaten, is gemoeid; en dat schept verplichtingen. Ik verzoek de minister op mijn, door zijn eigen initiatieven geïnspireerde, vragen te reageren, vragen die nog altijd raken aan de heroriëntatie van het Atlantisch Bondgenootschap met het oog op functiebehoud in de toekomst. Zien wij ook voor de toekomst de NAVO als een anker van stabiliteit of als een assortiment van militaire capaciteiten waaruit op ad-hocbasis kan worden geput?

Interessant is ook de aan de inzet van de Nederlandse regering ten grondslag liggende vooronderstellingen met betrekking tot de NAVO. De NAVO heeft zich in de jaren negentig met veel moeite omgevormd van een klassieke verdedigingsorganisatie naar een meer politiek-militaire organisatie met aanvaarde taken out of area. Ik vond overigens de vraag van collega Kox in hoeverre daartoe het verdrag moet worden gewijzigd, omdat het verdrag uitsluitend rept van de NAVO als verdedigingsorganisatie, best interessant. De risico's die de heer Kox, overigens met welbehagen, heeft geschetst, onderken ik natuurlijk ook wel. De omvorming tot een organisatie met ook taken out of area is weliswaar gelukt, maar met een gelijktijdig statusverlies van deze eertijds zo robuuste Atlantische institutie. Men denke slechts aan de ondankbare en vaak frustrerende taak van de huidige secretaris-generaal om genoeg militaire capaciteiten bijeen te sprokkelen om te voldoen aan de eisen van een concrete operatie. De verantwoordelijkheden van onze oud-collega De Hoop Scheffer zijn niet altijd te benijden.

Het grote en blijvende belang van de NAVO als Atlantisch bondgenootschap is natuurlijk het gewichtige feit dat dit de enige -- het is goed om ons dat te realiseren -- zware organisatie is waarin de Europese landen en de Verenigde Staten, en natuurlijk ook Canada, met elkaar verantwoordelijkheden willen en kunnen dragen voor het oplossen van gewapende conflicten in veel regio's in de wereld. Was er geen NAVO, dan zouden volgens mij de meningsverschillen tussen Amerika en Europa veel groter en misschien ook riskanter zijn. Ik heb de zojuist genoemde interventie van de minister-president vooral ook zo verstaan, dat de regering de NAVO als belangrijk orgaan van transatlantische consultaties een extra impuls heeft willen geven. Een eerste voorwaarde waaraan dan moet worden voldaan, is de bereidheid van de grootste lidstaat, Amerika dus, om mee te werken aan deze politieke opwaardering van de NAVO. Ik twijfel of het daar ook zo wordt beleefd. Is in Washington die bereidheid er niet, dan worden de Nederlandse ambities met de NAVO illusies. Ik zeg dat met enig verdriet. Ook over dit aspect zou ik een eerste evaluatie van de minister op prijs stellen.

De eerlijkheid gebiedt echter te erkennen dat, en daar wordt van officiële zijden begrijpelijkerwijs liever

wat omheen gelopen, binnen de NAVO verschillende strategische visies met elkaar concurreren. President Bush legde in zijn inaugurele rede alle nadruk op het Amerikaans ingekleurde democratiemodel als het single sustainable model of succes voor de oplossing voor de problemen overal in de wereld. Dat is een ideologische keuze, met ook nog eens een eerste voorkeur voor hard power in plaats van soft power, die bij ons en in Europa de voorkeur heeft. Ik zeg er onmiddellijk bij dat die tegenstelling iets te zwart-wit is. Is het dan niet verstandig daarover de eerste politieke consultaties te laten gaan? Is de minister het met mij eens dat wij ons niet zomaar op onze voorkeuren kunnen beroepen nadat we eerst met algemene instemming de NAVO hebben vernieuwd met expeditionaire uitgangspunten? Zelfs onze eigen krijgsmacht is voor een deel op die uitgangspunten gebaseerd. In werkelijkheid heeft de NAVO zich vooral gemanifesteerd als hulporganisatie, zoals bleek bij de inzet na de orkaan Katrina en recent bij de Olympische Winterspelen in Turijn. Over soft power gesproken!

Onlangs was ik in Georgië en merkte daar dat in dat land sterk de ambitie leeft om zowel lid te worden van de EU -- maar dat laat ik nu terzijde liggen -- als ook van de NAVO. De NAVO heeft met dat land reeds een partnerschapsprogramma waarover in Tbilisi niet zo lang geleden is geconfereneerd. Nu zal ik op dit moment niet vragen of dat lidmaatschap er binnenkort komt. De haken en ogen, vooral de geopolitieke, zijn evident. Maar ik vroeg mij wel af welke verwachting de NAVO bij een dergelijk land wil vestigen. Welke criteria zijn bepalend en doorslaggevend? En over welke NAVO hebben we het dan? De traditionele verdedigingsorganisatie of het vernieuwde politiek-militaire bondgenootschap met expeditionaire mogelijkheden? Dat maakt nogal verschil. Wat is de zienswijze van de Nederlandse regering terzake? Het mag duidelijk zijn dat het mij niet uitsluitend om het toevallige voorbeeld van Georgië gaat. De belangstelling is immers breder.

Een interessante dynamiek doet zich voor bij het beantwoorden van de vraag of er een rol voor de NAVO is weggelegd in Darfur. De minister van Defensie berichtte ons over de NAVO-bijeenkomst van defensie-ministers van juni vorig jaar waar gesproken is over de bijstand van de NAVO aan inzetten van de Afrikaanse Unie en de EU met luchttransport en capaciteitsopbouw. Inmiddels weten we dat we van de Afrikaanse Unie helaas niet zoveel meer mogen verwachten. Daarnaast is er de wisselende positie van de speciale vertegenwoordiger van de SGVN voor Darfur, Jan Pronk, als het gaat over een verdere inzet van de NAVO. Eerst was zijn stelling dat er een rol voor de NAVO zou zijn weggelegd, zoals ook de Amerikaanse president Bush voorstaat en zoals in Nederland regelmatig van PvdA-zijde wordt gehoord, maar later hoorden we dat nu juist de NAVO beter kan wegblijven, want een inzet van deze westerse organisatie zou de islamitische woede oproepen. Hij bepleitte een rol voor de VN. Ik zou het op prijs stellen de mening van de Nederlandse regering te vernemen over dit punt. Begrijp mij goed, het gaat mij nu niet om kritiek op de wisselende posities van de heer Pronk. Hij moet immers opereren in een zeer ingewikkelde

Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

wereld. Ik heb het ook niet over zijn vertrouwen in de VN en niet in de NAVO. Pronk verricht daar een belangrijke en vooral frustrerende taak met vooralsnog weinig resultaten. Om dat laatste gaat het natuurlijk vooral. Als de argumentatie van Pronk valide wordt geacht, betekent dat nogal wat voor het verdere functioneren van de NAVO. De NAVO is heel actief, maar de Britse minister van defensie, John Reid, zei onlangs niet ten onrechte dat de NAVO nog nooit zo in haar voortbestaan is bedreigd als nu. Dat is nogal wat. Ik ben daarom meer dan gemiddeld benieuwd naar de beschouwingen van de ministers.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 15.30 uur tot 15.45 uur geschorst.

*B

!Defensie!

Aan de orde is voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2006 (30300-X) (exclusief onderdeel NAVO).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Kamp**: Voorzitter. Ik dank de woordvoerders voor de vriendelijke woorden die zij aan het adres van Defensie hebben uitgesproken. Onze medewerkers ervaren dat als stimulerend en dat geldt ook voor de staatssecretaris en mij. Wij zullen graag ons best blijven doen in deze periode om ervoor te zorgen dat de defensieorganisatie optimaal en naar tevredenheid van, als het even kan, alle fracties in dit huis functioneert.

Ik zal reageren op de woordvoerders op de manier waarom de heer Middel heeft gevraagd: rechtstreeks communiceren en reageren op de aan de orde gestelde onderwerpen. Dat betekent dat ik alle woordvoerders langs zal gaan.

De heer Middel vroeg zich af of Nederland wel altijd zal kunnen meedoen aan de steeds moeilijker wordende uitzendoperaties. Wil Nederland niet altijd te veel het braafste jongetje van de klas zijn? Hij zal het met mij eens zijn dat wij op een verantwoorde manier het optimale rendement uit onze organisatie moeten halen. Er staan 65.000 mensen op de loonlijst van Defensie -- 20.000 burgers en 45.000 militairen -- en er zijn erg veel

middelen waarmee veel kan worden gedaan. Tegelijkertijd zijn er veel noden in de wereld en heeft Nederland bepaalde opvattingen over een vrediger en veiliger wereld. Tegen die achtergrond moet je proberen een maximale bijdrage te leveren waarbij de grens wordt gelegd bij wat je nog op een verantwoorde manier van het personeel kunt vragen. Dat leidt ertoe dat Nederland relatief gesproken bij de eerste drie, vier landen van de wereld hoort als het gaat om deelname aan crisisbeheersingsoperaties. Ons streven moet niet zozeer zijn om minder te gaan doen, maar om andere landen te vragen om meer te gaan doen. Dat doet Nederland dan ook in EU-, NAVO- en VN-verband. Wij proberen inzichtelijk te maken wat de landen individueel doen, hoeveel troepen ze leveren, welke risico's ze nemen, hoeveel geld ze erin steken enzovoort. Wij hopen dat die landen zich aan die benchmark optrekken om naar vermogen bij te dragen en ook om ervoor te zorgen dat hun eigen organisatie efficiënt is. In een land als Finland wordt erg veel geld besteed aan personeelskosten, hetgeen niet direct leidt tot producten die de vrede en veiligheid in de wereld bevorderen. Ook wordt er relatief veel geld besteed aan het in stand houden van verouderde infrastructuur. Wij willen dat de landen daar zo weinig mogelijk geld aan besteden en net als wij zoveel mogelijk een expeditionaire krijgsmacht in stand houden die ingezet kan worden op plaatsen waar dat in het belang van vrede en veiligheid vereist is.

De heer Middel vroeg of er qua capaciteit voldoende rekening wordt gehouden met de behoefte aan inzet van de Koninklijke Marechaussee. Deze dienst is duidelijk aan het groeien. De defensieorganisatie als geheel krimpt maar de Koninklijke Marechaussee is in de krimpperiode verdubbeld en is een volwaardig krijgsmachtonderdeel geworden. Er is echter ook sprake van groeistuipen. Het personeel vindt bepaalde onderdelen van het werk onvoldoende inspirerend. De mensen willen graag meer doen. Op andere plekken is er daarentegen sprake van een te grote werkdruk. Op weer andere plekken doemen nieuwe vragen op. We zijn de Koninklijke Marechaussee nu zodanig aan het organiseren dat goed in beeld is wat wij kunnen en wat de vragen zijn. De capaciteitsvraag wordt vertaald naar individuele medewerkers zodat iedereen optimaal ingezet kan worden. Ik denk dat wij naar een evenwichtige situatie bij de Koninklijke Marechaussee toegroeien met de capaciteitsuitbreiding die er is geweest en met de constructieve relatie met de civiele autoriteiten.

De heer Middel heeft als tweede thema naar voren gebracht dat wij wel erg geïnteresseerd zijn in wat er in Irak en Afghanistan gebeurt, en met ons onze bondgenoten, en dat Afrika een verloren continent dreigt te worden. Ik kan niet helemaal tegenspreken wat de heer Middel zegt. Hij zegt ook dat daar mogelijk economische belangen achter zitten, zeker voor onze bondgenoten. Ik denk dat dit in zekere mate het geval zal zijn in Irak. Ik denk dat degenen die zich druk maken over hetgeen daar gebeurt en gebeurde, oprecht het belang van de mensen in het land op het oog hebben die zo lang onder het regiem van Saddam Hoessein hebben gezucht. Ik denk dat zij ook de veiligheid in de wereld in beeld hebben gehad, maar het

Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

feit dat er veel energie uit dit gebied afkomstig is, zal ook een rol hebben gespeeld.

Voor Nederland is dit zeker niet het geval geweest. Toen wij naar Irak gingen, hadden wij absoluut geen economische motieven. Ik weet dit zeker, want ik er was er zelf bij. Wij hebben dit gedaan, omdat de VN vroeg om een bijdrage aan de stabilisatie daar. Wij hebben dit gedurende 20 maanden op ons genomen in de provincie Al-Muthanna. Wij hebben daar naar behoren gepresenteerd en ik meen dat wij een goede bijdrage hebben geleverd. Wij hadden geen andere bedoeling dan om bij te dragen aan de stabiliteit opdat zich een regering kon ontwikkelen die gesteund wordt door de bevolking, die werkt voor de bevolking en die geen bedreiging vormt voor de omgeving.

In Afghanistan is de inzet van de wereld vooral gericht op het tegengaan van de aanwezigheid van Al-Qa'ida die daartoe in staat werd gesteld door de Taliban. Al-Qa'ida die Amerika heeft aangevallen, waarbij 2800 doden vielen in New York en in Washington en duizenden gewonden. Iedereen weet wat er gebeurd is en Amerika heeft zich daartegen verdedigd. Daarvoor is het regiem in Afghanistan verjaagd, is Al-Qa'ida opgejaagd en is Nederland op verzoek van de VN en de democratische regering van Afghanistan aanwezig om te proberen een bijdrage te leveren aan de stabiliteit, opdat er een behoorlijk overheidsapparaat kan groeien dat zich kan inzetten voor de belangen van de mensen in het land en dat zich gedraagt als een verantwoord bestuur in de regio.

De heer **Middel** (PvdA): Dit is een helder antwoord, maar toch wil ik de vraag nog op een andere manier stellen, omdat ik denk dat de minister niet helemaal ingaat op wat ik bedoel. De minister noemt de twee voorbeelden van Irak en Afghanistan. Voor de aanwezigheid van de internationale gemeenschap daar zijn er allerlei argumenten te geven, ook economische, maar in beide gevallen ging, al dan niet geïnitieerd door de VN, Amerika voorop. Stel dat de Verenigde Staten tien jaar geleden in Rwanda, nu in Darfur en Congo voorop zouden lopen of zouden hebben gelopen, zou Nederland er dan ook achteraan gaan?

Minister **Kamp**: Onze beslissing wordt niet bepaald door wat de Amerikanen doen. Natuurlijk is het wel belangrijk wat zij doen, want als de Amerikanen ergens zijn, heb je een goede commandostructuur, een goede "backing", de zekerheid dat er voldoende politieke rugdekking is en zijn er ook andere landen die mee willen doen. Dus op zich is het wel belangrijk dat de Amerikanen meedoen, maar het is niet bepalend. Bepalend is wat de internationale gemeenschap vindt -- en dan kijken wij in de eerste plaats naar de VN -- dat er in de wereld moet gebeuren en wat Nederland in die verbanden heeft gezegd dat er zou moeten gebeuren. Als de internationale gemeenschap dan besluit om op te treden, willen wij daar zo mogelijk aan bijdragen. Wij kijken dan kritisch naar de voorwaarden waaronder. Een van die voorwaarden is of de Amerikanen meedoen.

Mijn ervaring in Afrika is dat de Amerikanen zeer geïnteresseerd zijn. Zij benaderen mij regelmatig met de bedoeling om ons bij activiteiten daar te betrekken. Ik weet wat zij in Somalië hebben geprobeerd, ik weet wat zij in Sudan en andere landen doen. De Amerikanen zijn op dit moment overstressed vanwege Afghanistan en Irak, maar zij hebben ook nu nog grote belangstelling voor Afrika.

Het is mijn overtuiging dat de internationale gemeenschap in Afrika minder ingrijpt, omdat de Afrikaanse landen zo veel mogelijk de zaken met elkaar willen oplossen. De Afrikaanse landen hebben liever ook geen witte troepen, maar worden wel graag ondersteund bij hun eigen inzet. Nederland en andere landen richten zich daarom vooral op "strategic sector reform", het innemen van wapens, het ontwapenen van rebellen groepen en op de hulp aan Afrikaanse landen die elders op het continent worden ingezet. Onze inbreng is op dit moment vooral facilitair, met als uitzondering de grote operatie Monuc in Congo. De Afrikanen hebben tot dusver ook steeds de ambitie gehad om de operatie in Darfur zelf uit te voeren, maar zij overwegen nu om toch aan de VN te vragen op in te grijpen. Zij geven er dan wel de voorkeur aan dat er zo veel mogelijk zwarte Afrikaanse troepen in VN-verband optreden.

In Afrika ligt het wat anders. Wij lopen wat achter in Afrika, maar Defensie is zeker bereid om, naar gelang er ruimte en behoefte is in het gebied, betrokken te worden bij de verbetering van de situatie in Afrika.

De heer **Middel** zei dat Nederland met een vriend als de VS geen vijand meer nodig heeft. Hij uitte zich in scherpe bewoordingen over de wijze waarop de Amerikanen met gevangenen omgaan. Ik denk dat wij de Amerikanen terecht kritisch bekijken, maar als wij anderen even kritisch zouden bekijken, zouden wij nog veel meer ellende zien. Ik denk dat de Amerikanen vooral kwetsbaar zijn in de manier waarop zij de Conventies van Genève uitleggen. In die conventies staat hoe je je moet gedragen tegenover burgers en tegenover militairen. De Amerikanen zijn van mening dat daar nog een categorie tussen zit, namelijk de "unlawful combattants". Zij vinden dat daar een apart regiem voor geldt.

Nederland deelt die mening niet. Wij willen dat de Amerikanen de conventies naleven. Ook in Amerika is hier discussie over ontstaan, vooral naar aanleiding van excessen die zich hebben afgespeeld. Het Amerikaanse parlement heeft inmiddels een wetswijziging voorbereid waarin uitgesproken wordt dat gevangenen in de macht van de Amerikanen altijd op een correcte manier moeten worden behandeld, ongeacht hun nationaliteit of de plaats waar zij gevangen zijn genomen. Ik vind dit een goede stap. De volgende goede stap zou moeten zijn dat de Geneefse Conventies worden nageleefd. Dan kunnen er veel problemen worden voorkomen.

De heer **Middel** (PvdA): Het laatste ben ik met de minister eens, maar ik wil nog even terug naar de vraag of je met een bondgenoot als de VS nog wel vijanden nodig hebt. Overigens is dit natuurlijk een retorische vraag. Het is niet mijn bedoeling om Amerika aan de schandpaal te nagelen.

Ik heb mij in mijn bijdrage aan het adres van de minister van Buitenlandse Zaken ook zeer kritisch uitgelaten over voormalig KGB-agent Poetin die zijn verleden niet kan vergeten, blijkens zijn handelen op dit moment. Het gaat er mij om dat wij onder het vaandel van de VS optreden als het gaat om gerechtigheid, vrede, enzovoort, maar andere landen voeren dit vaandel niet. Dit is dan wel in hun nadeel, maar juist omdat je met een land samenwerkt en er zelfs achteraan loopt, dat zo de mond vol heeft over democratische waarden, enzovoort, zou je extra kritisch moeten zijn. Ik vind dat wij dit in ons beleid richting Amerika moeten laten blijken. Je zou het ook anders kunnen formuleren. Als je werkelijk vrienden bent, moet je heel eerlijk tegen elkaar kunnen zijn.

Minister Kamp: Ik vind dat de lat hoog moet liggen voor de VS, zijn bondgenoten en ook voor ons. Als wij zeggen dat wij democratieën zijn, dat wij de mensenrechten respecteren en dat wij in de wereld willen optreden om vrede en veiligheid te bevorderen, moeten wij zelf in alles het voorbeeld geven. Je kunt niet ter wille van het goede doel zelf ook de regels een beetje overtreden. Het is belangrijk dat je je zelf strikt aan de regels houdt waarvan je vindt dat anderen zich daaraan moeten houden. Ik ben het er daarom mee eens dat wij de lat hoog moeten leggen.

Ik vind trouwens dat de Verenigde Staten er heel consequent naar streven om democratieën op gang te helpen, mensen te helpen, goede ontwikkelingen te versterken en slechte ontwikkelingen te verbeteren. Mijn ervaring in het veld met de Amerikanen is positief. Ik zie ook de fouten die zij maken en ik ben gemotiveerd om hen daarop aan te spreken, zoals ik ook accepteer dat anderen ons aanspreken op ons gedrag.

Op het laatste thema dat de heer Middel aan de orde stelde, de JSF, zal de staatssecretaris ingaan. Ik zal in algemene zin proberen weg te blijven van diens portefeuille. Ik ken hem zodanig dat ik weet dat hij mij het niet kwalijk neemt als ik mij op een enkel punt vergis.

De heer Russell heeft een aantal thema's aan de orde gesteld. Zijn hoofdthema was dat er moet worden gewerkt aan een geïntegreerd veiligheidsbeleid op grond van de huidige defensiedoctrine. Hij wil een soort nationale veiligheidsstrategie hebben. Ook anderen, bijvoorbeeld de heer Van Middelkoop, hebben daarover het nodige gezegd. Er is door anderen over nagedacht en er zijn artikelen over geschreven. Wij vinden dit een waardevolle ontwikkeling. Wij denken dat onze defensiedoctrine een goede bouwsteen is. Wij denken ook dat de civiel-militaire bestuursafspraken die Defensie met Binnenlandse Zaken heeft gemaakt, een goede bouwsteen zijn. Op dit moment is een werkgroep onder leiding van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties bezig om dit thema verder uit te diepen en voorstellen te doen. Defensie, Ontwikkelingssamenwerking en Buitenlandse Zaken zijn daarbij betrokken. Ik denk dat wij daarmee door moeten gaan en dat dit een kapstok kan zijn voor beleid van verschillende ministeries zoals dat ook in de Eerste Kamer weer aan de orde zal komen. Ik zal de opvatting van de Kamer graag doorgeven aan mijn

collega's en dit brengen als een stimulans om met de ontwikkelingen op dit punt door te gaan. Over het vervolg zal ik de Kamer informeren.

De heer Russell heeft net als de heer Middel gesproken over de Koninklijke Marechaussee. Hij heeft de pilot in Amsterdam aan de orde gesteld en daarover gezegd dat het nog niet de definitieve en totale oplossing is op het punt van extra mankracht voor de terreurbestrijding in grote steden. Dat is zeker waar. Zowel de politie, de burgemeester en de civiele autoriteiten in de grote steden als Defensie is van mening dat het daar gaat om de civiele autoriteiten en de civiele hulpdiensten. Zij staan voorop. Het is de vraag wat Defensie daarbij mogelijk aan ondersteuning kan leveren. Ik kom daar straks op terug als ik verder op de civiel-militaire bestuursafspraken inga.

Amsterdam heeft gevraagd of de militaire politie gebouwen kan bewaken die nu door de politie worden bewaakt. Wij zijn bezig met een pilot om te kijken om welke gebouwen het gaat, hoe de marechaussee dat doet, hoe de marechaussee communiceert met andere betrokkenen en of de burgemeester van Amsterdam daar tevreden over is. Als het door zou gaan, speelt voorts de vraag hoeveel mensen daarvoor nodig zijn, wat dat gaat kosten en wie dat betaalt. Om al die vragen concreet te kunnen maken, zijn wij bezig met de pilot in Amsterdam. Het is zeker niet de definitieve oplossing, maar het betreft wel een bijdrage die Defensie kan leveren en waar Defensie constructief naar kijkt. Dit voor wat betreft mijn verantwoordelijkheid. Als de Kamer een einddiscussie wil hebben over de terreurbestrijding in de grote steden, zou zij zich in het bijzonder moeten richten tot de collega's die daarvoor in de eerste plaats verantwoordelijkheid dragen.

De heer **Russell** (CDA): Het springende punt -- en zo heb ik het in mijn inbreng ook proberen te brengen -- is niet dat de pilot an sich goed loopt, maar het probleem zit bij het geld. Ik snap dat u daar met een positieve blik naar kijkt, maar de vraag betreft natuurlijk vooral de integrale veiligheidsstrategie. Daar vond ik dit punt juist in passen. Met name de grote steden worden geconfronteerd met meer taken die voortkomen uit terrorisme en radicalisering. Zij komen aan een bepaald aantal taken niet meer toe en moeten dus in een breder kader een beroep doen op bijstand, bijvoorbeeld van de marechaussee. Vervolgens krijgen zij een rekening gepresenteerd die zij op langere termijn niet kunnen betalen. Het is enerzijds goed dat die mensen worden geleverd, maar anderzijds wordt het haast onmogelijk gemaakt. Dat ligt niet zozeer aan u, maar die draadjes moeten wel aan elkaar worden geknoopt. Via u is dit ook een pleidooi gericht op uw collega's. Ik vraag u daarom dit pleidooi mee te nemen naar uw collega's en te vragen of dit niet breder in het eerste kader moet worden opgepakt.

Minister Kamp: Ik denk dat u gelijk hebt dat ook dit een bouwsteen kan zijn voor de veiligheidsstrategie, zij het een kleine, want het is nog maar een pilot. Het is echter duidelijk dat je het, als wij hier tot de conclusie zouden

komen dat het zinvol is dat de Koninklijke Marechaussee dit doet, ook op andere plekken in het land kunt doen. Ook Rotterdam, Den Haag en andere steden zouden daarvan kunnen profiteren. Ik denk wel dat iedereen zo zijn eigen budgetten heeft. Wij hebben onze budgetten en grote steden hebben hun budgetten en als er ergens tekorten optreden, dan moet daar extra geld voor beschikbaar komen, meestal ten koste van iets anders. Vervolgens moet worden bekeken hoe dat geld het beste kan worden uitgegeven. Om de goede beslissingen te kunnen nemen, moet je praktijkervaring hebben. Hoe concreter je kunt spreken, des te gemakkelijker je tot een oplossing komt. Ik denk dat onze constructieve bereidheid om deze pilot tot een goed einde te brengen, daaraan positief kan bijdragen.

De heer Russell heeft ook gesproken over de Headline Goal en gezegd dat de Europese Unie nog verre is van het realiseren van de doelstellingen die zij zich gesteld had. Hij heeft gevraagd hoe de zaak er voor wat betreft de Europese Unie voorstaat. De Europese Unie stelt nog niet zo heel veel voor betreffende defensiesamenwerking. Dé grote defensiesamenwerking is geregeld in het verband van de NAVO. De samenwerking in Europa groeit echter. Dat betekent dat landen steeds meer met elkaar spreken over buitenlands beleid in het verband van de Europese Unie en steeds meer de behoefte voelen om in internationaal verband als Europese Unie een standpunt te hebben. Vervolgens groeit ook de behoefte om de woorden die zijn uitgesproken met betrekking tot buitenlands beleid, kracht te kunnen bijzetten met daden. Dat wil de Europese Unie op twee punten doen. In de eerste plaats door te zorgen voor een twaalfstal battlegroups bestaande uit ieder 1500 militairen die op zeer korte termijn kunnen worden ingezet. Bovendien wil de EU een groep van 60.000 militairen achter de hand hebben die in aansluiting op een battlegroup voor langere tijd een militaire opdracht kunnen uitvoeren. De tweede doelstelling is nog niet voor elkaar, maar met de eerste doelstelling schieten wij heel hard op. Ik denk dat dit al een enorme stap vooruit is voor de Europese Unie.

De Europese Unie probeert nu vooral met alle lidstaten te formuleren wat precies de politieke ambitie is, hoe dat precies militair vertaald moet worden, wat wij nu al hebben, wat wij tekort komen en te onderzoeken hoe dat tekort kan worden ingehaald. Hiervoor kan bijvoorbeeld gebruik worden gemaakt van het Europees Defensie Agentschap. Daarbij ga je kijken welke concrete mogelijkheden van samenwerking er zijn. Vervolgens ga je dat meer in detail uitwerken, probeer je de landen die ambitie hebben bij elkaar te halen en probeer je daar andere landen bij aan te laten sluiten. Het Europees Defensie Agentschap is één van de mogelijkheden om concrete vooruitgang te realiseren. Het gaat allemaal langzaam, wij zijn er nog lang niet en de kritische opmerkingen van leden zijn terecht, maar ik vind toch dat er sprake is van een opmerkelijke voortgang. Bovendien vind ik deze voortgang redelijk in evenwicht met de politieke ambities van de Europese Unie.

Nederland dringt er vooral op aan te voorkomen dat in Europees verband capaciteiten opgebouwd gaan worden die er in NAVO-verband al zijn. Wij willen dat

landen capaciteiten kunnen leveren aan de NAVO. Als de NAVO hen niet nodig heeft, omdat de NAVO in een ander jaar op een ander land rekt, dan kan het land dat niet voor de NAVO nodig is, diezelfde capaciteiten aanbieden aan de Europese Unie. Zo proberen wij die zaken goed op elkaar af te stemmen. Bovendien willen wij graag dat de bestaande NAVO-commandostructuur en de hoofdkwartierstructuur ook door de Europese Unie wordt gebruikt. Waarom zou je dat dubbel organiseren? Wij willen ook graag dat de Europese Unie, als zij een eigen hoofdkwartier nodig heeft, gebruik maakt van bijvoorbeeld het Engelse of Franse nationale hoofdkwartier. Die zijn ook van hoog niveau en zouden ingeschakeld kunnen worden voor het Europese verband. Het gaat er ons vooral om zo veel mogelijk praktische oplossingen te vinden, zo weinig mogelijk dubbel te doen en het beschikbare geld vooral te gebruiken om tekorten die wij met elkaar hebben vastgesteld waardoor wij onvoldoende kunnen doen aan vrede veiligheid in de wereld, te kunnen wegwerken.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): De minister is positief over de ontwikkelingen rond de Europese defensie-inspanningen, maar ik zie niet zo goed in wat de aanvullende kwaliteit is ten opzichte van de NAVO. Er mag volgens de minister geen sprake zijn van tegenstrijdigheid, dus als de NAVO eventueel troepen nodig zou hebben, moeten die maar in EU-verband worden geleverd. Het betreft dan toch een overbodige instelling, want een en ander zou dan toch ook onder de vlag van de NAVO kunnen? Zoals de minister het schetst, is het vooral een bureaucratische nieuwe laag die in Brussel wordt geschapen.

Minister **Kamp**: De Amerikanen hebben hun eigen buitenlands beleid. Zij willen hun eigen krijgsmacht kunnen inzetten als zij vinden dat dit moet gebeuren. Daarnaast werken de Amerikanen samen met bondgenoten in de NAVO, en zijn er NAVO-opvattingen en -operaties. Landen als Nederland, Frankrijk en Duitsland hebben hun eigen krijgsmacht en hun eigen opvattingen, maar zij werken ook samen in NAVO-verband. Daarnaast is het een feit dat de Europese Unie er is en dat landen in Europa meer met elkaar samenwerken. Zij hebben gezamenlijke opvattingen over buitenlands beleid. Als de Europese Unie in internationaal verband vindt dat er bijvoorbeeld in Darfur iets moet gebeuren, moet zij ook kunnen laten zien wat zij er zelf aan doet. De EU moet daarvoor dan de middelen hebben. Ik denk dat de landen die deel uitmaken van de NAVO in de Europese Unie op een verantwoorde wijze hieraan invulling kunnen geven. Het is voor een land als Nederland mogelijk om rotatieschema's te maken, waarbij wij de ene keer aan de NATO Response Force bijdragen, de volgende keer aan een battle group met de Duitsers, daarna aan een battle group met de Engelsen en vervolgens weer aan de NATO Response Force. Ik vind het ook zeer wenselijk om het zo te doen, omdat wij op die manier tot optimale benutting van de capaciteiten van de Nederlandse krijgsmacht kunnen komen.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): U ziet het dus ook als een uitdrukking van een mogelijk verschil van mening tussen de Verenigde Staten en de Europese Unie over de wijze van optreden in een bepaald conflict in een bepaald deel van de wereld?

Minister **Kamp**: Amerika kan opvattingen over buitenlandse politiek desgewenst met de eigen krijgsmacht kracht bij zetten. Ook de Europese Unie kan toegroeien naar eigen opvattingen en de behoefte hebben om die kracht bij te zetten. Als dat gebeurt om in internationaal verband, onder de vlag van de Verenigde Naties bij te dragen aan vrede en veiligheid, zie ik daar niets verkeerd in. In Europa ligt samenwerking voor de hand. Het lijkt mij daarom goed dat iedereen die over middelen beschikt, de samenwerkingsmogelijkheden benut. Die middelen moeten worden ingezet voor het goede doel. Amerika kan dit doen, maar de EU, individuele lidstaten of de NAVO kunnen dat ook. Iedereen heeft mogelijkheden om een bijdrage te leveren. Er moet heel veel werk worden gedaan. Laten wij daarom de mogelijkheden optimaal benutten.

Ik heb al gereageerd op wat de heer Russell heeft gezegd over de inefficiency die hij bij bepaalde landen bespeurt. Ik ben het met hem eens, en ik denk dat je dit het beste kunt tegengaan door middel van openheid en benchmarks. Wij moeten elkaar erop aanspreken en de goede kant op groeien. Het zijn allemaal zelfstandige staten, die je niet kunt dwingen, maar sociale controle is wel mogelijk.

Ik deel de opvatting van de heer Russell over het openbreken van de Europese defensiemarkt. Ik vind dat het afschermen van de Europese defensiemarkt, waarbij landen opdrachten geven aan hun eigen industrieën en andere landen in Europa geen gelegenheid geven om mee te doen, achterhaald is. Goede concurrentie levert een goed product voor een goede prijs op. Daarbij hoort een open Europese markt. Europa probeert dat nu voor elkaar te krijgen door onderling afspraken te maken dat landen op vrijwillige basis hun opdrachten op de Europese markt plaatsen. Nederland werkt hieraan mee, maar heeft als voorwaarde gesteld dat het niet alleen gaat om de grote opdrachtgevers, maar ook om de toeleverende bedrijven. Nederland heeft als klein land vooral veel toeleverende bedrijven. Wij willen dat ook daarvoor de markt wordt opengesteld. Ook op dat gebied moet er een "code of conduct" komen. Wij hebben in Europees verband daarover afspraken kunnen maken. Ik denk dat de Europese markt op deze wijze, zij het op vrijwillige basis, langzamerhand opengebroken zal worden. Ik denk dat wij daarbij allemaal belang hebben. Het gaat erom dat wij voor het belastinggeld dat ons is toevertrouwd, zoveel mogelijk kwaliteit in huis te halen voor een zo laag mogelijke prijs, om zoveel mogelijk aan vrede en veiligheid te kunnen bijdragen.

Het EDA heeft het initiatief genomen om met een gemeenschappelijk fonds voor research en technology te

gaan werken. Het lijkt ons efficiënt om de inspanningen op dit gebied te gaan bundelen, zodat wij met minder geld meer kunnen doen. Wij willen daaraan graag een bijdrage leveren, mits er aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. Deze voorwaarden houden onder andere in dat er ook voor Nederlandse bedrijven reële mogelijkheden zijn. Wij zijn er op constructieve wijze mee bezig en zullen in mei met de collega's van de landen van de Europese Unie daarover spreken.

De heer Platvoet heeft gesproken over artikel 100. Ik kom daarop straks terug, als ik de vragen van de heer Van Middelkoop behandel. De heer Platvoet heeft ook gezegd dat er in toenemende mate sprake is van geweld tegen Canadese en Amerikaanse troepen in Uruzgan. Hij vraagt zich af welke lessen Nederland daaruit heeft geleerd. Nederland is zeer goed geïnformeerd over wat er in Afghanistan gebeurt. Wij zitten daar al sinds 2001, op meerdere plaatsen. Wij bereiden ons al lang voor op onze uitzending naar Uruzgan. Wij weten wat er gebeurt. Het is daar gevaarlijk, en wij zijn daar bezorgd over. Wij zorgen ervoor dat wij alle lessen leren die wij kunnen leren. Wij zijn overal aanwezig en wisselen informatie uit. Wij stellen veilig dat alle informatie ons bereikt. Verder zijn wij voortdurend bezig met het bijschaven van de invulling van onze bijdrage aan ISAF III. Dit zou onder andere kunnen inhouden dat er hier en daar extra dingen gedaan moeten worden, die extra geld kosten en die de inzet van extra mensen nodig maken. Wij zijn het nu aan het bezien, en ik hoop tussen nu en een maand te kunnen aangeven wat de definitieve vorm wordt waarin wij op een verantwoorde wijze onze bijdrage kunnen leveren.

Ik spreek de heer Platvoet tegen, niet uit eigenwijsheid -- hoewel ik eigenwijs ben -- maar om te proberen recht te zetten wat hij heeft gezegd over de uitzending van 1420 Nederlandse militairen en over de aantallen militairen en burgerpersoneel waarover wij zouden beschikken. Wij hebben de beschikking over 45.000 militairen en 20.000 burgers. In totaal staan er dus 65.000 mensen op de loonlijst van de staatssecretaris. Zoals wij met het parlement hebben afgesproken, is het onze ambitie dat er van hen permanent zo'n 2400 zijn uitgezonden. Het betreft drie groepen die elk vier maanden in een jaar naar het buitenland gaan. Wij hebben dus in die periode 7200 mensen nodig om de uitzending te kunnen waarmaken. Telkens als iemand vier maanden is weggeweest, blijft hij minstens acht maanden in Nederland. Wij hebben dus 3 maal 7200 mensen nodig om de ambitie van 2400 te kunnen waarmaken. Wij hebben dus 21.600 militairen nodig om permanent 2400 militairen in het buitenland te kunnen hebben. Dat is een zeer forse belasting, en zoals de heer Middel zegt, wordt de belasting nog fors als wij zware operaties gaan uitvoeren. Ik vind dat wij zover moeten gaan dat wij optimaal gebruik maken van de mensen en middelen die ons ter beschikking staan, maar ik vind dat wij niet verder mogen gaan dan verantwoord is voor onze mensen. Onze mensen moeten op een normale manier in het leven kunnen staan en met hun vrienden, relaties en gezin kunnen omgaan. Er moet evenwicht zijn tussen het werk binnen en buiten het land. Dit moet op een behoorlijke manier worden geregeld, en

dat betekent dat wij het aantal mensen van 2400 regelmatig bezien. In het licht van de aard van de operaties waaraan wij deelnemen, beoordelen wij of er consequenties uit getrokken moeten worden. Het kan zijn dat mensen in plaats van voor vier maanden voor een wat langere of kortere periode worden uitgezonden. Het kan ook zijn dat wij wat minder verplichtingen op ons nemen of iets meer schuiven tussen marine, luchtmacht en landmacht. Wij zijn hier permanent mee bezig; het is een onderdeel van ons militaire vakwerk, dat op het ministerie van Defensie wordt verricht.

Ten aanzien van wapenexport -- dit is een puntje waarmee ik even op het terrein van mijn collega kom -- is mijn opvatting dat Indonesië korvetten zal kopen. Ik ben in overleg met collega Van der Knaap in Indonesië geweest en heb daar ook op zijn verzoek met mijn collega van Defensie gesproken. Ik weet dat zij korvetten willen kopen. Als zij dan toch al korvetten gaan kopen, waarom zou je het dan de arbeiders in Nederland niet gunnen dat zij aan die korvetten kunnen werken? Korvetten spelen een belangrijke rol in de Straat van Malakka. Daar is erg veel piraterij. Indonesië is een land met veel eilanden, waarop de openbare orde gecontroleerd moet worden. Korvetten kunnen daar goed een rol in vervullen. Als je weet dat die korvetten er komen, dan ben je het je eigen mensen in je eigen land verplicht om te zien of zij daar op een goede wijze aan kunnen bijdragen. Dat is volgens mij waar mijn collega Van der Knaap mee bezig is.

Voor wat de nucleaire non-proliferatie betreft, is gezegd dat de AIV onlangs een advies heeft uitgebracht over de wenselijke strategie om de verspreiding van kernwapens tegen te gaan. Dat advies is in februari van dit jaar uitgebracht. De regering heeft daarvan met veel belangstelling kennis genomen. Wij vinden non-proliferatie een complex onderwerp. Ik krijg er veel informatie over en het is om allerlei redenen een zeer complex onderwerp. Dat blijkt ook uit het AIV-advies zelf, dat maar liefst 22 aanbevelingen telt waar heel veel partijen bij betrokken zijn. Wij zijn er nu in samenwerking met diverse ministeries mee bezig, een gedegen analyse te maken van het advies. Wij werken aan een reactie die wij naar aanleiding van het advies zullen geven, waarbij wij in het bijzonder op de aanbevelingen ingaan. Zodra dat gereed is -- wij werken er hard aan en zijn ook zeer gemotiveerd -- zal ik het graag aan de Eerste Kamer presenteren, zodat u allen er kennis van kunt nemen en er een opvatting over kunt hebben.

De heer Hoekzema gaf een schets van de Nederlandse krijgsmacht die ik graag tot de mijne maak. Ik ben het eens met zijn schets. Hij zei dat de transportcapaciteit het knelpunt is als wij onze ambitie willen waarmaken om een flexibele, expeditieaire, inzetbare krijgsmacht te zijn. Op dit moment ontbreekt het aan transportcapaciteit en hij vraagt zich af welke oplossingen de bewindslieden zien. Ik ben op dat punt een beetje aan het verschuiven. Ik vond in de eerste jaren van mijn ministerschap dat wij niet alles kunnen doen. Ik dacht dat als je in internationaal verband afspreekt, ergens aan te beginnen -- Nederland doet nooit meer iets alleen in de wereld; wij gaan geen oorlog meer voeren op eigen houtje;

wij doen dat samen met andere landen in internationaal verband -- dan kunnen wij bepaalde dingen en andere landen kunnen andere dingen en samen kunnen wij doen wat er gedaan moet worden. Ik merk echter dat als het er echt op aankomt en je als land een taak hebt geaccepteerd, dat je dan toch vaak aan jezelf bent overgeleverd. Andere landen hebben ook hun taak geaccepteerd en zijn er druk mee om hun bijdrage vorm te geven. Dan is het toch een sfeer van ieder voor zich en als wij tijd hebben, dan zijn wij er ook voor de ander. Ik probeer mij op een correcte wijze uit te drukken.

Ik acht het nodig dat wij als Nederland, als het kan, ook op het gebied van transportcapaciteit zoveel mogelijk de zaak in eigen hand hebben. Als wij vinden dat de Nederlandse krijgsmacht ergens naartoe moet, dan moeten wij onze mensen daarheen kunnen brengen. Dan moeten wij de logistiek ook in stand kunnen houden en dat kan niet alleen met vliegtuigen die in het gebied vliegen, zoals de Hercules-vliegtuigen. Daar heb je ook strategische vliegtuigen voor nodig. Wij kunnen het alleen doen of samen met andere landen. Op dit moment rusten wij vaak op de VS die over C17-vliegtuigen beschikken en nog over oude C5-vliegtuigen. Wij rusten op Oekraïne; daar beschikt men over Antonovs die ingehuurd kunnen worden. Ik denk dat wij op wat langere termijn ook naar onze eigen mogelijkheden moeten kijken.

Het zit nu niet in ons budget, maar er is ook gevraagd naar de toekomstvisie die wij voor de luchtmacht en de landmacht ontwikkelen. Een dergelijke visie hebben wij onlangs voor de marine ontwikkeld of beter gezegd aangespitst. Dat willen wij nu ook voor de luchtmacht en de landmacht doen. In dat verband kijken wij wat er op termijn met het geheel van vliegtuigen en helikopters van Defensie moet gebeuren. Het zou zo kunnen zijn dat wij het grote aantal helikopters dat wij hebben, ongeveer op niveau houden en dat er, gelet op de nieuwe situatie, wat minder jachtvliegtuigen komen en wat meer transportvliegtuigen. Dat is een van de opties waar wij naar kijken. Ik groei er meer naartoe, op dat punt meer in eigen hand te willen hebben. Dan kunnen wij gegarandeerd optimaal gebruik maken van onze expeditieaire capaciteit.

De heer Hoekzema en anderen spraken over de civiel-militaire bestuursafspraken. Laat ik daar wat verder op ingaan. U gaf aan dat Defensie capaciteiten heeft waar een beroep op gedaan wordt en u vroeg of Defensie dat altijd kan leveren. Een andere vraag was wie de baas is bij de inzet van Defensie en of wij in het land eigenlijk wel militairen willen hebben die politietaken vervullen. Ik begin met de vraag wat Defensie wel en niet kan. Wij hebben dus gemiddeld 2400 mensen in het buitenland. Dat betekent dat wij heel veel militairen in Nederland hebben. Sommigen zijn bezig om zich voor te bereiden voor uitzendingen, anderen zijn terug van een uitzending en doen dingen in Nederland. Die militairen hebben vaardigheden, zij hebben training, zij kunnen samenwerken, zij hebben een goede commandostructuur. Zij zijn dus, terwijl zij in Nederland zijn, heel goed bruikbaar om civiele autoriteiten en civiele hulpdiensten te ondersteunen als dat nodig is.

Wij zijn naar het ministerie van BZK gegaan en hebben gezegd: jullie rekenen in noodgevallen op ons. Is het dan niet beter om precies aan te geven wat je in welke omstandigheden van ons wilt hebben? BZK heeft in samenwerking met ons en met TNO allerlei scenario's ontwikkeld. Die en die ramp of aanslag kan gebeuren en dan hebben wij dat nodig; dit hebben wij civiel in huis, dus hebben wij dat extra nodig van Defensie. Er is dus precies omschreven wat civiele autoriteiten voor behoeften hebben, wat Defensie daarvan in huis heeft -- dat is heel veel -- en wat Defensie tekort komt. Er is ook gekeken wat het kost als Defensie dat extra moet hebben en op welke wijze het gefinancierd kan worden. Dat geheel hebben wij nu met BZK in beeld gebracht. Dat is nu ook aan de orde bij het opstellen van de voorjaarsnota van de regering. Het zal ook aan de orde komen bij de begroting. Ik denk dat het ook een van de belangrijke punten zal zijn die aan de orde komen bij het opstellen van een nieuw regeerakkoord. De burgers rekenen in noodgevallen op de civiele autoriteiten. De civiele autoriteiten moeten kunnen leveren wat de burgers vragen. Defensie kan daaraan bijdragen. Wij hebben immers al heel veel wat met kleine aanpassingen heel goed bruikbaar is. Dan moeten wij zorgen dat het allemaal goed georganiseerd is. Dat zijn wij met BZK aan het regelen.

De vraag wie de baas is over die militairen is het geringste probleem dat wij hebben met BZK. De baas is de civiele autoriteit. Je hebt de civiele autoriteit met de civiele hulpdiensten en wat Defensie doet, is de civiele hulpdiensten op verzoek van de civiele autoriteiten ondersteunen. Daarbij accepteren wij het volledige gezag van de civiele autoriteiten. Daarbij komt dat wij ons tegenover de civiele autoriteiten verplichten om, als het erop aankomt, daadwerkelijk te zullen leveren wat geïnventariseerd is en waar afspraken over gemaakt zijn.

De heer **Hoekzema** (VVD): Ik grijp even terug op wat de minister zegt over het goed in kaart brengen van wat de civiele autoriteiten van Defensie nodig hebben. Betekent wat u zegt dat Defensie als het ware contracten aangaat met de civiele autoriteiten en dat daarmee dus ook bepaalde militairen voor bepaalde tijd worden vastgelegd voor die contracten?

Minister **Kamp**: Zo is het precies. De heer Hoekzema weet hoe dat werkt. De aantallen mensen worden afgesproken, de tijd waarbinnen zij beschikbaar zijn, moet eveneens worden afgesproken. Er moet dus een beslag worden gelegd op de tijd van mensen en daar moeten de mensen ook een vergoeding voor krijgen. Zij moeten een bepaald niveau van opleiding hebben. Zij moeten bepaalde hulpmiddelen bij de hand hebben. Dat moet allemaal geregeld zijn. Daar worden afspraken over gemaakt en aan die afspraken voelt Defensie zich gebonden. Er is door enkelen van u gezegd dat het maar de vraag is of de mensen het wel zo leuk vinden om militairen in het land te hebben. Als zij het niet leuk vinden, dan doen wij het toch niet? Het is bijvoorbeeld burgemeester Cohen van

Amsterdam die zegt: er is nu iets aan de hand, ik moet mijn burgers helpen; ik heb bij mijn civiele hulpverlening dat beschikbaar en kom dit tekort, Defensie wil je onze hulpdiensten helpen en wil je naar mij luisteren? Daar zegt Defensie ja op en dan doen wij dat. Als Cohen ons niet vraagt, dan komen wij niet. Ik vind het heel simpel. Ik denk dat de burgers blij zijn met hulp als er sprake is van een noodsituatie. In die omstandigheden zal het hen niet uitmaken of die door een marechaussee, een militair of een politieagent wordt geleverd. Ik kan garanderen dat de attitude van de militairen net zo goed is als die van andere medewerkers van hulpdiensten waar de civiele autoriteiten over beschikken. Zij zullen zonder terughoudendheid de autoriteit van de civiele autoriteiten accepteren en hun opdrachten uitvoeren.

De heer Hoekzema sprak over het defensiebudget. Hij gaf daar zijn eigen opvatting over en vroeg wat de mijne was. Dat wij onder 1,6% van het bruto binnenlands product zitten terwijl de norm 2% is, is wel een probleem. Daar staat tegenover dat landen die wel een budget hebben van 2% lang niet het product leveren dat wij kunnen leveren. Wij hebben het product, de mensen, de moderne middelen en de bereidheid om deze allemaal in te zetten. Ik denk dat wij ons er niet voor hoeven te schamen dat er iets minder dan 1,6% beschikbaar is.

Er is erg veel te doen in de wereld. De afspraak om het defensiebudget op 2% van het bruto binnenlands product vast te stellen is redelijk. In de volgende kabinetsperiode moeten de coalitiepartijen afspreken welke bijdrage Defensie moet leveren aan bepaalde ontwikkelingen in de wereld en welk bedrag daarvoor beschikbaar wordt gesteld. Het zou een bijzonder goede zaak zijn als het budget kan toegroeien naar 2%. Defensie zou ten minste moeten kunnen meegroeien met de groei van de economie zodat het budget niet lager wordt dan het percentage dat nu wordt gehanteerd. Voor deze kabinetsperiode heb ik op mij genomen om het maximale te realiseren binnen het huidige budget. In een volgende kabinetsperiode moet in het nieuwe regeerakkoord een kader voor de komende vier worden bepaald.

De heer Hoekzema noemde de patrouilleschepen waardoor de M-fregatten worden vervangen. Hij vroeg zich af of wij voldoende kunnen bijdragen aan de veiligstelling van de internationale energieroutes. Wij kunnen met patrouilleschepen bijdragen aan de bescherming van die aanvoerroutes als er sprake is van een geringe dreiging. Als er een oorlogsdreiging is op die aanvoerroutes, zijn er oorlogsschepen nodig. Het gaat echter vaak op dreigingen van piraterij en dat soort zaken. Daarop kan met patrouilleschepen heel goed worden gereageerd.

Van de vier fregatten die worden afgestoten, heeft staatssecretaris Van der Knaap er twee verkocht aan België. Zij blijven dus in het Belgisch-Nederlandse eskader functioneren en worden als het ware binnenshuis gehouden. Hij probeert de andere twee ook te verkopen aan een ander NAVO-land, zodat deze ook binnen de NAVO beschikbaar blijven. Er komen dus eigenlijk vier extra patrouilleschepen in Nederland bij. Dat is een goede zaak. De ombuiging binnen de marine heeft er bovendien

toe geleid dat wij in staat zijn geweest om het geld dat vrijkomt door de overgang van de complexe M-fregatten naar de kleinere en eenvoudigere patrouilleschepen te gebruiken voor belangrijke investeringen in de marine. Hierdoor is deze veel relevanter geworden voor het ondersteunen van landoperaties. Dat is van het grootste belang, gegeven de huidige situatie in de wereld. Grote slagen op de wereldzeeën zijn gelukkig ver buiten beeld. Allerlei conflicten op land zijn voortdurend in beeld. Hoe relevanter de marine daarvoor is, hoe beter het is voor de marine en voor de Nederlandse belastingbetaler die dan optimaal rendement krijgt van het geld dat aan Defensie wordt besteed.

De heer Kox begon ermee om mij en staatssecretaris Van der Knaap een teleurstelling te bezorgen door te zeggen dat hij tegen de begroting zou gaan stemmen. Dat betreur ik zeer. De SP-fractie is een relevante factor in de Eerste en in de Tweede Kamer en zij wordt steeds relevanter. Het ging mij echt aan het hart dat de fractievoorzitter van de SP in de Eerste Kamer direct zei dat hij nee tegen mijn begroting zou zeggen.

Wij hebben geprobeerd om in onze begroting alles te verzamelen wat kan bijdragen aan het verbeteren van vrede en veiligheid in de wereld ten behoeve van mensen die het slechter hebben dan wij. Wij hebben hierbij rekening gehouden met de veiligheid van onze mensen. Zij moeten niet worden bedreigd door uit de hand lopende conflicten ergens in de wereld. Ik denk niet dat de SP-fractie daar bij voorbaat iets tegen kan hebben. Het gaat meer om de invulling. Ik hoop dat ik door de jaren heen heb laten blijken dat het ons echt alleen gaat om wat ik net heb gezegd. Dat verdient brede steun, ook van de SP-fractie. Ik hoop dat ik in mijn periode als minister van Defensie, die wat mij betreft niet lang genoeg kan duren, een keer de steun van de SP-fractie kan krijgen. Ik zal mij daar voor inzetten.

Mijnheer Kox, u zei dat u zich geen moeilijker plek in de wereld kan voorstellen dan Uruzgan. U heeft zich in heel bijzondere bewoordingen uitgedrukt. U had het over een giftig moeras, een wildernis, wetteloosheid en over barbaren. Het gaat echter om mensen van vlees en bloed, net als u en ik. In dat land wonen dertig miljoen mensen bij elkaar. Zij hebben dertig jaar lang burgeroorlogen meegemaakt. De overheid ontbreekt volledig. Eerst vielen de Russen het land binnen, toen de Taliban die alle meisjes van school wegield en vervolgens de Al-Qa'ida die het land als een vrijhaven gebruikte. Er is daar sprake van een zeer moeilijke situatie. Het is het op drie of vier na armste land van de wereld. De meeste mensen leven van minder dan \$0,5 per dag.

De situatie is slecht. Ik denk echter toch dat deze mensen, net als u en ik, graag een behoorlijk leven willen hebben, toekomstperspectief voor hun kinderen willen zien en een overheid willen die hen helpt met dingen die zij zelf niet kunnen. Ik denk ook dat zij graag in een rechtsomgeving willen leven waaraan zij zekerheden kunnen ontleiden zodat zij niet hele dag ongerust hoeven te zijn over dingen die er om hun heen gebeuren die zij niet kunnen controleren en begrijpen. Zij moeten een beetje

van de zekerheden hebben die wij in het Westen hebben gecreëerd.

Wij kunnen daar op verzoek van de VN en de democratisch gekozen regering van Afghanistan bijdragen aan het realiseren van een begin van stabiliteit in die moeilijke omstandigheden. Wij moeten laten blijken dat wij geen andere agenda hebben dan het verbeteren van het leven en iedere keer opnieuw te laten blijken dat wij de ngo's hun werk willen laten doen zodra dat mogelijk is en dat wij weggaan zodra dat kan. Als wij kunnen overdragen dat wij er zijn voor de mensen op verzoek van de mensen zolang de mensen ons willen, kunnen wij mogelijk bijdragen aan het verbeteren van de situatie. Dat is voor die mensen van het grootste belang. Door wat Al-Qa'ida daar allemaal heeft kunnen uithalen, is gebleken dat het ook voor de wereld als geheel en voor de mensen in Nederland van groot belang is dat de situatie daar verbetert.

Hoewel het moeilijk is, denk ik dat het een goede zaak is dat wij proberen om daar op een verantwoorde wijze een bijdrage aan te leveren. Het is moeilijk in Uruzgan. Wij weten dat wij grote risico's lopen, maar wij weten ook wat wij kunnen en waarom het belangrijk is. Wij zullen ons uiterste best doen om de risico's zo veel mogelijk te beperken en zo snel mogelijk concrete resultaten voor de mensen daar te realiseren, zodat het draagvlak voor onze aanwezigheid daar kan groeien.

De heer **Kox** (SP): Ik heb niet het idee dat de doelen van de regering anders zijn dan degene die de minister hier verwoordt. Het is een buitengewoon nobel streven om de situatie daar op gang te brengen. Als er mensen zijn die het verdienen om het een beetje beter te krijgen, zijn het deze wel. Ik heb hen overigens geen barbaren genoemd, ik zou niet durven. Ik heb gesproken over het handhaven van rust en orde op een barbaarse manier onder de Taliban. U moet toch net als ik, en andere leden van de NAVO-Assemblee, al die signalen opvangen over de buitengewoon precaire situatie in Afghanistan? Er wordt gezegd: "failure is no option", maar ook dat dit de lakmoesproef is voor de nieuwe NAVO. Dat geeft aan hoe buitengewoon riskant het is.

Mijn vraag is of de inzet van middelen van ons en andere landen in dat gebied de meest rationele manier is om de situatie van die mensen iets te verbeteren in de toekomst. De kans bestaat dat mensen het allemaal wel geloven omdat zij eerst de Russen hadden, toen de Taliban, daarna de krijgsheren en de drugsbaronnen, de Amerikanen -- die daar niet zijn bevallen -- en nu de Nederlanders. De Canadezen zeggen dat het oorlog is. Is dit wel de meest rationele manier? Zou het niet beter zijn om het land het zelf te laten uitzoeken, in de positieve zin van het woord? Dat hebben zij immers niet kunnen doen. Proberen wij niet met alle kracht een land dat, met respect, voor een belangrijk deel nog in het stenen tijdperk zit, met geweld naar de 21ste eeuw te halen en levert dat niet meer risico's op dan kansen?

Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Minister **Kamp**: Ik vind dat een heel reële vraag. Ik realiseer mij ook dat het een heel forse uitstraling heeft als wij daar met pantservoertuigen, gevechtshelikopters, ondersteunende special forces, met flink wat gevechtskracht en straaljagers achter de hand naartoe gaan. Ik realiseer mij echter ook dat daar nogal wat gewapende strijders zijn, die voor een deel religieus gemotiveerd zijn en niet terugschrikken voor zelfmoordaanslagen, die een grote bedreiging voor onze soldaten vormen. Ik vind het niet verantwoord om daar soldaten naartoe te laten gaan met beperkte middelen. Dan lopen zij te grote risico's. Wij hebben dus al die middelen nodig, maar wij moeten er terughoudend en verstandig mee omgaan. Wij zijn in staat om dat te doen. Het zijn geen loze woorden. U hebt gezien wat wij in Al-Muthanna hebben gedaan en hoe de bevolking daarop heeft gereageerd. U hebt meegemaakt wat wij op dit moment doen in Baghlan, in het oosten van Afghanistan. U weet wat wij gedurende vier maanden in Mazar-e-Sharif, in het noorden van Afghanistan, hebben gedaan. Wij kunnen dat. Het wordt moeilijk, maar ik denk dat wij een mix hebben gevonden tussen bescherming van onze eigen mensen en werken aan contacten met de bevolking om het land op te bouwen.

Je kunt ook zeggen dat de mensen daar het maar zelf moet uitzoeken. Dat hebben wij ook wel eens gedaan. Toen waren de Taliban daar en liep er geen vrouw meer op straat en ging er geen meisje meer naar school. Er werden lijfstraffen ingevoerd. De grote beelden van Boeddha werden opgeblazen. Al-Qa'ida had daar vrij spel, totdat Al-Qa'ida zich sterk genoeg voelde om de Verenigde Staten aan te vallen.

Je kunt dus niet blijven volhouden dat men het maar zelf moet uitzoeken. De ellende voor de mensen daar en voor de wereld kan groot zijn. De vraag is bovendien al beantwoord door de Verenigde Naties. De Verenigde Naties hebben gezegd dat zij met de landen in de wereld Afghanistan willen helpen om de situatie daar te verbeteren. Er zijn parlementsverkiezingen geweest in Afghanistan. Er is een democratisch gekozen regering. Er is een democratisch gekozen president. Wij hebben bij de verkiezingen daar gemerkt dat de mensen graag wilden stemmen en een regering wilden die voor hun belangen opkomt. Die regering heeft ons ook gevraagd om er naartoe te gaan. Karzai en Kofi Annan hebben in persoon bij ons er op aangedrongen om in Afghanistan te komen helpen. Daarmee is de vraag of wij het wel moeten doen, eigenlijk beantwoord.

De heer **Kox** (SP): Dat is ook allemaal waar. Tegelijkertijd -- en daar probeer ik steeds op te wijzen -- is er nog een ander deel van de waarheid. Volgens organisaties die ervoor hebben doorgeleerd, heeft de helft van het parlement directe of indirecte banden met óf de krijgsheren óf de drugsbaronnen óf met allebei óf met de Taliban. Wij gaan naar een gebied dat onder het gezag van een corrupte opiumhandelaar stond en dat nu onder het gezag komt van een tot voor kort fervente Talibanaanhanger. Hij is twee of drie jaar geleden bij de regering teruggekomen. Deze man vindt nog steeds dat muziek verboden moet zijn. Hij vindt

nog steeds dat meisjes niet naar school mogen. Hij vindt nog steeds dat vrouwen niet op straat horen. Hij zal er alles aan doen om vrouwen uit het bestuur van de provincie te houden. Met hem moeten wij nu zaken gaan doen. Kortom, soms kunnen omstandigheden zo slecht zijn dat je ze alleen maar slechter maakt door je er van buitenaf mee te bemoeien. Natuurlijk heeft Al-Qa'ida zijn gang kunnen gaan in Afghanistan en heeft Afghanistan daar zwaar voor moeten boeten. Maar een provincie met drie asfaltwegen en voor de rest veel geiten en verder niets, biedt niet de beste infrastructuur voor dat genootschap om daar op de treden. Overigens kan men over de grens in West-Pakistan al sinds jaar en dag ongestoord zijn gang gaan. Toch zullen wij er niet aan denken om in West-Pakistan in te grijpen, omdat de risico's daar te groot zijn. Kortom, mijn grote angst is dat wij het er niet beter maken maar slechter. Dat zouden wij onszelf op z'n minst moeten voorhouden.

Minister **Kamp**: Pakistan is ook in beeld. De regering van Pakistan probeert greep te krijgen op dat deel van het land. Het valt niet mee. Ik ga er zelf volgende week naartoe om erover te spreken. Ook collega Bot zal er naartoe gaan. Ook anderen spreken er met de Pakistani over. Wat u zegt, zie ik ook wel degelijk. Al die risico's zitten erin. Mijn hart draait ook om als ik hoor dat in het land waarvoor wij ons zo inzetten, iemand die een bijbel in zijn zak heeft op grond van dat feit tot de doodstraf veroordeeld kan worden omdat een moslim niet geacht wordt zich te bekeren tot het christendom. Dan zijn er momenten dat je je afvraagt waarmee wij daar bezig zijn. Al deze voorvallen geven echter aan dat de situatie in het land volkomen verziekt is. Het land wil een andere koers. Ik merk in Baghlan hoe de mensen erop reageren. Wij organiseren in een Baghlan bijvoorbeeld de internationale vrouwendag. Daarop wordt heel goed gereageerd. Wij herbouwen daar echter ook een moskee om te laten zien dat wij daar helemaal niets op tegen hebben. Wij laten zien dat wij op alle mogelijke manieren positieve ontwikkelingen in dat gebied kunnen stimuleren. Wij merken ook dat de bevolking er positief op reageert. Wij weten dat de VN willen dat wij het doen. Wij weten dat de democratische regering van Afghanistan wil dat wij het doen. Met alle opmerkingen die hier zijn gemaakt, vinden wij daarin alle motivatie om door te gaan.

Als de wereld als geheel Afghanistan heeft als roversnest van waaruit Al-Qa'ida kan werken, bedreigt dat de wereld. Maar als Afghanistan als geheel Uruzgan, Kandahar en Helmand en nog een paar provincies als roversnest heeft, bedreigt dat ook weer Afghanistan. Dus evengoed als wij Afghanistan veilig willen hebben, moeten wij binnen Afghanistan Uruzgan en vergelijkbare provincies veilig zien te krijgen. Er is geen andere weg om het te doen dan zoals wij het nu doen. Mocht u bij het kritisch volgen van ons optreden ideeën hebben hoe zaken anders en beter kunnen, dan ben ik altijd bereid om daarover in dit huis met de heer Kox van gedachten te wisselen. Wij hebben niet de wijsheid in pacht, maar wij hebben wel na lang nadenken een overtuiging. Die willen wij graag in een overleg met u ter discussie stellen.

Voorzitter: Jurgens

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Mijn opmerking is ingegeven door wat de minister zelf uit de actualiteiten van vandaag haalde, te weten de berichten dat een tot het christendom bekeerde moslim misschien enkel en alleen om die reden de doodstraf kan krijgen. Het is inderdaad onverdraaglijk dat dit gebeurt in een land waar wij onze militairen naartoe sturen om de mensen te beschermen. Nu hebben wij niet alleen militaire contacten, maar ook allerlei politieke contacten. Ik vind het fijn om te horen dat de minister het vreselijk vindt en dat zijn hart ervan omdraait, maar wil hij ook toezeggen dat wij onze politieke kanalen zullen benutten om te voorkomen dat een dergelijke straf ook daadwerkelijk wordt uitgevoerd? Je kunt er niet over zwijgen als je daar bent en een partiële politiek-militaire verantwoordelijkheid draagt. Daarmee kun je niet volstaan.

Minister **Kamp**: Ik vind dat opgetreden moet worden. Ik zie dat er heel veel dingen tegelijk moeten gebeuren in Afghanistan. Over de manier waarop dat het beste kan en wie daarbij het voortouw moet nemen, moeten wij nadenken naar aanleiding van de opmerkingen hier. Misschien wilt u er ook nog met mijn collega over van gedachten wisselen. Wij kunnen het niet zomaar laten gaan. Het is iets wat ons ook raakt en waarmee wij bezig moeten willen zijn.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Het zal duidelijk zijn dat het mij niet uitmaakt wie het doet, als het maar wordt gedaan. Als de Nederlandse regering erin slaagt om na aandringen bij Karzai de gouverneur te laten vervangen door een andere, moet het toch ook mogelijk zijn om voor een dergelijk mensenrechtenbelang op te komen?

Minister **Kamp**: Er zijn veel dingen die wij daar tegelijk moeten realiseren. Wij moeten zorgen dat er een einde komt aan de drugsproductie; althans de Afghaanse regering moet daarvoor zorgen en wij moeten daarbij helpen. Wij moeten zorgen voor veiligheid en opbouw van de economie. Wij moeten de cultuur respecteren, maar uitwassen die wij in de wereld niet kunnen accepteren, kunnen wij niet over onze kant laten gaan. Er is dus een evenwicht in optreden nodig. Verschillende landen en organisaties zijn erbij betrokken. Op het punt wie wat precies op welke manier aanpakt, is niet de Nederlandse minister van Defensie de regisseur. Ik kan u alleen mijn opvattingen geven.

De heer **Kox** (SP): Dit is zo'n voorbeeld dat ik bedoelde, alhoewel er veel verschrikkelijker dingen in het land gebeuren omdat het een kleine minderheid van 800 mensen betreft. Dit is echter het nieuwe Afghanistan. Niet de Taliban of Al-Qa'ida doen dat. Het is het deel van de sharia dat is ingevoerd door het democratisch gekozen parlement, met steun van de regering. Ook president Karzai zal niet zomaar kunnen zeggen dat het ons niet uitkomt en het daarom terugdraaien. Het is een integraal onderdeel van de keuze van de regering en het parlement van Afghanistan om een islamitische samenleving te ontwikkelen. Er zijn nog veel meer van dit soort regels, waarvan wij hier zeggen dat wij ons geld, ons goed en onze mensen niet moeten inzetten om een dergelijke samenleving te bouwen. Tegelijkertijd is het ook weer het goed recht van de mensen daar. Het is één van de voorbeelden die aangeven hoe complex het is om te interveniëren in een samenleving als die in Afghanistan die zo ver van de onze afstaat.

Minister **Kamp**: Nogmaals, ik trek niet de conclusie dat wij het verzoek van de VN en van de Afghaanse regering moeten weigeren en moeten zeggen dat men het zelf maar moet uitzoeken. Ik ben wel van mening dat dit voorbeeld aangeeft dat het huidige parlement en de huidige situatie in Afghanistan het resultaat zijn van het verleden. Er zijn mensen die naamsbekendheid hebben door hun optreden in het verleden. Er zijn mensen die een machtspositie hebben, doordat zij in de oude situatie op een bepaalde manier konden functioneren. Dat heeft zijn vertaling gekregen in het parlement. Als daar een middenstand groeit, als vrouwen daar zich bewust worden van hun rechten en van hun mogelijkheden, als daar politieke partijen ontstaan en als daar uitwassen worden bestreden en positieve ontwikkelingen worden gestimuleerd, denk ik dat je langzaam maar zeker ook andere krachten krijgt in die samenleving. Dat zal ook zijn vertaling krijgen in het parlement, waardoor je op lange termijn die uitwassen zult kunnen uitbannen en de verbeteringen zult kunnen veiligstellen. Onze bijdrage daaraan is een moeilijke bijdrage in een beginstadium, maar het is wel een absoluut noodzakelijke bijdrage om die goede ontwikkelingen op lange termijn een kans te kunnen geven.

De heer **Russell** (CDA): Het punt van de heer Van Middelkoop en van de minister zelf is ook voor ons een aangelegen punt. Uitgezonden militairen zullen niet allemaal moslim zijn. Als zij daar opereren, moeten zij worden gevrijwaard van gevoelens waarin wij ons niet kunnen vinden. Het is toch van belang dat dit punt stevig wordt aangezet, wie het dan ook aanpakt. Onze mensen zitten daar voor langere tijd. Er zullen christelijke mensen tussen zitten. Ik kan mij niet voorstellen dat zij in zo'n situatie terecht kunnen komen.

Minister **Kamp**: Ik heb de indruk dat het bij dit incident gaat om iemand die moslim was, die christen werd en die

dat ook nog uitdroeg door de Bijbel bij zich te dragen, die als een soort symbool is gebruikt. Wij hebben tot dusverre niet de indruk dat, als je in Afghanistan komt met een andere culturele en godsdienstige achtergrond, je om die reden als militair in de problemen komt. Dat is niet mijn grootste zorg.

Wij zullen een evenwicht moeten vinden in onze ambities in Uruzgan. Wij kunnen niet zeggen: zo ziet de ideale samenleving er uit, ongeveer net als in Nederland met een paar aanpassingen; nu kijken wij hoe wij dat zo snel mogelijk in Uruzgan voor elkaar krijgen. Je moet bepaalde ambities hebben. Je wilt integere provinciale en lokale autoriteiten hebben. Je wilt betrouwbare politiediensten hebben die werken voor de bevolking. Je wilt dat er een justitieel apparaat komt. Kortom, het gaat om de basisvoorzieningen die een overheid nodig heeft. Die moeten wij daar ook proberen te krijgen. Als het ons lukt een begin daarvan te realiseren, hebben wij al heel veel bereikt in dat deel van het land.

De heer **Russell** (CDA): Dat was niet de reden van mijn interventie en pleidooi. Dat was meer dat het punt met kracht aangezet kan worden. Ik hoop dat u dat in ieder geval wilt meenemen. Net als collega Van Middelkoop vind ik het een belangrijk punt. Ik vind het een verwerpelijk signaal.

Minister **Kamp**: Uw opvatting is duidelijk.

De heer Kox vraagt hoe wij weten dat, als onze soldaten moeten vluchten uit Uruzgan, de vluchtvliegtuigen deze keer wel op de juiste plaats en tijd zullen zijn. Het is niet goed voorstelbaar dat onze soldaten daar moeten vluchten, als je ziet wat daar militair aan de hand is en wie daar allemaal zijn. Je hebt het Afghaanse leger in opbouw, waarbij de Amerikanen en wijzelf betrokken zijn. Je hebt de Afghaanse politie in opbouw, waarbij de Amerikanen en anderen betrokken zijn. Er worden aanslagen gepleegd en er zijn strijders, maar dat is geen militaire bedreiging voor ons. Wij hebben jachtvliegtuigen, gevechtshelikopters, pantservoertuigen en getrainde militairen die op alle niveaus worden ondersteund. Er is geen sprake van dat wij daar in de hoek worden gejaagd en vervolgens met vliegtuigen ons vege lijf moeten zien te redden. Zo werkt dat niet.

De heer **Kox** (SP): Dat wilde ik ook niet suggereren. Ik maakte juist de vergelijking met de Noorse situatie. De Noren hebben daar besloten: wij moeten hier weg; als wij om ons heen gaan schieten, dan gooien wij al het werk weer weg. Er zou een volksoptstand kunnen ontstaan tegen onze soldaten. Natuurlijk kunnen wij met onze jachtvliegtuigen en onze tanks die mensen terugdringen, maar dat zou wel eens onverstandig kunnen zijn. Dan heb je die vliegtuigen nodig. Het was een beschamende toestand dat de NAVO niet in staat was om die kleine groep Noren daar weg te halen. Ik heb bij de laatste vergaderingen in Brussel van de NAVO-Assemblee alleen

maar sterker het gevoel gekregen dat dergelijke zaken niet zijn geregeld. Dat moet echt gebeuren, want anders zouden onze soldaten worden gedwongen tot meer geweld over te gaan dan wenselijk is omdat er geen vluchtvliegtuigen zijn.

Minister **Kamp**: Dat is moeilijk voorstelbaar in het gebied waar wij zitten. Wij hebben in Tarin Kowt, de hoofdstad van Uruzgan, een basis waarvan een vliegstrip een onderdeel is. Onze Herculesvliegtuigen kunnen daar landen. Onze eigen gevechtshelikopters zijn in het gebied aanwezig. Wij hebben een pool gemaakt van alle helikopters van de Canadezen, de Amerikanen, de Engelsen en de Nederlanders. Als ze ergens nodig zijn, kunnen die helikopters daar naartoe worden gebracht. Wij hebben eigen Herculesvliegtuigen in het gebied en er zijn ook andere Herculesvliegtuigen. Wij hebben eigen KDC-10's achter de hand. Ook in Kandahar, waar het hoofdkwartier voor ISAF-Zuid wordt gevestigd, is de vluchtstrip een onderdeel van de basis die wij met onze bondgenoten onder controle houden. Naar beste weten zeg ik dat daar sprake is van een gecontroleerde militaire situatie, waarin wij adequaat kunnen optreden door de afspraken die wij hebben gemaakt en de middelen die ons ter beschikking staan.

De heer Kox vraagt of er zicht is op vervangende troepen, als wij daar weggaan. Dat is een onderdeel van de afspraken die wij hebben gemaakt. Als er in het gebied meer troepen nodig zijn dan Nederland kan leveren, dan worden die door de NAVO of door de Amerikanen geleverd. Er zijn harde afspraken over gemaakt. Als wij daar na twee jaar weggaan, nemen anderen het van ons over. Dat is een verantwoordelijkheid van de NAVO en niet van onszelf. Wij hebben onze deelname aan ISAF-3 in Zuid-Afghanistan ingepakt in een pakket voorwaarden waarover harde afspraken zijn gemaakt met alle betrokken partijen. Daar ben ik niet bezorgd over. Ik ben zeer bezorgd over de veiligheidsrisico's. Daar bent u mee begonnen en ik zie dat ook zo.

De heer Kox en anderen hebben gevraagd of de Nederlandse soldaten meewerken aan het vernietigen van papaverooigsten en waartoe dat zal leiden. Er moet een eind worden gemaakt aan die papaverooigsten. Het is niet de bedoeling dat de internationale gemeenschap daar rust creëert om de drugshandelaren in staat te stellen om 90% van de heroïneproductie voor Europa te blijven verzorgen. Wij willen dat de Afghaanse regering er een eind aan maakt. Er zijn internationale afspraken gemaakt door de NAVO onder leiding van Engeland hoe de Afghaanse regering daarbij wordt geholpen. Dat zal in alle delen van Afghanistan gebeuren: in Helmand, waar de Engelsen zitten, in Kandahar, waar de Canadezen zitten en in Uruzgan, waar de Nederlanders zitten. De Afghaanse autoriteiten zullen met ondersteuning van het Afghaanse nationale leger en van coalitietroepen moeten optreden tegen de papaverteelt en de drugsproductie. Dat zal op een verstandige manier moeten worden georganiseerd en opgebouwd. Wij zullen de zaken zeker niet op hun beloop laten, want dan houden wij ons eigen probleem in stand.

De heer Kox sprak ook over de betrokkenheid van de Nederlandse marine bij recente gevechten met Somalische piraten. Het is een zeer actueel punt. Ik had niet verwacht dat hij het vandaag naar voren zou brengen, want dit komt echt uit de keuken van Defensie. Zijn contacten zijn goed; dat stel ik zeer op prijs en ik hoop dat het zo blijft. Als wij in het kader van de operatie Enduring Freedom in het gebied van de Arabische Golf met een groot oorlogsschip rondvaren om op te treden tegen mogelijke terroristische activiteiten, dan kunnen wij het niet maken dat er naast ons een schip door piraten wordt overmeesterd: wilt u ons even 800.000 dollar brengen, dan mag het schip weer weg. Als de internationale gemeenschap daar met militaire middelen aanwezig is, dan moet zij iets doen tegen onrecht en tegen misdrijven in de omgeving. Op dit moment wordt onderzocht op welke manieren wij hiertegen op kunnen treden. Wat kunnen wij alleen en waar hebben wij de hulp van anderen bij nodig? Moeten onze bevoegdheden aangepast worden? Ik heb de ambitie om adequaat te kunnen reageren op ernstige misstanden in onze omgeving, ook als het om piraterij gaat.

Ik ben vanmiddag in de Tweede Kamer uitgebreid ingegaan op de positie van de gevangenen die door Nederland in Kandahar zijn gemaakt. Daarom kan ik nu volstaan met enkele algemene opmerkingen. Onze Special Forces zijn gedurende elf maanden actief geweest in Kandahar. Zij hebben hun opdracht goed kunnen vervullen. Ik heb de Tweede Kamer een overzicht verstrekt van de incidenten die zich hebben voorgedaan en geschetst wat met ons optreden aan ellende is voorkomen. In dat kader is ook duidelijk gemaakt wat er naar onze informatie met de gevangenen is gebeurd. Daarbij is tevens ingegaan op de vraag hoe er naar onze mening met gevangen moet worden omgegaan, ook door andere landen.

De heer Kox heeft gevraagd of er tekorten aan militairen kunnen ontstaan voor de Uruzgan-missie. Daarnaast vroeg hij een reactie op uitlatingen van de voorzitter van een van de bonden dat er te weinig technici zijn om de helikopters te onderhouden. Als militairen niet uitgezonden willen worden, moeten zij een andere baan zoeken. Hun werk is het bijdragen aan vrede en veiligheid. Dat kun je niet in je achtertuin doen, maar daarvoor moet je naar Afghanistan, Afrika en andere plaatsen in de wereld. Militairen weten dat zij uitgezonden worden. Sommigen willen echter wel trainen, maar niet uitgezonden worden. Ik kan mij voorstellen dat zij op een gegeven moment besluiten om de krijgsmacht te verlaten. Ik heb natuurlijk liever dat zij van gedachten veranderen en wel uitgezonden willen worden, maar als zij dat niet willen, moeten zij niet bij ons blijven werken. Ik zie dit niet als een probleem. Militairen zijn professioneel; zij weten waar zij voor gekozen hebben. Zij zijn gemotiveerd om hun bijdrage te leveren.

Er wordt natuurlijk gezien op welke wijze de gevaren zoveel mogelijk beperkt kunnen worden. Ik heb een ontzettende hekel aan het woord "sneuvelbereidheid". Ik ben het helemaal eens met de heer Kox. Ik heb geen behoefte aan macho's die het leuk vinden om erop los te schieten en bereid zijn om hun eigen dood op de koop toe

te nemen. Ik wil militairen die met zo min mogelijk beheerst geweld proberen, bij te dragen aan snelle resultaten gericht op verbetering van de veiligheid. Doel is de eigen aanwezigheid zo snel mogelijk overbodig te maken. Ik heb verstandige, professionele mensen nodig die in moeilijke omstandigheden kunnen functioneren. Gelukkig beschik ik daar ook over.

Er zijn inderdaad problemen met de bemanningen en onderhoudspersoneel bij de helikoptergroep. Wij zijn bezig meer bemanningen per toestel aan te nemen. Als de norm nu 1,2 bemanning per toestel is, dan wordt die verhoogd tot 1,5 om de druk op de bemanningen niet te hoog te laten worden. Wij zijn ook van plan om meer personeel aan te nemen om de uitzenddruk te verminderen. Deze problemen hebben echter geen consequenties voor de inzet van de Apaches. Zij zullen midden tussen de troepen in Tarin Kowt gestationeerd worden en er zal ook voldoende onderhoudspersoneel aanwezig zijn.

De heer Van Middelkoop heeft goed begrepen dat de Chef Defensiestaf achter de defensiedoctrine zit. De CDS heeft het beleid van de staatssecretaris en mij, zoals geaccordeerd door kabinet en parlement, vertaald. Vroeger hadden de onderscheiden onderdelen van de krijgsmacht hun eigen doctrines. De CDS heeft nu één doctrine gemaakt voor iedereen die binnen de krijgsmacht actief is. Daarin kunnen betrokkenen lezen wat hun plek is binnen het geheel, wat de ratio van hun handelen is en wat van hen gevraagd wordt. Hoewel dit een stuk van de CDS is, kan ik het geheel voor mijn rekening nemen.

Het programma voor 2006 is inderdaad een soort midterm review van de uitvoering van de plannen uit de Prinsjesdagbrief. Wij zijn nu in het vierde jaar van de verwerking van alle bezuinigingen die op Defensie afkwamen en het omzetten van de krijgsmacht in een uitzendbare organisatie. Daarbij moest ervoor gezorgd worden dat er binnen de organisatie voldoende middelen zijn om te investeren in de veiligheid en om ervoor te zorgen dat er bij inzet zo min mogelijk schade wordt aangericht. Het is goed om nu te kijken waar wij staan en wat er nog moet gebeuren. In de aanbiedingsbrief bij het jaarverslag 2005 wordt aangegeven welke aanpassingen nog nodig zijn. Daarnaast wordt in een notitie duidelijk gemaakt hoe wij de toekomst van de marine, de landmacht en de luchtmacht zien. In dat kader trekken wij ook conclusies uit het overleg dat wij intern en extern voeren over het functioneren van de krijgsmacht in de toekomst. Onze mensen zijn dagelijks onderweg om met vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties en politieke partijen te spreken. Deze notitie zullen wij aan de Tweede Kamer presenteren om gezamenlijk met het jaarverslag 2005 te behandelen. Op die manier ontstaat er een goed beeld van wat in 2005 is gedaan, de aanpassingen die nog nodig zijn en de toekomst van de krijgsmacht. Dat geheel zullen wij ook graag aan de Eerste Kamer ter kennis brengen.

Iemand die de heer Van Middelkoop minder goed kent dan ik, zou misschien geschrokken zijn van de bewoordingen die hij meende te moeten gebruiken. Hij sprak over capriolen van de regering en taalmanipulatie. Daarbij nam hij ook het woord "onbetrouwbaarheid" in de

mond. Anderen zullen wellicht dergelijke grote woorden niet van de heer Van Middelkoop verwacht hebben, maar ik weet dat er onder zijn vriendelijke uiterlijk een harde man schuilgaat. Hij heeft de gebeurtenissen rond de uitzending naar Uruzgan hoog opgenomen. Ik meen echter toch dat wij uiteindelijk geen verschil van mening hebben.

Het kabinet heeft achteraf kunnen vaststellen dat het wel degelijk een besluit had genomen. Uiteindelijk is dit op een goede manier met de Tweede Kamer besproken. Een diepgaande inhoudelijke discussie heeft tot unanimiteit in het kabinet geleid en tot zeer grote steun in de Tweede Kamer. Materieel zijn wij daar tevreden mee. Formeel kan de heer Van Middelkoop wel reden hebben om zijn wenkbrauwen te fronsen. Ik denk dat het goed is om nog eens de opvatting van de regering uiteen te zetten. Het begint met een besluit van het kabinet. Daarna wordt het parlement geïnformeerd in de vorm van een brief op grond van artikel 100. Daarbij is het essentieel dat het parlement precies op de hoogte wordt gebracht van de plannen. Vervolgens wordt het parlement de gelegenheid gegeven om zich een oordeel te vormen. Het parlement mag niet onder druk worden gezet omdat de regering alvast met de uitvoering begonnen is. Het parlement moet zich een oordeel kunnen vormen over wat de regering met betrekking tot de uitzending van troepen naar het buitenland van plan is. De regering stelt het parlement in de gelegenheid om daarover met ons van gedachten te wisselen. Vervolgens komt de Kamer tot een oordeel. Daarna is het aan de regering om het besluit uit te voeren. Theoretisch bestaat de mogelijkheid dat de regering het besluit toch uitvoert als de Kamer nee zegt. Het is duidelijk dat de regering dan op een andere manier door het parlement kan worden gecorrigeerd. Het parlement kan het vertrouwen opzeggen in de regering, die dan de beslissing toch niet kan uitvoeren. Uiteindelijk is de opvatting van het parlement over het besluit van het allergrootste belang. Of de regering in staat is om het besluit daadwerkelijk uit te voeren, staat of valt met de opvatting van het parlement. Zo zit de zaak in elkaar. Het parlement neemt niet het besluit. Het parlement heeft formeel geen instemmingsrecht. In artikel 100 is een en ander evenwichtig en goed doordacht geregeld. Als wij ons precies aan de letter van dat artikel houden, kunnen wij discussies zoals deze met de heer Van Middelkoop in de toekomst vermijden.

De heer **Russell** (CDA): De minister is zo gedetailleerd dat ik een element van de discussie van verleden jaar in herinnering breng. Ik ga ervan uit dat de minister met de term Kamer doelt op zowel Eerste als Tweede Kamer. Verleden jaar is afgesproken dat de Eerste Kamer, nadat de Tweede Kamer zijn mening heeft gegeven, een week heeft om de punten die de Tweede Kamer eventueel heeft laten liggen of die de Eerste Kamer van belang vindt eventueel in een debat met de minister aan de orde te stellen. Die afspraak staat toch nog?

Minister **Kamp**: Als ik spreek over het parlement, doel ik op beide Kamers. Die bepalen beide op welke wijze zij wensen te vergaderen en hoe zij de regering daarbij wensen te betrekken. Het is volstrekt duidelijk dat ook de Eerste Kamer materieel de mogelijkheid moet hebben om invulling te geven aan artikel 100.

De heer **Russell** (CDA): Wij zijn het nog steeds eens.

De **voorzitter**: Ik wijs de collega's er op dat het al kwart over vijf is en dat de staatssecretaris nog het woord moet voeren.

**

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik wil dit graag afronden. Soms is het in een debat interessanter om te luisteren naar wat niet wordt gezegd. Ik heb met belangstelling naar de minister geluisterd. Ik noteer dat hij niet is ingegaan op de in december en januari gebruikte termen. Ik laat dat dan ook liggen. Ik constateer dat de minister de lijn weer oppakt. De procedure zoals die in de afgelopen vijftien jaar heeft gegolden, heeft hij juist beschreven. Ik zou er nog de term materieel instemmingsrecht aan toe willen voegen. Daarover hoeft ik met de minister echter geen ruzie te maken. Ik vraag tot slot of de minister blij is dat de motie-Van Aartsen/Bos in de Tweede Kamer is aangenomen.

Minister **Kamp**: Ik ben het eens met de heer Van Middelkoop. Over moties laat ik mij niet graag anders uit dan de premier. Het moge duidelijk zijn dat de heer Van Middelkoop bij mij geen terughoudendheid bespeurt als het gaat om het consequent en helder handelen volgens de verstandige lijn van artikel 100.

Er is een wetsvoorstel in de maak over de reparatie van het begrip gewapend conflict. Deze aanpassing van het Wetboek van Militair Strafrecht is een technisch-juridische kwestie, maar daarom niet minder belangrijk. Die moet ertoe leiden dat de terminologie in het Wetboek van Militair Strafrecht in overeenstemming is met die in de nieuwe Wet internationale misdrijven. Het is onderdeel van een verzamelwet, waar de minister van Justitie aan werkt. Het is aan hem om te beoordelen wanneer het voorstel naar voren gebracht kan worden. Ik gebruik graag de aansporing van de heer Van Middelkoop om mij met de minister te verstaan over de stand van zaken.

De heer Van Middelkoop vraagt naar de praktische betekenis van het nieuwe document over de langetermijnvisie voor het Nederlandse defensiebeleid. Die langetermijnvisie komt absoluut niet in de plaats van de nationale Defensienota. Het is voor ons een heel goed startpunt voor het eventueel vernieuwen van de beleidsdocumenten. De samenwerking in Europa is een feit, evenals de opvatting van Europa over de buitenlandse politiek, de ambitie van Europa om zonnig woorden

Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

kracht bij te zetten en de bijdragen van de lidstaten daarbij. Het is uitstekend als een langetermijnvisie door de internationale samenwerking wordt gepresenteerd. De regering in Nederland heeft een eigen verantwoordelijkheid. Wij bepalen het eigen beleid. Het is echter heel goed om dat beleid in een breder en internationaler kader te kunnen plaatsen.

De heer Van Middelkoop vindt dat het parlement over dit soort internationale stukken, die effecten hebben op het Nederlands beleid, desgewenst met de regering van gedachten moet kunnen wisselen. Ik ben het daar van harte mee eens.

De heer Van Middelkoop vraagt of de bijdrage van Nederland aan EUFOR in Bosnië niet tot een einde moet komen, zodat de verantwoordelijkheid door de autoriteiten aldaar gedragen kan worden. Een goede beoordeling van de snelheid van de al jaren geleden ingezette afbouw door de internationale gemeenschap in Bosnië hangt af van de mate waarin opbouw van goede overheidsstructuren wordt gerealiseerd. Die beoordeling moet in internationaal verband worden gemaakt. Als in EU-verband wordt geconcludeerd dat het verstandig is om een stap te zetten of als geconcludeerd wordt dat niet alleen in aantallen afgebouwd moet worden maar dat ook overgegaan moet worden van militaire naar civiele ondersteuning zal Nederland zeker aan die ontwikkeling meedoen. In de tussentijd zal bezien worden hoe de huidige inspanningen, op een niveau van 320 militairen voor het jaar 2006, dit jaar voortgezet kunnen worden. Eind van het jaar wordt bezien welke conclusies er internationaal worden getrokken en hoe Nederland in de uitwerking daarvan kan participeren.

Ik heb de gedachtewisseling met de woordvoerders zeer op prijs gesteld. Ik hoop naar behoren op hun opmerkingen te hebben gereageerd.

*N

Staatssecretaris **Van der Knaap**: Voorzitter. Ik dank de Kamer hartelijk voor de positieve bijdrage in eerste termijn. Ik heb vandaag meer complimenten gekregen van de Kamer dan van mijn vrouw in 33 jaar! Ik zal haar dat vanavond uitleggen.

Ik ga in mijn eerste termijn in op de vragen op personeelsgebied aan de hand van de thema's werving, vulling en inzetbaarheid, flexibel personeelssysteem, arbeidsvoorwaarden, veteranen en reservisten. De heer Middel is er nog niet. Ik wacht dan ook met zijn vragen over de JSF. Ik eindig met een reactie op de persoonlijke ambitietoets van de heer Kox. Het zal hem verbazen.

De heer Russell is verheugd dat de Koninklijke Landmacht in het jaar 2005 vijfduizend nieuwe bbt'ers heeft mogen verwelkomen. Hij vraagt hoe het bij de andere krijgsmachtdelen zit. Het ambitieniveau voor het jaar 2005 was zeventienduizend nieuwe bbt'ers, inclusief de Koninklijke Luchtmacht, de Marechaussee en de Koninklijke Marine. Het getal van 7000 is voor 100%

gehaald. Ik kan tevens medelen dat tot nu toe ongeveer 35% van het totaal dat voor 2006 geworven moet worden al binnen de poorten is. Het personeelslid van de krijgsmacht zijn is in ieder geval bij de jongeren gewild. Wij zijn daar zeer tevreden over. Ik moet iedereen die daaraan een bijdrage heeft geleverd daarvoor van harte danken.

De heer Russell merkte op een gegeven moment ook op dat een hoge instroom een behoorlijk beslag op de organisatie legt, omdat er elk jaar nieuwe lichteningen moeten binnenkomen en moeten worden opgeleid, getraind en gemotiveerd. Hij vroeg hoe zo'n proces verloopt. Het proces gaat zoals hij het heeft beschreven. Er zijn heel veel instructeurs voor nodig. Die koesteren wij dan ook. Wij proberen de operatie zo goed mogelijk te laten verlopen om de onderofficieren die daarvoor nodig zijn zoveel mogelijk hun operationele werk te laten doen. Dat betekent dat wij onze instructeurs zoveel mogelijk rekruteren uit onze ondersteunende diensten, zodat wij daadwerkelijk op zo kort mogelijke termijn over een 100% gevulde organisatie beschikken, met name wat de soldaten betreft, want die vallen in de grote bulk van mensen die keer op keer zullen worden uitgezonden. Dat gaat nu goed, maar het werk gaat gewoon door, terwijl de winkel wordt verbouwd. Dat dit een enorm beslag legt op diegenen die het allemaal moeten doen, is duidelijk. Wij hopen dan ook dat onze organisatie zo snel mogelijk op orde en in evenwicht is, zodat iedereen weer op een normale manier zijn werkzaamheden kan verrichten.

De heer Russell heeft ook gevraagd naar de stand van zaken met betrekking tot de gedwongen ontslagen én in hoeverre uitgestroomde defensiepersoneelsleden elders bij de overheid, bijvoorbeeld de politie, aan de slag zijn gekomen. Wij zijn met een majeure operatie bezig geweest. In een gering aantal jaren moesten er 12.000 functies vervallen. Dat is heel wat. Wij hebben natuurlijk aan het begin van deze operatie een aantal generieke maatregelen kunnen nemen waarvan heel veel mensen gebruik hebben gemaakt. De teller van het aantal mensen dat in 2005 onze dienst daadwerkelijk had verlaten stond op 8500. Aan de ene kant waren wij blij, omdat daarmee het volume in de richting komt van het aantal dat wij uiteindelijk nodig hebben. Aan de andere kant geldt dat je bij een generieke maatregel niet altijd in de hand hebt dat de juiste mensen blijven en de juiste mensen vertrekken. Dat is helemaal afhankelijk van het initiatief van de mensen zelf. Er is dus een kwalitatieve mismatch ontstaan die weer andere problemen geeft. De generieke maatregelen zijn nu van de baan. Wij hebben nu wel een heel goed sociaal beleidskader waarmee wij heel gericht naar bepaalde groepen toe kunnen werken. Als je de cijfers van de instroom en de uitstroom bij elkaar optelt, blijkt dat het reductieproces 6500 arbeidsplaatsen heeft opgeleverd. Wij moeten van 72.000 naar gemiddeld 65.000 arbeidsplaatsen toe, wat betekent dat wij al aardig in de richting gaan van het eindpunt dat wij moeten bereiken.

Hoe dichter wij daarbij komen, hoe groter het risico dat er daadwerkelijk mensen gedwongen moeten worden ontslagen, omdat er dan geen ruimte meer is om hen elders binnen de organisatie te plaatsen. Wij doen het

zeer zorgvuldig en in samenwerking met KansRijk. De afgelopen twee jaar zijn er 1200 overtollige medewerkers door KansRijk bemiddeld van wie er 700 zijn herplaatst, intern dan wel extern, en slechts 29 te maken hebben gekregen met gedwongen ontslag. Begin 2006 waren er nog 450 overtolligen bij Defensie voor wie KansRijk actief naar ander werk zoekt. Wij merken dat ex-militairen bij werkgevers gewild zijn. Het zijn medewerkers die in moeilijke omstandigheden hun werkzaamheden hebben moeten verrichten. Zij zijn gewend met een bepaalde discipline hun werk te verrichten en zij kunnen ook leiding geven in heel moeilijke situaties. Ik hoor van werkgevers dat zij graag ex-militairen als nieuwe medewerkers willen hebben. Het is de bedoeling dat op 1 januari 2007 mijn organisatie voor 100% is gevuld en dat de financiën precies sporen met de kosten van het personeel dat mijn organisatie nodig heeft. Ik ben er apetrots op dat het tot nu toe op deze wijze is verlopen.

Een andere vraag van de heer Russell, maar ook een vraag van de heer Van Middelkoop en de heer Kox, betreft de uitzenddruk. Gewezen werd op de helikoptergroep. Daarop is de minister al ingegaan. De uitzenddruk is natuurlijk geminimaliseerd op het moment dat de organisatie voor 100% gevuld is. Daarop moet alles zijn gericht. Dan hebben wij een organisatie die in een normaal circuit mensen kan uitzenden. Wel zie ik nog een aantal problemen bij ondersteunende diensten, zoals de genie en de afdeling logistiek. Dat zijn de diensten die altijd aan het begin van zo'n uitzending hard nodig zijn om een kampement op te zetten en de logistieke processen tot een goed einde te brengen. De minister heeft gezegd dat er in het jaarverslag een doorkijkje wordt gegeven naar de jaren hierna. Ik denk dat het verstandig is om daarbij te kijken naar de personele omvang van de ondersteunende diensten. Het kan zijn dat wij in het kader van de reorganisatie daarin te diep hebben gesneden om deze operationele diensten daadwerkelijk hun werk te kunnen laten verrichten. Ik loop er niet op vooruit, maar het zou mij niet verbazen als dit blijkt bij het doorkijkje naar de toekomst. De mensen moeten op een normale (uitzend)manier hun werkzaamheden kunnen verrichten.

De heer Russell vroeg ook of bij de uitzendtermijn rekening wordt gehouden met complexe en risicovolle omstandigheden. Het allerbelangrijkste is natuurlijk dat bij de voorbereiding van een complexe en risicovolle uitzending de mensen zo goed mogelijk worden geïnstrueerd. Bij de keren dat er mensen zijn uitgezonden naar Afghanistan en Irak is de praktijk geweest dat de tot nu toe gebruikelijke uitzendtermijn van een halfjaar is teruggebracht naar vier maanden. De omstandigheden waaronder de mensen in de zomer, maar ook in de winter, in dat soort landen hun werkzaamheden moeten verrichten bij een temperatuur van 50 of 60 graden én de mentale problematiek in die landen leiden ertoe dat wij kiezen voor een kortere periode van uitzending. De kern van de boodschap is natuurlijk dat zij zo goed mogelijk moeten worden opgeleid om hun werkzaamheden tijdens de uitzending goed te kunnen vervullen.

De heer Russell heeft gezegd: staatssecretaris, u bent druk bezig met het genderbeleid en wilt graag

vrouwen bij de krijgsmacht en ik zie een ontwikkeling waarbij meer parttime wordt gewerkt en de kinderopvang beter is geregeld, maar in Kandahar zal geen kinderopvang mogelijk zijn. Dat ben ik helemaal met hem eens, maar als je echt de stelling waar wilt maken dat zorg- en werktaken goed kunnen worden gecombineerd, moet je ook hiernaar kijken. Wij willen graag een krijgsmacht met jonge mannen en jonge vrouwen. Precies in die leeftijd is er sprake van gezinsvorming en gezinsuitbreiding. Je moet dan faciliteiten hebben zodat er mogelijkheden zijn niet alleen voor mannen, maar ook voor vrouwen. Dat betekent dat je goed moet kijken naar de omvang van de organisatie om die faciliteiten te kunnen aanbieden. Het is op dit moment een discussiepunt binnen mijn organisatie. Waartoe dat leidt, weet ik nog niet. Het is wel goed dat de heer Russell het aan de orde heeft gesteld. Ik hoop dat ik voor de derde dinsdag van september kan melden wat de discussie tot op dat moment heeft opgeleverd.

De arbeidsvoorwaarden zijn heel belangrijk. De heren Hoekzema en Russell hebben er vragen over gesteld. Sinds 2003 was de cao bij de defensieorganisatie niet vernieuwd. Wij hadden een discussie over de ophoging van de ontslagleeftijd. De vraag was in hoeverre wij de militairen laten afwijken van de landelijke trend om mensen tot hun 65ste te laten werken. Die trend stond haaks op een afspraak die mijn voorganger heeft gemaakt met de vakorganisaties. Die voor een aantal jaren geldende afspraak was dat ontslagleeftijd voor militairen langzaam zou worden opgehoogd van 55 jaar naar 58 jaar. Daarnaast speelt een rol dat wij een nieuw flexibel personeelssysteem willen invoeren. De vakorganisaties moesten daarover advies uitbrengen. Dat advies had ik nodig voordat ik het wetsvoorstel over dat systeem kon toezenden aan de Raad van State. Het is een complex geheel.

De heren Hoekzema, Kox en Russell waren blij dat er een principeakkoord is over een cao. Dat is helaas niet waar. Er is wel een onderhandelingsresultaat. Dat is al heel wat, maar er is nog geen definitief akkoord. De bonden hebben tot 6 april de tijd om door middel van ledenraadpleging na te gaan wat hun achterban ervan vindt. Ik vind dat het een mooi pakket is geworden met een verbetering van de primaire arbeidsvoorwaarden, maar nadrukkelijk ook met een oplossing voor de klem waarin ik zat tussen de afspraak die is gemaakt door mijn voorganger en het landelijke beleid, gericht op doorwerken tot 65 jaar. In het akkoord wordt de afspraak met mijn voorganger gerespecteerd, maar wij proberen in de jaren die daarop volgen door te lopen tot een leeftijd van 60 jaar. Dat zal de grens zijn voor militairen. Als zij regelmatig zijn uitgezonden, geldt ook nog de motie-Veenendaal waarbij een kwart van de "uitzendtijd" wordt afgetrokken van die 60 jaar. Dat is een mooi akkoord waarmee de leden naar mijn mening tevreden kunnen zijn, maar ik ben vakbondsbestuurder genoeg om te weten dat je dat pas kunt zeggen op het moment dat het resultaat van de ledenraadpleging bekend is.

Ik verwacht begin april een positief advies van de bonden te krijgen over een flexibel personeelssysteem. Dat advies gaat dan samen met het wetsvoorstel naar de Raad van State. Ik hoop dat ik er nog dit jaar met Tweede en

Eerste Kamer over kan praten en dat het systeem op 1 januari 2007 kan worden ingevoerd. Het is de bedoeling dat de wet de instrumenten aanreikt die de organisatie nodig heeft om de omvang en de samenstelling van het militaire personeelsbestand te sturen. Het betreft de mogelijkheid om de aantallen per rang, de maximale verblijfsduur in een rang en de maximale leeftijd die aan de vervulling van een rang is verbonden vast te stellen. Met andere woorden: je maakt het volume bekend en je maakt bekend hoe lang iemand in een bepaalde functie kan functioneren.

De heer Russell heeft gevraagd hoe een vast dienstverband vanaf het 35ste levensjaar zich verhoudt tot het streven naar een organisatie met een qua leeftijd omgekeerde piramide-opbouw. Hoe kan voorkomen worden dat de bovenbouw vergrijsd als bovendien de ontslagleeftijd omhoog gaat? Welke verbeteringen brengt het nieuwe systeem ten opzichte van de huidige situatie? Met het huidige systeem is het inmiddels al gelukt om de organisatie op orde te krijgen, te verjongen, te ontbureaucratiseren en binnen de begroting te blijven bij een gewenste personeelssterkte, maar daarvoor waren wel heel wat paardenmiddelen nodig! Wij willen mensen die dat graag willen de kans geven carrière te maken binnen Defensie. De KMS voor onderofficieren wordt niet meer opgevuld door de "spijkerpakjes". Het is de bedoeling dat de soldaat de kans krijgt om door te groeien naar korporaal en een opleiding te krijgen bij de KMS zodat hij onderofficier kan worden. Daarna kan hij blijven doorgroeien, zodat hij op zijn 35ste te horen krijgt: u kunt door blijven gaan in de functie die u nu vervult. De mensen krijgen dus kansen die zij nu niet hebben. Het is de bedoeling dat Defensie een doorstroomorganisatie wordt, waarin mensen aan het begin een opleiding krijgen en waarin degenen die dat willen tussentijds worden geschoold voor een hoger niveau. Wij denken dat dat goed is voor mensen. Het betekent ook dat mensen langer zullen blijven als bbt'er binnen de organisatie. De termen "bbt'er" en "bot'er" komen overigens niet meer voor. Het zijn nu allemaal medewerkers van Defensie die onder bepaalde voorwaarden hun werkzaamheden bij de krijgsmacht verrichten. Mensen die weg willen na een bepaalde periode, krijgen de gelegenheid zich te kwalificeren voor een functie buiten de krijgsmacht. Dat is erg belangrijk. Een doorstroomorganisatie moet de mensen perspectief en zekerheid bieden. Als men bij de krijgsmacht niet meer verder kan of wil, geeft Defensie de zekerheid dat men voldoende gekwalificeerd is om op de arbeidsmarkt een nieuwe positie te kunnen verwerven. Daarvoor zijn goede afspraken nodig met de werkgeversorganisaties. Ik heb al aangegeven hoe werkgevers in het algemeen aankijken tegen militairen die een behoorlijke ervaring hebben en die voldoende zijn gekwalificeerd. Ik denk dat deze situatie zowel voor de militairen als voor de organisatie zelf bepaalde voordelen heeft. Dat zal ook de reden zijn geweest dat de vakorganisaties hierover positief oordelen.

De heer Russell vraagt of het systeem van functieverandering om de drie jaar ook geldt voor de periode voordat wordt besloten dat men definitief bij Defensie mag werken. Er zijn natuurlijk specialisten

waarvan je hoopt dat ze bij Defensie zullen blijven werken. Technisch personeel is schaars en mensen die in de techniek werkzaam zijn, moeten vooral daarin actief blijven. Het is heel goed dat zij zoveel mogelijk ervaring opdoen. Dat heeft natuurlijk ook te maken met doorgroeimogelijkheden en daarvoor blijft de termijn van drie jaar gehandhaafd.

De heer Russell vroeg of een aanstelling bij Defensie betekent dat van militairen geëist kan worden dat zij ermee instemmen dat zij bijvoorbeeld van de marine naar de landmacht kunnen worden overgeplaatst. De militairen worden per 1 januari 2007 aangesteld bij de krijgsmacht en vervolgens ingedeeld bij een van de krijgsmachtdelen. Wat je vooral moet koesteren, is de cultuur en de eigenheid van de onderdelen. Het is niet de bedoeling dat men gaat shoppen, maar als er bij een van de krijgsmachtdelen een tekort ontstaat terwijl er te veel mensen zijn bij een ander deel, moet het niet al te moeilijk zijn om te switchen. Maar ook als de schotten weg zijn, zal rekening worden gehouden met de persoonlijke wensen van de desbetreffende militair.

De heer Hoekzema vroeg naar de stand van zaken met betrekking tot de opleidingen ten behoeve van de terugleiding van mensen naar de arbeidsmarkt. Hierover heb ik al het nodige gezegd. Ook heeft hij gevraagd naar de certificering. Binnen vier weken komt er een nota over de opleidingen waarin wordt ingegaan op de opleidingen die binnen de krijgsmacht worden aangeboden, het systeem van certificering, erkenning van verworven competenties en dergelijke. Het is mijn heilige overtuiging dat je mensen die bij de krijgsmacht willen werken een goed arbeidsvoorwaardenpakket moet bieden. Dat gaat niet alleen over geld, maar ook over competenties die mensen kunnen verwerven bij de krijgsmacht zodat zij een sterke positie hebben als zij buiten de krijgsmacht willen gaan werken.

De heer **Hoekzema** (VVD): Het is mij duidelijk dat de opleiding de mensen ook geschikt maakt voor een functie buiten de krijgsmacht. Die opleiding moet echter ook een zodanige kwaliteit hebben dat gegarandeerd kan worden dat mensen terecht kunnen in de civiele maatschappij. Vandaar dat ik aandacht vroeg voor de certificering. Kunt u daarover nog iets zeggen? Dit is niet de makkelijkste kant van de zaak.

Staatssecretaris **Van der Knaap**: Nee, maar wij hebben er toch al veel ervaring mee opgedaan: 400 van de duizenden functies plus bijbehorende opleidingen binnen de krijgsmacht zijn al gecertificeerd. Daar gaan wij natuurlijk mee door. Het belang daarvan heb ik al aangetoond. In de door mij bedoelde nota zal daarover het nodige wordt gezegd. Wij zijn ook overtuigd van de noodzaak van certificering met het oog op een loopbaan buiten de krijgsmacht.

De heren Russell en Hoekzema hebben vragen gesteld over een registratievolgsysteem voor veteranen, onder andere om mensen met PTSS tijdig hulp te kunnen

bieden. Ik heb ten tijde van mijn staatssecretarisschap vaak moeten praten over veteranen. Dat vind ik niet erg, want dit is een belangrijk punt. Ik ben zoon van een veteraan. Mijn vader heeft vier jaar lang in Indonesië geopereerd en ik weet wat dat doet, niet alleen voor de militair, maar ook voor zijn omgeving. Daarom ook ben ik zeer gemotiveerd om iets voor die groep te doen. Ik wil echter ook een relativerende opmerking maken. In discussies over de veteranen komt telkens de term "PTSS" aan de orde. Ik wil dat niet bagatelliseren, want als je daaraan lijdt, verkeer je in de hel. Wij moeten er alles aan doen om die mensen op te sporen en te helpen. Zij moeten het willen, maar bovendien lijken zij vaak aan de onderkant van de samenleving te zijn verdwenen. Die 3 of 4% mag niet tot een schisma leiden voor de overige 96% van de mensen die is uitgezonden en wel gezond is teruggekomen. Gelukkig vindt de allergrootste groep het waardevol wat zij tijdens een uitzending hebben kunnen doen.

Ik maak die relativerende opmerking, omdat veteranenbeleid af en toe een synoniem lijkt voor PTSS. Dit is zeker niet het geval. Veel militairen, ook veteranen, zijn trots op de periode die zij bij het leger hebben doorgebracht. Wij moeten daar ook faciliteiten voor geven, want maatschappelijke erkenning voor hetgeen zij hebben gedaan, is een groot goed voor de veteranen. Het heeft te lang geduurd voordat die erkenning massief zichtbaar werd. De Veteranendag is daarom een mooi slotnummer, opdat de samenleving die erkenning aan de veteranen kan geven. Ik wil graag met de Kamer praten over PTSS, maar ik dring er wel op aan dat wij in ons achterhoofd houden dat dit gelukkig maar een heel kleine groep treft.

Wij moeten een veteranenadministratie hebben opdat wij alle veteranen kunnen volgen. Dit is een groot probleem, want de kaartenbakken in Limburg staan vol met de namen van mensen die in het verleden in dienst zijn geweest. Die moeten allemaal in een automatisch systeem worden ingevoerd. Ik hoop echter dat wij de veteranenadministratie binnen twee jaar op orde hebben. Ik ga ervan uit dat dit eind 2007 het geval zal zijn. Dan zijn alle mensen geregistreerd die sinds Libanon zijn uitgezonden. Wij kunnen hen en hun omgeving dan gericht informatie verstrekken. Wij zullen dit doen door middel van de toezending van Checkpoint, maar als er relevante informatie is over een bepaalde uitzending, kunnen wij de mensen ook informeren. Het probleem is dus vooral de invoering van alle namen en adressen en niet het geld. Met deze operatie is een eenmalige investering van €250.000 gemoeid en exploitatielasten van naar schatting €100.000 structureel.

De heer Russell heeft gevraagd of wij de financiering van het veteranenbeleid inzichtelijk kunnen maken. Bij de ontwerpbegroting voor 2007 zal een integraal overzicht worden gegeven van de kosten die wij maken voor de veteranen.

Er zijn verder vragen gesteld over de nationale Veteranendag op 29 juni. Het Comité Nederlandse Veteranendag is druk bezig met het programma voor 2006. De evaluatie van de eerste Veteranendag in 2005 laat een succesvol beeld zien. Wij zijn zeer tevreden over de respons. Het enige dat ontbrak, was het defilé. Dat werd in

2005 in Wageningen gehouden, maar in 2006 zal er ook een defilé zijn. Het zal een dag worden waar iedereen met plezier op terug zal kunnen kijken. De Kamer zal ook worden uitgenodigd. De leden van de Kamer maken deel uit van de samenleving en kunnen de veteranen een blijk geven van het respect dat zij verdienen.

De heer Hoekzema vraagt of wij kunnen garanderen dat mensen die in geestelijke of lichamelijke problemen zijn gekomen, op adequate wijze worden getoetst. Zodra iemand in aanmerking komt voor de toekenning van een invaliditeitspensioen, vindt er een objectieve toets plaats. Die toets wordt bij het ABP uitgevoerd door onafhankelijke verzekeringsartsen. De medische beoordeling wordt gebaseerd op een algemeen gestandaardiseerd verzekeringsgeneeskundig onderzoek. Waar nodig maken de artsen bij hun beoordeling gebruik van onderzoeksrapporten van onafhankelijk medische specialisten. De beoordeling geschiedt aan de hand van de WPC-schaal. De medische beoordeling wordt vervolgens aan de hand van een intern kwaliteitssysteem inhoudelijk getoetst door een andere ABP-arts; een derde arts controleert dan nog of de procedure correct is doorlopen. Deze gehele procedure is ISO-gecertificeerd. Als betrokkene desondanks toch niet tevreden is, kan hij beroep aantekenen.

De heer Hoekzema heeft gevraagd of en hoe de belangen van de reservist zijn geregeld, ook in relatie tot zijn of haar werkgever. Uiteraard mag hieromtrent geen onduidelijkheid bestaan, dit is in het belang van de reservist en van Defensie. Op het moment dat een reservist zijn activiteiten ten behoeve van mijn organisatie verricht, is hij militair. Hij komt dan in aanmerking voor alles wat een militair ook kan krijgen zoals een invaliditeitspensioen, enzovoort. De positie van de werkgever is totaal anders. Als hij vindt dat hij wordt geschaad door het uitvallen van zijn medewerker door diens uitoefening van activiteiten in de dienst, staat het hem open om Defensie daarop aan te spreken. Net als bij de vrijwillige brandweer en de reservepolitie is het verkeer naar de individuele vrijwilliger goed geregeld en staat voor de werkgever de weg naar een civiele procedure open.

Ik ben altijd een voorstander geweest van openhartige gedachtewisselingen en niet van het uitwisselen van standpunten. Ik denk dat ik ongeveer van dezelfde school ben als de heer Middel, alleen heb ik een christelijk-sociale achtergrond en hij een meer socialistische. Ik denk dat wij door onze afkomst uit hetzelfde hout zijn gesneden. Wij hebben beiden, vanuit een verschillende optiek, geprobeerd op te komen voor de belangen van de onderklasse. Wat wij ook erg belangrijk vonden, was dat mensen enige zekerheid hadden en een baan. Werkgelegenheid was voor ons ook een heel belangrijk vraagstuk.

Ik sta eigenlijk heel neutraal in het JSF-dossier. Ik zie het zo: de luchtmacht heeft een straaljager nodig, want de F-16 waar de heer Middel tegen heeft geprotesteerd toen hij nog jong en onbezonnen was, is na 20-30 jaar toch wel uitgefaseerd. Wij moeten hiervoor een andere straaljager aanschaffen, want straaljagers zijn de ruggengraat van de Koninklijke Luchtmacht. Het maakt

mij als staatssecretaris niet uit welk toestel wordt gekozen, want ik heb er geen verstand van.

Het vorige kabinet heeft het besluit genomen, dit is in de tussentijd nog eens bekrachtigd, om te proberen het bedrijfsleven hierbij zo veel mogelijk een rol te laten spelen. Ik vind dit belangrijk uit het oogpunt van innovatie. Nederland heeft een Innovatieplatform onder leiding van de minister-president en hieruit blijkt wel hoe belangrijk innovatie is. Wij hebben geprobeerd om het Nederlandse bedrijfsleven in de ontwikkelingsfase een kans te geven om hieraan een bijdrage te leveren en zo te bezien of dit innovatie en werkgelegenheid kan opleveren.

Nu, na een paar jaar, kunnen wij constateren dat de omzetverwachting van 800 mln. in de ontwikkelingsfase al voor meer dan de helft is verwezenlijkt, ook al is het product nog lang niet klaar. Het bedrag van 424 mln. dat nu al aan opdrachten is binnengehaald, kan met een bepaalde factor worden vermenigvuldigd ten opzichte van de productiefase. Er zit nu voor miljarden aan afgeleide werkgelegenheid in het pakket en dit kan in de toekomst alleen maar doorgroeien. Wij hebben in Stork een vooruitstrevende onderneming die niet alleen in dit project, maar ook bij de Europese Airbus, zijn partij meeblaast. Die industrie wordt dus nu gestimuleerd.

Wat heeft het nu voor zin om daar zo principieel over te doen? Uit het defensieprogramma van de VS blijkt niet dat er minder vliegtuigen worden besteld. Op de vraag of de VS minder zullen investeren in Nederland en of het wel goed komt met het Nederlandse bedrijfsleven, antwoord ik dat wij op dit moment goed op orde zijn. Op dit moment zijn er geen indicaties dat de kosten zullen stijgen, maar als de pensioenpremies of loonkosten omhoog gaan, zullen die kosten worden meegenomen in het product. Dit geldt net zo goed voor de Eurofighter of de Rafale. Op dit moment is er geen sprake van onzekerheid in dit project. Zo wil ik wel graag met de Kamer praten, maar het is de vraag of ik ook de kans krijg om dat te doen. Ik heb in de Tweede Kamer gezegd dat wij dit jaar geen aantallen gaan bestellen. Wij voelen ons op dit moment comfortabel in het hele project. Wij hoeven de aantallen pas vier jaar voordat de productie helemaal op orde is, aan te geven. De minister heeft gezegd dat hij in het kader van de aanschaf van de jachtvliegtuigen ook wil kijken naar andere noden die wij hebben. Hij heeft gesproken over transport, helikopters en onbemande vliegtuigen. Dat komt allemaal nog aan de orde. Ik wil daarover graag met open vizier met de PvdA van gedachten wisselen, zonder dat ik mijn hakken in het zand zet. Ik zit hier namelijk helemaal niet zo principieel in. Het gaat mij er alleen om zo veel mogelijk werkgelegenheid in Nederland te behouden. Daarvoor hebben wij in het verleden hard geknokt. Het maakt mij niet uit of het de Eurofighter of de Rafale wordt. Ik heb er geen verstand van. Ik weet alleen één ding zeker: de mensen van de luchtmacht zijn ervan overtuigd dat de JSF het beste toestel is en tot nu toe is het ook nog het goedkoopste vliegtuig. Hoe komen wij uit die spagaat, zodat wij daarover hier gewoon van gedachten kunnen wisselen?

De heer **Middel** (PvdA): Ik stel de manier waarop u er nu over praat, op prijs. Het gaat niet over details, maar over de grote lijnen en de inzet. Ik heb geen verstand van vliegtuigen. Ik geloof ook niet dat dit van Kamerleden verwacht kan worden. Ik was er wel bij, en u ook in andere gedaante, toen de keuze gemaakt moest worden tussen upgrading van de F-16 of een nieuw toestel. Het werd dus een nieuw toestel, namelijk de JSF. Daar waren bepaalde verwachtingen aan gekoppeld en die gingen vrij ver. Als ik uw betoog op eigen wijze mag samenvatten, dan begrijp ik dat het eigenlijk meer een kwestie van fasering is en dat de sombere gedachten met betrekking tot de beeldvorming rond het project, eigenlijk weinig grond hebben. Dat zijn de twee centrale punten uit uw betoog. Het betreft een fasering in de aanschaf van de JSF, want op zich kunnen wij niet meer terug. Het point of no return is in wezen al bereikt, dus moeten wij wel met de JSF verder, of wij nu willen of niet. Ik begrijp nu echter van u dat de fasering van de concrete aanschaf nog even een punt is. Voor de rest moet ik mij niet zo druk maken als ik deed, want de werkgelegenheid is tot nu toe wat wij oorspronkelijk dachten. Je weet natuurlijk nooit wat er de komende jaren gaat gebeuren, maar daarbij kunnen ook andere factoren een rol spelen. Ik had een ander beeld, maar ik ben misschien niet slim genoeg om alle papieren met cijfertjes en Engelse brieven te begrijpen. Als het zo is als u zegt, dan is dat een geruststelling. Ik moet u daartoe op uw woord geloven, maar dat doe ik graag.

Met betrekking tot de fasering wil ik graag van u horen of het inderdaad een juiste analyse is dat wij die weg inderdaad op moeten gaan, hoe jammer ik dat ook vind. Nu, volgend jaar of over twee jaar moet het aantal definitief worden doorgegeven. Ik heb waarschijnlijk ook verkeerd begrepen dat dit aantal niet lager uitvalt. Alhoewel ik echt meen dat ik ergens heb gelezen dat het allemaal duurder wordt en er minder toestellen worden aangeschaft dan oorspronkelijk de bedoeling was. Dat heb ik niet in de Telegraaf of zo gelezen, maar in een echt betrouwbare bron.

Staatssecretaris **Van der Knaap**: De bedoeling is dat wij gefaseerd tot aanschaf overgaan. Overigens denk ik dat wij pas in 2010 het besluit nemen hoeveel wij er in de eerste en hoeveel wij er in de tweede ronde afnemen. Wij blijven vooralsnog uitgaan van 85 toestellen zoals in het rekenmodel staat. Met name de Koninklijke Luchtmacht en de Commandant der Strijdkrachten moeten daar het definitieve oordeel over vellen. Wij hebben echter nog de tijd. De discussie over de tweede batch is nog het meest interessant. Gaan wij dan het aantal van 85 complementeren? Of voeren wij dan de discussie of er op dat moment andere behoeften zijn dan nog meer straaljagers? Hoe verloopt de ontwikkeling van onbemande vliegtuigen? De heer Van Middelkoop stelde daar twee jaar geleden een vraag over. Toen heb ik geantwoord dat de activiteit van de straaljager niet kan worden vervangen. Inmiddels is de ontwikkeling zo ver dat een aantal activiteiten wél kunnen worden vervangen door

Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

de UAV. Dat geeft ons allemaal de tijd om in de toekomst te kijken welke alternatieven er zijn voor bepaalde activiteiten van de JSF. Dat je een bepaald volume aan JSF's nodig hebt, is wel duidelijk, want die onbemande vliegtuigen kunnen straaljagers niet helemaal vervangen.

Ik meen echt dat ik hoop dat wij op een normale, zakelijke manier op basis van argumenten kunnen kijken of wij tot een situatie kunnen komen waarin ook de PvdA zegt: laten wij daarover op een constructieve manier met elkaar praten. Ik heb namelijk al vaak genoeg standpunten uitgewisseld in de Tweede Kamer. Ik ben daar in ieder geval graag toe bereid.

Ik vond de opmerking van de heer Platvoet over de mogelijkheid van een tweede motor heel opmerkelijk van iemand die zó fel tegen de aanschaf van de JSF is. Daaruit blijkt dat ook hij de werkgelegenheid heel belangrijk vindt. Hij vroeg namelijk wat dit voor Philips betekent. Nederland heeft inderdaad de kans gekregen om aanwezig te zijn bij een hoorzitting. Ik heb gezegd dat ik mij alleen laat horen op het moment dat ik verantwoording moet afleggen aan het Nederlandse parlement. Ik heb wel een brief geschreven aan het Amerikaanse Congres met de opvatting dat wij denken dat het goed is als er sprake is van concurrentie tussen Pratt & Whitney en General Electric/Rolls Royce. Dat heeft namelijk uiteindelijk een prijsdempend effect op de prijs van de motor. Als het een enorm prijsopdrijvend effect krijgt, dan moet je reëel zijn en het met één motor doen. Op het moment dat er niet twee, maar één motor is, heeft Stork belangen. Er worden dan meer motoren door Pratt & Whitney gemaakt en daar zit Stork weer in. Op dit moment is het voor Nederland een beetje om het even. Wij denken dat het goed zou zijn als er sprake is van concurrentie tussen fabrikanten van twee motoren.

Er is vol lof gereageerd op het aanblijven van de minister van Defensie. Ik ben het daar hartgrondig mee eens. Het is voor mij een genoegen om met hem samen te werken, maar het is ook een man die staat voor zijn zaak en zich verantwoordelijk voelt voor zijn mensen. Waar tref je dat nog? Naast mij zit er een. Nu zit het CDA natuurlijk niet in de situatie van de VVD, maar soms heb je dergelijke woorden net uitgesproken of je zit in dezelfde situatie. Mijnheer Kox, ik kan u verzekeren dat er geen mooiere functie is dan staatssecretaris van Defensie.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

Voorzitter: Timmerman-Buck

*B

!NAVO!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:
- het onderdeel NAVO van het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2006 (30300-V) en het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2006 (30300-X).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Bot**: Voorzitter. Ik dank de leden voor hun inbreng, die, zoals immer, getuigt van een hoge mate van kennis en inzicht in de veiligheidspolitieke aspecten van ons buitenlands beleid. Het is altijd goed om hierover in debat te treden met de Kamer, zoals ook de heer Middel heeft gezegd.

Begin februari hield de Duitse bondskanselier, mevrouw Merkel, tijdens de zogeheten Munich Security Conference, beter bekend onder de oude naam "Wehrkundetagung", een toespraak waarin zij een aantal opvallende dingen zei over de NAVO en de transatlantische band. Diverse afgevaardigden -- ik denk aan de heren Russell, Hoekzema, Van Middelkoop en Platvoet -- hebben hier ook al op gewezen. In haar toespraak gaf de Duitse bondskanselier in duidelijke bewoordingen aan wat de NAVO dient te zijn: het bondgenootschap dient een organisatie te zijn die allereerst continu gemeenschappelijke dreigingsanalyses moet uitvoeren en bespreken. Voorts dient de NAVO een plaats te zijn voor politieke consultaties over nieuwe conflicthaarden en verder dient de NAVO de plaats te zijn waar politieke en militaire actie moet worden gecoördineerd. Bij diverse gelegenheden heb ik mijn visie op de rol van het bondgenootschap gegeven. Met genoegen stel ik vast dat deze visie nu ook de boventoon voert in Berlijn. Met de heer Van Middelkoop constateer ik dus dat er een andere wind waait uit Berlijn. De NAVO is en blijft in de Nederlandse visie het meest geëigende forum voor transatlantische samenwerking op veiligheidsterrein. Met de heren Russell en Middel ben ik voorstander van een meer open politieke debatcultuur. Bij meerdere gelegenheden heb ik in de Raad gesteld, ook aan het adres van de Verenigde Staten, dat wij elkaar als bondgenoten moeten consulteren, en niet alleen informeren. Ik ben ervan overtuigd dat dit zal bijdragen tot een meer slagvaardige en flexibele NATO, waarnaar ook de heer Russell verlangt.

Ik ga nu in op de vraag wat de inbreng in Riga zou kunnen zijn. De Nederlandse inzet komt daarin duidelijk naar voren. In de eerste plaats ga ik in op de NAVO als forum voor politieke dialoog. Ik denk dat de NAVO-top opnieuw moet laten zien dat de NAVO met haar geïntegreerde militaire structuur en vermogens niet alleen een unieke militaire organisatie is, maar tevens het

belangrijkste transatlantische forum voor veiligheidskwesties. Essentieel hierbij is dat binnen de NAVO alle mogelijkheden worden benut om de transatlantische politieke dialoog te versterken op het brede terrein van onze veiligheidsbelangen. Dit geldt onderwerpen die verder reiken dan de operationele militaire belangen die gekoppeld zijn aan een lopende of toekomstige NAVO-operatie; in de NAVO moeten wij dus niet alleen spreken over veiligheidskwesties die tot gezamenlijk militair optreden zouden moeten leiden. Ik kan de heren Russell en Van Middelkoop dan ook bevestigen dat Nederland zich al geruime tijd inzet voor een politieke dialoog in de NAVO. Vorig jaar heb ik hierop tijdens de begrotingsbehandeling ook al gewezen. Tegen de heer Van Middelkoop zeg ik dat juist Washington het afgelopen jaar zeer actief was bij het stimuleren van de politieke dialoog.

Tegenover de heer Hoekzema benadruk ik dat een dialoog binnen de NAVO niet in de plaats komt van de bestaande EU/VS-dialoog, waar ik uiteraard ook zeer aan hecht. Ondertussen hebben wij binnen de NAVO op ministerieel niveau een aantal substantiële en goede discussies gevoerd over onderwerpen als het Midden-Oosten, Kosovo en het Afghanistan-proces, met een actieve Nederlandse inbreng. In het kader van de versterking van de politieke dialoog heeft op Nederlands initiatief de speciale afgezant voor de VN inzake Sudan, de heer Pronk, met de Noord-Atlantische Raad van gedachten gewisseld over de ontwikkelingen in dat land. Ook komt de NATO-Raad in toenemende mate in versterkte samenstelling bijeen, dat wil zeggen met experts uit de hoofdsteden, dus ook uit Den Haag, om over een specifiek thema te spreken. Zo heeft vorige week een eerste discussie plaatsgevonden in de NATO-Raad over energie en veiligheid, op het niveau van permanente vertegenwoordigers en specialisten uit de hoofdsteden.

Een tweede punt van bespreking in Riga zou naar mijn mening het signaal moeten worden dat de NAVO meer en meer buiten het Euro-Atlantische gebied optreedt als "Global security player" of als "Global security provider". De NAVO-missies in Irak en Afghanistan, maar ook de rol van de NAVO na de orkaan Katrina en de aardbeving in Pakistan zijn goede voorbeelden van de groeiende rol van het bondgenootschap als leverancier van veiligheid en producent van stabiliteit. De NAVO in de mondiale rol van veiligheidsleverancier, of, in de woorden van de heer Russell, een organisatie die veiligheid en stabiliteit projecteert buiten het eigen verdragsgebied, is ook in ons belang. Vrede en veiligheid elders in de wereld zijn immers van directe invloed op onze eigen veiligheid en economische ontwikkeling. Om dit veiligheidsnetwerk meer profiel te geven, heeft Nederland er binnen de NAVO voor gepleit om een partnership voor security aan te bieden, gericht op landen die tot nu toe geen formele partnerschapsrelatie met de NAVO onderhouden. Het gaat enerzijds om landen die als partners van de NAVO kunnen worden beschouwd. Ik denk daarbij aan landen als Australië, Nieuw-Zeeland en Japan. Anderzijds gaat het om landen die veeleer de ervaring en de kennis van de NAVO willen benutten. Landen die tot deze groep

behoren, kunnen worden beschouwd als consumenten van veiligheid. Ik denk dan bijvoorbeeld aan Afghanistan. Naast versterking van relaties van de NAVO met individuele landen wil Nederland zich ook inzetten voor versterking van de banden met regionale partners, zoals de Europese Unie en de Afrikaanse Unie.

Anders dan de heer Kox ben ik van mening dat de ontwikkeling van de NAVO tot een wereldwijde veiligheidsorganisatie geen herziening van het NAVO-verdrag behoeft. Veiligheid van het verdragsgebied is immers geen statisch gegeven. Ik heb het NAVO-verdrag er nog eens op nageslagen, en het valt mij op wat een modern verdrag dit eigenlijk is. Het is net zo iets als de constitutie van de Verenigde Staten; het is kort en goed geformuleerd. Met name in artikel 2 wordt er een pleidooi gehouden voor veiligheid en stabiliteit in de hele wereld en voor het versterken van internationale organisaties. Ik vind dat dit verdrag geen verdere vernieuwing behoeft, omdat onder de algemene formuleringen ook kan worden gebracht wat op dit ogenblik het object is van de zich vernieuwende NAVO. Daarom denk ik dat het zogenaamde "out of area"-optreden van de NAVO, dat jaren geleden op de Balkan is begonnen, en via Afghanistan, Irak, Darfur, Katrina en Pakistan steeds is verbreed, aangeeft dat de NAVO onder het huidige verdrag rekening kan houden met nieuwe ontwikkelingen en zich voortdurend aanpast aan veiligheidssituaties in de wereld.

Met de heer Kox ben ik wel van mening dat bovengenoemde ontwikkelingen zeker het parlement aangaan. Om die reden wordt de Kamer door collega Kamp en mijzelf na iedere NAVO-top per brief geïnformeerd over wat er is besproken en besloten. Mede op basis van deze brieven vindt er regelmatig een gedachtewisseling plaats met het parlement, ook over de toekomst van de NAVO.

De heren Kox, Hoekzema en Platvoet vroegen, mede naar aanleiding van de uitlatingen van mevrouw Merkel in München, naar het standpunt van de Nederlandse regering over de herziening van het strategisch concept van de NAVO. Dit dateert uit 1999. Ik ben nog niet zover dat ik aan een wijziging denk. De heer Kox heeft gelijk als hij stelt dat het niet eenvoudig zal zijn om consensus te bereiken over de herziening van dit strategisch concept. Daarom zeg ik: laten wij koesteren wat wij hebben. Niet iedere aanpassing is noodzakelijkerwijs een verbetering. Bovendien heeft de Noord-Atlantische Raad onlangs een document aangenomen: de zogenaamde "Comprehensive Political Guidance". Ik neem aan dat de heer Kox hiernaar verwijst als hij het over de leidraad heeft, waarover het parlement bij brief van 22 december 2005 is geïnformeerd en waarin het strategisch concept in feite wordt aangevuld. Het bevestigt de gegroeide praktijk van de mogelijkheid van stabilisatie en humanitaire missies en van een NAVO-rol bij het faciliteren van wederopbouw. Ik zeg expres "faciliteren". Tegen de heer Kox, die naar dit document vroeg, zou ik dan ook willen zeggen dat deze leidraad het kader vormt waarbinnen de nieuwe rol van de NAVO verder vorm wordt gegeven. Ik voeg daaraan toe dat dit document mede op verzoek van Nederland nog dit jaar

openbaar zal worden gemaakt, waarschijnlijk ter gelegenheid van de NAVO-top in Riga. Wij zullen er in ieder geval alles aan doen om de leidraad gepubliceerd te krijgen. Uiteraard zal het parlement hierover worden geïnformeerd.

De heer Kox vroeg naar de plaats van Nederland in wat hij noemde de nieuwe NAVO. Die is redelijk prominent. Nederland is bij uitstek het land dat aandringt op een brede definitie van veiligheid en een daarmee corresponderend breed takenpakket. Ik denk dus ook aan stabilisatie, het faciliteren van wederopbouw, humanitaire hulp en training, alsmede veel aandacht voor de relatie met oude en nieuwe partners. Nederland voelt zich gelukkig in de nieuwe NAVO en bouwt er actief aan mee.

De aandacht voor nieuwe partnerschappen mag overigens niet ten koste gaan van de al bestaande partnerschappen, inclusief de NAVO-Ruslandraad. De heer Russell heeft hier met name naar gevraagd. Ik constateer dat er in die NAVO-Ruslandraad op belangrijke terreinen zeer constructief met de Russische Federatie wordt samengewerkt. Ik denk bijvoorbeeld aan de uitwisseling van de "lessons learned" rondom terroristische aanslagen, reddingsoperaties op zee, omscholing van overtollig defensiepersoneel. Hier heeft de NAVO-Ruslandraad duidelijk een toegevoegde waarde. Rusland zal bovendien in de loop van 2006 deelnemen aan de NAVO-operatie "Active Endeavour". Dat houdt in het patrouilleren van de Middellandse Zee in het licht van terrorismebestrijding.

Mijns inziens wordt het potentieel van deze raad nog niet ten volle benut. Ook gevoelige onderwerpen zouden besproken moeten kunnen worden. Tegen de heer Middel zeg ik dat in het kader van de politieke dialoog bijvoorbeeld ook over de situatie in Belarus en Moldavië moet kunnen worden gesproken. De OVSE en de EU spelen hierbij eveneens een belangrijke rol. In de OVSE is een rapport over de verkiezingen uitgebracht dat zeer kritisch van toonzetting is en waarin staat dat de verkiezingen in Belarus niet aan de OVSE-standaard voor democratische verkiezingen hebben voldaan. In het kader van de EU is gisteren tijdens de RAZEB een ontwerpverklaring opgesteld, waarin de EU zich aansluit bij de OVSE-verklaring en waarin de Belarussische autoriteiten worden opgeroepen, de politieke tegenstanders niet te belemmeren. Samen met de VS zal worden bekeken of sancties zullen worden ingesteld. Wij wilden echter eerst even beide rapporten goed bestuderen om te zien wat er precies aan de hand is geweest en wat voor sancties in dat licht adequaat zijn.

Een derde punt van belang waarop Nederland in Riga wil inzetten is om de NAVO, voortbouwend op de goede ervaringen tot nu toe in Midden- en Oost-Europa, Irak en Afghanistan, een grotere rol te geven bij trainingsactiviteiten buiten het Euro-Atlantische gebied. Ik ben het eens met de heer Russell dat daarvoor een bredere structuur binnen de NAVO nodig is. Daarbij is wel eens gedacht aan het opzetten van een NATO Training Force, een gedachte die zeker verdere uitwerking verdient. De kennis en ervaring die het bondgenootschap heeft opgedaan bij de Defensiesectorhervorming in Centraal- en

Oost-Europa, de Kaukasus en Centraal-Azië, geven deze organisatie een duidelijke toegevoegde waarde om desgevraagd soortgelijke samenwerkingsprojecten uit te voeren in bijvoorbeeld Afrika en het Midden-Oosten. Ontegenzeggelijk draagt de NAVO met Security Sector Reforms bij aan goed bestuur en dat is op zijn beurt weer een conditio sine qua non voor democratisering en duurzame ontwikkeling. Dit betreft dus met name Afrika, waar een stabiele en veilige omgeving in veel gevallen nog ontbreekt.

Ik noemde net de gedachte van een NAVO Training Force. Dat is in mijn visie iets anders dan de NAVO stabilisatie- en wederopbouwmacht waar eveneens naar gevraagd is. In NAVO-verband voeren reguliere strijdkrachten met succes stabilisatiemissies uit. Ik noem de Balkan en Afghanistan, maar wederopbouw is een ander verhaal. Daarvoor zijn andere organisaties meer geschikt. De VN en de EU kunnen dat bijvoorbeeld veel beter. Dus geen onnodige duplicatie. De NAVO stabiliseert en brengt veiligheid, zodat anderen kunnen opbouwen. Deze opvatting wordt in de NAVO breed gedeeld en er is op dit moment ook geen concreet voorstel om te komen tot een specialistische stabilisatie- of wederopbouwmacht.

Een vierde punt waarvoor de top in Riga een mooi moment zou zijn, is de afkondiging van de zogeheten "full operational capability" van de NATO Response Force. Mijn collega Kamp van Defensie zal daar nader op ingaan.

Ten vijfde zal de NAVO-top, indien mogelijk, moeten resulteren in versterking en verdieping van de EU-NAVO-relatie. Ik zeg indien mogelijk, omdat ik terdege besef dat het helaas geen eenvoudige opgave zal zijn om deze relatie ook daadwerkelijk te verdiepen en te verbreden. Het dossier Turkije/Cyprus zorgt op dit gebied voor de nodige problemen. Politieke druk van diverse kanten, inclusief Nederland, heeft nog niet tot een soepelere houding van de betrokken landen geleid. Dit laat onverlet dat een dergelijke intensivering van de samenwerking broodnodig is, zeker met een grotere EU-rol in Kosovo, Afghanistan en Afrika in het verschiet.

In toenemende mate komen de EU en de NAVO elkaar in het veld tegen en dat vergt afstemming en coördinatie. Duplicatie en concurrentie zijn wat Nederland betreft uit den boze. Beide organisaties hebben ook hun sterke punten. De NAVO heeft haar unieke militaire capaciteiten en de EU haar brede instrumentarium. Ik ben het dan ook volledig eens met de heer Hoekzema dat de NAVO en de EU in missies complementair moeten opereren en moeten samenwerken. In dit kader heeft Nederland overigens samen met Denemarken en Hongarije een voorstel gedaan om het onderwerp civiel-militaire betrekkingen de komende periode in EU/NAVO-kader aan de orde te stellen. Dat zal de heer Russell deugd doen. Hij wees immers zowel op het belang van civiel-militaire samenwerking als op het belang van EU-NAVO-afstemming.

Ten slotte een onderwerp dat mij zeer na aan het hart ligt, namelijk de gemeenschappelijke financiering en evenredige lastenverdeling. De heren Russell en Van Middelkoop vroegen hier terecht aandacht voor. Het is

inderdaad zo dat de kostenverdeelsleutels voor het bijeenbrengen van de NAVO-budgetten gebaseerd zijn op economische data ten tijde van de toetreding van de bondgenoten. Sterk verouderde data dus. Dit heeft tot gevolg dat een aantal bondgenoten overbetaalt, waaronder Nederland, terwijl andere landen -- ik noem Spanje en Italië -- onderbetalen. In juli 2005 heeft de Noord-Atlantische Raad na een lang een slepend onderhandelingsproces met een actieve rol van Nederland overeenstemming bereikt over een herziening van de kostenverdeelsleutels. De basisgedachte is dat de "cost shares" gebaseerd zullen worden op het huidige bruto nationaal inkomen van de bondgenoten. Dat acht ik positief nieuws. Wel is een aanzienlijke overgangperiode afgesloten, waardoor het tot in 2016 zal duren voordat de situatie helemaal is rechtgetrokken. Toch ben ik erg blij met de herziening. In de eerste plaats zal ons land minder gaan betalen en in de tweede plaats was voor veel landen een herziening van de kostenverdeelsleutel absolute voorwaarde om verder te spreken over burden sharing binnen NAVO, waaronder gemeenschappelijke financiering, common funding van operaties. En Nederland is een groot voorstander van uitbreiding van de gemeenschappelijke financiering.

De heer **Kox** (SP): Dat is positief nieuws, zou je kunnen zeggen. De verdeelsleutels zitten nu inderdaad vreemd in elkaar. Toch is het maar een klein stukje goed nieuws. Als ik het goed begrijp, blijft de hoofdregel "the costs lie where they fall". Dat gaat niet veranderen en er zijn teveel tegenkrachten in de NAVO om nu te veronderstellen dat het op korte termijn gaat veranderen. In essentie blijft de ongemakkelijke verdeling dat degene die iets doet, ook nog meteen de rekening daarvoor mag betalen. Daar komt toch geen verandering in, neem ik aan?

Minister **Bot**: Daar wou ik nog op komen. Wij zijn natuurlijk ook voor een verandering van de regel dat "the costs lie where they fall". De heer Russell heeft het woord solidariteit gebruikt. Wij zijn zeer sterk voor solidariteit. Wij zijn er op het ogenblik mee bezig, maar het is een lastige discussie. Veel landen hebben helemaal geen zin in gemeenschappelijke financiering, omdat zij niet zo veel doen en niet voor activiteiten van andere landen willen opdraaien. Hetzelfde geldt voor sommige landen die wel heel veel doen, maar buiten het kader van het bondgenootschap zoals EUFOR of Irak. Nederland heeft ook in andere kaders de laatste tijd veel gedaan. Dergelijke landen hebben er geen behoefte aan om dubbel te betalen. Weer andere landen zijn om meer principiële en ideologische redenen tegen.

Er zijn echter, ondanks dit alles, wel positieve ontwikkelingen te melden. In oktober 2005 zijn in NAVO-verband criteria goedgekeurd die het mogelijk maken dat bepaalde elementen van operaties gemeenschappelijk worden gefinancierd, zoals medische faciliteiten, brandstofopslag, bevoorrading en herstel en verbetering van kritische infrastructuur. In dat kader heeft Nederland

onlangs nog een behoorlijk succes behaald met betrekking tot de luchthaven van Kandahar in Zuid-Afghanistan. Die is belangrijk voor onze bijdrage aan ISAF, stage 3. Het is gelukt om deze luchthaven in aanmerking te laten komen voor financiering. Gemeenschappelijke financiering binnen de NAVO is niet per se altijd gunstig voor Nederland. Ook wij hebben perioden gekend waarin wij bijdroegen aan EUFOR of in Al-Muthanna in Irak en minder deden in NAVO-verband. Dergelijke periodes kunnen ook in de toekomst voorkomen. Dan zouden wij ook dubbel moeten betalen, namelijk voor de eigen operaties buiten de NAVO en voor operaties in NAVO-verband.

Er zijn partnerlanden die de ambitie hebben om lid te worden van de NAVO. Nederland is en blijft voorstander van het opendeurbeleid van de NAVO. Landen moeten de NAVO iets te bieden hebben en zij moeten voldoen aan de uitgangspunten van het Verdrag van Washington. Men heeft al in 1949 in artikel 10 opgenomen dat alle Europese landen die voldoen aan de criteria kunnen toetreden nadat het bondgenootschap daar unaniem over heeft besloten. Dat was toch vooruitziend. Ik vind het steeds interessant om dat korte verdrag nog eens door te lezen en te zien hoe goed er ook vandaag de dag nog met die bepalingen kan worden gewerkt en hoeveel er eigenlijk onder valt.

De heer **Kox** (SP): Dat is opmerkelijk. De minister zegt dat het een goed verdrag is omdat alles wat zich afgelopen halve eeuw heeft ontwikkeld eronder kan worden gebracht. Er zou ook kunnen worden gesteld dat het daarom een raar verdrag is. Het is duidelijk zo breed dat alles eronder kan worden gebracht. De wereld is sinds 1949 is totaal veranderd. Als alles wat wij nu doen nog onder dat verdrag valt, kan er nog veel meer onder vallen. Dat zou een reden kunnen zijn om er nog eens kritisch naar te kijken. Soms kan iets zo passend zijn dat de vraag is wat men er nog aan heeft. Kan Israël op basis van dit verdrag lid worden van de NAVO? Het gaat om Europese landen, maar Turkije is ook lid. Wat is er mogelijk? Kan Australië lid worden op basis van dit verdrag? Ik heb in Brussel van mensen die ervoor hebben doorgeleerd, gehoord dat het verdrag wel erg weinig regelt van wat er eigenlijk zou moeten worden geregeld. Dat kan gevaarlijk zijn.

Minister **Bot**: Ik heb expres gewezen op de constitutie van de Verenigde Staten, die bijna net zo kort is als het Verdrag van Washington. De VS heeft een hooggerechtshof. Ik heb de moderniseringspunten genoemd die in Riga aan de orde kunnen komen. Er is wel degelijk een juridische basis om zaken te doen. Tegelijkertijd moet er consensus zijn over die veranderingen. Wij moeten meegaan met de tijd en tot de conclusie komen dat de organisatie niet meer hoeft te doen wat zij in 1960 of 1970 moest doen. Daarover wordt gemeenschappelijk besloten. Er wordt met de parlementen gedebatteerd over de vraag of de koers goed is. Ik vind het daarom ook waardevol dat wij hier op gezette tijden over

dit soort dingen met elkaar van gedachten kunnen wisselen. De vraag is of hiervoor een juridische basis is. Die is er niet voor die uitbreiding. Australië kan geen lid worden, maar misschien zijn er wel andere formules mogelijk. Hierover moet consensusbesluitvorming plaatsvinden na debatten in alle parlementen. Er moet worden onderzocht of alle 26 lidstaten zich erin kunnen vinden.

Ik vind het opendeurbeleid belangrijk. Het bondgenootschap is een organisatie van gemeenschappelijke fundamentele waarden, namelijk vrijheid, democratie en rechtsstaat. Dit zijn de bepalende en doorslaggevende aandachtspunten voor het lidmaatschap, zoals zij zijn opgesomd in artikel 10. Dat geldt voor de landen op de Balkan waarmee de NAVO al een Membership Action Plan (MAP) heeft afgesloten en voor in Oost-Europa gelegen landen. Een eventuele uitnodiging in Riga aan de Oekraïne en Georgië tot deelname aan dit MAP, dat door velen wordt beschouwd als een voorportaal voor lidmaatschap, vergt nog belangrijke en blijvende stappen in die landen. Het spreekt voor zich dat bij de gedachtevorming binnen de NAVO over deze landen rapporten van de parlementaire assemblee van de NAVO een belangrijke bijdrage vormen. De huidige MAP-landen, Kroatië, Albanië en Macedonië, hebben lidmaatschapsambities. Kroatië lijkt op dit moment de beste papieren te hebben, maar ook in dit land is nog het nodige werk te verrichten op het gebied van defensiehervorming en politieke hervorming in brede zin.

Na afloop van de onderhandelingen over de nieuwe status van Kosovo zal de militaire aanwezigheid van de NAVO nodig blijven voor het behoud van stabiliteit in de regio. De NAVO ondersteunt de missie van de Afrikaanse Unie in Darfur. De verwachting is dat deze missie zal worden overgenomen door de VN. Een ondersteunende rol acht ik niet uitgesloten, maar deze hangt vooral af van de behoeften van de VN. Mocht de NAVO worden gevraagd om een rol te spelen, zal deze ondersteunend zijn voor vooral Afrikaanse VN-eenheden. Een dergelijke missie ligt politiek gevoelig in Khartoum, dat is duidelijk gemaakt. Ik acht het wel van belang dat Brussel en New York hierover met alle betrokkenen in gesprek blijven.

Een aantal leden vroeg naar de verhouding met de VS. De heer Platvoet refereerde aan de vorige week uitgebrachte Amerikaanse nationale veiligheidsstrategie. Ik ben daar niet zo negatief over. Ik constateer dat de VS zoekt naar partnerschappen om een meer vreedzame en welvarende wereld te bewerkstelligen. Er wordt een duidelijke voorkeur uitgesproken voor het niet-militair het hoofd bieden aan groeiende dreigingen. Amerika probeert duidelijk lering uit het verleden te trekken. Ik meen dat wij dat moeten toejuichen. Er wordt gesteld dat Iran wellicht de grootste bedreiging vormt voor de VS. Ik lees echter niet in de veiligheidsstrategie dat er een Amerikaanse invasie ophanden is.

De Amerikaanse voorkeur om meer met bondgenoten en partners te werken, kwam ook al terug in het Quadrennial Defence Review Report dat op 6 februari 2006 werd gepubliceerd. Nederland is hierover op

ambtelijk niveau geconsulteerd op 10 november 2005 en is op 24 februari 2006 gebriefd over het eindresultaat. Ik ben tevreden met de open en communicatieve wijze waarop de VS met de NAVO en individuele partners omgaan. Er is niet alleen gesproken, maar ook geluisterd. Nederland kan zich goed vinden in de eindconclusie van dit Quadrennial Defence Review Report. De NAVO is de hoeksteen voor transatlantische veiligheid. Er is veel aandacht voor partnerlanden. Training, stabilisatie, transitie en reconstructie zijn van groot belang. In die zin is er wellicht sprake van een omslag in het Amerikaanse denken. Er is misschien wat meer aandacht voor "soft power".

De heer Platvoet en de heer Middel vroegen naar de Amerikaanse gevangenen. Ik spreek de VS regelmatig aan over de behandeling van gevangenen in Guantánamo Bay, Irak en Afghanistan. Recentelijk heb ik onze zorgen nog besproken met minister Rice en ook met de nieuwe VS-ambassadeur Arnall. Nederland en de VS verschillen van mening over het juridische regime dat op deze gevangenen van toepassing is en de hen toebehorende rechten. Nederland is van mening dat voorzover deze personen gevangen zijn genomen in een internationaal gewapend conflict, de regels van het internationaal humanitair recht, de Geneefse conventies, onverkort moeten worden toegepast. Daarnaast dienen de mensenrechten van alle gevangenen te worden gerespecteerd. Nederland en de Europese Unie blijven hierover in gesprek met de VS. Zo is dit onderwerp recentelijk aan de orde geweest tijdens het halfjaarlijkse overleg tussen de EU en de VS over mensenrechten. Binnenkort komt het weer aan de orde in een overleg tussen de juridisch adviseurs van de EU-lidstaten en de juridische adviseur van het State Department. Ik blijf de Amerikanen ook op deze kwestie aanspreken. Naast de grote zorg die wij nog steeds over Guantánamo Bay en de detentiecentra in Irak en Afghanistan hebben, zijn er toch enkele verbeteringen waarneembaar. Zo is het een goede ontwikkeling dat de Verenigde Staten zijn beleid en wetgeving heeft aangepast met betrekking tot foltering en wrede, onmenselijke en vernederende behandeling. In december vorig jaar heeft minister Rice nog verzekerd dat de VS geen gevangenen naar andere landen overbrengt met het oogmerk, hen te folteren.

De heer **Middel** (PvdA): Voorzitter. Het is mooi dat de minister constateert dat er verbeteringen zichtbaar lijken te zijn. Hij zei dat er overleg gaande was. Dat zelfde werd vorig jaar en het jaar daarvoor gemeld. Er is dus allang overleg. Het is goed dat je on speaking terms met elkaar blijft, maar er verandert heel weinig. De minister zegt dat er wel wat verandert, maar de essentie van onze kritiek staat nog recht overeind. Mensenrechten worden met voeten getreden. Overweegt de minister wel eens om met andere Europese landen iets verder te gaan jegens Amerika in de zin dat zij meer druk uitoefenen, zodat de Amerikanen duidelijk kan worden gemaakt dat ook de coöperatie met Amerika in internationaal verband een andere dimensie kan krijgen als Amerika op deze voet verder gaat?

Minister **Bot**: Met Amerika wordt regelmatig over dit soort zaken van gedachte gewisseld. Het zal u ook niet zijn ontgaan dat de gedachtewisseling vaak heel stevig is. In het kader van bijvoorbeeld de huidige uitzending naar Afghanistan heb ik met president Karzai duidelijke afspraken gemaakt over de behandeling in detentiecentra en de manier waarop wij gevangenen volgen. Wij doen alles wat in ons vermogen ligt om situaties te verbeteren waarin wij samen met Amerika optreden. Amerika geeft ook gehoor aan onze wensen. Het lijkt mij heel belangrijk om de dialoog te blijven aangaan, omdat de Amerikanen hun wetgeving aan het aanpassen zijn. Verder hebben rechters in de Verenigde Staten een aantal maatregelen genomen ten aanzien van de gevangenen van Guantánamo Bay. Hun namen en hoe lang zij er zitten, zijn bekend. Wij blijven aandringen op de toegang van VN-rapporteurs en dus niet van alleen het Rode Kruis, dat er al toegang toe heeft. De VS heeft ons verzekerd dat sinds de druk die wij eind september 2004 hebben uitgeoefend, er geen nieuwe gevangenen in Guantánamo Bay zijn gearriveerd. De druk, de dialoog en de gesprekken zijn dus niet vruchteloos. Het is duidelijk dat Amerika weet dat de hele wereld ernaar kijkt en het er niet mee eens is. Het is ook duidelijk dat er een beweging gaande is om de situatie geleidelijk aan te veranderen. Wat mij betreft, wordt Guantánamo Bay gesloten. Dat spreekt voor zichzelf.

De heer **Kox** (SP): Dat zegt u met bijvoorbeeld de Duitse bondskanselier die dat meteen bij haar aantreden zei. Daarvoor won ze een prijs. Ik begrijp uw probleem wel. Ik kan wel zeggen: minister Bot, zeg tegen de Amerikanen dat het afgelopen moet zijn, maar dan is het nog niet afgelopen. Het grote probleem is dat wij met een bondgenoot te maken hebben. Als wij te maken hadden met een ons niet goedgezind land, was het gemakkelijker om te zeggen dat wij dit of dat deden als dat niet deed wat wij wilden. Zo sprak u over mogelijke sancties tegen Belarus vanwege het niet respecteren van mensenrechten. Ik begrijp wel dat deze situatie penibel is, maar het valt ook niet uit te leggen dat wij in Afghanistan een democratisch land willen opbouwen dat de mensenrechten respecteert, terwijl niet alleen Nederland een probleem heeft met de Amerikanen, maar de gehele beschafde wereld. Het is raar dat wij niet meer kunnen doen dan overleggen met dat land. Het is fijn dat u met de heer Arnall hebt gesproken, maar u had hem bij wijze van spreken ook bij u kunnen ontbieden over deze zaak. Dat gaat een stap verder. Daar heeft de heer Middel ook om gevraagd. Dergelijke zaken zijn ook mogelijk. Het duurt nu wel ontzettend lang. Terwijl de gevangenis op Guantánamo Bay wordt ontmanteld, zijn er gevangenen in Baghlan ontstaan waar, als ik mij niet vergis, de New York Times vorige week zo'n buitengewoon verschrikkelijk verhaal over had, dat je bijna zou zeggen: ik zou willen dat ik in Guantánamo Bay zat, als dit de oplossing was. Met andere woorden: probeert u nu ook met ons mee te denken, want wij moeten het

verantwoorden dat wij met deze bondgenoot zoveel compassie hebben.

Minister **Bot**: U weet dat ik vorig jaar heb gezegd dat ik voortdurend over deze dingen met Amerika blijf praten en dat ik kritiek uitoefen. U weet dat ik dat bij verschillende gelegenheden in stevige termen heb gedaan. Ik heb naar aanleiding van het rapport in de New York Times opnieuw met minister Rice en minister Straw gesproken. Ik heb gezegd dat het natuurlijk niet kan wat daar gebeurt en gevraagd wat wij daaraan gingen doen. Minister Rice zou het nagaan. Zij had die berichten ook ontvangen en was geschokt door wat zich daar afspeelde. Minister Straw zei dat hij ook druk zou uitoefenen. Dat moet de gehele Europese Unie blijven doen. Ik denk dus zeer met u mee, omdat ik precies de zelfde opvatting heb, zowel over Guantánamo Bay als over de gevangenen in Afghanistan en over wat zich verder in Irak heeft afgespeeld. Het is altijd wel de vraag welk middel het beste is. Wij hebben het net over hard power en soft power gehad. Mij lijkt het het best als er op een bondgenoot als Amerika collectief en constant druk wordt uitgeoefend in de hoop dat er verbeteringen optreden. Wij zien dat dit gebeurt, al is de basisfilosofie van unlawful combatants helaas nog niet opgegeven. Dat maakt het buitengewoon moeilijk. Ik geloof wel dat de manier waarop wij het op dit moment doen, de grootste kans op succes biedt en dat sancties tegen Amerika niet werken. Wat voor een sancties zouden er kunnen worden toegepast? Wat kan Europa doen? Je moet realistisch blijven als je een wapen inzet en ervoor zorgen dat je niet in je eigen val loopt. Dat is het grootste probleem.

De heer **Kox** (SP): De voorzitter van de Assemblee van de Raad van Europa heeft een buitengewoon sterke verklaring afgegeven. De Assemblee heeft die ook geaccordeerd. Het is een recommendation aan regeringen geworden. Daarin staat dat Amerika haar eigen hoogste principes schendt. Amerika ligt daar niet van wakker, maar het zal toch enig effect hebben dat het zo wordt veroordeeld door de oudste mensenrechtenorganisatie van de wereld. In die zin valt er dus ook over maatregelen jegens Amerika te denken. De Nederlandse regering kan die recommandatie van de Raad van Europa nadrukkelijk bijvoorbeeld onderschrijven. Dan geeft zij ook een teken.

Minister **Bot**: Dat doet zij toch ook? De kritiek die zij op de toestanden in de gevangenen uit, is niet mals. De Nederlandse regering staat ook volledig achter dergelijke verklaringen. Als die ook nog eens afkomstig zijn van een Nederlandse voorzitter van zo'n Assemblee, is het wel duidelijk uit welk vaatje er wordt getapt. Minister Rice weet vast wel dat ik een van de scherpste en felste critici van de regimes in die gevangenen ben. De meeste landen van de Europese Unie accepteren deze regimes en deze situatie niet. Ik blijf met alle middelen die mij ter beschikking staan in het kader van het bondgenootschap en

in het kader van de overigens goede relatie die wij met de VS hebben, druk uitoefenen om de situatie niet alleen te verbeteren, maar ook totaal te veranderen. Ik herhaal dat het om het uitgangspunt gaat dat je zegt dat er een categorie gevangenen is die niet onder de Geneefse conventies valt en dat dat onacceptabel is.

De heer Platvoet vroeg of ik het eens was met de analyse en de exitstrategie van de heer Rumsfeld. Die zou hebben gezegd dat de VS zijn handen van Irak moet aftrekken indien dat land wegzakt in een burgeroorlog en dat het Iraakse leger het dan zelf maar moet oplossen. Een dergelijke opmerking van de heer Rumsfeld is mij niet bekend. Wel is mij bekend dat de heer Rumsfeld zeer recentelijk in een opiniestuk in de Washington Post nog eens benadrukte dat hij er in dit stadium niets voor voelt om de Amerikaanse soldaten uit Irak te halen. Daarnaast wijs ik de heer Platvoet er graag op dat Nederland sinds de door hem genoemde brief via humanitaire hulp op een groot aantal terreinen heeft bijgedragen aan de ontwikkeling, de wederopbouw, de stabiliteit en de veiligheid van Irak. Vooral de training en opleiding van Irakese veiligheidsstructuren heeft onze aandacht, zowel in NAVO- als EU-kader.

De heer Van Middelkoop vroeg of de NAVO-betrokkenheid bij de training van Iraakse veiligheidsfunctionarissen een voorloper is van een door de NAVO geleide missie na het beëindigen van de Amerikaanse operatie in dat land. Daarover het volgende. De NAVO heeft een geheel eigen rol op zich genomen bij het ondersteunen van de Iraakse veiligheidssector. Deze bijdrage loopt parallel aan die van de Amerikanen en de multinationale troepenmacht, maar kan niet worden gezien als voorloper van een overname door de NAVO.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Laten wij niet twisten over wat minister Rumsfeld precies heeft gezegd. Het ging mij erom -- het was een uitnodiging aan u -- een politieke reactie te geven op wat in Irak op dit moment aan de hand is. In het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten wordt gediscussieerd over de vraag of het een burgeroorlog is of niet. Die discussie vind ik minder interessant, omdat er toch geen eensluidend antwoord op kan worden gegeven. Als je ziet wat in Irak gebeurt, de ontwikkelingen en de verslechtering van de situatie en het feit dat het gekozen parlement niet bijeen kan komen en dat er politiek een volslagen patstelling is, wat is dan uw politieke analyse van die situatie daar? Kan de aanpak die tot nu toe is gehanteerd, succesvol zijn of moet er iets anders gebeuren?

Minister **Bot**: Op de vraag of een burgeroorlog gaande is, kan ik antwoorden dat in de boezem van het kabinet daarover wordt gediscussieerd. Ik heb er ook een opinie over. Ik ben van mening dat wij nog niet kunnen spreken van een burgeroorlog, omdat je dan eerst ook heel precies moet definiëren wat je onder een burgeroorlog verstaat. Ik geloof niet dat het land al in een toestand van burgeroorlog verkeert, ook al is de situatie ernstig. Ik zeg altijd dat je

naar het land als geheel moet kijken. Je ziet dat in het noorden en zuiden van het land grosso modo de inspanningen die geleverd zijn om tot een zekere stabilisatie te komen, en het wederopbouwproces nog steeds voortgang vinden. Die positieve elementen worden wel eens weggepoetst, omdat men zich vooral concentreert op de soennitische driehoek en wat zich daar dag in, dag uit afspeelt. Kijk ook naar vorig jaar en de wijze waarop de VN-resoluties zijn uitgevoerd. Er hebben verkiezingen plaatsgevonden en er is een parlement gevormd. Ondanks alle frustraties en tegenspoed hebben al die positieve elementen zich kunnen ontwikkelen in deze toch zeer onstabiele situatie.

Ik wil niet al te snel een negatief oordeel vellen. Hoe meer wij ons negatief over de situatie uiten en spreken van een burgeroorlog, hoe meer wij het risico lopen dat het een self-fulfilling prophecy wordt. Wij kunnen wijzen op dingen die wel goed gaan en zaken waaraan wij wel kunnen bijdragen. Zie wat de Europese Unie en Nederland doen met EUJUST LEX, de opleiding van rechters, gevangenisdirecteuren en politiemensen, en zie wat de NAVO doet met training op gebied van veiligheid van leger en politie. Dat zijn ook positieve elementen. Dat draagt weer bij tot verdere stabilisering. Nu opgeven is het allergrootste wat wij kunnen doen. Wij moeten het proces blijven ondersteunen, al ben ik het met u eens dat het heel moeilijk is om controle uit te oefenen op de soennitische driehoek, omdat er andere krachten van andere landen, van buurlanden zijn, die negatief werken op het stabiliseringsproces.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Als je ziet hoe de situatie zich daar ontwikkelt, vind ik "stabilisering" niet het meest geëigende woord.

Er is natuurlijk een discussie gaande, ook in de politiek in Irak, welke regering er moet komen. Daarover bestaan diepe tegenstellingen. Sommige krachten zeggen dat de enige politieke oplossing een regering van nationale eenheid is. Dat zal overigens niet alles oplossen. Je kunt de theorie aanhangen dat het aan het Iraakse volk is welke regering er moet komen. Dat is echter niet reëel, gezien de concrete situatie. Het is denkbaar dat de Europese Unie die koers kiest om bij te dragen aan een politieke oplossing.

Minister **Bot**: U weet dat de Europese Unie op dit vlak ook niet erg eensgezind is. Dat heeft ook een verleden. Dat neemt echter niet weg dat de Europese Unie met de activiteiten die ik zojuist genoemd heb op een eigen bescheiden manier een bijdrage probeert te leveren.

U wilde het woord "stabilisering" niet gebruiken. Ik zou het toch ten aanzien van het noorden en zuiden wel willen gebruiken. Ik ben het echter geheel met u eens dat in het hart van het land, in de soennitische driehoek, een ernstig probleem bestaat. Daar is op dit moment van stabilisering geen sprake. Ik geloof echter wel dat wij alle krachten die streven naar een oplossing in de zin van een regering -- een parlement is er -- moeten blijven steunen. Ik wil het ook niet te snel opgeven. Ik herinner mij dat er

Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

verleden jaar ook momenten zijn geweest dat wij het hopeloos vonden, omdat het weer werd uitgesteld. Toch zagen wij aan het eind van het jaar dat verkiezingen hadden plaatsgevonden en dat een begin was gemaakt met de totstandkoming van een democratisch gekozen regering. Het is nu inderdaad een kwestie van de soennieten zo inpassen dat zij het gevoel hebben dat zij niet worden weggedrukt door een sji'itische of Koerdische meerderheid. Ik geef toe dat het een hele opgave zal worden, zoals alle voorafgaande stappen een enorme opgave zijn geweest.

Wij moeten het dus niet opgeven. Nogmaals, ik ben van nature geen pessimist maar ik zie ook heel wel de gevaarlijke situatie die zich daar ontwikkelt. Maar zoals zo vaak gezegd, wij kunnen ons in Irak geen mislukking permitteren, zeker niet nu in het Midden-Oosten, in Gaza met Hamas en in Iran, een situatie is ontstaan waardoor het nog belangrijker wordt dat wij met man en macht proberen ervoor te zorgen dat de situatie in Irak niet verslechtert.

Ik kom nu op de opmerkingen van de heren Hoekzema en Van Middelkoop naar aanleiding van de Schmelzerlezing van vorig jaar. Ik heb die vorig jaar al uitvoerig hier besproken. Ik wil de discussie niet helemaal herhalen, maar ik maak toch een paar opmerkingen. De heer Russell wees zo-even op het belang van een meer slagvaardige en flexibele NAVO om te kunnen inspelen op de veiligheidsrisico's en uitdagingen van vandaag de dag. Dat was precies wat mij voor ogen stond toen ik de gedachte lanceerde om de NAVO-Raad de mogelijkheid te geven een specifieke groep landen die ertoe bereid en in staat is, te autoriseren om een NAVO-missie of -activiteit uit te voeren zonder, zoals ook vorig jaar benadrukt, de consensusregel aan te tasten. Daar hoeft ook de heer Hoekzema niet aan te twijfelen. Ik heb mijn Schmelzerlezing zojuist nog eens doorgelezen. Ik zeg er ook heel duidelijk in dat het gaat om heel specifieke activiteiten en niet alleen militair ingrijpen. Het kunnen ook activiteiten op het gebied van training zijn. Het kunnen andere ondersteuningsactiviteiten zijn. Wij hebben te maken met 26 lidstaten. Wij zouden, zoals wij dat ook in de Europese Unie doen, met een kleinere groep kunnen zeggen dat wij een bepaald karwei gaan aanpakken met gebruikmaking van het NAVO-instrumentarium en uiteraard nadat de NAVO-Raad daar met consensus zijn akkoord aan heeft gegeven. Gezien de uitdagingen, de discussie die wij zojuist hebben gevoerd naar aanleiding van Riga en de vijf of zes nieuwe maatregelen die wij daar kunnen introduceren, is het ook goed om na te denken of je dat ook met een kleinere groep landen kunt ondernemen. Nogmaals, wij hebben dat enorme instrumentarium tot onze beschikking. Als je iedere keer afhankelijk bent van de vraag of alle 26 lidstaten willen meedoen, lijkt het mij helemaal niet zo gek om erover na te denken onder welke voorwaarden dat mogelijk zou zijn. Dat moet echter wel uitgewerkt worden, zoals ik heb gezegd. Dan kunnen wij zeggen: wij zijn in Riga, wij hebben de vernieuwende maatregelen, wij willen het doen, maar het zal vaak schipbreuk lijden omdat er landen zijn die niet willen betalen, die er geen zin in hebben of al ergens anders geëngageerd zijn. Dan kun je kijken hoe je het kunt

formuleren. Het lijkt mij nog steeds een zinnige optie, die ik graag uitgewerkt zou zien.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Het lijkt mij inderdaad een zinnige optie, maar kan de minister mij uitleggen wat het verschil is met een "normale" NAVO-operatie?

Minister **Bot**: Bij een normale NAVO-operatie moeten alle zesentwintig landen zich daaraan committeren. In dit geval zegt een bepaalde groep: dat wil ik graag doen; laat mij toe om dat gezamenlijk te doen, weliswaar in NAVO-kader, maar met een beperkt aantal voor een beperkt doel met gebruikmaking van bepaalde capaciteiten van de NAVO, bijvoorbeeld op het gebied van transport. Dat wil ik onderzoeken.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Is er in deze optie ook nog een rol weggelegd voor de secretaris-generaal van de NAVO?

Minister **Bot**: Uiteraard. Ik hoop dat men zich tot de secretaris-generaal richt: wij zijn dit van plan met dit aantal; kunt u sonderen wat de mogelijkheden zijn voor deelname; wij hebben behoefte aan die capaciteiten; zijn die er en kunnen die ter beschikking worden gesteld? Ik zie daar een heel belangrijke rol voor de secretaris-generaal.

De heer **Hoekzema** (VVD): Als de NAVO-capaciteit voor een aantal landen beschikbaar wordt gesteld en de overige niet meedoen, zullen die landen dan ook de kosten moeten betalen?

Minister **Bot**: Ik heb al eerder gezegd dat ik voor "common funding" ben. Ik vind dat wij er in de komende periode heel veel aandacht aan moeten geven. Je ziet langzaam een beweging om er niet alleen over na te denken, maar nu ook al in bepaalde situaties tot common funding over te gaan. Ik heb het vliegveld genoemd; er heeft ook in andere gevallen common funding plaatsgevonden. Het proces gaat stap voor stap. Naar mijn mening zou de ideale oplossing zijn dat, zoals wij wel eens in de Europese Unie hebben gezegd, een paar de kolen uit het vuur halen en ervoor betalen, maar dat degenen die niet meedoen wel financieel moeten meedoen. Wij zijn er echter nog niet dicht bij.

Een rol van de NAVO in het vredesproces in het Midden-Oosten is op dit moment helaas nog niet aan de orde, zo zeg ik tegen de heer Van Middelkoop. Zo'n rol is alleen mogelijk met instemming en na een verzoek van alle partijen, met name Israël en de Palestijnse Autoriteit. Zeker Israël is op dit moment nog niet zo ver.

De heren Van Middelkoop en Kox vroegen naar een mogelijk lidmaatschap van Israël van de NAVO. Dat

Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

is ook niet aan de orde. Israël werkt samen met het bondgenootschap als een van de mediterrane dialooglanden. Het heeft in dat kader een ambitieus zogeheten "individual cooperation program" gepresenteerd dat binnenkort in de NAVO zal worden besproken.

Ook vroegen de heren Van Middelkoop en Kox naar de relatie tussen de NAVO en de VN. Het is een belangrijk onderwerp. Nederland heeft hier sterke gedachten over die het ook in de NAVO heeft uitgedragen: meer contact op werkniveau, aanwezigheid van de secretaris-generaal van de VN op NAVO-toppen en een nauwere formele band door middel van een MoU. De NAVO kan de VN ondersteunen met zijn unieke militaire capaciteiten bij planning, logistiek en training. De Nederlandse inzet heeft mede geresulteerd in een ontwerp-gemeenschappelijke verklaring die de NAVO heeft aangeboden aan de VN.

Tot de heer Kox zeg ik dat de NAVO-middelen al langer kunnen worden gebruikt ten behoeve van de VN. Nederland is hier een voorstander van. Denk aan de inzet van de NRF ten behoeve van de VN, door Nederland al vaker voorgesteld. Wel blijft ook hier de NAVO-Raad in laatste instantie het besluitvormend orgaan.

De heer Platvoet maakte eerder vandaag een aantal opmerkingen over het wapenexportbeleid. Het VN-Handvest geeft in artikel 51 iedere soevereine staat, dus ook ontwikkelingslanden, het recht op zelfverdediging. Dit legitimeert uitgaven voor nationale defensie. Veiligheid en stabiliteit zijn belangrijke voorwaarden voor duurzame ontwikkeling en dragen bij aan een beter klimaat voor economische groei. Het is bovendien een Nederlands belang dat bijvoorbeeld Indonesië de kustbeveiliging en de bestrijding van piraterij en illegale houtkap aanpakt. Alle wapenexportvergunningen ten bate van landen zoals Indonesië worden beoordeeld aan alle acht criteria van de EU-gedragscode, waaronder ontwikkelingsaspecten. Hierbij is ook de minister voor Ontwikkelingssamenwerking betrokken. Wij beiden kijken altijd heel serieus naar dergelijke aanvragen.

De heren Van Middelkoop en Kox haalden de Britse minister van Defensie Reid aan, die heeft gezegd dat de NAVO nog nooit zo in haar voortbestaan is bedreigd als nu. Ik zie dat toch een klein beetje anders. Het lijkt mij dat het bondgenootschap nog nooit zo'n belangrijke rol heeft kunnen spelen als nu. De NAVO kan wereldwijd uitgroeien tot de belangrijkste leverancier van veiligheid en stabiliteit; dit in nauwe samenwerking met en in aanvulling op de VN en de Europese Unie. Daar zijn vele landen bij gebaat, arm of rijk, groot of klein, Westers of niet, ver weg of dichtbij. De NAVO is geen organisatie uit het verleden, zoals de heer Platvoet stelt, maar een organisatie voor de toekomst.

De heer **Kox** (SP): Ik houd van optimistische mensen. Ik ben ook besmet met dat gen; dat raak je niet kwijt. Maar is de Britse minister van het pad geraakt? Er is nogal een contrast. Deze minister zegt dat de NAVO van nu en niet van het verleden is, dat het verdrag helemaal goed is en dat het allemaal erg goed loopt. Net over de zee zegt een

minister, die toch ook vakbekwaam moet worden geacht, dat de toekomst van de NAVO nog nooit zo bedreigd is als nu. De waarheid hoeft niet in het midden te liggen, maar soms moet die daar toch worden gezocht. Behalve als een bedreiging zou je het ook kunnen zien als een kans dat er zich op dit moment een nieuwe veiligheidsstructuur ontwikkelt, wat volgens mij vaststaat. De grote vraag blijft hoe parlementen daarbij betrokken kunnen raken, zodat er zich iets ontwikkelt dat wij uiteindelijk allemaal gewild hebben.

Minister Bot: Ik ben expres begonnen met hetgeen bondskanselier Merkel heeft gezegd over de drie hoofdtaken. Die rol kan op dit moment door geen enkele andere veiligheidsorganisatie worden gewaarborgd. Tegelijkertijd heb ik Riga en de vijf of zes mogelijkheden genoemd om aan te geven dat het niet alleen een kwestie is van analyseren, coördineren en politieke discussies voeren, maar dat wij verder willen gaan door actief gebruik te maken van de aanwezige capaciteiten en van de enorme ervaring die sinds 1949 is opgebouwd. Je kunt altijd het halfllege glas aanhalen, zoals de Britse minister heeft gedaan. Ik geef toe dat de NAVO de afgelopen jaren door een dip is gegaan. Om die reden hebben wij onszelf de vraag gesteld wat wij kunnen doen om nieuwe inhoud te geven aan deze heel belangrijke organisatie. Laten wij wel zijn. Ik zie op dit moment geen alternatief voor een transatlantische band en een transatlantisch bondgenootschap dan wat er nu bestaat tussen West-Europa en Amerika. Kijk naar de spanningen die zich op dit ogenblik in de wereld voordoen: Iran, Irak, het Midden-Oosten, al die oorlogen in Afrika, de zorgen over onze eigen grijze gebieden aan de rand van Europa, de mogelijkheden van frictie tussen Rusland en Europa. Ik denk dat zo'n organisatie een kostbaar goed is. Ik begrijp best dat het soms nodig is om aan de bel te trekken. Dat heeft de Britse minister misschien willen doen: let op je zaak, wij hebben iets wat goed is, maar wat beter kan; laten wij kijken hoe het beter kan. Ik heb vandaag getracht te benadrukken hoe wij met deze goede organisatie nog beter kunnen. Ik zie het halfvolle glas. Als de Britse minister dat anders ziet, dan ben ik toch nieuwsgierig waarop hij dat baseert en waarom hij dat vindt, want dat heb ik niet van hem gehoord. Hij zegt alleen dat het zo is. Ik constateer iets anders en geef aan waar het beter kan.

*N

Minister Kamp: Voorzitter. Na de uitgebreide beantwoording door collega Bot kan ik het kort houden. Als de NAVO ons niet in de schoot geworpen was, zou het ons nooit gelukt zijn om die nu alsnog op te richten. Wij mogen blij zijn dat deze organisatie er is en wij kunnen ervan profiteren. De NAVO heeft de Koude Oorlog gewonnen. Warschau ligt nu op het grondgebied van de NAVO. Een groot deel van de landen van het voormalige

Warschaupact werkt nu samen met lidstaten van de NAVO. Het is bijzonder waardevol dat bij iedere informele NAVO-bijeenkomst van de ministers van Defensie ook de Russische collega aanwezig is en dat er open over de gemeenschappelijke interesses en belangen kan worden gesproken.

De NAVO pakt een van de grootste uitdagingen van onze tijd aan, namelijk Afghanistan. Tot dusverre werkt de NAVO hier zeer gestructureerd aan en is er kans op succes. De NAVO vormt tevens een overlegplatform voor de mediterrane landen. Deze landen zijn niet op een gestructureerde wijze betrokken bij hetgeen er in ons deel van de wereld gebeurt. De NAVO speelt ook een belangrijke stabiliserende rol in het voormalige Joegoslavië. Ik ben het dan ook eens met minister Bot en niet met mijn Britse collega Reid. De NAVO is een waardevolle organisatie met veel toekomstperspectief.

Secretaris-generaal De Hoop Scheffer is bezig met de transformatie van de NAVO. Hij probeert randvoorwaarden te creëren om de operaties waartoe de politiek besluit, goed uit te kunnen voeren. Het gaat daarbij vooral om de volledige inzetbaarheid van de NATO Response Force, capaciteitsverbetering en herziening van de financieringssysteem. Op die manier moet de NAVO een moderne, snel inzetbare expeditionaire organisatie worden, net zoals de Nederlandse krijgsmacht, zo zeg ik alle bescheidenheid.

Deze transformatie is voor een belangrijk deel gericht op de NATO Response Force. Hierdoor worden de deelnemende landen gedwongen om concreet samen te werken en gezamenlijk dezelfde standaarden te hanteren. Je kunt alleen gezamenlijk moeilijke klussen aanpakken als je de zaak goed georganiseerd hebt. De heer Russell heeft er terecht op gewezen dat de NRF nog niet operationeel is. Nederland formuleert elke keer opnieuw waar het aan ontbreekt. Wij houden niet van vage verhalen. Vervolgens moet je de onderscheiden bijdragen van de verschillende landen goed inzichtelijk maken. Er is een database waar alle informatie over ieders inzet in opgeslagen wordt. Op die manier kan de sociale controle haar werk doen. Om de NRF inzetbaar te maken, moet het financieringsmechanisme aangepast worden. Common funding kan een goed hulpmiddel zijn. Het is ook goed om de rotaties verder in de tijd te plannen, zodat de landen die dat nodig hebben zich goed kunnen voorbereiden op hun taken.

Ik voel er weinig voor om de NRF alleen voor bepaalde taken in te zetten. Het liefst kiest men dan voor taken waarvan tevoren al bekend is dat die zelden aan de orde zullen zijn. Ik geloof niet in een combinatie met een Strategic Reserve Force en een organisatie voor humanitaire hulp. Het is beter om de NATO Response Force breed in te zetten, dus voor alle taken. In de praktijk kunnen wij leren van de samenwerking. Men moet de kans krijgen om enthousiast te worden over de betekenis van een dergelijke force voor mensen in de wereld. Ik ben ervan overtuigd dat wij er al werkende in zullen slagen om de NRF steeds meer body te geven. Het zal overigens duidelijk zijn dat Nederland een goede bijdrage aan de NRF levert. Het gaat zorgvuldig om met zijn deelname aan

crisisbeheersingsoperaties, aan EU Battle Groups en de NRF. Er is een schema opgesteld om zo goed mogelijk aan alle verzoeken tegemoet te kunnen komen.

De heer Russell vraagt of de European Gendarmerie Force ingezet kan worden voor de NAVO. Dat is mogelijk. Dit betreft een multinationale samenwerking tussen organisaties die vergelijkbaar zijn met de Koninklijke Marechaussee. Hierbij zijn onder andere Frankrijk, Portugal, Italië, Nederland en Spanje betrokken. De EGF is inzetbaar voor de handhaving van de openbare orde en de veiligheid als de lokale politie onvoldoende capaciteit heeft. Deze inzet kan aangeboden worden via de EU, de NAVO, de OVSE en de VN. Men moet zich overigens realiseren dat de EGF nog niet operationeel is. Er is nog een praktische eindoefening nodig. Ik hoop dat die binnen enkele maanden zal plaatsvinden, waarna de EGF operationeel verklaard en daadwerkelijk ingezet kan worden. Men leert het beste in de praktijk.

De heer Russell heeft naar het Intelligence Fusion Center in Molesworth gevraagd. De Nederlandse regering hecht veel waarde aan een goede uitwisseling van informatie. Militaire operaties zijn anders niet mogelijk. Wij ondersteunen alle initiatieven die tot een betere informatie-uitwisseling kunnen leiden. Deze gezamenlijke inlichtingendienst zal zeker aan dit doel kunnen bijdragen en Nederland overweegt dan ook, om daaraan deel te nemen.

De beraadslaging wordt geschorst.

De voorzitter: Ik heb begrepen dat de woordvoerders graag de tweede termijn van de Defensiebegroting en die van het onderdeel NAVO van de begroting van Buitenlandse Zaken en van Defensie gezamenlijk willen houden. Dat is voor de beide bewindspersonen niet problematisch. Ik stel voor, daartoe over te gaan.

**

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt van 19.15 uur tot 20.15 uur geschorst.

*B

!Defensie/NAVO!

Aan de orde is de voortzetting van de (gezamenlijke) behandeling van:

- het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2006 (30300-X) (exclusief onderdeel NAVO), het onderdeel NAVO van het wetsvoorstel

Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2006 (30300-V) en het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2006 (30300-X).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

De heer **Middel** (PvdA): Voorzitter. Ik dank beide ministers voor hun uitvoerige termijn. Ik heb nauwelijks vragen gesteld. De inzet van de Partij van de Arbeid is dan ook om tot een gedachtewisseling te komen. Met name de minister van Defensie heeft daar op een goede manier aan voldaan. Dat is geen diskwalificatie van de minister van Buitenlandse Zaken. Die was er immers niet toen ik de uitnodiging heb gedaan. Ik maak vier kanttekeningen naar aanleiding van de eerste termijn.

Er was een geestig interruptiedebatje tussen de heer Kox en mijzelf waarbij overigens de geestigheid vooral bij de heer Kox zat. Het ging erover dat ik niet zou weten wat ik had gezegd. Mijn fractie zou niet weten wat ik ging zeggen omdat ik dat zelf ook nog niet zou weten. Iedereen debatteert op de manier zoals hij of zij dat gewend is. De een leest een verhaal voor, de ander improviseert. Natuurlijk weet mijn fractie welke punten ik in dit debat naar voren wil brengen en welke richting ik opga. Ik weet echter van tevoren niet welke woorden ik gebruik en welke toonzetting. Dat hangt af van de atmosfeer, wat er verder gezegd wordt en bijvoorbeeld of de heer Kox lastig is met interrupties. Ik respecteer de wijze waarop de heer Kox debatteert. Hopelijk respecteert hij ook de wijze waarop ik debatteer.

De heer Kox doet een concreet voorstel in de vorm van een parlementair onderzoek naar hoe Nederland in de oorlog met Irak verzeild is geraakt. Ik heb daarover niet met mijn fractie gesproken. Ik moet dan ook heel voorzichtig antwoorden. Binnen de fractie is naar aanleiding van een andere zaak wel eens gesproken over de mogelijkheid en de wenselijkheid van een parlementair onderzoek of zelfs een parlementaire enquête. Mijn fractie is op zich niet tegen dit verschijnsel. Enkele leden van de fractie zijn er vanuit de staatsrechtelijke invalshoek zelfs een groot voorstander van. Of nu juist dit onderwerp op dit moment daarvoor in aanmerking komt, wil ik graag eerst met mijn fractie bespreken. Ik vind de gedachtegang echter zodanig sympathiek dat ik die ter bespreking wil geven aan mijn fractiegenoten.

Ik kom bij de Koude Oorlog en de gevolgen daarvoor voor Oost-Europa en Centraal-Europa, met name Belarus. De minister van Defensie heeft gezegd dat wij de Koude Oorlog hebben gewonnen. Ik ben opgegroeid in die oorlog. Als je toen kritiek had op Amerika, bijvoorbeeld over de Vietnamoorlog, werd snel gezegd dat kritiek op de vrienden die ons hadden bevrijd geen pas gaf. Daarbij

werd eraan voorbij gegaan dat er bij de bevrijding van Nederland meer Poolse militairen zijn gesneuveld dan Nederlandse. Polen lag toen nog midden in het Oostblok. Je mocht echter niet aan Amerika komen. Als je kritiek had op de Amerikaanse president werd direct verondersteld dat je voor de Russische partijleiders was. Was je tegen Amerika dan was je voor Rusland en omgekeerd.

Ik heb in eerste termijn een aantal kritische kanttekeningen geplaatst bij het beleid van de Verenigde Staten in het algemeen en bij het beleid van Bush en, helaas mijn partijgenoot, Blair in het bijzonder. Dat betekent niet dat ik Poetin zo fantastisch vind. Ik noem de discussie over Belarus en Loekasjenko en die over de toetreding van de Zuidelijke Kaukasusstaten tot de NAVO. Die zouden een geheel andere dimensie hebben zonder de actieve rol van Poetin in deze processen. Met name Loekasjenko was allang weg geweest als Poetin hem niet de hand boven het hoofd zou hebben gehouden. Die houdt hem in het zadel omdat hij per se een buffer wil hebben tussen het Russische rijk zoals hij dat ziet en het democratische West-Europa. Ik vraag mij af of een aantal NAVO-staten niet wat meer kan doen om de ontwikkelingen in Belarus min of meer dezelfde kant op te laten gaan als in de Oekraïne, Georgië en een aantal andere staten. Daar is de minister van Buitenlandse Zaken niet op ingegaan. De minister van Defensie geeft aan dat Rusland in NAVO-verband meespreekt. Ik heb erop gewezen dat Zjirinovski in het NAVO-parlement het hoogste woord voert. Op de een of andere manier is er dus een vorm van dialoog. Ik zal de Kamer de inhoud van deze dialoog besparen, zeker als het om de bijdrage van de heer Zjirinovski gaat. Er moet echter een mogelijkheid zijn om meer dan nu het geval is enige druk uit te oefenen op Rusland en Poetin. Ik heb sterk het idee dat wij op de een of andere manier met zijn allen Poetin de hand boven het hoofd houden. Deze KGB'er zal nooit iets anders worden, zo is de gedachte, maar stel je voor dat het waarschijnlijk nog veel ergere alternatief voor Poetin naar voren komt. Die gedachtegang zit impliciet in de redeneringen opgesloten. Ik wil graag dat de minister van Buitenlandse Zaken daarop ingaat.

Ik vind het verhaal van de staatssecretaris over de JSF goed en helder. Hij is er overigens niet. Hij heeft echter de handschoen sportief opgepakt. Het beeld blijft echter bestaan dat wij nog maar moeten zien of het zo veel oplevert voor Nederland. De staatssecretaris gelooft er echter zelf in. Dat is al heel wat.

Mijn laatste punt is de cultuur binnen de krijgsmacht, gerelateerd aan wat er in Guantánamo Bay, Abu Ghraib en allerlei plaatsen gebeurt, namelijk dat mensen op een buitengewoon onheuse manier bejegend worden. Er wordt wel eens gezegd dat Nederlandse militairen in hun optreden in het buitenland anders zijn dan anderen. Zij zouden menselijker zijn en meer open naar de bevolking toe. Zij rijden niet met dicht materieel rond, maar lopen zonder helm en dus toegankelijk voor de plaatselijke bevolking. Ik vraag beide bewindspersonen of de cultuur van openheid, waarin mensen in andere landen als mensen worden gezien in plaats van als potentiële

vijanden of terroristen, geen navolging verdient bij de Amerikaanse en Engelse bondgenoten. Die hebben immers een geheel andere wijze van benadering. Kan het dat hun manier van benadering een extra hardheid oproept die wij weten te voorkomen door onze manier van bejegening? Wordt er überhaupt wel eens door de bewindspersonen van Buitenlandse Zaken of Defensie gecommuniceerd over de omgang met mensen en de opstelling van de krijgsmacht? Het klinkt soft, maar het is een keihard punt. Het maakt immers uit of een militaire macht de plaatselijke bevolking afschrikt of de helpende hand reikt. Ik heb de indruk dat een van de verworvenheden van onze krijgsmacht is dat die zijn best doet om de hand uit te steken. Ik wil daarover graag de opvattingen horen van de beide bewindspersonen. Ik wil weten of zij mee kunnen in deze gedachtegang en of zij mogelijkheden zien om onze bondgenoten ervan te overtuigen dat een wat andere manier van optreden en een andere bejegening effectiever is dan de huidige, afschrikwekkende methode.

*N

De heer **Russell** (CDA): Voorzitter. Namens de CDA-fractie dank ik voor de uitvoerige beantwoording van de vele vragen. Die hebben niet veel meer te vragen overgelaten. Het is goed voor de CDA-fractie om gesterkt te worden in de overtuiging dat deze bewindspersonen op alle eventualiteiten goed voorbereid zijn en vele scenario's bij voorbaat doordacht hebben. In veel discussies, zoals die over de NAVO, blijkt vandaag dat Nederland een speler van formaat is. De wereld verandert in rap tempo, hebben wij vastgesteld. Wij zijn overduidelijk klaar om al die uitdagingen het hoofd te bieden. Het zal niet altijd gemakkelijk zijn, maar van groot belang is dat crisisbeheersingsoperaties en stabilisatiemissies goed worden geleid, dat gebeurt naar onze overtuiging door deze bewindspersonen, en met grote eensgezindheid worden ondersteund van deze kant. Ik benadruk dat de CDA-fractie er zeer aan hecht om het Afrikaanse continent met alle vreselijke dingen die daar gebeuren, denk aan Darfur, denk aan Congo, goed te blijven monitoren. Het was goed te horen dat minister Kamp zich daarvoor, doch alleen waar gewenst en waar mogelijk, wil inzetten. Datzelfde zal gelden voor de minister van Buitenlandse Zaken, hopen wij.

Wij hebben het gehad over een transformatie van de NAVO. Ook daarbij heeft Nederland in het eigen transformatieproces vooropgelopen en daaraan kunnen de andere NAVO-landen een voorbeeld nemen, zoals terecht is geconstateerd door minister Kamp.

Al met al wenst de CDA-fractie alle drie de bewindslieden in de komende periode veel wijsheid toe bij het vervullen van hun zware taak.

*N

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Voorzitter. Ook ik dank de bewindslieden voor hun antwoorden, maar er zijn nog enige punten blijven liggen. Allereerst wil ik kwijt dat mij in het NAVO-debat het enthousiasme is opgevallen over het sturen van de richting van de NAVO. Ook is mij daarbij de inzet opgevallen van alle Kamerleden, inclusief ikzelf en de collega's van CDA en VVD. Vroeger was er een reflex van rechts naar links: wij dachten dat het kleine Nederland iets zou kunnen betekenen in de wereld en van de andere kant werd volgehouden dat dit absoluut niet het geval was. Als het over de NAVO gaat, gelden blijkbaar andere criteria en dan zoekt iedereen de discussie, wat ik waardeer. Minister Bot heeft zich duidelijk een aanhanger betoond van de politieke discussie over de richting van de NAVO en het erbij betrekken van het parlement, ook in de toekomst als de strategienota openbaar wordt. Ik begrijp dat dit nog geen automatisme is en dat daarover nog een discussie moet worden gevoerd. Als de NAVO die organisatie wil zijn die de minister in al zijn enthousiasme proclameert, lijkt mij dat die openbaarheid geen probleem kan zijn.

Is de NAVO een organisatie uit het verleden of voor de toekomst? Ik vind het geen goede manier om over de NAVO te discussiëren als: de NAVO is de winnaar. De heer Middel zei dat ook al. Wie er uiteindelijk de winnaar is in het geval van het slechten van de Berlijnse Muur vind ik moeilijk in te schatten. Is dat de Poolse paus? Is dat Gorbatsjov met zijn perestrojka? Is dat Kohl? Zijn het misschien al die tienduizenden Oost-Duitsers die maandenlang hebben gedemonstreerd in allerlei Oost-Duitse steden en eigenhandig die muur hebben afgebroken? Ik denk dat de wereldgeschiedenis één ding leert en dat is dat er uiteindelijk geen overwinnaars zijn in de zin zoals minister Kamp die omschreef.

De minister van Buitenlandse Zaken heeft een beeld geschetst van de toekomstige NAVO als stabiliserende factor. Daarna komen de andere organisaties die beter zijn in het opbouwen. Hij noemde de EU en de VN. Toen ik erover doordacht, vroeg ik mij af wat er voorafgaat aan die stabiliserende factor. Voordat er sprake is van stabilisatie of een verbeterde situatie moet er eerst worden geïntervenieerd. Wie doet dat dan? Is het Irakmodel, waarbij enkele landen onafhankelijk van instemming van de Verenigde Naties min of meer op eigen houtje interveniëren, waarna de NAVO kan stabiliseren en vervolgens de EU en NAVO kunnen opbouwen, het succesvolle model dat hij voor ogen heeft? Ik zet er zeer grote vraagtekens bij. Ik nodig hem uit in tweede termijn niet alleen maar het positieve verhaal over de toekomst van de NAVO te houden, want dat is natuurlijk in hoge mate wishful thinking, gezien de huidige realiteit. Ik schetste in eerste termijn het gevaar dat uitbouw van de NAVO op de manier waarover nu kennelijk common sense bestaat, zal leiden tot een tweedeling in deze wereld. Wel een andere dan wij kenden tussen NAVO en Warschaupact, maar niettemin een tweedeling met heel grote en machtige tegenspelers. Het is de vraag of je dat moet willen, omdat zo'n tweedeling allerlei vervelende gevolgen met zich kan

brenge. Het zou natuurlijk prachtig zijn -- ik heb het in mijn eerste termijn ook bepleit -- als het verre einddoel zou zijn, een aan de VN gehaakte echte wereldwijde vredesorganisatie, maar ik denk dat dit een hersenschim is, gegeven de positie van de Verenigde Staten. Daarom vind ik het wat mistroostig om dat toekomstbeeld van de NAVO te schetsen, terwijl de realiteit heel anders is en de belangrijkste speler binnen de NAVO er heel andere gedachten over heeft.

Ik heb in eerste termijn gezegd dat ik niet al te lang stil wilde blijven staan bij de uitzending naar Afghanistan, omdat daarover uitgebreid is gediscussieerd in de Tweede Kamer. De discussie in eerste termijn gevolgd hebbend, moet mij van het hart dat in het vervolgtraject, als de Nederlandse troepen daar zijn en regelmatig ook beide Kamers zullen worden geïnformeerd over de voortgang van de situatie, de politieke context van Afghanistan en de regio heel belangrijk is voor de beoordeling van wat daar gaande is. Ik bedoel daarmee de politieke context in de zin van: wat stelt dat bestuur werkelijk voor? Wat voor beleid voert dat bestuur? Hoe wordt er omgegaan met het islamitische recht en alle zaken die verband houden met bijvoorbeeld de mensenrechtensituatie? Het is belangrijk dit te weten om te kunnen beoordelen of het maatschappelijke en politieke klimaat waarin die Nederlandse troepen zullen opereren, wel zodanig is dat enig succes te boeken is in de richting die de minister zo enthousiast heeft neergezet: verbetering van de situatie, verbetering van de mensenrechten enzovoort. Dat bestuur daar moet dan wel de nodige kwaliteit hebben. Ik pleit ervoor om in de berichtgeving die politieke context heel nadrukkelijk mee te nemen. Ik hoop dat de minister die toezegging ook wil doen.

Ik steun mijn collega's van CDA, ChristenUnie en SGP wat betreft de doodstraf voor de bekeerde moslim, zoals ik hem maar even oneerbiedig noem. Ik vind dat minister Kamp geen concrete toezegging heeft gedaan dat hij die zaak bij zijn bezoek op het hoogste niveau aan de orde zal stellen. Ik nodig hem uit om daarover in tweede termijn een substantiëlere toezegging te doen.

De heer **Kox** (SP): Wij zijn er allemaal verontwaardigd over dat die doodstraf mogelijk is, maar is dat ook niet een beetje schijnheilig? Immers, ook in Irak is een deel van de sharia ingevoerd. Ook in Afghanistan is dat willens en wetens gedaan. Dat is niet onze keuze, maar wel de keuze van het parlement/de regering van Afghanistan. Wij kunnen ons wel erg focussen op dit geval en zeggen dat de minister ervoor moet zorgen dat dit deeltje van de sharia niet wordt toegepast, maar al die andere zaken die wij niet helemaal vinden passen in onze beschaving, worden er ook toegepast. Met andere woorden, ik steun elke oproep dat het niet mag gebeuren, maar ik meen dat het ook wel enige hypocrisie in zich heeft.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Niet wat mij betreft, want wat Irak aangaat, heb ik een even scherpe beoordeling gegeven als andere tegenstanders van wat daar gaande is.

Ik vind dat het wel aansluit op mijn pleidooi om in de verslaglegging duidelijk de politieke context mee te nemen, onder andere de ontwikkelingen op dit terrein. Daar is dit een wrang voorbeeld van.

De minister van Defensie vindt dat er niets is misgegaan in de artikel 100-procedure. Mogen wat hem betreft de ontwikkelingen tussen half december en half januari in voorkomende situaties zich weer gaan voordoen? Ik zou dat niet goed kunnen begrijpen. Feit blijft dat je pas na een omstandige interpretatie van dit artikel kunt zeggen dat er de facto sprake is van een instemmingsrecht. Het lijkt mij in het algemeen een goede zaak dat de Nederlandse taal uitdrukt wat je bedoelt, ook als het gaat om wetteksten. Ik blijf voorstander van een duidelijker tekst van de Grondwet op dit punt. Het parlementaire instemmingsrecht zou gewoon moeten worden vastgelegd, hetgeen in ons omringende landen ook het geval is. Minister Pechtold buigt zich over modernisering van de Grondwet en misschien is dit punt bij hem wel in goede handen! Ik vind in ieder geval de reactie van de minister van Defensie wat te lichtvoetig.

Ik verschil met minister Bot van mening over de ernst van de situatie in Irak en over de oorzaken van de huidige crisis. Ik zei in eerste termijn dat de EU moet aankoersen op een regering van nationale eenheid in Irak. De minister zei dat daarover in de EU verschillend wordt gedacht. Misschien dat Groot-Brittannië er anders over denkt, maar dat neemt niet weg dat Nederland met zoveel mogelijk gelijkgezinde landen diplomatieke druk in de gewenste richting moet uitoefenen.

Minister Bot heeft op een authentiek betrouwbare wijze gereageerd op vragen over Guantánamo Bay. Ik geloof dat hij van goede wil is en zijn best doet om onze bondgenoot tot andere gedachten te brengen. Tegelijkertijd moet worden geconcludeerd dat het niet hard opschiet en dat er dus naar andere middelen moet worden gezocht. Kennelijk hebben de VS het recht van eeuwigdurende huur van dit "Cubaanse Gibraltar". Misschien moet de minister Castro de suggestie aan de hand doen om die huur op te zeggen. Maar ja, dat is natuurlijk geen realistisch alternatief. Het gaat echter niet alleen om de inhoud, maar ook om het gebaar en daarom is het misschien een idee om alle EU-ambassadeurs uit Washington op hetzelfde moment voor een paar dagen terug te roepen. Dan zou in Brussel kunnen worden overlegd over de vraag wat nu de beste strategie is om de Amerikanen onder druk te zetten. Wellicht dat zo'n gebaar iets meer indruk maakt op Washington.

Voorzitter. Het is in ieder geval vanaf mijn aantreden traditie in dit huis dat de fractie van GroenLinks verdeeld stemt over de begroting van Defensie. Dat zal ook nu het geval zijn. De heer Thissen en ik zullen tegen de begroting, inclusief het NAVO-deel, stemmen. De leden De Wolff en Van der Lans zullen ondanks alles toch voor de begroting stemmen.

*N

De heer **Hoekzema** (VVD): Voorzitter. Ik dank de ministers en de staatssecretaris voor hun uitgebreide beantwoording. Dit is zo langzamerhand traditie geworden bij deze bewindslieden. Het is een genot om te merken hoeveel gevoel zij tonen voor dit deel van het parlement. Zij stellen er prijs op ook de Eerste Kamer zo volledig mogelijk te informeren. Een en ander houdt in dat ik geen vragen meer heb. Wel wil ik er nog op wijzen dat ik in de eerste termijn duidelijk heb gemaakt dat de NAVO voor mijn fractie een buitengewoon belangrijke organisatie is. Ik heb geconstateerd dat er erg veel beweging is rond de NAVO. Er wordt gesproken over nieuwe leden en partnerschappen. Ik neem aan dat de minister het mij eens is dat met "nieuwe leden" niet Australië, Japan of Nieuw-Zeeland worden bedoeld, maar hooguit andere Europese landen die een bijdrage kunnen leveren aan het ontwikkelen van de beginselen van de NAVO. Als wij het hebben over uitbreiding, wordt bedoeld dat de entiteit NAVO contracten sluit met andere landen om tot een zekere samenwerking te komen. Ik wil dit graag vastleggen. Rest mij mee te delen dat mijn fractie voor deze begroting zal stemmen.

*N

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Aan het adres van collega Middel merk ik op dat ik in tweede termijn altijd uit mijn blote hoofd moet reageren. Daar hebben wij allemaal mee te maken. In zo'n situatie is geen fractieoverleg meer mogelijk. Toen collega Platvoet zei dat minister Pechtold de eerst aangewezen is om deze moeilijke materie aan te vatten en eenvoudiger te maken, was non-verbaal contact met mijn fractiegenoot voldoende om mij te laten zeggen dat dat niet onze eerste optie is. Ik hoor eerst liever deze drie bewindslieden voordat wij het orakel van Wageningen raadplegen.

Over één ding lijken wij het eens te zijn geworden in dit debat: er ontwikkelt zich een nieuwe NAVO. Dat zei niet alleen de secretaris-generaal van de NAVO, maar dat zeiden vandaag ook de minister van Buitenlandse Zaken en de woordvoerders van andere fracties. Dat betekent ook -- laat ik het voorzichtig zeggen -- dat de oude organisatie verdwijnt. De toekomst zal leren of dat dankzij of ondanks de demonstraties van Bert Middel, Leo Platvoet en mij gebeurt. Anders zal Jos van Gennip er wel over oordelen, want hij heeft er ook bepaalde opvattingen over. Dat alles is echter even niet zo interessant. Interessanter is dat dit proces zich voordoet. Ik heb met veel verve met teksten als "Nederland uit de NAVO" rondgelopen, maar nu vind ik het bevredigender rond te lopen met een bord: "Nederland moet in een nieuwe mondiale en regionale veiligheidsstructuur zijn woordje meepraten". Dat wil ik net als vertegenwoordigers van andere politieke partij nu ook graag doen. Daarom is het goed dat zich een nieuw politiek forum ontwikkelt in de NAVO, ook al gaat het vrij langzaam. Er ontstaat een nieuwe politieke dialoog die

noodzakelijkerwijs altijd de VS moet betreffen. Een veiligheidsorganisatie zonder de VS is geen veiligheidsorganisatie. Niemand kan mij van anti-Amerikanisme verdenken, want de rol van de VS zal altijd vitaal zijn in zo'n organisatie, maar wij zouden het wel over de dominantie van een land in zo'n organisatie moeten hebben.

Ik vind het goed dat verschillende woordvoerders hebben gewezen op het belang van een parlementaire dimensie in die politieke dialoog. Ik vind het ook goed dat daar op de Top van Riga over wordt gesproken en dat er in de Raad en Parlementaire Assemblee van de NAVO over wordt gesproken. In de parlementen zelf moet echter ook over de veiligheidsstructuur worden gesproken. Ik ben van plan om op niet al te lange termijn in de betreffende commissies van deze senaat een voorstel te doen om in het najaar een hoorzitting te organiseren -- zoals wij die ook over de Europese Unie hebben georganiseerd -- om eens te horen welke gedachten zich ontwikkelen over Nederland in die nieuwe algemene veiligheidsorganisatie.

De globalisering van veiligheidsrelaties vereist volgens mij dat wij inzicht hebben in de relaties en de allianties die zich ontwikkelen. Ik moest zojuist nog denken aan het beroemde boek *De kanonnen van augustus*. Toen hadden wij ook een mondiale veiligheidsstructuur, maar het probleem was dat niemand wist hoe die precies in elkaar stak en welk effect de ene reactie op de andere zou hebben. Wij hebben daar met een wereldoorlog de prijs voor betaald.

Als wij de kans krijgen om te praten over een nieuwe, zich ontwikkelende mondiale veiligheidsstructuur, moeten wij die zeker aangrijpen. Dan wordt het in plaats van een dreiging, een kans. Ik begrijp dat dit de optiek is van de minister van Buitenlandse Zaken en dat hij met die insteek de Top van Riga wil bijwonen. Ik ben erg benieuwd naar de voorbereiding en de uitkomst van die top en natuurlijk ook of hij succes zal hebben met zijn wens dat de politieke leidraad openbaar wordt gemaakt. Dan kunnen wij allen enige kennis krijgen van de gedachten die zich in de boezem van de NAVO ontwikkelen.

Ik ben het met de minister eens dat je zou kunnen zeggen dat alles binnen het huidige NAVO Verdrag valt, maar zo kun je ook zeggen dat ongeveer alles binnen de Tien Geboden valt. Als wij leven naar de Tien Geboden komt het wel goed, maar toch heeft dit de wereld er niet van weerhouden om een uitgebreid stelsel van civiel en strafrecht te ontwikkelen, omdat bepaalde zaken toch duidelijker moeten worden afgesproken. Dit geldt denk ik ook voor dit verdrag. Het is zo ruim dat alles er wel in past, maar of datgene dat er nu wordt in geduwd er ook wel bij past, is de vraag. Ik denk dat het niet eenvoudig is om een discussie over een nieuw verdrag te voeren, maar het is wel wezenlijk. Uiteindelijk zouden dit soort zaken altijd via zo'n breed debat gelegitimeerd moeten worden. Als je het over de veiligheid van de bevolking van de wereld hebt, zal uiteindelijk de vertegenwoordiger van die bevolking van de wereld daar zijn zegje over moeten doen en dit moet dan een bepaalde verdragsrechtelijke inbedding krijgen.

Dit voor wat betreft het onderdeel NAVO. Over Irak en Guantánamo Bay is naar mijn mening al voldoende gewisseld.

Ik dank de minister en staatssecretaris van Defensie voor hun uitvoerige en eerlijke, heldere beantwoording. Ik kan dit helaas niet met een cadeautje waarderen, in die zin dat mijn fractie dankzij dit heldere antwoord gedeeltelijk zal voor stemmen. Daar doen wij niet aan in mijn fractie. Dit zou ook te gemakkelijk zijn geweest.

Ik begrijp wel dat de minister van Defensie een poging wil doen om ook de SP te overtuigen om voor zijn begroting te stemmen. Ik wil hem dan ook aanmoedigen om daar vooral mee door te gaan, want er staat niet in onze statuten dat wij per definitie tegen de begroting van Defensie stemmen. Het probleem is dat de financiële vertaling van de politieke voornemens van de regering ons niet zint. Dit wil niet zeggen dat er niet ontzettend veel zinnigs en goeds wordt gedaan en dat er soms voor relatief weinig geld heel veel wordt gedaan. De begroting van Defensie is echter een andere begroting dan bijvoorbeeld die van Verkeer en Waterstaat. De begroting van Defensie is echt een leven-en-dood-begroting. Als je daar je goedkeuring aan geeft, moet je het er ook echt mee eens zijn. Met andere begrotingen kun je naar mijn mening net iets ruimhartiger zijn.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik begrijp de heer Kox niet zo goed. Ik vind het een serieuze zaak als je tegen een begroting stemt. De heer Kox is heel kritisch over de krijgsmacht en defensieaangelegenheden. Dit vind ik prima, want dit is hij ook als hij praat over de volksgezondheid of een ander onderwerp. Zo zit hij in elkaar en ik heb daar waardering voor.

Hij zei zelf dat de SP geen principieel pacifistische partij is. De partijen die nu voor de begroting van Defensie stemmen, zijn het echt niet met alle onderdelen eens. Dit is ook geen argument om er tegen te stemmen.

Wat verhindert hem om, met alle kritische opmerkingen die hij heeft gemaakt, niet voor die begroting te stemmen? In de gegeven politieke verhoudingen betekent die tegenstem eigenlijk dat hij de Nederlandse regering een krijgsmacht ontzegt. Dit is de consequentie van zijn standpunt. Als wij allemaal zo zouden handelen, hebben wij geen krijgsmacht meer.

De heer **Kox** (SP): Ja, dat is waar. Als wij allemaal die consequentie zouden trekken, zou er een werkelijk ander beleid op het terrein van defensie moeten worden gevoerd. Het is mijn diepe overtuiging dat wij wezenlijk fundamenteel verkeerde keuzes maken op het terrein van de veiligheidsoperaties. Ik heb in eerste termijn al gezegd dat dit niets af doet aan mijn grote respect voor de mensen die die operaties uitvoeren. Je zult het maar opgedragen krijgen door regering en parlement om je land in het buitenland te gaan verdedigen, althans de belangen die dit land denkt te hebben. Ik heb hier groot respect voor, maar

ik vind het een wezenlijk foute keuze. Ik vind dat wij echt andere keuzes zouden moeten maken en daarom stem ik diep overtuigd tegen de begroting van Defensie. Dit is mijn verklaring.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Realiseert de heer Kox zich -- maar nu politiseer ik -- dat als er in zijn partij wordt gefilosofeerd over een mogelijke kabinetsdeelname, dit bijna een punt van verhindering zou moeten zijn?

De heer **Kox** (SP): Ja, maar deelname aan een kabinet kan nooit de reden zijn om van je diepste gevoelens af te wijken. Dus als de heer Van Middelkoop ooit met mij in een kabinet wil, zal hij een beetje inschikkelijk moeten worden.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Na wat u net zei over de Tien Geboden, is er al een mooie basis gelegd.

De heer **Kox** (SP): Ik heb er vorig jaar al op gewezen dat zich op dit moment -- naast een heleboel dingen waar ik het fundamenteel mee oneens ben -- ook iets anders ontwikkelt, namelijk het denken over een mondiale veiligheidsstructuur met regionale componenten. Daar moeten wij vooral over spreken, want daar zal uiteindelijk de toekomst liggen. Dat de heer Van Middelkoop het nog niet zo ziet, is niet erg. Wij hebben op andere punten ook wel eens wat meer tijd nodig gehad om de moderniteit toe te laten. Ik ben er echter van overtuigd dat dit zeker zal gebeuren.

Ik heb de minister en de staatssecretaris bedankt voor hun uitvoerige antwoord. Ik meen dit werkelijk. Soms denk ik dat zij wel op erg veel reageren, maar dit is volgens mij de voorwaarde voor een goed debat. Het is goed dat wij hier voldoende tijd voor uittrekken, want er is mij veel duidelijker geworden. Ik vind dat de minister ook niet alles tevergeefs heeft gedaan. Wat hij heeft verteld over de vluchtmogelijkheden van onze mensen als het echt fout gaat in Uruzgan, heeft mij overtuigd en maakt mij een beetje geruster. Ik ben er ook van overtuigd dat deze regering alles zal doen om te voorkomen dat onze soldaten straks in problemen komen door wat zij hebben gedaan met gevangenen, enzovoort. Ik ben daar ook weer een beetje door gerustgesteld.

Ik hoop dat al mijn zorgen onterechte zorgen zijn geweest. Als het allemaal verloopt zoals de minister denkt en hoopt, zal ik de eerste zijn om hoera te roepen, want dan is het goed geweest voor Afghanistan en voor onze soldaten en dan heeft onze regering wijzere besluiten genomen dan ik voor mogelijk houd. Dit zijn drie goede zaken. Als het fout loopt, zal ik de laatste zijn die roept: hoera, ik heb het wel gezegd. Nee, dan zal ik met de minister treuren over het feit dat het fout is gelopen en bezien hoe wij het beter kunnen doen. Daarom gaan

Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

volgens mij zaken rondom defensie dieper dan heel veel andere zaken in de politiek.

De minister toont een groot verantwoordelijkheidsgevoel. Terecht, dat is niet bijzonder, dat moet ook, zeker op dit gebied, maar het doet mij wel deugd. Daarom was het niet echt een grap toen ik zei dat ik het waardeer dat hij op dit moment is aangebleven als minister van Defensie. Het zou voor de soldaten wel een heel raar teken zijn geweest als hij iets anders was gaan doen dat hij politiek belangrijk vindt. Ik zeg de minister toe dat wij van onze kant blijven doordenken over de vraag wat wij kunnen doen om de situatie voor onze militairen in Afghanistan te verbeteren. Als wij al iets kunnen bedenken, want te veel pretentie hebben wij op dat gebied niet.

Ik zei dat het in sommige situaties beter is om mensen aan hun lot over te laten. Dat is niet "koudhartig" bedoeld, maar daarmee bedoel ik dat mensen hun lot ook in eigen handen kunnen nemen. Ik weet overigens niet of "koudhartig" überhaupt een Nederlands woord is. "Überhaupt" is in ieder geval geen Nederlands woord. Ik denk werkelijk dat het ergste wat de bevolking van Afghanistan de afgelopen dertig jaar is overkomen, is dat iedereen zich met hen kwam bemoeien. Dit terwijl ze het al moeilijk genoeg hadden om onder zulke omstandigheden in leven te blijven. Ik denk dat het beter zou zijn om te verhinderen dat er van buitenaf invloed wordt uitgeoefend op Afghanistan en dat het land eindelijk eens de tijd moet krijgen om zich te ontwikkelen.

Ik heb gezegd dat ik heel veel gevaarlijk iets zie en dat daar veel voorbeelden van zijn. Moet de NAVO zich bemoeien met drugshandel? Moet de NAVO zich bezighouden met piraterij? Moet de NAVO zich inlaten met het wel of niet doorvoeren van de sharia? Er zijn veel van dergelijke punten waarover wij later zullen discussiëren.

Een parlementaire enquête naar de betrokkenheid van Nederland bij de oorlog in Irak lijkt mij onvermijdelijk. Dat zullen velen nu nog niet met mij eens zijn, maar het is toch goed dat wij daar te zijner tijd over gaan denken. Wat zou mooier zijn dan dat deze Kamer tot het besluit zou kunnen komen om haar eerste parlementaire enquête te houden? Ik zeg dit mede namens de fractie van GroenLinks. Ik zie het al helemaal voor mij.

*N

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Voorzitter. Ook van mijn kant dank aan de bewindslieden voor de gegeven antwoorden. Ik heb er met waardering kennis van genomen. Ook ik spreek waardering uit voor het feit dat er zeer uitvoerig en compleet op de vragen is ingegaan. Ik heb nog een paar kleine punten en kan het dus kort houden.

De minister heeft het nodige gezegd over de nieuwe civiel-militaire samenwerking, ook hier in Nederland. Ik vond eerlijk gezegd -- maar dat is een wat

algemener schot voor de boeg -- dat hij er wel wat gemakkelijk over sprak, bijvoorbeeld toen hij zei dat defensie steun geeft als de civiele autoriteiten daarom vragen. Ik weet natuurlijk best dat er allerlei condities aan verbonden zijn, maar ik wil hem er toch aan herinneren dat een militair toch echt iemand anders is dan bijvoorbeeld een politieagent. Ik wijs bijvoorbeeld op de training in omgang met burgers. Sta mij toe op deze plek dit proces met enige voorzichtigheid parlementair verder te begeleiden.

Ik kan niet helemaal overzien hoe ingrijpend de veranderingen op dit punt zijn. Vergt dit wetsaanpassing of betreft het gewoon hulpverlening binnen de bestaande wetgeving? Ik zou graag antwoord op deze vraag krijgen, want dan heb ik ook wat beter in beeld hoe ingrijpend een en ander is. Een onderdeel van die vraag is ook de garantie van 3000 militairen die de minister van Defensie heeft gegeven aan de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding of zijn collega van BZK. Ik herhaal mijn vraag wat die garantie nu precies inhoudt. Moeten die 3000 militairen daarvoor op de een of andere manier paraat zijn en zijn zij in feite onttrokken aan uitzending voor buitenlandse operaties, zeg maar de meer primaire en klassieke taken? Daarover zou ik graag opheldering krijgen.

Ik vertel de minister van Buitenlandse Zaken dat wij even een klein debatje hadden met de minister van Defensie over de berichtgeving van vanmorgen dat uitgerekend in Afghanistan een tot christen bekeerde ex-moslim om die reden het risico loopt de doodstraf te krijgen. De minister van Defensie heeft, daarnaar verwijzend, gezegd dat zijn hart bij dat soort berichten omdraait. Dat is heel sympathiek en menselijk. Toen werd echter vanuit de Kamer opgemerkt dat het bijna onverteerbaar is dat wij dat land gaan beschermen, terwijl tegelijkertijd dat soort dingen gebeuren. De minister van Defensie stelde zich toen iets terughoudender op. Dat begrijp ik wel, want het betreft misschien niet zijn primaire taak. Ik zou de minister van Buitenlandse Zaken echter willen vragen om aan zo iets toch passende aandacht te geven. Ik zou het op prijs stellen als hij dat hier zou willen verklaren. Als wij erin slagen om een Afghaanse gouverneur weg te sturen en er een betere voor in de plaats te stellen, althans dat is hij volgens de verhalen, dan betekent dit dat er politieke kanalen zijn. Deze kanalen zijn er natuurlijk naar onder andere Karzai. Ook hiervoor kan aandacht worden gevraagd.

Ik ben zeer erkentelijk voor de antwoorden van de minister van Defensie op vragen over de toepassing van artikel 100 en wat er de afgelopen maanden in de Tweede Kamer is gebeurd rond Afghanistan. Hij is terug op de rechte lijn en dat is prima. Ik moet wel zeggen dat de heer Platvoet gelijk heeft. Als een kabinet doorgaat met af en toe iets te difficulteren, zeker richting de Tweede Kamer, dan kan de Tweede Kamer niets anders doen dan wat ik tot op heden een bevredigende werkende informatieplicht heb gevonden, om te zetten in een formeel instemmingsrecht. Dat is overigens nog altijd de tekst van mijn oorspronkelijke motie. Er viel te leven met de gegroeide praktijk, maar het kabinet moet wel uitkijken dat het geen

Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

tegenkrachten oproept. Ik zeg dit in het bijzonder tegen de minister van Buitenlandse Zaken. Het antwoord van de minister van Defensie was geen katholiek antwoord -- ik gebruik zijn termen -- op kabinetsproblemen. Wat dat betreft alle waardering voor de antwoorden van de minister van Defensie, die ongetwijfeld mede namens zijn collega van Buitenlandse Zaken zijn gegeven.

*N

Minister Kamp: Voorzitter. De heer Middel sprak over de cultuur binnen onze krijgsmacht, de cultuur binnen andere krijgsmachten zoals blijkt uit incidenten die zich voordoen, de positieve attitude van de Nederlandse militair en een andere attitude bij krijgsmachten van onder andere de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. Hij vroeg of over die attitude, de wijze van benadering en het optreden van militairen onderling wordt gediscussieerd. Ik ben altijd erg terughoudend met kritiek op de Verenigde Staten of het Verenigd Koninkrijk. Mijn ervaring is dat bij gemeenschappelijke operaties door die landen vaak in een vroeg stadium en op de moeilijkste plekken de kastanjes uit het vuur worden gehaald. Zij gaan vaak het langste door en dragen de meeste verantwoordelijkheid. Vergeleken met hen zijn onze klussen vaak wat gemakkelijker te doen. De omstandigheden zijn vaak wat beter en dat biedt ons wat meer mogelijkheden om onze eigen manier van werken succesvol te laten zijn.

Wij zijn zeer gemotiveerd om ook in moeilijker omstandigheden te proberen om dat op dezelfde manier te doen. Ik denk dat de Amerikanen en de Engelsen ons wat te leren hebben en dat het andersom ook zeker het geval zal zijn. Ik denk dat de nauwe samenwerking in Irak en bijvoorbeeld Zuid-Afghanistan tussen verschillende landen als de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Canada, Nederland en Denemarken zeker tot vruchtbare uitwisseling zal leiden tussen de militairen van de verschillende landen. Er is sprake van één hoofdkwartier, het poolen van middelen en gezamenlijk optreden. Ik ben ervan overtuigd dat je het verst komt met een benadering waarbij je respect hebt voor de mensen in het gebied en hun cultuur en waarbij je je realiseert dat je alleen in bijzondere omstandigheden met de legitimatie van de wereldgemeenschap tijdelijk je werk mag doen. Terwijl je er bent, moet je je altijd voorbeeldig aan de regels houden en zoveel mogelijk opbouw in het gebied mogelijk maken. Voorts moet je weggaan zodra het mogelijk is. Dat geldt voor onze militairen en dat geldt naar mijn overtuiging voor alle militairen.

De heer **Middel** (PvdA): Dat is volstrekt juist, maar de vraag was of over dit soort zaken overleg is met de bondgenoten. Alle partijen die optreden in Irak of Afghanistan, doen dat naar eigen zeggen omwille van de burgers in dat land. Het moet bij de burgers in dat land echter heel vreemd overkomen als één krijgsmacht hen op

een heel harde manier tegemoet treedt, terwijl een ander dat op een heel vriendelijke manier doet. Dat is op zich aanleiding om, uitgaande van de burgers van het land en dus niet uitgaande van kritiek op Amerika of Engeland, zo veel mogelijk één lijn te trekken. U hebt gelijk dat zij meestal de eerste zijn en de moeilijkste klussen doen. Dat moet er natuurlijk niet toe leiden dat wij op de Amerikaanse manier gaan optreden. De vraag is heel simpel: hebt u daar overleg over met elkaar?

Minister Kamp: Formeel overleg is er in beperkte mate; het gaat meer om praktisch en uitvoeringsgericht overleg. Ik vind het echter geen gek idee om bij conferenties en in het kader van samenwerking met ngo's eens terug te blikken op operaties en te bezien wat wij hebben geleerd en wat wij voor lessen kunnen trekken voor de volgende keer. Ik zal dit idee van de heer Middel vasthouden en er mijn gedachten eens over laten gaan. Het lijkt mij beslist de moeite waard om te bezien wat ik daarmee kan doen.

De heer **Kox** (SP): Als er een dergelijk overleg plaatsvindt, kan er dan ook met bijvoorbeeld de Canadezen worden overlegd? Zij hebben nu bij monde van hun minister-president en het hoofd van hun strijdkrachten gezegd dat zij een oorlog voeren in Zuid-Afghanistan. Wij staan uiteindelijk onder het commando van de Canadezen. Wij moeten het dan wel met elkaar erover eens worden of wij bezig zijn met een wederopbouwoperatie met een sterke militaire component, of dat wij oorlog aan het voeren zijn. Dat zijn de woorden van premier Harper.

Minister Kamp: Wij zijn daar niet verwickeld in een gewapend conflict; wij proberen in dat gebied stabiliteit te brengen. Wij voeren de ISAF-missie uit en hanteren de rules of engagement van ISAF. Termen als: "wij zijn daar in oorlog en gaan dit doen en dat doen" liggen bij mij niet voor op de tong. Die woorden zijn mogelijk iets uit hun context getrokken. Bovendien hebben de Canadezen het proces van besluitvorming niet op dezelfde wijze doorgemaakt als wij hier in Nederland. Men is daar vrij gemakkelijk en met goede bedoelingen in gestapt en vervolgens geconfronteerd met de harde werkelijkheid. De Canadezen komen nu weer op koers en zullen samen met ons in het hoofdkwartier goed kunnen functioneren. De Canadezen hebben veel ervaring in veel landen. Ik ben ervan overtuigd dat de samenwerking goed zal zijn en dat er een werkwijze uitkomt die naadloos past binnen de ISAF-opdracht en binnen de ISAF-rules of engagement.

Ik hecht grote betekenis aan de stelling van de heer Russell dat wij zorgvuldig de ontwikkelingen op het Afrikaanse continent moeten monitoren en bezien welke bijdrage Nederland daar kan leveren. Wij zullen hiermee rekening houden. Wij hebben niets tegen participatie in Afrika. Wij zijn actief geweest in Ethiopië en Eritrea en in Liberia. Wij werken samen met Rwanda om dat land in staat te stellen om in Darfur te functioneren. Verder werken wij samen met Zuid-Afrika om dat land in staat te

stellen goede dingen te doen in Congo. Zelf doen wij vanuit Ontwikkelingssamenwerking en Defensie verschillende grote projecten in Burundi. In Oost-Congo hebben wij vergelijkbare projecten uitgevoerd. Een Nederlandse generaal leidt de Monuc-krijgsmacht in Congo en wordt op onderdelen door ons ondersteund. Een Nederlandse generaal heeft met Zuid-Afrika samengewerkt om aan security sector reform in Kinshasa vorm te geven. Wij doen het nodige in Sudan, waar vijftien militaire waarnemers naartoe gaan. ook gaan er binnenkort mogelijkervijftien politiefunctionarissen naartoe. Onlangs hebben wij oefeningen gehad in Egypte en in Senegal. Wij zijn volop bereid om Afrika in beeld te houden op de wijze waarop de heer Russell dat wenst.

Tegen de heer Platvoet zeg ik dat mijn zin dat de NAVO de Koude Oorlog heeft gewonnen er iets te gemakkelijk uit kwam. Ik spreek die zin vaker uit, tegen onze militairen. Zij hebben soms hun hele militaire loopbaan erg veel energie gestoken in de krijgsmacht in de tijd van de Koude Oorlog. Dat is niet allemaal zinloos geweest. Het is niet zo dat alles wat wij in Irak, Afghanistan en Bosnië doen geweldig is en dat dit veel beter is dan wat zij destijds deden. Dat is niet mijn overtuiging. Doordat de NAVO destijds goed georganiseerd en bewapend was en goed samenwerkte en standvastig was, is uiteindelijk de situatie ontstaan dat voormalige tegenstanders nu waardevolle leden zijn van de NAVO. Het is zeker niet zo dat de Oost-Duitse communisten hebben gewonnen. Vele landen in Oost- en Midden-Europa en de Baltische staten werken nu nauw met ons samen. Dat is een groot goed. De Koude Oorlog is nooit een warme oorlog geworden. Wat ik met mijn uitdrukking "de NAVO is de winnaar" heb willen aangeven, is dat het voorkomen van een oorlog ook al een zeer goede prestatie van de militairen is. Onze militairen hebben eraan bijgedragen dat de Koude Oorlog nooit een warme oorlog is geworden. Er is nu een betere veiligheidssituatie in Europa dan aan het begin van de Koude Oorlog. Op die manier moet men mijn uitspraak zien.

De heer Platvoet heeft verzocht om de komende tijd bij de berichtgeving over wat er in Afghanistan gebeurt vooral ook de politieke context te schetsen. Ik kan hem verzekeren dat ik de grootste moeite heb om mijn collega van Buitenlandse Zaken wat dit betreft nog een beetje in te perken. Hij is een enthousiast penvoerder wat betreft dit soort informatie aan de Kamer en geeft daarbij alle aandacht aan de politieke context die daaraan maar gegeven kan worden. De Kamer zal door hem op haar wenken worden bediend.

De heer Platvoet vroeg ook of ik vond dat de besluitvorming over Uruzgan in het licht van artikel 100 de volgende keer weer zou kunnen worden herhaald. Welnu, ik heb aangegeven hoe artikel 100 moet worden gezien en toegepast. Ik heb geen verschil geconstateerd met wat de heer Van Middelkoop daarover heeft gezegd. Ik zie ook geen verschil met wat de heer Platvoet daarover heeft gezegd. Ik denk dat wij geen problemen met de Kamers zullen krijgen als wij het de volgende keer weer doen op de manier die ik heb geformuleerd. Ik denk dat wij

daarmee een goede uitleg geven aan dit artikel uit de Grondwet.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Ik zeg er wel bij dat het niet zo is gegaan als u nu hebt geformuleerd.

Minister **Kamp**: Ik heb twee dingen gezegd. In de eerste plaats heb ik gezegd dat er een unaniem kabinetsbesluit is genomen en dat er voor een moeilijk besluit brede steun van de Kamer is verkregen. Dat is winst. Aan de andere kant heb ik gezegd dat het van grote betekenis is om een consistente, heldere uitleg te geven aan een belangrijk grondwetsartikel. Ik heb gezegd waarom dat zo was en hoe het zou moeten, en daarover bestaat geen misverstand. De heer Van Middelkoop stelde dat, als u en anderen weer eens ontstemd zouden zijn over een dergelijke behandeling, er een beweging zou kunnen komen om dat artikel te veranderen. Ik ben er echter van overtuigd dat dit artikel een goed werkbaar weg biedt om naar behoren met het parlement om te gaan en op een goede wijze tot besluitvorming en tot accordering daarvan te komen.

Ik ben het eens met de heer Van Middelkoop, die het nogal wat vindt dat de heer Kox tegen een begroting stemt. De SP is geen getuigenispartij in het parlement. De SP-fractie neemt deel aan de discussies, en doet dat op een constructieve manier. De SP-fractie moet de ambitie hebben om te willen dat iedereen vindt wat zij vindt. Als iedereen de Defensiebegroting verwerpt, is Leiden in last voor 65.000 mensen. Defensie is een organisatie die veel knowhow heeft opgebouwd om mensen op een verantwoorde wijze aan vrede en veiligheid te kunnen laten bijdragen. Het is een organisatie die al jarenlang een bijdrage levert waarvan mensen in de wereld profiteren. Dat zou allemaal wegvallen. Als iedereen zo zou handelen als de SP-fractie, zouden wij echt een groot probleem hebben.

De heer **Kox** (SP): Het wordt later op de avond en dan komt de demagogie om de hoek kijken. De minister weet dat, als een begroting wordt verworpen, de regering gemachtigd is om tot een bepaald percentage gewoon met haar uitgaven door te gaan en dat er vervolgens met het parlement moet worden gediscussieerd over de precieze inrichting van de begroting. De 65.000 mensen van Defensie komen dus niet op straat te staan. Als de regering een begroting voorlegt aan het parlement, betekent dit per definitie dat men voor of tegen kan stemmen, of zich van stemming kan onthouden. Dat recht kan de minister een politieke partij natuurlijk nooit ontzeggen. Mijn fractie is van mening dat het om een vitale begroting gaat, in de ware betekenis van het woord. De minister moet ons dan ook het recht toestaan om, alles afwegende, te zeggen dat wij daarvoor geen verantwoordelijkheid kunnen nemen. Ik zie dat niet als minder dan degene die zegt: alles afwegende neem ik er wel de verantwoordelijkheid voor.

Minister **Kamp**: Als de Eerste Kamer tegen de begroting stemt, kunnen wij op grond van de oude begroting nog enige tijd voort. U hebt echter ook tegen de oude begroting gestemd, en het jaar daarvoor hebt u dat ook gedaan. Op een gegeven moment loopt het dus spaak. De SP heeft natuurlijk een bepaalde traditie, maar ik denk dat er ook wel iets is veranderd. De defensiebegroting was gericht op de NAVO en op de tegenstelling tussen NAVO en Warschaupact. Het ging om grootschalige conflicten, terwijl het nu steeds meer om iets anders blijkt te gaan. Als de internationale gemeenschap vindt dat er geholpen moet worden met militaire middelen gedurende een bepaalde periode, dan kan Nederland dat doen. Nederland is in staat om dat op een verantwoorde manier te doen. Naarmate er in de praktijk een werkwijze groeit die u ook voor uw rekening kunt nemen, schat ik in dat er een situatie ontstaat waarin u voor de Defensiebegroting kunt stemmen.

De heer **Kox** (SP): Voor de duidelijkheid: ik heb in mijn eerste en in mijn tweede termijn gezegd dat ik de minister uitnodig om de stappen te nemen die het voor ons mogelijk maken om voor zijn begroting te stemmen. Natuurlijk is dat nu wellicht een theoretisch iets, maar ik zou werkelijk erg graag voor de Defensiebegroting willen stemmen. Dat vind ik belangrijker dan stemmen voor de begroting van Verkeer en Waterstaat. Daarover zijn wij het eens. Tegelijkertijd moeten wij onderkennen dat er wezenlijke verschillen van mening zijn, grote verschillen van mening, over hoe er met veiligheid op de wereld omgesprongen wordt. Zolang wij elkaar daarin niet voldoende genaderd zijn, zal u voor uw begroting zijn en mijn fractie tegen.

Minister **Kamp**: Oké, ik zal proberen te zien waar dat in concreto om gaat en ik zal de discussie daarover met uw partij in deze Kamer en in de Tweede Kamer aangaan om te zien waar wij kunnen komen. Ik vind uw bijdrage over Afghanistan constructief. Wij kunnen uw aanbod goed gebruiken dat u wilt meedenken over wat er in Afghanistan gedaan kan worden om de zaken daar ten goede te keren. Ik ben het ook eens met uw stelling dat de bevolking van Afghanistan zo snel mogelijk het eigen lot zoveel mogelijk in eigen handen moet nemen. Dat is volgens mij waar wij voor moeten zorgen en ik geloof dat wij dat ook willen doen. De internationale gemeenschap moet dat ook willen. Wij moeten steeds bezien hoe wij de Afghaanse instituties, de Afghaanse autoriteiten versterken. Welke situatie moet er minimaal bereikt zijn, zodat wij ons uit het land kunnen terugtrekken? De nieuwe situatie moet zodanig sterk zijn dat het land niet snel weer wegzakt naar de situatie die wij hebben moeten bestrijden en het land mag niet langer een bron van onrust en bedreiging in de regio zijn. Dat moeten wij zo snel mogelijk proberen te bereiken. Dat moet het einddoel zijn dat wij zo snel mogelijk willen bereiken. Daarin deel ik uw opvatting.

De heer Van Middelkoop geef ik toe dat een militair absoluut geen politieagent is. Een militair is niet geselecteerd op die vaardigheden, een militair is er niet voor opgeleid, een militair is niet aangeleerd hoe hij moet

reageren. Onze militairen moeten heel snel kunnen reageren op plotseling groot gevaar dat hen bedreigt. Als het nodig is, moeten zij daar snel en met passend geweld op reageren. Politieagenten moeten de zaak op een andere manier benaderen. Het is dus absoluut niet zo dat wij zomaar in de plaats van politieagenten kunnen treden. Daar is geen sprake van. Wat wij kunnen doen, is bepaalde taken uitvoeren die gedaan moeten worden en waar de militaire vaardigheden op een bepaald moment tijdelijk voor nodig zijn. Die taken kunnen wij op een verantwoorde manier uitvoeren, conform afspraken die vooraf zijn gemaakt ter ondersteuning van civiele diensten en onder de leiding en verantwoordelijkheid van de civiele autoriteiten. Ik denk dat wij daarover geen verschil van mening hebben. Wij hebben niet de ambitie om onze militairen het werk van politieagenten in Nederland te laten doen, integendeel. Uitzonderingen maken u en ik natuurlijk voor de Koninklijke Marechaussee, volgens de afspraken die daarvoor gelden.

Wat die 3000 mensen betreft, vraag ik u om van mij aan te nemen dat als wij gemiddeld 2400 mensen in het buitenland hebben, dat wij met onze 45.000 militairen in staat zijn om 3000 man aan te leveren. Dat is vooralsnog niet alleen mogelijk voor 3000 man, wij zouden zelfs naar 6000 man kunnen gaan als het moet. Dan hebben wij echter wel meer mensen nodig die wij daarvoor moeten organiseren, waar wij beslag op moeten leggen, die wij daarvoor een vergoeding moeten geven, waar wij voorzieningen voor moeten hebben. Dus voorlopig zijn wij van 3000 uitgegaan. Wij hebben afgesproken dat 200 man binnen acht uur beschikbaar kunnen zijn, 300 aanvullend binnen twaalf uur, 1000 aanvullend binnen vierentwintig uur en de rest na meer dan vierentwintig uur. Maar dat kan allemaal anders. Er is meer mogelijk in kortere tijd, afhankelijk van wat de civiele autoriteiten willen. Dat is voor ons inpasbaar. Wat niet meer inpasbaar is, spreken wij niet met de civiele autoriteiten af. Wij werken heel gedetailleerd door wat BKZ wil en wat wij kunnen. Voorzover wij het niet kunnen, zeggen wij het niet toe. Voorzover zij het toch graag willen en wij daar mogelijkheden toe zien, leggen wij hen de rekening voor en zeggen: als je dat extra betaalt, kunnen wij dat nog extra leveren. Er wordt open gecommuniceerd tussen ons en de civiele autoriteiten en wij zullen de afspraken nakomen die gemaakt worden.

*N

Minister **Bot**: Voorzitter. Ik dank de geachte afgevaardigden voor de aanvullende vragen en de gemaakte opmerkingen. Ik begin met de heer Middel die gevraagd heeft naar Belarus en of wij niet wat meer invloed kunnen uitoefenen op Poetin, met als doel dat hij zich constructief opstelt. Ik heb al aangegeven dat Nederland het onderwerp Belarus in het kader van de NAVO-Ruslandraad zal opbrengen. Daarnaast zal Belarus ook in het kader van de zogeheten Euro-Atlantische

Partnerschapsraad aan de orde worden gesteld. Belarus maakt daar nota bene deel van uit. Daar zal Belarus ook worden aangesproken op de interne ontwikkelingen.

De NAVO vind ik een organisatie die ook voor normen en waarden staat. Daarop moeten en kunnen wij ook onze partners aanspreken. Ik blijf er echter bij dat wij nu in eerste instantie de OVSE en de EU aan het woord moeten laten en dat wij vervolgens de dialoog moeten aangaan in het kader van de NAVO. Natuurlijk spreken wij Rusland aan. Dat doen wij voortdurend. Daarvoor hebben wij ook niet zo lang geleden de vier ruimtes afgesproken met Rusland. Wij spreken Rusland aan op Tsjetsjenië. Wij spreken Rusland, zij het meer in consultatieve zin, ook aan op Belarus. Men moet wel bedenken dat het een soeverein land is. Of wij het nu prettig vinden dat de verkiezingen daar zo zijn gelopen, is een andere vraag.

Ik geloof dat de vergelijking met de Oekraïne en Georgië niet helemaal opgaat, omdat daar een heel duidelijke tweespalt in de bevolking was. De vraag was of de meerderheid nu de ene kant uitgaat of de andere kant. Daar heeft eerst van binnenuit een spontane revolutie plaatsgevonden. Dat is in Belarus niet waar te nemen. Wij proberen uiteraard zoveel mogelijk steun te geven aan wat het maatschappelijk middenveld heet, de ngo's van onderop. Dat hebben wij ook de afgelopen jaren gedaan. Wij hebben van alles geprobeerd, maar u weet dat zelfs nog bij deze verkiezingen bepaalde Europarlementariërs de toegang is ontzegd tot de grens. Wij doen wat mogelijk is met de middelen die er zijn en via de organisaties die daar het meest geëigend voor zijn. Ik herhaal dat dit ook zal worden opgebracht in de NAVO-Ruslandraad en de Euro-Atlantische Partnerschapsraad.

De heer **Middel** (PvdA): U zegt dat Belarus een soeverein land is. Dat is waar, maar het is ook een land dat geografisch gezien midden in Europa ligt, dat absoluut ondemocratisch is, waarin zich misschien bewegingen gaan vormen zoals wij die in Georgië hebben gezien. Daar was niet zozeer sprake van tweespalt. Er stelde zich een grote meerderheid van de bevolking te weer tegen het zittende regime. Ik zal proberen mijn vraag anders te stellen dan ik in mijn eerste termijn heb gedaan. Zijn wij misschien niet een beetje te lief voor Poetin en voor Rusland? Als u spreekt over Rusland in relatie tot NAVO-overlegkaders, doet mij dat denken aan mijn ervaring met Rusland bijvoorbeeld in het NAVO-parlement. Er bestaat een aparte overlegstructuur van Rusland met het NAVO-parlement en daarin bestaat een houding -- beleefdheid is mooi en hoffelijkheid is een groot goed, maar je kunt ook overdrijven -- van laat ze maar praten en laten wij hen vooral niet tegen ons in het harnas jagen. Laten wij ze vooral te vriend houden. Dat gaat op een vrij krampachtige manier, ik heb u een aantal voorbeelden gegeven. De vraag is of dat nodig is. Is dat de juiste methode? Of zou je misschien toch een beetje meer de teugels kunnen aantrekken? Zijn wij niet te aardig?

Minister **Bot**: De vraag daarachter is altijd wat je wilt bereiken. Het is heel mooi om nu hier in het parlement te vertellen dat wij de teugels moeten aantrekken, maar a) hoe willen wij de teugels aantrekken? En b) wat willen wij daarmee bereiken? Wat wij willen bereiken, is wat wij ook in de Oekraïne, in Georgië en in heel Oost-Europa hebben meegemaakt: een geleidelijk proces van voortdurende druk. Wij willen in dialoog blijven, ook met Rusland. Wij blijven hen de waarheid zeggen, bijvoorbeeld over Tsjetsjenië en mensenrechten. Wij doen dat op een duidelijke wijze. Het is belangrijk dat de kanalen openblijven. Daarvoor hebben wij de instrumenten en die passen wij goed toe. Het zijn op dit moment helaas de enige middelen die tot onze beschikking staan. Wij moeten er wel regelmatig op terugkomen en deze landen herinneren aan wat eraan de hand is. Ik weet bovendien precies wat Poetin gaat zeggen. Wij hebben het ter sprake gebracht toen hij hier was en toen zei hij: "Daar ga ik niet over, daarvoor moet u bij mijn collega Loekasjenko zijn. Het is toch een soeverein land, daar heb ik toch niets te zeggen. U ziet hoe netjes wij ons hebben gedragen in de Oekraïne."

Minister Lavrov zei onlangs tegen mij dat in de Oekraïne 90% van de energie van Rusland komt en 70% van de handel met Rusland wordt gedreven. Hij zei dat hij een weg terug zag onder de bevolking naar de kandidaat die wij zo slecht vonden. Hij merkte op dat dit ook een democratisch proces is waar wij ons bij zullen moeten neerleggen. Dat is zo. Wij zullen het aan de orde blijven stellen. Op korte termijn moeten wij, nu de verkiezingen voorbij zijn, gewoon doorgaan met de ngo's en het uitoefenen van druk om te trachten veranderingen tot stand te brengen.

Minister Kamp heeft al iets gezegd over de open cultuur die wij uitdragen. In het kader van de NAVO hebben wij al best practices inzake de Provinciale Reconstructieteams in Afghanistan. Er worden ervaringen uitgewisseld tussen bondgenoten. Het Verenigd Koninkrijk maakt op dit moment gebruik van dit concept in Irak. Minister Kamp heeft uitvoerig geantwoord op vragen over Darfur en Congo. Er is sprake van een grote geïntegreerde betrokkenheid van Defensie, Ontwikkelingssamenwerking en Buitenlandse Zaken inzake Afrika. Er wordt getracht om alle instrumenten die er zijn op deze terreinen zoveel mogelijk samen te voegen om daar optimaal onze invloed te kunnen uitoefenen.

De heer Platvoet vroeg of de strategienota openbaar kan worden gemaakt. Ik zal alles in het werk stellen om dat te doen. Hij vroeg ook wat er vooraf gaat aan stabilisatie. Ik wijs op het juridische kader voor interventie. Er zijn drie mogelijkheden, namelijk artikel 51 met betrekking tot zelfverdediging, een verzoek van het land zelf of een resolutie van de Veiligheidsraad. Wij zijn bezig met een NATO Reaction Force en battlegroups in de Europese Unie. Die gaan er dus eventueel aan vooraf. Het zijn middelen die wij hebben. De inzet daarvan gebeurt altijd op verzoek van de Veiligheidsraad of van het land zelf. Dat hebben wij in Sudan gezien. Zij zeiden dat de Afrikaanse Unie haar werk kon doen in Sudan als zij dat wilde. De vraag is dan welke organisatie wordt

uitgenodigd door de VN. Dat kan de Afrikaanse Unie, de NAVO of een ad-hoccombinatie zijn. Die gaat dan aan de slag en daarop volgt stabilisatie.

De heer Van Middelkoop had een vraag over de tot christen bekeerde moslim in Afghanistan. Ik deel zijn mening dat dit niet kan en dat wij hierop moeten interveniëren bij president Karzai. Deze zaken moeten aan de orde worden gesteld. Wij gaan immers met 1400 tot 1600 man naar Afghanistan om te helpen met de vestiging van een democratie met alle normen en waarden die daarbij horen, waaronder de godsdienstvrijheid. Ik hoorde net dat ook Duitsland hierover wil interveniëren bij de Afghaanse regering. Ik zal dat ook gaarne doen.

Ik teken wel aan dat er zelfs in eerste instantie geen uitspraak is gedaan in deze zaak. Er is dus nog een mogelijkheid van beroep. Wij moeten dus ook kijken naar de rechtsgang. Voor het zover is, kunnen wij echter wel duidelijk maken dat het eisen van de doodstraf omdat iemand bekeerd is geen pas geeft. Ik heb alle begrip voor lokale gebruiken en gewoonten, moslimwetten en de sharia. Het kan echter niet zo zijn dat zoveel landen zoveel offers getroosten en de godsdienstvrijheid niet wordt gewaarborgd. Ik zeg toe dat ik actie zal ondernemen.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik dank de minister hartelijk voor deze toezegging. Het is overigens een fundamenteel recht om van godsdienst te veranderen. Dat wordt soms bijna vergeten als wij met de islam in aanraking komen. Het is een grondrecht, net als bijvoorbeeld de vrijheid van meningsuiting.

Minister **Bot**: Daarom heb ik ook gezegd dat godsdienstvrijheid een grondrecht is. Ik vind dat wij daar pal voor moeten staan als wij naar zo'n land toegaan. Ik ben uitgebreid ingegaan op de vragen over Guantánamo Bay. Ik vind het idee om alle ambassadeurs terug te roepen niet goed. Dat werkt gewoon niet. Ik zal uiteraard onze mening krachtig kenbaar blijven maken.

De heer Hoekzema zei dat de NAVO een belangrijke verworvenheid is in kader van de transatlantische dialoog en dat landen als Australië en Japan geen lid moeten kunnen worden. In artikel 10 staat dat de partijen bij eenstemmigheid elke andere Europese staat die verwezenlijking van de beginselen onderschrijft, kunnen uitnodigen. Daarin zit dus al een garantie in dat deze landen niet kunnen toetreden. Ik zal alles in het werk stellen om de politieke leidraad openbaar te maken. Ik vind dat logisch, want de NAVO is een transparante organisatie. Ik heb antwoord gegeven op de vraag over de tot christen bekeerde Afghaan.

Ik dank de leden voor de interessante discussie die ik hier in elk geval vandaag heb gevoerd.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2006 (30300-X) (exclusief onderdeel NAVO) wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: De aanwezige leden van de fractie van de SP en de leden Platvoet en Thissen wordt conform artikel 112 van het Reglement van Orde aantekening verleend, dat zij geacht willen worden zich niet met het wetsvoorstel te hebben kunnen verenigen.

**

Sluiting 21.34 uur.

!Besluiten en ingekomen stukken!

*N

Lijst van besluiten:

De Voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om de plenaire behandeling van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden op: 28 maart 2006

Wijziging van de Wet op de accijns en van enkele andere wetten (29729);

28 maart 2006 (onder voorbehoud)

Wijziging van de Werkloosheidswet en enige andere wetten in verband met aanscherping van de wekeneis (29738);

Wijziging van de Werkloosheidswet en enige andere wetten in verband met de wijziging van het WW-stelsel (Wet wijziging WW-stelsel) (30370);

4 april 2006

Voorstel van wet van de leden Vendrik en Verburg tot wijziging van de Wet op de ondernemingsraden in verband met het verschaffen van openbaarheid over de hoogte van inkomens van topkader, bestuurders en toezichthouders van ondernemingen (Wet Harrewijn) (28163).

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter terzake gedane voorstellen:

1. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstellen:

Regels inzake de verstrekking van subsidies door de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties (Wet overige BZK-subsidies) (30197);

Wijziging van de Telecommunicatiewet in verband met de implementatie van richtlijn 2004/108/EG (30255);

Wijziging van de Wet vervoer gevaarlijke stoffen en de Wet milieugevaarlijke stoffen in verband met de nieuwe voorschriften inzake taken en verantwoordelijkheden bij het vervoer van gevaarlijke stoffen zoals deze in de internationale verdragen zijn gewijzigd (30328);

Intrekking en wijziging van diverse wetten en een besluit op het terrein van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (30444).

Deze wetsvoorstellen zullen in handen worden gesteld van de desbetreffende commissies;

2. de volgende regeringsmissives:

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, inzake de goedkeuring van het op 18 augustus 2005 te Ankara totstandgekomen verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Turkije inzake wederzijdse administratieve bijstand ten behoeve van de juiste toepassing van de douanewetgeving en het voorkomen, onderzoeken en bestrijden van inbreuken op de douanewetgeving (Trb. 2005, 275, en Trb. 2006, 5), alsmede een toelichtende nota bij het verdrag (griffiennr. 134700);

een, van alsvoren, ten geleide van de tekst van het Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Mali inzake de controle van bewijsstukken met het oog op de betaling van socialezekerheidsuitkeringen; Barnako, 15 februari 2006 (griffiennr. 134706);

een, van de minister van Justitie, inzake de implementatie van EU-richtlijnen (griffiennr. 134078.02);

een, van de staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, ten geleide van het ontwerpbesluit houdende wijziging van het lvb milieubeheer in verband met inrichtingen voor het verstoken van brandstoffen met een thermisch vermogen van meer dan 75 MW (griffiennr. 134699).

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op het Centraal Informatiepunt ter inzage voor de leden;

3. de volgende geschriften:

een, van W. Workum, inzake problemen met zijn hypotheekadviseur (griffiennr. 134711).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Justitie;

een, van het Korpsbeheerdersberaad en de Raad van Hoofdcommissarissen te Den Haag, inzake wetsvoorstel 29704 (Wijziging van de Politiewet 1993 in verband met het versterken van de bevoegdheden op rijksniveau ten aanzien van de politie, alsmede de

opheffing van de Raad voor het Korps landelijke politiediensten) (griffiennr. 134683).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat;

een, van de Dienst Milieu en Bouwtoezicht van de gemeente Amsterdam, inzake wetsvoorstel 29879 (Wijziging Wet geluidhinder (modernisering instrumentarium geluidbeleid, eerste fase)) (griffiennr. 134501.02).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Milieu;

een adres van H. Halbe te Delft, inzake een verzoek om kwijtschelding van een belastingschuld (griffiennr. 134728).

Dit adres is gesteld in handen van de commissie voor de Verzoekschriften.

De Voorzitter stelt voor, deze geschriften voor kennisgeving aan te nemen.